

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Велибор М. Симчевић

**НАРОДНА ЛИРИКА ЖУПЕ
АЛЕКСАНДРОВАЧКЕ
(САВРЕМЕНА ТЕРЕНСКА
ИСТРАЖИВАЊА И НАСЛЕЂЕНА
ГРАЂА)**

докторска дисертација

Београд, 2014

Подаци о ментору и чланови комисије:

Ментор: професор, доктор Бошко Сувајџић, Филолошки факултет, професор народне књижевности

Чланови комисије:

- 1) научни сарадник, доктор, Смиљана Ђорђевић Белић, Институт за књижевност и уметност Београд
- 2) научни сарадник, доктор Бранко Златковић, Институт за књижевност и уметност Београд

Датум одбране рада

UNIVERSITY OF BELGRADE
UNIVERSITY OF PHILOLOGY

Velibor M. Simcevic

THE FOLK LYRIC POETRY OF ALEKSANDROVAC'S
ZUPA (MODERN TERRAIN RESEARCH AND
INHERITED MATERIAL)

Belgrade, 2014

Захвалност:

Задовољство ми је да се овом приликом захвалим свима који су ми пружили подршку и помогли да рад на дисертацији доведем до краја. Захваљујем научном сараднику, доктору Бранку Златковићу који ми је пружио драгоцене савете и сугестије.

Ментору, професору, доктору Бошку Сувајцићу дугујем велику захвалност због стручних савета и подршке.

Посебну захвалност дугујем научном сараднику, доктору Смиљани Ђорђевић Белић због изузетног прилежног и стручног ишчитавања рукописа и давања изузетних стручних савета током уобличавања рукописа дисертације.

Подаци о докторској дисертацији:

Наслов:

Народна лирика Жупе александровачке (савремена теренска истраживања и наслеђена грађа)

Резиме

Тема рада је Народна лирика Жупе александровачке (савремена теренска истраживања и наслеђена грађа). Једно од питања које се намеће приликом састављања теренске збирке је, има ли повратних утицаја, колики су и у чему се огледају. Песмама се не може прићи само компаративно. Могућност повратних утицаја Вукових збирки на жупске песме може се донекле занемарити јер је жупско становништво све до Другог светског тата било неписмено, потпуно необразовано. Никада није дошло у додир са епским песмама а камоли лирским. Само две чаршијске куће имале су другу Вукову збирку.

Народни обичаји Срба су врло стари. Слични су обичајима врло удаљених народа са којима нису имали никакве везе. Истих паралела налазимо забележених у далекој прошлости код старих: Грка, Римљана, Инка. Првобитно значење им се изгубило па се каже, тако се ваља.

Саставни су део наше културе, што важи за њу-важи и за наше обичаје. Има елемената који су настали услед културног напретка, утицаја реалија са задатком да брачну заједницу учврсте и ојачају.

Народне песме Жупе до сада нико није записивао ни истраживао. Нису имале додира са Вуковим због географске изолованости подручја, али су врло сличне понеке исте од речи до речи, иако их дели више од два века. У томе је ово пионирски посао.

Жупске народне песме развиле су се на овом терену или су донете сеобама из Црне Горе, Хецеговине, Лике, Косова. Отуда није могло било посебно анализирати збирку већ је била потребна комбинација. Ниједна жупска песма не може се посматрати као само као текст већ у склопу ритуала јер упућује на његов опис и зато га је било потребно описати помоћу етнолошких, антрополошких, етнолошких и социјалних сегмената. Многе етапе обреда су изостале јер специфични обичаји у Жупи тема су посебног рада и евентуалног етнографског испитивања.

Прва Вукова збирка већ показује да је у корпусу лирских песама веома тешко повући границе. Првобитна збирка од преко 2400 жупских песама показала је блискост варијаната које су забележене у распону преко двеста година. Таква подударност била је последица повезаности песама са обредом и обичајем.

Обредно се доста изгубило, али се обичајно сачувало. Контексти извођења песама код Вука и осталим крајевима се готово поклапају. Жупске песма као и остале су много краће и више су се осамосталиле у односу на Вукове. Жупљани, су вредни, радни, сваки покрет је пратила песма. Журило се у раду јер се сваштарило да би се опстало, а и у песми. Певало се на путу до њиве, ливаде, баште, винограда, испаше, па има описа . Често се спомињу властита имена, док тога код Вука нема.

Проблем класификације жупских песама се показао као непремостива препрека . Без помоћи Смиље Ђорђевић Белић не бих изашао на крај. Лоповске песме су избегнуте иако их је било доста. Најмања крађа била је строго кажњавана јер су се деца учила поштеност и правом раду од првих дана, После сваке крађе чула се песма која се одмах ширила целом Жупом.

Месец сија с Трнавачке чуке!
Иду браћа да напуне руке!
У играшки дућан ми зађоше!
Што и треба они пронађоше!
Љуба Тара задругу отвара!
А Стојиљко ћускијом удара!
Да се боље задруга отвара!
Милош Пупа носи џак памука!
А кад беше сунце да изађе!
Ту и грдна мука снађе!
Ситна киша на все стране роси!
Они јадни у чарапе боси!
Отвори се варбена кутија!
За њима се врана варба сија!
Кад ујутру ете пандурија! (испевао Милош Симчевић одмах после хапшења)

Још месец на небу не сину!
Укра Ђола Лазину сланину!
Па је упре на леђа нејака!
Једва сађе доле до буцака!
Половину баци у бунарче!

А остало сакри на тованче! (испевао Драгослав Симчевић, одмах по хапшењу Ђорђа Атанасковића који познатом трнавачком учитељу Лази Марјановућу украо осушену пастрму из сушнице-пушнице).

Картање и коцкање сматрало се највећим пороком па су такве мештане пресретали рођаци и комшије.

А кад беше сунце на заранце!
Оде Стева у пусто Трнавце!
Још не прође тошицку кривину!
Гурнуше га браћа у јазбину!
Поломише и ноге и руке!
Оста Стева на велике муке!
Милка њега сас лукем превија!
У сирово овчје руно завија! (испевао Десимир Симић)

Жупњани су се од изнемогле стоке тешко одвајали јер им је била основни помачач у раду. Када су морали да је убију, о томе су певали:

То је било у недељу пред Светога Мину!

Пошла браћа да убију Мијину кобилу!

Ники неће, самћим Милош Пупа се излеће! (испевао Милош Симчевић, редак лирски четрнаестерц).

Понекад се певало и о ружним стварима. Нарочито о побегуљама (побегуљске песме) је се такве жене сматрале нечастивницама. Брак био највећа светиња:

А кад беше сунце на заранку,
пошла браћа да враћају снајку,
низ Максинач они ми сађоше,
да и туђе очи не видеђе.

Јао. Боже, како ли срамоте,

де побеже од такве дивоте,

те обрука целу вамилију,

и сестрицу чору подивнију

и завицу другу најмилију! (испевао Милош Симчевић)

У Жупи је пуно миразлијских песама које говоре о лошим односима таште и зета, па су момци нерадо одлазили код жена да живе, иако је ташта заштитник зета:

Да би ташта учестила зета,
скупала му главу од пилета!

Миразлија ће да бидне најдобар гос,

Ако свако јутро поје тртицу сас кос.

Боље у јаз него на мираз

Ако ћеш даштујеш бабу,
свако јутро прогуну по жабу!

Еротика није присутна само у стиховима већ и у обредима и данас у противградним песмама. Кад навали град, старије бабе изађу у авлију, пољубе земљу, обају, потом се подигну, заврну сукњу и ораћају му се наге :

Бежи, белоња, еве иде црњоња!

Јачи мој црњоња него твој белоња!

Јача моја ала но твоја! Беж ало! (испевала Дивна Савић).

Ђурђевданских песама (сем једне) нема у збирци јер су текстуално готово исте са песмама из осталих збирки. У горњој Жупи у ђурђевски венац се уплитало суво цвеће, а у доњој свеже. Намеће се питање, зашто. Отуда што није било свеже вегетације јер је то поткопаонички крај.

„У лазарице, у доњој Жупи се ишло само једном, а у горњој, негде више пута (Рокце, Јелакце), негде док не постану краљице (Плоча, Козница, Плеш). У краљице се ишло до удаје и то исте групе лазарица. Краљички обред је припремао девојке за свадбу. Морале су имати спрему, даровнину, рубу. Уколико је било више удавача група је била бројнија од осам. Краљ је била највиша и најлепша девојка

као и краљица коју је бирао краљ.Остале краљице су биле исте или сличне величине и ноила је мушко одело, шајкачу. Ишле су обавезно по две, руку под руку (Јованка Бабић; слично тврди Зекић, 1973,108) Песме су им једнолике као и лазаричке што указује на њихову архаичност па је дошло до синкретизма ова два сродна обреда.Понекад су певале лазарицама (о пчелама). Песме се надовезују једна на другу, нема пауза, јер се веровало у магијску моћ речи.Све обредне песме па и друге имале су препеве, али су изостављени у збирци јер је у првом плану садржина песама. Облик препева за саму анализу није битан.Многи певачи су их и заборавили или нису имали снаге да их стално понављају.“Ладо, љељо, је нека алуждија“ (Јованка Бабић, исто тврди, Филиповић, 1965, 68-71). Краљице, лазарице као и младе обавезно су носиле делић огледала, ако се могао наћи, јер се сматрало везом између овог и оног, односно граничник овог и оног света као и вода. Данас се у горњој Жупи у кући где је мртавац огледала прекривају или испод њега стави мачка. Док је неко умирао није смело да се погледа ка огледалу, прозору, проговори да му се душа не би предвојила

Грокталици и данас живе у Жупи, али их је могуће само тонски забележити. Певају их многи, али један од најбољих је Ђурђе Ивљанин из села Рокци.

Виноградарско-бостанске су ласцивне, пуне еротизма, па су намерно изостале, а биће предмет неког другог истраживања. Казивали су их Драгослав Симчевић и Десимир Симић на стотине.Било је песама о сађењу свакојаке биљке, чувању било које стоке, неговању старијих...

Основу, како Вукових- тако жупских и осталих песама, чини паганско осећање живота испреплетано са хришћанским.Жупско појање није аутохтоно. Полигенезу мотива условила су миграциона кретања, па свака песма има емпиријско-дидактички карактер. Песма се у Жупи чула свуда и на сваком месту: у ливади, на косидби,жетви, прелу, берби грожђа, прављењу кућа. Међу њима су необичне рапациске-арпациске песме јер он захтева дуготрајан и помало досадан рад па се звало на мобу:

Рапацик сам сама посејала!

Сама сејала, и поврљала!

Кад вадила свог дику клела:

„Догодине, дико ти сејао,
сваки дан по три браздице,

А ноћу богме небројано

и првоо ти семце одма никло! (испевала Миленка Капларевић)

Мобарске песме заживеле су педесетих нарочито за време прављења цигли, превозењу у банке и печењу:

Побратиме, циглу да правимо!

Нове куће ми да саградимо!

Прво твоју, па ћемо и моју!

Ти стареји треба да се жениш!

Ајде, побро, тењу да видамо!

У калупе да је излијемо!

На банке лепо поређамо!

И на крају добро испечемо!(испевао Драгослав Симчевић)

Синкретизам је видљив код многих песама. Жупске веридбене се мешају са чобанским. Вук је чобанске избегао сматрајући их мање вредним. Понеке песме може разумети само онај коме је песма намењена. Отуда Вуково неразумевање песме “Млад младожења, ружо румена!”

Прве речи које су Жупљани изговарали некада нису биле мама, већ стихови успаванки или песама. Готово да није било куће у којој није било даровитог певача, нарочито жене. Оне су биле усмена лектира сваког детета јер су гусле биле ретке. Међутим, од многих песама остали су само делови, неколко стихова, костур или само један стих. У неким је видно спајање по две или три песме.

Усмено песништво које је прошло кроз жупску радионицу може се бескрајно истраживати. Отуда и захтев да се и данас трага за ретким облицима усменог песништва које у народу још увек траје бар у остацима своје чудесне лепоте. Нова схватања, нова стремљења и афинитет средине удаљава се од аутентичног лирског израза. Другачији културно-историјски оквири утичу на постепено нестајање усмене књижевности или њених класичних врста. Управо због тога треба сачувати оне творевине које се још увек могу чути у народу.

Кључне речи:

Кључне речи у раду: Бог, Божић, Ђурђевдан, Жупа, Жељин, лазарка, љубав, обичај, обред, виноград.

Научна област:

Наука о књижевности

Ужа научна област:

Народна књижевност

УДК

Resime

The subject of this work is The folk lyric poetry of Aleksandovac's Zupa (modern terrain researches and inheritance of the citizens). One of the questions that imposes during the composition of the terrain collection is: "Are there any recurrent influences, how big they are and what are their characteristics?" it is to right to approach the poems only comparatively. The possibility of recurrent influences of Vuk's collections on the poems of Zupa can be neglected somewhat, because the population of Zupa was illiterate until The Second World War, completely uneducated. They have never had any contacts with either epic poems or lyric poems. Just two houses in the town owned the second Vuk's collection.

The folk songs of Zupa developed in this area or were brought with migrations from Montenegro, Herzegovina, Lika and Kosovo. Therefore it was not possible to analyze the collection in particular, but the combination was needed. None of the poems of Zupa can be observed just like text, but within a ritual, because it points to the description of a ritual, and because of that the ritual was supposed to be described by ethnological, anthropological and social segments. Many stages of rituals are absent because specific customs in Zupa are the subject to special work and eventual ethnographical research.

Serbian national customs very old. They are similar to the customs of very distant peoples with whom Serbs had nothing to do. We have the evidence from distant past that the some customs were familiar with the ancient Greeks, Romans and Incas. They have lost their original importance and it is said: "It is good".

They are an integral part of our culture. What applies to it applies to national customs as well.

Some elements appeared due to the cultural progress, religious influences and reality. All that was intended to make matrimony stronger.

Nobody has been engaged in research of the national poems of Zupa, nor have they been recorded so far.

Although they had nothing to do with Vuk Karadzic's poems because the region of Zupa isolated they are very similar; some of them are completely the same even though they are two hundred years younger. That's why this is a pioneer work.

The first Vuk's collection already shows that it is very difficult to form boundaries in the gathering of lyric poems. The first collection containing of over 2400 poems of Zupa showed similarities between variants that were noted down over a span of 200 years. A coincidence like that was a consequence of the connection with rituals and customs. Things about rituals have mostly been lost, but not things about customs, they have been preserved. Contexts of performing the poems are almost the same in Vuk's poems and in other areas. The poems of Zupa, like the rest of them, are much shorter and more independent than Vuk's. The residents of Zupa are hard-working and diligent and

their every move was followed by a poem. They were in a hurry while they were working which had consequences on the poem. Poems were sung on the way to the field, meadow, garden, vineyard, pasture and there are descriptions. Personal names are mentioned often, which is not the case in Vuk's poems.

The problem of classification the poems of Zupa has appeared to be an insurmountable barrier. Without the help of Smilja Djordjevic Belic I could not handle it. The poems about theft are avoided, although there were a lot of them. The smallest theft was strictly punished because the children were taught to do honestly and fairly from their first days. After every theft, the poem was heard and spread throughout the whole Zupa.

The moon is shining from Trnavacka cuka
Brother are going to fill their hands
In shop of Igros they have gone
They have found what they need
Ljuba Tara is establishing a cooperative
And Stojiljko is striking by a jemmy
To establish a cooperative properly
Milos Pupa is bringing a sack of cotton
And when the sun was about to rise
There a great torment came to them
A light rain is falling on all the rocks
Poor them in socks barefoot
A box of paint has opened
Shining black color is following them
And in the morning there came the police!
(Sung by Milos Simcevic, just after he was arrested)

The moon on the sky was not shining yet
Djola has stolen Laza's bacon
And he put it on his weak back
Hardly walking down to a remote place
A half he has thrown into a little well
And the rest he has hidden on a little attic
(Sung by Dragoslav Simcevic just after the arresting of Djordje Atanasovic that stole dried bacon from Laza Marjanovic, a teacher from Trnavci)

Gambling and playing cards was believed to be the biggest vice, so residents doing that were waylaid by their cousins and neighbours.

And when the sun was about to set
Steva went to vacant Trnavci
Before he had passed the Tosicka turning
The brothers pushed him in a burrow
They broke his arms and legs
Steva was left to suffer badly
Milka is healing him with onion

And bending fleece of a sheep
(Sung by Desimir Simic)

It was very hard for the residents of Zupa to abandon their weak and old cattle, because the cattle were their main assistant in labor. When they had to kill the cattle, they sang about that:

In was on Sunday before Saint Mina`s day
The brothers were going to kill Mija`s mare
No one wants to do it, except Milos Pupa.

(Sung by Milos Simcevic, this is a rare lyric 14 metric feet verse)

Sometimes they sand about unpleasant things too, especially about runaway girls, because that kind of women were thought to be impure. Matrimony was saint.

And when the sun was about to set,
The brothers has gone to bring sister-in-low back,
They have come along Maksinac,
Not to be seen by the eyes of strangers.
Ah! Good, what a shame,
To escape from a splendor like that,
And so disgrace the whole family,
And the most beautiful young sister
And the most beloved sister in low!
(sang by Milos Simcevic)

There are a lot of poems about dowry. They describe bad relationships between a mother-in-low and a son-in-low, so men have rarely came to live in the houses of their wives.

A mother-in-low wanted to treat a son-in-low
So she cooked a head of a chicken!

A dower will be the best guest,
If he eats chicken with bones every morning.

Better in chasm than in dowry!

If you want to respect a grandmother
Swallow a frog every morning!

Erotica is not present in verses only, but in rituals also and songs against hail today. When it hails, the older women go out in their yards, take off their skirts and speak to the hail naked:

Go away white man, the black man is coming!
My black man is stronger than your white!
My dragon is stronger than yours! Go away dragon!
(sung by Divna Savic)

There are no songs about St. Djordje's day in the collection (except one), because they have almost similar content to songs from other collections. In upper Zupa, the St. Djordje's wreath was made of dried flowers and in lower Zupa, it was made of fresh flowers. Here appears the question: Why? The answer is: Because there were no fresh flowers in upper Zupa due to Kopaonik is very near.

Virgins (girls that are up to 12 years old) in lower Zupa has gone just once, and in upper more than once, three time the most, in some villages (Rokci, Jelakci), until they become queens (Ploca, Koznica, Ples). Queens were the girls that were not married until they get married, the same groups of girls that were the virgins. Girls were prepared for their wedding in a kind of queen's ritual. They had to have linen, gifts and clothes. If there were more girls that were about to get married, a group would consist of more than 8 girls. The king was the highest, most beautiful girl and so did the queen, which was being chosen by the king. The rest of queens were the same or similar height and the king was wearing men clothes and a hat. They were walking in pairs, holding hands (Jovanka Babic, Zekic claims similar, 1973, 108). Their poems are alike and simple, like the poems of virgins which shows how archaic they are, so these two rituals unified. All the songs are connected, there are no pauses, because words were believed to have magical powers. All ritual songs, like every other songs, had adaptations, but there are no adaptations in the collection because the content of the songs is most important. The form of adaptations is not important for analyzing. A lot of poets have forgotten them or they were not able to repeat them constantly. Adaptation "lado" means dragon (Jovanka Babic, Filipovic claims the same, 1965, 68-71). The queens, the virgins, the bride were supposed to wear a piece of a mirror, if they were able to find one, because it was thought to be a connection or border between the world of living and the world of dead, just like the water. Nowadays, in upper Zupa, in all houses where there is a dead person, all the mirrors should be covered or a cat put below him/her. While someone was dying, no one must not look towards a mirror, a window or speak or he/she would die.

Grunters still live in Zupa, but only their sound could be recorded. They are sung by many people, but one of the best is Djurdje Ivljanin from Rokci.

Vineyard-watermelon poems are lascivious, full of eroticism, so they are not present on purpose and they will be the subject of some other research. Poets that sang them are: Dragoslav Simcevic and Desimir Simic. There were hundreds of them. There were poems about planting different plans, keeping cattle, nursing of the elders...

The basis of Vuk's, Zupa's and other poems is pagan description of life interlaced with Christian. Singing of Zupa is not indigenous. Conjugation of motifs was conditioned by migrations, so every poem has got empiric and didactic nature. A song could be heard always and everywhere in Zupa: on the field, while mowing, while harvesting, while picking grapes, while building houses. Among them there are unusual poems about onion, because it demands long and a bit boring labor, so it was sung:

I seeded onions myself
Seeded alone and stamped
When harvesting I was cursing my dear
Next year my dear you will seed
Three furrows a day
And innumerably a night
And the first seed will shoot up right away!

(Sung by Milenka Kaplarevic)

Volunteer poems were popular in 50s, especially in time of making bricks, transporting and broiling them:

My brother, let`s make a brick
To build new houses
Yours first, than mine
You are older and should get married
Come on, bro, soil to find
In mold to put it
On shoulder to align it
And in the end to roast if well!
(Sung by Dragoslav Simcevic)

Conjugation can be seen in many poems. Poems of Zupa about engagement blend with pastoral. Vuk avoided pastoral poems, because he considered them less worthy. Some poems can be understood only by the person they were designed for. Hence, Vuk could not understand the meaning of the poem “Young broom, red rose!”.

The very first word that people of Zupa have said once was not “mom”, but verses of lullabies and poems. There was almost no home without a gifted singer, female especially. They were oral book of every kid because fiddles were rare. However, just pieces are preserved of many songs, a few or just one verse. In some one can see conjugation of two or three songs.

Oral poetry which passed through the workshop of Zupa can be endlessly explored. Hence, there is a request to search for rare forms of oral poetry which is still present in fragments of its miraculous beauty even today. The new understandings, new aspiring and the affinity of the surrounding society is alienating from authentic lyric expression. Different cultural and historical frames affect the oral literature and its classical types to gradually disappear. Because of that the creations that can still be heard should be preserved.

Key words: God, Christmas, St. George`s day, Zupa, Zeljin, love, ritual, customs, vineyard, grapes.

Садржај

САДРЖАЈ

Увод	59
0.1. Околности бележења	60
Уводне напомене	60
0.2. Порекло становништва Жупе	65
0.3. Народна лирика Жупе	68
1. Животни циклус, породичне обичајне песме	71
1.1. Рођење	71
1.1.1. Песме на бабинама	71
1.1.2. Песме о шишању детета	71
1.1.3. Успаванке	72
1.1.4. Ташунаљке	73
1.1.5. Цупкалице и њихалице	75
1.1.6. Брзалице, проговаралице, зарицалице	75
1.1.7. Ређалице	75
1.1.8. Разбрајалице (Бројалице)	75
1.1.9. Текстови везани за дечије игре – Лагарије, Дечије молитве, Запљувавалице	76
1.2. Регуртске и војничке песме	76
1.3. Сватовске песме	77
1.4. Здравнице	86
1.4.1. Славске песме, свечарске (здравнице)	90
1.4.2. Почашнице	91
1.4.3. Здравнице везане за разне прилике, Молитвене песме	91
1.5. Жупске нарицаљке	93
2. Годишњи циклус- Обредне песме	96
2.1. Варилачке песме	100
2.2. Жупске коледарске песме	103
2.3. Калинарске песме	103
2.4. Жупске Божићне песме	104
2.5. Миџачке песме, Козачке песме	106
2.6. Месојеђске песме	107
2.7. Водичарске песме	107
2.8. Јовањске песме (Зимске)	107
2.9. Савинданске песме	109
2.10. Вучарске песме	109
2.11. Ранилачке песме	110
2.12. Песме које се певају у часни пост	110
2.13. Љуљачке песме	111
2.14. Лазаричке песме	111
2.15. Врбничке песме	115
2.16. Песме на Цвети и Благовести	116
2.17. Жупске Ускршње-Васкршње песме, Ђурђевданске песме	118
2.18. Жупске Јеремијске песме	121
2.19. Жупске Спасовданске песме	122
2.20. Жупске крсташке песме	123
2.21. Жупске додолске песме	124

2.22. Противкишље песме	125
2.23. Краљичке песме	127
2.24. Видовданске песме	130
2.25. Ивањске, Јовањске летње	131
2.26. Јованове песме-Ладарице	133
2.27. Петровданске песме	133
2.28. Песме о Благој и Огњеној Марији	134
2.29. Илиљске песме	134
2.30. Биљаричке песме	134
2.31. Митровданске песме	134
3. Традиционална привреда	135
3.1. Пољопривредни обичаји- Последичне жупске песме	135
3.1.1. Орачке-Марковске песме	138
3.1.2. Копачке песме	138
3.1.3. Сађење и прерада конопље и лана,Ткачке песме	139
3.1.4. Прелске песме	140
3.1.5. Традиционално повртарство, Белолучке,Паприкарске	142
3.1.6. Жетва, Жетварске, Жетелачке,Вршидбене,Мобарске	143
3.1.7. Косидбене песме,Пластилачке песме	142
3.1.8. Виноградарство, Тривуњске,Песме о берби грожђа,Винске,Ракијске Виноградарско-чаршиске,Виноградарско-бостанске	147
3.2. Сточарски обичаји,При кумовању стоци,При насађивању живине Биковске,Пчеларске	149
3.3. Традиционално кулинарство, Кајмачке чобанске, Песме о кувању уијаног камена,Песме о сушењу пастрме,Куваричке	150
3.4. Традиционални занати и занимања,Калемарске,Ковачке, Поткивачке,Тепсијске,Пинтерске,Воденичарске,Ваљаричке, Шумарске,Рибарске-аласке, Рабацијске	151
4. Љубавне песме	155
4.1. Жупске љубавне песме,Чобанске-љубавне	165
4.2. Шеретске песме	167
4.3. Дозиваљке, припевушке, препеваљке	169
4.4. Песме које се певају у колу	170
4.4.1. Играчке(Док се игра брзо),Кола у Жупи,Жупске поскочице	171
4.4.2. Орске (Лаке, Танке, Песме од кола, док се шећу у колу)	172
5. Еротске песме	173
6. Ругалице и задиркивалице	174
6.1. Ругалице	174
6.2. Задиркивалице	174
6.3. Чобанске подругачице	174
7. Рудиментарне баладе	175
8. Песме са (ПСЕУДО) ИСТОРИЈСКИМ мотивима	177
8.1. Песме са епским и баладичним мотивима	177
8.2. Песме са мотивима из устанка	177
8.3. Песме из Првог светског рада	178
8.4. Песме из другог светског рата	179
8.5. Песме из социјалистичког периода	181
9. Композиција жупских песама	181
10. Симболика у жупским песамама	184
10.1.1. Симболика биља	184

10.1. 2. Годишња доба	187
10.1.3. Цвеће	188
10.1.4. Плодност јабуке	189
10.1.5. Јелен кошута	190
10.1.6. Птице	191
10.1.7. Животиње	192
10.1.8. Боје у Жупи	195
10.1.9. Сунце	196
10.1.10. Облаци	196
10.1.11. Очи	197
10.1.12. Прстен	197
10.1.13. Остало растиње	198
11. Стилска средства и симболика	198
12. Језик и стих	202
12.1.1. Дужина стихова	206
12.1.2. Рима	207
12.1.3. Препеви	208
Закључак	209

ЖУПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ (Збирка)

Проблеми класификације	211
------------------------	-----

1. ЖИОТНИ ЦИКЛУС – ПОРОДИЧНЕ ПЕСМЕ

1.1. РОЂЕЊЕ

1.1.1. ПЕСМЕ НА БАБИНАМА

1.
Ај на делу на голему боб се зелени
2.
Погачу сам умесила

1.1.2. ПЕСМЕ ПРИ ПРВОМ ШИШАЊУ

3.
Кум ошиша нашег Рада
4.
Бору грање посекоше
5.
Мое кумче на здравље

1.1.3. УСПАВАНКЕ

6.
Мајка Ранка у шуме родила
7.
Мајка Мару родила летећи

8.
Мајка Ранка у горе родила
9.
Спавај, сине, родила те мајка
10.
Спи ми сине, мое чедо драго
11.
Ој, соколе, мој соколе
12.
Сан у бешек, душмани под бешек
13.
Сан у бешек, уроци под бешек
14.
Сан у бешек, а несан под бешек
15.
Сан у главу, а несан у траву
16.
Нина нана, злато мое
17.
Нина нана, чедо мое драго
18.
Трећи бере шемширово цвеће
19.
Ковала је четири мајстора
20.
Један кује а други поткива
21.
Спи ми, спи ми мое чедо драго
22.
Спавај сине, сан те преваријо
23.
Спи ми спи, братанче
24.
Спи ми сине, своје баје
25.
Дете ће ми спавати
26.
Јагње мало у траве заспало
26.
Јагње мало у траве заспало
28.
Љу, љу, љушке на Росине крушке
29.
Љу љу љу љуљу љушке
30.
Па их деци даде
31.
Љуљу, љушке на коњу
32.
Љуљу љушке на коњу

33.
Иде санчић низ улицу
34.
Иде санак уз улицу
35.
Иде сан у гору
36.
Иде санћић низ улицу
37.
Брише деда улицу
38.
Брише баба улицу
39.
Стрина брише улицу
40.
Ишла баба у пећину
41.
Ој девојко вртигуз
42.
Сеје баба брашно

1.1.4. ТАШУНАЉКЕ 223

43.
Таши, таши танана

1.1.5. ЦУПКАЛИЦЕ / ТРУПКАЛИЦЕ 223

44.
Цупа, цупа, кобиле
45.
Цупа, цупа на коњићу
46.
Опа, цупа кобиле
47.
Трус била кобила
48.
Цупа роде, па роде
49.
Баба бере јагоде
50.
Опа, цупа, цаба
51.
Деда носи две чаше

1.1.5. БРЗАЛИЦЕ, ПРОГОВАРАЛИЦЕ 224

52.
Була буре коврља, брже була буре ми ваља
53.
Туре буре ваља
54.
Лежи куја жута поред жута пута

55.
 Пита Пера Павла: Пошто Павле пар опанака
 56.
 Порасо орашчић у врчић
 57.
 Прокицошио си ли ми се сине
 58.
 Птрптрпковић, птрптрпче с птрптрпковићима птрптрпковић!
 59.
 Пуж уз букву, пуж низ букву
 60.
 Раскиселише ли ти се опанци
 61.
 Свака сврака цвака
 62.
 Црн јарац, црн трн
 63.
 На вр брда врба мрда
 64.
 Цалабрчак док не дође на ручак
 65.
 Чоканчићем чу те, чоканчићем ћеш ме
 66.
 Четири чавчића на чнчићу чучећи цијучу
 67.
 Шаш деветорошаш како се раздеветорошаш
 68.
 Заклопач под поклопач
 69.
 У тестије нема вода, ич, кап

1.1.7. РЕЂАЛИЦЕ

226

70.
 Грличица грче
 71.
 Рано пођо на Пазар
 72.
 Поче маца миша јести

1.1.8. РАЗБРАЈАЛИЦЕ (БРОЈАНИЦЕ)

226

73.
 Еци пеци пец
 74.
 Еци, пеци, пец
 75.
 Ен ден, дину
 76.
 Ен, ден, дину
 77.
 Елем, белем, седиле

78.
Енци, менци, на каменци
79.
Ен, ден, доре
80.
Екете, бекете, бакица свира
81.
Пошо меда у дућан
82.
Пошо меда у дућан
83.
Пошо зека у шумицу
84.
Плива патка преко Саве
85.
Певам песму
86.
Имала сам лутку звала се Мица
87.
Прође време, прође школа

1.1.9. ТЕКСТОВИ ВЕЗАНИ ЗА ДЕЧИЈЕ ИГРЕ

228

88.
Иде мајка коловора
89.
Шири, шири,,везени пешкири
90.
Иде маца око тебе
91.
Ринге, ринге раја
92.
Пет, 10, 15 (...) 100
93.
Један (...) десет
94.
Пту, пту, запљувао сам (име)
95.
Пту, пту, спасио сам (име)

1.2. РЕГРУТСКЕ И ВОЈНИЧКЕ ПЕСМЕ

230

96.
Пијем вино и ракију
97.
Ја посади, сејо Јело
98.
Куј ће тебе, горо, сећи
99.
Ој, ливадо, некошена

100.
 О регрути, штопа сте ми жути
 101.
 Киша пада, Росина се мути
 102.
 Лојзе жути одоше регрути
 103.
 Бога моли Жупљанка девојка
 104.
 Видиш мајко оно брдо благо
 105.
 Мој драгане, косо колмована
 106.
 Мило мое, у долекем свету

1.3. СВАДБЕНЕ ПЕСМЕ 232

1.3.1. ПРОСИДБЕНЕ ПЕСМЕ 232

107.
 Више села ливада зелена
 108.
 Под горице орала девојка
 109.
 Смиље бере Смиљана девојка
 110.
 Ој, ливадо, зелена ливадо
 111.
 Ој ливадо, ливадо зелена
 112.
 Ој, ливадо ливадо кошена
 113.
 Ој, ливадо, кошена ливадо
 114.
 Ој, ливадо, бриго девојачка
 115.
 Ој, ливадо, прошена девојко
 116.
 Ој, ливадо, девојко прошена
 117.
 Расла гица да је веће нема
 118.
 Расла лоза да је веће нема
 119.
 Расла јела да је веће нема
 120.
 Мајка Мару, мајка Мару
 121.
 Чувам овце доле у ливаде
 122.
 Валио се Траиловић Јова

1.3.2. ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПЕВАЈУ НА ДЕВОЈАЧКОЈ И МОМАЧКОЈ ВЕЧЕРИ

236

123.
Смиље бере Смиљана девојка
124.
Смиље бере Смиљана девојка
125.
Изведрила се небеса
126.
Ранила Миља славуја
127.
Ранила Миља славуја
128.
Има мајка три девојке
129.
Две девојке лепо живовале
130.
Две подруге лепо живовале
131.
Две девојке лепо живовале
132.
Две подруге лепо живовле
133.
Ал је лепа с вечер месечина
134.
Сву ноћ крадо, ништа не украдо
135.
Сву ноћ крадо, ништа не украдо
136.
Сеничице, девојко медена
137.
Ја сам мајке још зелено цвеће
138.
Ој девојко, бре
139.
Листај, горо, не озеленела
140.
Ајде, Миле, да се поделимо
141.
Некад ведро, некад помрчина
142.
Мило мое, у долекем свету

1.3.3. ПУТНИЧКЕ / ПУТЕНЕ ПЕСМЕ

240

143.
Гором шета млади Радивоје
144.
Гором језди млади Радивоје

145.
 Гором језди млади Радивоје
 146.
 Гором шеће млади Радивоје
 147.
 Три се снега на планине беле
 148.
 Три се снега на Жељину беле
 149.
 Три се снега на планине беле
 150.
 Зелен ђога у ливаде пасо
 151.
 Село мало, рано вечерало
 152.
 Синоћ Јова из Солуна дође
 153.
 Овем шорем никад прошо несам
 154.
 Овем шорем више проћи нећу
 155.
 Комшија ме у сватове зове
 156.
 Благош мене и тебе девојко

1.3.4. НЕВЕСТИНСКЕ ПЕСМЕ

245

157.
 Пуче пушка из зелена луга
 158.
 Пуче пушка из зелена луга
 159.
 Девојка се сватовима нада
 160.
 Зора руди, маја ћеру буди
 161.
 Под брегом се јела разгранала
 162.
 Ој, девојко, бела и румена

1.3.5. ПРЕПЕВКЕ СНАШИ

245

163.
 Обукуј се
 164.
 Обукуј се селе, одевај се
 165.
 Обрн се сејо, обрн се
 166.
 Погледај селе, погледај

167.	
Излете соко из града	
168.	
Одби се грана од јоргована	
169.	
Погледај селе, погледај	
170.	
Мила снале, не растурај жито	
171.	
Жута дуња међу листовима	
172.	
Сад се снајка милом свекру моли	
173.	
Мајка Мару у Бугаре дала	
1.3.6. ПЕСМЕ О МЛАДОЖЕЊИ	247
174.	
Ич не седи, млади младожења	
175.	
Ич не седи, млади младожења	
176.	
Ајд, пауне, оде пауница	
177.	
Излете соко из града	
1.3.7. ПРЕПЕВКЕ МЛАДОЖЕЊИ	248
178.	
Обукуј се, брале, одевај се	
179.	
Зора, Маро, свану, напој коња	
180.	
Коња игра млади младожења	
181.	
Ниска стреа, висок ђувеглија	
182.	
Млад младожења, ружо румена	
183.	
Мили брале, не гледај пред себе	
184.	
Мили брале, не гледај пред себе	
185.	
Мили брале, мину те девојка	
186.	
Мили брале, што се не повалиш	
187.	
Мили брале, што се не повалиш	
1.3.8. СТАРОСВАТСКЕ ПЕСМЕ	250
188.	
Стари свате, велики везире	
189.	
Стари свате, везире велики	

190.
Стари свате, стари капетане
191.
Стари свате, господине

1.3.9. КУМСКЕ ПЕСМЕ

251

192.
Мили куме, јабуко сладунко
193.
Мили куме, мило рајско цвеће
194.
Мили куме, злаћана јабуко
195.
Мили куме, злаћано прстење

1.3.10. ПЕСМЕ О ДЕВЕРУ

252

196.
Мил девере, злаћено прстење
197.
Мил девере, црнокос невере
198.
Сна деверу кошуљу резала
199.
Мил девере, злаћено прстење

1.3.11. ВОЈВОДСКЕ ПЕСМЕ

252

200.
Шта се бели доле у ливаче
201.
Шта се бели у ливаде доле
202.
Нишнула се вода низ ливаде
203.
Ој војводо, водо на ливаде
205.
О, војводо, зелена ливадо

1.3.12. ПРЕПЕВКЕ БАРЈАТАРУ

254

206.
Барјатаре, диван капетане
207.
Барјатару, дико у сватова
208.
Барјатару, куј ти барјак кити

209.
Барјатаре, у сватова дико

1.3.13. ПРЕПЕВКА ДЕЛИБОШИ	254
210. Делибоша под божур сеђаше	
1.3.14. ПРЕПЕВКА РАБАЦИЈИ	254
211. Рабација, луди ацамија	
1.3.15. ПРЕПЕВКЕ ИНЂАМА	254
212. Ој, инђице, лептирице бела	
213. Ој, инђице, бела лептирице	
214. Ој, инђице, беле лептирице	
215. Ој, инђице, бела и румена	
216. Ој, инђице, ситна поситначка	
217. Ој, инђице, млада госпоице	
218. Ој, инђице, ситна госпођице	
219. Ој, инђице, госпођице ситна	
220. Ој, инђице, књиго нечитана	
221. Ој, инђице, очи граорасте	
222. Што је лепа у сватове пошла	
223. Што је лепа звезда мед звездама	
224. Мила пријо, што си невесела	
225. Мила пријо, невесела што си	
226. Ој, девојко, руке писарове	
1.3.16. ПРЕПЕВКЕ МЕОЖЕЊЕНИМ МОМЦИМА	257
227. Коња игра младо нежењено	
228. Полетео један сиви соко	
229. Ој, момчићу, једино шибљиче	
230. Младо момче, шљивово шибљиче	

231.
 Ој, момчићу, шећер-колачићу
 232.
 Младо момче, шећерно колаче
 233.
 Ој, момчићу, косо колмована
 234.
 Младо момче, алени горгину
 235.
 Нит је лепши у село остао
 236.
 Пријатељу, кад си пошетао
 237.
 Кад си пошо, што си са момцима

1.3.17. ПРЕПЕВКЕ СВАТОВИМА

262

238.
 Пуче пушка из зелена луга
 239.
 Шта се бели доле у ливаде
 240.
 Шта то бруји низ то поље равно
 241.
 Да ли грми, да л се земља тресе
 242.
 Отворте се на вајату врата
 243.
 На ред, на ред, кићени сватови
 244.
 На ред на ред сватови кићени
 245.
 Јеси л ишо скоро у Чаршију
 246.
 У вр совре јавор расцветао
 247.
 Миле прије, зашто не певате
 248.
 Ој, сватови, бели лабудови
 249.
 На ред на ред кићени сватови
 250.
 На ред стајте на ред поседајте

1.3.18. ПРЕПЕВКЕ ТАСТУ И ТАШТИ

262

251.
 Намирте се, нови пријатељи
 252.
 Домаћине, дај нама девојку
 253.
 Домаћине, изведи девојку

254.
 Сватови смо за, седење несмо
 255.
 Пријатељу, изведи девојку
 256.
 Домаћине, добро ти седеће
 257.
 Погледај мале, погледај
 258.
 Радуј се радуј девојчка мајко
 259.
 Праштавај мајко праштавај
 260.
 Пријатељу, долеко те вале
 261.
 Мили брале, што н изводиш снау

1.3.19. ПРИЈАТЕЉИМА

263

262.
 Пријатељи еј не ваља
 263.
 Пријатељи еј не ваља

1.3.20. СВАДБЕНЕ ЗВАНИЦЕ

263

264.
 Расло дрво тополово
 265.
 Посади гиџу сред винограда
 266.
 Паде листак неранце

1.3.21. ОСТАЛЕ ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПЕВАЈУ НА СВАДБИ

264

267.
 Вино вози Петрија девојка
 268.
 Нема села де ја био несам
 269.
 Нема села де ја био несам
 270.
 Обасјала сјајна месечина

1.3.22. ШЕРЕТСКЕ И ЕРОТСКЕ СВАДБЕНЕ ПЕСМЕ

265

271.
 Бачва се вину жалила
 272.
 Девојка се у у Варинцу купа
 273.
 Оклади се момче и девојче

274.
Летња росо, де си зимовала
275.
Ој, девојко, де си божур брала
276.
Мили боже, чуда великога
277.
Мили Боже, чуда великога
278.
Синоћ дођо из Крушевца града
279.
Синоћ дођо из Крушевца града
280.
Сад је наша снаја доведена
281.
Синоћ мајка ожени јунака
282.
Синоћ мајка ожени јунака
283.
Певај злато док си неудато
284.
Тешко земље куда војска прође
285.
Тешко траве која росу нема
286.
Дилбер-Мијо, де си синоћ бијо
287.
О, мој Мијо, де си синоћ бијо
288.
О мој, Мијо де си синоћ бијо
289.
О мој Мијо, де си синоћ бијо
290.
О, мој Мијо, де си синоћ бијо
291.
О, мој Мијо, де си синоћ бијо
292.
Бела липа дебелога лада,
293.
Ој, Жељину, дивнога ти лада
294.
Све ћу клети, мог драгана нећу
295.
Ој, девојко, бриго материна
296.
Ој, девојко, бриго материна
297.
Мила мајко, ожени ме млада
298.
Ој, девојко, убила те слана,

299.
 Ој, Жупљанко, жута крушко
 300.
 Ој, девојко, врућа варенико
 301.
 Еј, ти, чора Дикосава
 302.
 Ситна киша ромиња
 303.
 Пошле буле низ страну у шетњу
 304.
 Еј, пало иње на попове свиње

1.3.23. РУДИМЕНТАРНЕ БАЛАДЕ И ПЕСМЕ СА МИТОЛОШКИМ МОТИВИМА

271

305.
 Гором језде кићени сватови
 306.
 Гором иду кићени сватови
 307.
 Зора руди, мајка сина буди
 308.
 Певај, Миле, нек те чују виле
 309.
 Ој, Росино, водо племенита
 310.
 Зарекла се та звезда Даница
 311.
 Шта се бели там у горе
 312.
 Ој, Жељину, висока планино

1.4. ЗДРАВИЦЕ

273

1.4.1. СЛАВСКЕ ПЕСМЕ, СВЕЧАРСКЕ (ЗДРАВИЦЕ)

273

313.
 Домаћине, дабода имао
 314.
 Часнога ми крста, до малића прста
 315.
 Вала ти домаћине
 316.
 Домаћине
 317.
 Ова чаша пуна меда
 318.
 Овем добрем делије
 319.
 Ја ти идо уз међу

1.4.2. ПОЧАШНИЦЕ

275

320.

Здрав си домаћице

321.

У вр совре домаћин ни седи

322.

Плоћанине, лепо ти сјаш

323.

Красан јунак Росину прегази

324.

Ој, ти младо нежењено

325.

Лети соко високо

1.4.3. ЗДРАВИЦЕ ВЕЗАНЕ ЗА РАЗЛИЧИТЕ ПРИЛИКЕ

276

326.

Домаћине, доме мој

327.

Кметуј ми, кмете, у столу седи

328.

Украј друма дрво шмширово

329.

Паде листак неранце

330.

Посади смокву сред винограда

331.

Благош нама тицама

332.

У чије се здравље пије вино

333.

У чије се здравље вино пије

334.

Куј вино пије за славе Боже

335.

Куј вино пије у славе Божије

336.

Куј у здравље пије ладно вино

337.

Куј вино пије за крсно име

338.

Куј у здравље ладно пије вино

339.

Домаћине, бог ти добро дао

340.

Прва чаша за помози Боже

341.

Кад пијемо зашто не певамо

342.
 Кад пијемо
 343.
 Домаћине, донеси ни вина
 344.
 Домаћине, да те бог поживи
 345.
 Домаћине, вина ни донеси
 346.
 Ој, сатлићу, шта ли ћу
 347.
 Ој, ракијо,рако
 348.
 Ој, вино, вино
 349.
 Вино је текло, па нама рекло

1.5. НАРИЦАЉКЕ (ТУЖБАЛИЦЕ)

281

350.
 Домаћине, добар доме
 351.
 Домаћине, де си се спремијо
 352.
 Зло ми јутро осамнуло
 353.
 Мили брале јадне мене
 354.
 Куку мене, жалости велике
 355.
 Јао тајо, јао родитељу
 356.
 Мајко моја, куку мене
 357.
 Сестро моја, куку мене
 358.
 Мили брале, мое росно цвеће
 359.
 Весело је рано јутро

2. ГОДИШЊИ (СОЛАРНИ) ЦИКЛУС (КАЛЕНДАРСКЕ ПЕСМЕ)

284

2.1. ВАРИЧКЕ ПЕСМЕ

284

360.
 Варице Савице

2.2. КЛЕДАРСКЕ ПЕСМЕ

284

361.
 Ветар веје, коледо

362.	Уранила, коледо	
363.	Божија мајка, коледо	
364.	Замучи се Божија мајка	
365.	Здраво да си, домаћине, коледо	
366.	Домаћине, господине, коледо	
367.	Опа цупа, коледо	
368.	Иде Божић, коледо	
369.	Иде божић бата	
370.	У Божића три ножића	
371.	У огњу бемо не изгоремо	
2.3. КАЛИНАРСКЕ ПЕСМЕ		287
372.	Отворте ни бела врата	
373.	Калину мајка удала	
374.	Ој, девојко, калино	
375.	Калино чорче, калино	
2.4. БОЖИЋНЕ ПЕСМЕ		288
376.	Младем Ристу молимо се	
377.	Ој водо, водице	
378.	Ој, царева мила ћерко Василија	
379.	Ој, царице Василице	
2.5. КОЗАЧКЕ (ПЕСМЕ УЗ КОЗАЊЕ) / ЧУМАРСКЕ / ГУБАРСКЕ / РУСАЛСКЕ		292
380.	Еве вука, вучине	
381.	Клепће, клепће, клепетуша	
2.6. МЕСОЈЕЋСКЕ ПЕСМЕ		293
382.	Абер дође из попове баште	

383.	
Абер дође од момака	
2.7. ВОДИРАЧКЕ / БОГОЈАВЉЕНСКЕ ПЕСМЕ	294
384.	
Ми ранисмо поранисмо	
2.8. ЈОВАЊСКЕ ПЕСМЕ	295
385	
Лепи ли сам Свети Јован	
386.	
Свети Јован вами оди	
387.	
Ој, Јоване, млад Јоване	
2.9. САВИНДАНСКЕ ПЕСМЕ	295
388.	
Свети Сава, српска слава	
389.	
Надвила се Жељин гора	
390.	
Низ Јошаницу Сава сађе	
391.	
Нешто цвили у Гобелје	
2.10. ВУЧАРСКЕ ПЕСМЕ	296
392.	
Еве, вује, вучине	
393.	
Дајте вуји сланине	
394.	
Еве ви вучине	
395.	
Ево вује с планине	
396.	
Ево вука с Копаника	
397.	
Изнад наши чука	
398.	
Еве вама лије	
399.	
Ево лије лисице	
400.	
Ево лије прије	
2.11. РАНИЛАЧКЕ	297
401.	
Три девојке градину градиле	
402.	
Ој, јабуко зеленико	
403.	
Заспало младо нежењено	

404.
Голубица воду пије
405.
Устај устај, чорице
406.
Часне посте запостимо
407.
Часне посте запостимо
408.
Љуљала се девојка
409.
Зађе ми сунце за Жељин планину

2.12. ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПЕВАЈУ УЗ ЧАСНИ ПОСТ 299

2.13. ЉУЉАЧКЕ ПЕСМЕ 300

2.14. ЛАЗАРИЧКЕ 300

2.14.1. ИСПРЕД СВАКЕ КУЋЕ 300

410.
Ова кућа најбогата
411.
Добро јутро бели двори
412.
Нек је сита година
413.
Помоз, Боже, дворове
414.
Пограј, Лазо, Лазаре
415.
Играј Божо, божуре
416.
Играј, играј, Лазарко

2.14.2. ДОМАЋИНУ/ДОМАЋИЦИ 301

417.
Домаћине, Костадине, ладо, ладо
418.
Костадине, домаћине
419.
Домаћине Костадине
420.
Старац вино пије
421.
Заспала је госпођа

422.
Старе мале, старела
423.
Ова мајка старица
424.
Слетеле ми голубице

2.14.3. МЛАДОМ ОЖЕЊЕНОМ И ОВЦАМА	303
425. Заблејала беличица	
2.14.4. НЕВЕСТАМА СКОРО ДОВЕДЕНИМ И ОВЦАМА	303
426. Заблејала старуница	
2.14.5 НЕВЕСТАМА	304
427. Оде нами кажу невеста	
428. У ову кућу невестица	
2.14.6. НЕЖЕЊЕНИМ МОМЦИМА	304
429. Оде нами кажу момче нежењено	
430. Невестачке копчице	
431. Стрељали се јунаци	
432. Мори момче дукатличе	
433. Мори момче перјадинче	
434. Мори, Миле, Милутине	
435. Не намигуј црно момче	
436. Крај Росине извор воде ладне	
437. Изгрејала звезда Даница	
438. Голубица воду пије	
439. Полетело бело перо	
440. Ој, момчићу, нежењени	
441. Цветало ни лазарче	
442. У ову кућу, младо нежењено	
443. Ој, момчићу, дилберчићу	
2.14.7. ДЕВОЈКАМА	308
444. Мори Миљо, Миличице	

445.	Црнока девојка црно гројзе копала	
2.14.8. МУШКОЈ ДЕЦИ		308
446.	Извор вода извирала	
447.	Изгрејаше три сунца	
448.	Голубић (голубенце) ми воду пије	
449.	Бело перо полетело, ладо	
450.	Заспало је лаленце	
451.	Расти Лазо, Лазаре	
452.	Јеђи ми јеђи Лазаре	
453.	Играј играј лазаре	
2.14.9. ЂАКУ		310
454.	Седи ђаче на столицу,	
2.14.10. ПОПУ И ПОПАДИЈИ		310
455.	Оде седе попови	
2.14.11. ПЧЕЛАМА		310
456.	Долетеле беле челе	
457.	Што ни се Ружа бељаше	
2.14.12. КАДА ОДЛАЗЕ		311
458.	Останте ни збогом равни двори	
459.	Останте ни збогом равни двори	
460.	Остан збогом дворове	
2.14.13 ДОМАЋИНУ КОЈИ НЕЋЕ ДА ИХ ПРИМИ ИЛИ НЕ ДА ДАРОВЕ		311 311
461.	О, ти рђо, грбава	
2.14.14. ЛАЗАРКЕ САМЕ СЕБИ		312
462.	Јагличак цветак над воду цвета, лазаре	

463.
 Јагличак венац над воду цвета
 464.
 Јагличак венац над воду цвета
 465.
 Јагличак венац над воду цвета
 466.
 Играле, певале, лазарке, Циганке

2.15. ВРБНИЋКЕ ПЕСМЕ

312

467.
 Врбица се увија
 468.
 Врбица се развија
 469.
 Док се жупска ружа

2.16. ПЕСМЕ НА ЦВЕТИ

313

470.
 Пораниле девојке
 471.
 Ој, ти Виде, Бели Виде

2.17. УСКРШЊЕ / ЋУРЋВДАНСКЕ / ВЕЛИКДАНСКЕ ПЕСМЕ

314

472.
 Ћурђа ми цвеће кидаше
 473.
 Свети Ћурђе у рај пошо
 474.
 Зелен Ћурђе цвеће ми кидаше
 475.
 Молимо се за часнога крста
 476.
 Ћурђево цвече цветало
 477.
 Ајде да се занијамо
 478.
 Ој, јабуко зеленико
 479.
 Здравче цвеће, берул те чорице
 480.
 Босиоче, што си увенуо
 481.
 Набра цвећа свакојака
 482.
 Ситан камен до камена
 483.
 Ој, ливадо, зелена ливадо

484.
 Јорговане, сунце огрејано
 485.
 Јорговане, насмејани дане
 486.
 Јорговане, млади Плочанине
 487.
 Јорговане, мој млади драгане
 488.
 Лети соко са чардака
 489.
 Која је чора на нишан
 490.
 Мајка оће Ђуру да обања
 491.
 Лепа дана, лепа Ђурђевдана
 492.
 Долете абер од Бога
 493.
 Ђурђевдане, јопет мене дођи
 493/1
 Ђурђевдане, бели дане
 493/2
 Ђурђевдане велик дане

2.18. ЈЕРЕМИЈСКЕ ПЕСМЕ

320

494.
 Јеремије у поље
 495.
 Јеремије ходиле
 496.
 Еремије у поље

2.19. СПАСОВДАНСКЕ

320

497.
 Игра коло насред села
 497.
 Игра коло насред села
 498.
 Игра коло насред села

2.20. КРСТОНОШКЕ

322

499.
 Крстоноше Бога моле
 500.
 Крстоноше Бога моле
 501.
 Крстоноше Бога моле
 502.
 Крстоноше Бога моле

503.
Крстоноше Бога моле
504.
Крстоноше Бога моле
505.
Крстоноше крста носе
506.
Крстоноше крста носе
507.
Крсте носи млад делија
508.
Станте крсти да станемо
509.
Копач копа више села
510.
Док носе крст око цркве

2.21. ДОДОЛСКЕ ПЕСМЕ

325

511.
Дај ни, Боже, ситну росу
512.
Ми идемо преко поља
513.
Преко поља ми идемо
514.
Ми идемо кроз конопље
515.
Додолице одиле
516.
Пепељуге ни одиле
517.
Наша дода бога моли
518.
Удри кишо, ситна росо
519.
Удар кишо, ситна росо
520.
Удри кишо, златна кишо
521.
Удри кишо, кишо златна
522.
Падај кишо
523.
Удри кишо ситна росо
524.
Ми идемо преко поља
525.
Жупљанка се Богу моли
526.
Ми идемо у додоле

527.
 Ми идемо у додоле
 528.
 Конопљишта жедна воде
 529.
 Наше поље жедно воде
 530.
 Дај кише додоле
 531.
 Ој, додо, додоле
 532.
 Наше поље жедно воде
 533.
 Наше поље жедно воде
 534.
 Росна киша заросила
 535.
 Мајка ти се мољаше

2.22. ПРОТИВКИШЊЕ ПЕСМЕ

329

536.
 Престан, престан кишице

2.23. КРАЉИЧКЕ

329

537.
 Наш пресвети краљу
 538.
 Домаћине, светли краљу
 539.
 У овога домаћина
 540.
 Заспала Света Тројица
 541.
 Оде нама кажу
 542.
 Нами кажу оде
 543.
 Оде нама кажу
 544.
 Оде нама кажу
 545.
 Оде нама кажу, нано
 546.
 Млад Илија вино пије
 547.
 Млад Илија вино пије
 548.
 Млад Илија вино пије
 549.
 Млад Илија вино пије

550.
 Млађани Илија вино пије
 551.
 Испод гране божурове
 552.
 Под гиџом заспао Илија
 553.
 Испод шљиве заспао Илија
 554.
 Ој, Илија, млад Илија
 555.
 Оде нама кажу
 556.
 Ој, девојко плава
 557.
 Ој, плава девојко
 558.
 По Жељину овце пасу
 559.
 Жупска вила коло води
 560.
 На Жељину три се снега беле
 560/1
 Ој краљеви јато голубато

2.24. ВИДОВДАНСКЕ 335

561.
 Иде Виде да обиђе

2.25. ИВАЊСКЕ / ЈОВАЊСКЕ ЛЕТЊЕ / ЛЕЛЕЊСКЕ / ЛАДЕ 337

562.
 Ај дијемо у ливаде
 563.
 Ај у горе огањ гори
 564.
 Свети Јован Бога моли
 565.
 Јелен оди Бога моли
 567.
 Ми предомо до поноћи

2.26. ЛАДАРИЧКЕ 337

568.
 Лепи ли сам свети Јован, ладо, ладо
 569.
 Два се млади оглђњују, ладо ладо
 570.
 Седи Анка у градине, ладо, ладо

571.	Јеленак ми бога молиладо, ладо, ладо	
2.27. ПЕТРОВДАНСКЕ ПЕСМЕ		338
572.	Лила гори, бога моли	
573.	Ситан камен до камена	
574.	Расрди се бела вила	
575.	Расрди се бела вила	
2.28. ПЕСМЕ О БЛАГОЈ И ОГЊЕНОЈ МАРИЈИ		340
576.	Блага Мара гројзе у Варине шара	
2.29. ИЛИНСКЕ ПЕСМЕ		340
577.	Гром грмеше	
2.30. БИЉАРИЧКЕ ПЕСМЕ		341
578.	Биљарица биље брала	
579.	Биљарица биље брала	
2.31. МИТРОВДАНСКЕ ПЕСМЕ		341
580.	Ђурђевдане, ајдучки састанче	
<u>3. ТРАДИЦИОНАЛНА ПРИВРЕДА</u>		342
3.1. ПОЉОПРИВРЕДНИ ОБИЧАЈИ		342
3.1.1. ОРАЧКЕ ПЕСМЕ / МАРКОВСКЕ		342
581.	Ој, орачу, мој млади орачу	
581/1	Орач оре у горице	
581/2	Под горицом орала девојка	
3.1.2. КОПАЧКЕ ПЕСМЕ		343
582.	Жупљанчица лојзе копа	
583.	Млада чора бразду копа	
584.	Радна Рада лојзе копа	
585.	Радна Рада копа	

586.	
Копач копа више села	
587.	
Ој, копачи, ој копачи	
588.	
Ој, копачу, млад копачу	
589.	
О, мој дико, црно око	
3.1.3. САЂЕЊЕ И ПРЕРАДА КОНОПЉЕ И ЛАНА, ПРЕДЕЊЕ И ТКАЊЕ	344
КОНОПЉАРСКЕ ПЕСМЕ	344
590.	
У конопљишту све ми ишту	
ЛАНАРСКЕ – ЛАНАЧКЕ ПЕСМЕ	344
591.	
О, ти лане, модро цвеће	
ПРИ ПРЕДАЊУ	345
592.	
Препреди се мој танки кончићу	
ПРИ СНОВАЊУ И НАВИЈАЊУ	345
593.	
Помози Боже, овесели	
594.	
Помози Боже, овесели	
ПРИ УВОЂЕЊУ У БРДО	346
595.	
Поногни, Боже, да уведемо у брдо	
ТКАЊЕ	346
596.	
Лети, лети мое ласно брдо	
ПЕСМЕ О БЕЉЕЊУ ПЛАТНА / БЕЛИЛАЧКЕ	346
597.	
С ову страну Росине	
3.1.4. ПРЕЛСКЕ ПЕСМЕ	343
598.	
Еј, купите се друге на седељку	
599.	
Рокчанка прело чени	
600.	
Сас Жељина ја зовем на прело	

601.	
Петра ложи седељке у Петрове ливаде	
602.	
Ој, Росино, ој Росино	
603.	
Свем другама драги дође	
604.	
Шта то радиш, Маро	
605.	
Шта се бели там у горе	
606.	
Тавна ноћи пуна ти си јада	
607.	
Певај Миле, нек те сваки чује	
608.	
Виче вила озгор сас Жељина	
609.	
Осу се небо звездама	
610.	
Зарекла се та звезда Даница	
611.	
Божја мајка град градила	
612.	
Жупска вила град градила	
613.	
Град градила Божија мајка	
614.	
Расло дрво божурово	
ПРЕЛСКЕ ПЕСМЕ ПЕВАНЕ И ПРИ ПРАЊУ РУБЕ	353
615.	
Испод гране божурове	
616.	
Испод гране шимширове	
617.	
Мало ђаче разболе се	
618.	
Кака је оно ограда	
619.	
Жупска вила град градила	
620.	
Бог се деси на небеси	
 3.1.5. ТРАДИЦИОНАЛНО ПОВРТАРСТВО	 355
ПЕСМЕ О КРЕСАЊУ ВРЗИНА	355
621.	
Ој, девојко црноока	
 ПЕСМЕ ПРИ ПРАВЉЕЊУ ЛЕЈЕ	 355
622.	
Правим леју, само једно вељу	

КАД СЕ САДИ БЕЛИ ЛУК / БЕЛОЛУЧКЕ ПЕСМЕ	356
623.	
Мили Боже, ти помогни	
624.	
Бела средо ти помогни	
КАД СЕ САДИ ПАПРИКА / ПАПРИКАРСКЕ ПЕСМЕ	356
625.	
Благовести, благе вести	
626.	
Благовести лепе вести	
627.	
Мала моја дај ми бабурице	
627а.	
Дај ми мала бабурице две	
3.1.6. ЖЕТВА	356
ЖЕТЕЛАЧКЕ ПЕСМЕ	356
628.	
Жњела Петрија	
629.	
Лечам жњела Плочанка	
630.	
Ој, девојко, често руковеђе	
631.	
Ваздан жњемо, ваздан жедне бемо	
632.	
Ваздан жњемо, ваздан жедне бемо	
633.	
Домаћине, ти не бери цвеће	
634.	
С брега куне презрела шеница	
635.	
Жетву жњела Жупљанка девојка	
636.	
Лечам жњела Жупљанка девојка	
637.	
Лечам жњеле јелачке девојке	
638.	
Жетву жњело момче и девојче	
639.	
Марко проси Моравку девојку	
640.	
Пораниле две Жупљанке младе	
641.	
Жњем ти жито па га ласно слажем	
642.	
Пораниле две девојке младе	

МОБАРСКЕ

362

643.

Весели се мобо нашег брале

644.

Мила мале, рано ме пробуди

645.

Ал је лепа мог драгана молба

646.

Порани мобо док је ранеје

647.

Порани мобо за лађа

648.

Мобу чени силни жупски ага

ВРШИДБЕНЕ ПЕСМЕ

362

649.

Бог ни даде лепо време

3.1.7. КОСИДБА

362

КОСИДБЕНЕ ПЕСМЕ

362

650.

Плочак коси жељинске ливаде

651.

Плочак коси ливаде жељинске

652.

Косач коси зелене ливаде

653.

Косач коси три откоса коси

654.

Ел видесте чудо невиђено

655.

Момче коси траву у ливаде

656.

Косач коси доле у Росине

657.

Косач коси горе у Гобелје

658.

Косач коси поред Јошанице

659.

Косач коси росну детелину

660.

Раде коси доле у ливаде

661.

Косач коси доле за горицом

662.

Ој косачу млад косачу

663.

Куј би мене траву покосијо

664.

Ој, драгане, мој мили косачу

665.
 Виче косач озгор сас Жељина
 666.
 Плочак коси горе на Нерађе
 667.
 О, мој Раде, не коси ливаде
 668.
 Ој, ливадо, зелена ливадо
 669.
 Ој војводо, водо на ливаде
 670.
 Косач коси зелену ливаду
 671.
 Ој ливадо, ливадо зелена
 672.
 Ливадо, зелена ливадо

ПЛАСИДБЕНЕ / ПЛАСТИЛАЧКЕ ПЕСМЕ 365

673.
 Порани девојка, дико перунико

3.1.8. ВИНОГРАДАРСТВО 366
РЕЗИДБЕНЕ 366

674.
 Прву гицу орезамо
 674/1
 Јова ми гицу порезује

ПЕСМЕ О БЕРБИ ГРОЖЋА 368

675.
 Берем гројзе, берем тамјанику
 676.
 Летња росо, де си зимовала
 677.
 Ситна росо, де си летовала
 678.
 Мало чорче виноград плевало
 679.
 Миљојчице, млада девојчице
 680.
 Другарице, штопа си ме звала
 681.
 Ој, Жељину висока планино
 682.
 Сас Жељина сунце грану

ОСТАЛЕ ВИНОГРАДАРСКЕ ПЕСМЕ 368

683.
 Ветар дува сас пољане

684.	Ветар дува преко града	
3.2. СТОЧАРСКИ ОБИЧАЈИ		369
ПРИ КУМОВАЊУ СТОЦИ		369
685.	Помогни Боже, подај ми Боже	
686.	Пусти лескову, узни дренову	
687.	Пусти дренову узни лескову	
ПРИ НАСАЂИВАЊУ ЖИВИНЕ		369
688.	Помоз Боже, ти једини	
БИКОВСКЕ ПЕСМЕ (кад се потуку бикови)		369
689.	Букни, букни мој Рогоња	
690.	Букни, рикни мој Вилоња	
ПЧЕЛЕ		369
691.	Мат, мат, матице	
692.	Мат, мат, буба маро	
693.	Кот мата, кот мата	
3.3. ТРАДИЦИОНАЛНО КЛИНАРСТВО		370
КАЈМАЧКЕ ЧОБАНСКЕ ПЕСМЕ		370
694.	Копаниче дебели кајмаче	
ПЕСМЕ О КУВАЊУ УСИЈАНИМ КАМЕНОМ		370
695.	Ој, камен студенче	
ПЕСМЕ О СУШЕЊУ ПАСТРМЕ		370
696.	Пастрму сам уранијо	
КУВАРИЧКЕ / МАЏАИЦЕ		370
697.	Куварица пиле пече	
698.	Куварица купус кува	
699.	Куварице мање збори	

700.	Куварице злато мое	
3.4. ТРАДИЦИОНАЛНИ ЗАНАТИ И ЗАНИМАЊА		371
КАЛЕМАРСКЕ ПЕСМЕ		371
701.	Калемару, дико наша	
КОВАЧКЕ ПЕСМЕ		372
702.	Ој, ковачу, млад ковачу	
ПОТКИВАЧКЕ ПЕСМЕ		372
703.	Поткивачу, мили помагачу	
ТЕПСИЈСКЕ ПЕСМЕ		372
704.	Ала слеће озгор сас Жељина	
705.	Ала слеће с трнавачке чуке	
ПИНТЕРСКЕ / КАЧАРСКЕ ПЕСМЕ		373
706.	Правим, правим качицу	
ВОДЕНИЧАРСКЕ ПЕСМЕ		373
707.	На јазу сам воду навратијо	
ВАЉАРИЧКЕ ПЕСМЕ		373
708.	Кад сам некад млађан бијо	
ШУМАРСКЕ ПЕСМЕ		373
709.	У шумицу подје шумар	
РИБАРСКЕ / АЛАСКЕ ПЕСМЕ		374
710.	У рибара мокре гаће	
РАБАЦИЈСКЕ ПЕСМЕ		374
711.	Мене моја говорила стрина	
712.	Мене моја говорила стрина	
713.	Мене моја говорила стрина	

714.
Ој, јабуко, зеленико
715.
Шта се оно на Жељину бели
716.
Троја кола преко поља

4. ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ

375

4.1. ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ

375

717.
Што је полепше од лета
718.
Имал што лепше од лојза
719.
Бисер Мара по Росине брала
720.
Красан јунак воду гази
721.
Пошла Стоја на воду
722.
Валила се зеленика
723.
Стана ми воду лила
724.
Де но синоћ на вечере бемо
725.
Што је лепа Жупљанка девојка
726.
Мила мале видел ми девојку
727.
Шта се бели низ Жељин планину
728.
Лепо ли је низ лојзе гледати
729.
Сас Жељина момче сађе
730.
Ја посади виту јелу
731.
Бор садила Борика девојка
732.
Расти боре, највећи у горе
733.
Селен ми се лелујаше
734.
Наспрам расли два бели цветића
735.
Сади Мара млад босиљак
736.
Ој, момчићу, мајкино пастирче

737.
Синоћ ми драги долази
738.
Цветала ми ружа у градине
739.
У Стојана зелена ливада
740.
Ој девојко, де си божур брала
741.
Лепо пева у горе Милева
742.
Лепо пева у горе Милева
743.
Куј то пева покрај бела стада
744.
Стана ми тера говеда
745.
Више пута јабука зелена
746.
Два братића итар лов ловише
747.
Лов ловило млађано Жупљанче
748.
Пошла цурица у виноград
749.
Лепа Пава у ковиљу спава
750.
Лепа Сава у ковиљу спава
751.
Теко поток низ пољнче
752.
Оклади се момче и девојче
753.
Оклади се момче и девојче
754.
Ој Јоване, Београђанине
755.
Под ноћ пођо под зелено лојзе
756.
Девојка је ишла
757.
Ја прошета по Жељину
758.
Сас Жељина цура сађе
759.
Ој, Жељину, преголема туго
760.
Низ Нерађу Миле сађе
761.
Ој, Нерађо, ој једина

762.
Сас Жељина Миле сађе
763.
Сас Жељина сам што сађо
764.
Момче иде Жељинем
765.
Пишти пиле у конопље
766.
Пева славуј у конопље
767.
Нешто пишти у пољанче
768.
На Жељину зелена ливада
769.
Седи чора на Жељину
770.
Жупљанка је лицу говорила
771.
Брегем шеће жупска чобаница
772.
Лепа Стана над воду стајаше
773.
Коњ ми вранац росну траву пасе
774.
Лепа Тода над воду стојаше
775.
Мене наја за другога спрема
776.
Ветар дуваше гора лелејаше
777.
Девојка ми сеђаше
778.
Немам мира ни спокоја
779.
Девојка се стаду моли
780.
Девојка се стаду поверује
781.
Овце мое двиске, старунице
782.
Мала чора овце чува
783.
Стана шије, пије и седи у 'ладу
784.
Мене Анђу дукатлику дају
785.
Три девојке збор збориле
786.
Ој, јаворе, млад јаворе

787.
Ој, невене, шестопере
788.
Љубичица зумбул пита
789.
Ој, јаворе, млад јаворе
790.
Љубичице, плава љубичице
791.
Љубичице, моја девојчице
792.
Љубичице плава љубичице
793.
Љубичице, бела љубичице
794.
Гором језди млади Милутине
795.
Ој, невене, мој невене
796.
Благош тебе бела перунико
797.
Цвеће радо, берул те чорице
798.
Здравац цветић тијо поручује
799.
Ој голубе, мој бели лабуде
800.
Да сам јадна студена водица
801.
Да ми је се муом претворити
802.
Летња росо де си зимовала
803.
Здравац цветак тијо поручује
804.
Смиље бере Смиљана девојка
805.
Девојка се своме драгу нада
806.
Чарна горо, пуна ли си лада
807.
Горо, вита горо
808.
Која гора, Иво, која гора, Иване
809.
Листај ми горо зелена
810.
Опадај лишће сас горе
811.
Опадај лишће сас горе

812.
Опадај лишће сас гране
813.
Жени се драги нисам спремљена
814.
Жени се драги ја сам верена
815.
Ој, Росино, тија водо ледна
816.
Ој, Росино, водо племенита
817.
Ој, Росино, моја верна друго
818.
О, Росино, тија водо ладна
819.
Ој, Росино, водо племенита
820.
Ој, Росино, и те твое воде
821.
Ој, Росино, ти водо ледена
822.
Украј реке Росинице
823.
Поред горе девојке говоре
824.
Ој, Жељинска вита јело
825.
Ој јабуко, зеленико
826.
Ој, јабуко крај Росине
827.
Покрај пута родила јабука
828.
Млад чобанин под божур сеђаше
829.
Спавала би, ал не могу сама
830.
Спавала би, ал не могу сама
831.
Месечина, ал месеца нема
832.
Месечина, ал месеца нема
833.
Месечина сву недељу дана
834.
Месечина сву недељу дана
835.
Месечина сву недељу дана
836.
Греј месече, греј по целу ноћ

837.
Мајка Санду на вечеру звала
838.
Дрема ми се, спава ми се мајко
839.
Зора руди, мајка ћеру буди
840.
Рано ми је сунце огрејало
841.
Порано ми сунце огрејало
842.
Кицош-момче низа село прође
843.
Добар јунак кроза село прође
844.
Врано момче по гицама шета
845.
Видиш мале момка руменог
846.
Посвађа се Јова и Никола
847.
Ћерка Тода по ливаде боса
848.
Врано беше у Рокце девојче
849.
Девојка се у Варинцу купа
850.
Ој Росино, ој Росино
851.
Знаш ли, Станко, како греје дзвезда
852.
У горици испод вите јеле
853.
Мој се дика на мене наљути
854.
Ој ти Ано, Анчице
855.
Два се драга у ливаде љубе
855/1
Два се драга у ливаде љубе
855/2
Два се драга у ливаде љубе
856.
Два се драга у ливаде љубе
857.
Пала магла по пољане
858.
Паде магла на ливаду
859.
Пала слана около Козника

860.
Мајка Мару кроз три горе звала
861.
Дабода се чора обеси­ла
862.
Дабода се дико обсијо
863.
Ти се чора никад не удала
864.
Ој, девојко ти се не удала
865.
Благош мене и тебе чобане
865/1
Благош мене и тебе пастирче
866.
Ој овчаре, млади јагањчаре
867.
Драга моја, јесил се удала
868.
Које ли је доба ноћи
869.
Сви драгани мог драгана нема
870.
Идем гором, гора проговара
871.
Авај мене до Бога милога
872.
Три године ми се миловасмо
873.
Ширим руке око цуре беле
874.
Жупљанка је свое очи клела
875.
Чуј, драгане, одо за другога
876.
Иде Раде сас орања
877.
Милутине, Плочанине
878.
Девојчице, кад ме волиш
879.
Што се мене ти прекра­даш, Раде
880.
Јутрос певам изнад мог села
881.
Ој девојко, душо моја
882.
Ој девојко, душо моја
883.
Ој, девојко, душо моја

884.
Јоване, млади бекријо
885.
Ој, девојко, која ми је мана
886.
Мој је драги на долеко село
887.
Лепо пева у горе Милева
888.
Ој девојко, чим голубе појиш
889.
Лети соко планинама
890.
На јабуке голуб гуче
891.
Поситна киша ромиња
892.
Поситна киша падаше
893.
Мала моја, цвеће росно
894.
Под Жељинем овце пасу
895.
Под Козником овце пландовале
896.
Под Жељинем овце пландовале
897.
Под Жељинем врани коњи пасу
898.
Под Жељинем врани коњи пасу
899.
На Жељину бело стад пасе
900.
Шта то бруји низ то поље равно
901.
Чувам овце све по доловима
902.
Чувам овце, питала ме браћа
903.
Ој, девојко, млада Рокчанице
904.
Ој, овчару, млади Плочанине
905.
Овчар свире у свирајку
906.
Јова Ружу кроз свирајку зове
907.
Ајде, Радо, да бегамо
908.
Овце чува чобан и чобанка

909.
Боже благи, шта ми ради драги
910.
Чувам овце па сам погубила
911.
Чувам овце доле у ливаче
912.
Чувам овце доле у ливаде
913.
Ој, пастиру, што си тако красан
914.
Пастирче, младо снуждено
915.
Ој, пастирче, мајкино јединче
916.
Ој, пастирче, једино шибљиче
917.
Порани, млади чобане
918.
Порани, млади Плочанине
919.
Волело се двоје млади
920.
Двое су се волели
921.
Ћу ти умрем мајко
922.
Ајде Миле, зајно да умремо
923.
Умри дико, а ја ћу за тобом
924.
Знаш ли, Миле, не знали те јад
925.
Мој драгане, небери ми шљива
926.
Ој, мој драги, набери ми шљива
927.
Ој, комшија, набери ми шљива
928.
Болуј, драги, ал немој умрети
929.
Болуј драги, ал немо умрети
930.
Ој, девојко, ој зелено лојзе
931.
Драги драгој поручује
932.
По Жељину сва полегла трава
933.
Другарице, причувај ми овце

934.
Девојчице, ружо румена
935.
Ој, девојко, црно око
936.
Ој, девојко, ој
937.
Ој, драгане, драганчићу
938.
Мара Ранка са прозора зове
939.
Покрај друма зелена ливада
940.
Покрај друма зелени се шума
941.
На Жељину зелени се шума
942.
Једва чекам ране ноћи
943.
Устај, дико, зора је
944.
Смакни, драги, шајкачу са чела
945.
Чувам овце, све ми нешто беже
946.
Заблејала овца старуница
947.
Заблејала овца старуница
948.
Драгем ми је кућа преко воде
949.
Певај, Миле, љубави ти твоје
950.
На Нерађе Миле оре
951.
Ветар дува од Росине
952.
Ој, девојко, мелеска ти бела
953.
Ој девојко, бела изливарко
954.
Ој, Плочанко, трњинице
955.
Ој, Плочанко, преко воде
956.
Ој, Плочанко, грудо девојачка
957.
Ој, Плочанко, ел те срце боли
958.
Ајд, Плочане, да не говоримо

959.
Плочанине, сад ме нико неће
960.
Прође Миле с Плочанкама
961.
Плочанине, моја веро мала
962.
Кад погледам преко Плоче
963.
Ој, момчићу ти из Рокца
964.
Ој, драгане, из другогa села
965.
Кад је чора била мала
966.
Мила мале, и умрећу
967.
Лепе дане спроводим код нане

4.2. ШЕРЕТСКЕ ПЕСМЕ

419

968.
Мене мајка негује и гледа
969.
Малема сам, нумем да бројим
970.
Косо моја косо колмована
971.
Зелени се од шуме
972.
Греота је обљубит девојку
973.
Божурика порасла до неба
973/1
Божуричка порасла до неба
974.
Ој другару, не веруј девојке
975.
Варај, Жупљанко, око шарено
976.
Ој Жупљанко, даље од момака
977.
Ој, Рокчанко, не варај момака
978.
Варај, драги, стара варалице
979.
Чим Плочанка с момкем стане
980.
Плочанину, црни Ђоко
981.
О, мој драги, мој батлија

982.
Плочак љуби Рокчанку
983.
Игра момче и девојче
984.
На Жељину јабука сладунка
985.
На ливаде јабука петровка
986.
Ој драгане, казаћу код нане
987.
На вр Плоче, на чардаку

4.3. ДОЗИВАЉКЕ / ПРИПЕВУШКЕ / ПРЕПЕВАЉКЕ

422

988.
Зелен ора у горе
989.
Ој момчићу из Рокцију
990.
Ове чоре криворечке
991.
Плочанине, Каурине
992.
Ови момци Козничани
993.
Ој, девојко, ти из Плеши
994.
Ој, девојко Ботурицка
995.
Ој, ви момци враголани
996.
Ој, чорице из Ратаја
997.
Ој, момчићу из моего села
998.
Ој, Драгане из другогa села
999.
Зелен ора у горе
1000.
Грабите се чорице за мене
1001.
Ватајте се цурице за мене
1002.
Постој сунце, рано не заоди
1003.
Коловођо, дико наша
1004.
Коловођо, дико наша
1005.
Оћемо ли заиграти

4.4. ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПЕВАЈУ У КОЛУ	424
4.4.1. ИГРАЧКЕ (ДОК СЕ ИГРА БРЗО)	424
1006.	
Скочи коло да скочимо	
1007.	
Опа, цупа, скочи	
1008.	
Ај на лево брате Стево	
1009.	
Шљива, крушка, ора	
1010.	
Ја посеја лубенице	
4.5.2. ОРСКЕ (ЛАКЕ, ТАНКЕ, ПЕСМЕ ОДОКОЛА, ДОК СЕ ШЕЋЕ У КОЛУ)	425
1011.	
Коловођа с Трнавачке чуке	
1012.	
Чујеш, чујеш, мале	
1013.	
Ја код коза дика код оваца	
1014.	
Варо си ме док сам била млада	
1015.	
Мој се драги низ Росину воза	
1016.	
Мој драгане очи на вр главе	
1017.	
Ој, Жељину најмилији	
5. ЕРОТСКЕ ПЕСМЕ	429
1018.	
Пичка се отима	
1019.	
Пичка курац комиша	
1020.	
Ој, чорице, пичице	
1021.	
Ој, чорице, што си луда	
1022.	
Ој, ти чора , буди боља	
1023.	
Ој, чорице, њуферице	
1024.	
Ој чорице њуферице	
1025.	
Ој чорице њуферице	
1026.	
Ој, чорице секељице	

1027.
Ој, чорице бидни фина
1028.
Ој девојко да ми даш
1029.
Ој девојко, њуферице
1030.
Ој, чорице, што си уска
1031.
Намикнем те на мог гуска
1032.
Ој, чорице што си тако бесна
1033.
Ој, девојко, што си бесна
1034.
Еј, ти чора, Дикосава
1035.
Ој, чорице ти из Рокца
1036.
Ој, чорице, сас Росине
1037.
Ој, чорице, из Игроша
1038.
Ој, девојко, врућа варенико
1039.
Мала моја, оседлај ми мога
1040.
Ој пријо, пријо
1041.
Ој, девојко вртигуз
1042.
Ој девојко, вртигуз
1043.
Ој, девојко, вртирепко
1044.
Ој, девојко каћиперко
1045.
Ој, девојко каћиперко
1046.
Мала моја шта те снађе
1047.
Плоћанине, црна ока
1048.
Дај ми момче бисерчић
1049.
Једна мала никем није дала
1050.
Једна мала из Плоће ми дала
1051.
Једна мала двапут мене дала

1052.
 У овија из Рокаца
 1053.
 Шта ћу, Боже, дика ми не може
 1054.
 Ове чоре криворечке
 1055.
 Љубио сам једну малу
 1056.
 Љубијо сам њуферицу
 1057.
 Љубијо сам једну малу
 1058.
 Уз Козницу, низ Козницу
 1059.
 Тамо доле у торова,
 1060.
 Уз браздицу, низ браздицу
 1061.
 Ветар дува сас Жељина
 1062.
 Понајвољем ја мојега дику
 1063.
 Шта ћу мајко, шта ћу
 1064.
 Дала сам и даћу
 1065.
 Ласно ти је јебат удовицу
 1066.
 Ситна киша ромиња
 1067.
 Кад сам јео жуту проју јебао сам било коју
 1068.
 Пошле буле низ страну у шетњу

6. РУГАЛИЦЕ И ЗАДИРКИВАЛИЦЕ

436

6.1. РУГАЛИЦЕ

437

1069.
 Боже мили, на свему ти вала
 1070.
 Боже мили, чуда големога
 1071.
 Ој, Бобате, да те бог убије
 1072.
 Трнавчани једну козу музу
 1073.
 Трнавчани једну козу музу
 1074.
 Трнавчани једну козу музу

1075.
Глејала сам у Брајковцу
1076.
Вржогрнци, зар си и ти село
1077.
Енђе, буле, што сте подадуле

6.2. ЗАДИРКИВАЛИЦЕ

437

1078.
Ветар дува и прашину носи
1079.
Трт, Миљојка зар си још девојка
1080.
Трт, Стамена, ти си обљубљена
1081.
Дајде оће да се жени
1082.
У Осреце Дајде сађе

6.3. ЧОБАНСКЕ ПОДРУГАЧИЦЕ

438

1083.
Плочак иде на воду
1084.
Плочанине
1085.
Ој, чобани, Плочани
1086.
Пречувај ми говеда

7. РУДИМЕНТАРНЕ БАЛАДЕ

439

1087.
Има мајка две девојке
1088.
Ранко рани
1089.
Зора руди, мајка сина буди
1090.
Будила мајка Лазара
1091.
У недељу поранила мајка
1092.
Зора руди, мајка сина буди
1093.
У петак се ђаче разболело
1094.
Мајке синоћ сина саранише
1095.
Анку грло заболело

8. ПЕСМЕ СА (ПСЕУДО)ИСТОРИЈСКИМ МОТИВИМА 441

8.1. ПЕСМЕ СА ЕПСКИМ И БАЛАДИЧНИМ МОТИВИМА 441

1096.

На Жељину извор воде ладне

1097.

Ранку ми просе у Турце

1098.

Чорица је цвеће брала

1099.

Пуче пушка чак са Копаника

1100.

Пуче пушка из града Козника

1101.

На Карауле изгорела трава

1102.

На вр Чуке пирамида мала

1103.

На вр Чуке извор воде ладне

1104.

Извор вода извирала

1105.

Паде облак насред Жупе

8.2. ПЕСМЕ СА МОТИВИМА ИЗ УСТАНКА 443

1106.

Пера Ђукић кроза Жупу прође

1107.

Пера Ђука кроза Жупу прође

1108.

Кад загрме Пере Ђуке але

1109.

Кад навале Пере Ђуке але

1110.

Кад навале Пере Ђуке але

1111.

Нема ђака Ђукића јунака

1112.

Зелен боре, не зеленио се

1113.

Карођорђе, моле те девојке

8.3. ПЕСМЕ ИЗ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА 444

1114.

Нико не зна шта су муке тешке

1115.

Киша пада, Србија пропада

1116.

Мој Драгане очи на вр главе

1117.

Киша пада Бугарска пропада

8.4. ПЕСМЕ ИЗ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

445

1118.

Извор вода извирала

1119.

Подигла се сва жупска наија

1120.

Напред иду партизани смели

1121.

Заплакала Крива Река

1122.

Ој чаршијо, варошицо мала

1123.

Ој ти, Плочо, равно поље

1124.

Вр Жељина равно поље

1125.

Ој, ти Плочо, ти село на брегу

1126.

Ој, ти Плочо, ти село на брегу

1127.

Ој, Плочанци, рабри сте војници

1128.

Спустила се густа магла

1129.

Спустила се густа магла

1130.

Кад је Кесер Плочу прелазијо

1131.

Кесер носи топове

1132.

Стани Тито, не смеш даље

1133.

Мисли Китлер зла му мати

1134.

Пошо Китлер на Руса

1135.

Ој, Калаба, друже мијо

1136.

Игра коло на Жељину

1137.

Дражино коло ово

1138.

Киша пада, тече мутна вода

1139.

Певају машинке

8.5. ПЕСМЕ ИЗ СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ ПЕРИОДА – РАДНИЧКЕ ПЕСМЕ	448
1140.	
Ала водем овај режим	
1141.	
Играм коло специјално	
1142.	
Удаћу се за члана партије	
 ДОДАЦИ	
Табела а број певача и песама укупно	449
Табела б, број певача и песама из Горње Жупе	449
Табела в, број певача и песама из Доње Жупе	450
Табела г, број песама и певача, збирно (Горња и Доња Жупа)	450
Певачи и казивачи	450
Животињски свет	454
Биљни свет	455
Епитети и њихово значење	457
Индекс топонима, хидронима, оронима са значењима	458
Табела-Жупске пољане	460
Топоними, хидроними и ороними у песмама	461
Именослов у жупским песмама	464
Табела-Именослов у Жупи	467
Табела-Надимци	469
Биљке у жупским песмама	472
Животиње у жупским песмама	474
Антропоморфна бића у жупским песмама	477
Епитети у жупским песмама	478
Атрибутиви у жупским песмама	485
Предмети у жупским песмама	489
Регистар песама по првом стиху	492
Табела; Дистинктивни речник жупске лексике у односу на српски књижевни језик	513
Предања у Жупи, ала жењинска, вукодлак, вила, змај, змија	516
Карта Жупе	520
Карта Жупе 2	521
Повеља Стефана Немање	522
Вински пут	524
Карта Жупе 3	525
Козник из птичије перспективе	526
Козник панорама	527
Манастир Дренча	528
Жупске пољане	529
Жупске старе куће	530
Пољанче	531
Панорама са седлом Жељина	532
Скраћенице	533
Напомена о цитирању и навођењу у песмама	533
Нотна бележења	534
Топоними свих села у Жупи, Славе, Порекло становништва	541

Литература
Биографија

554
572

УВОД

Вук Стефановић Караџић није био у Жупи. Помена Жупе и Жупљана у његовом опусу готово да нема у списковима пренумераната као ни у редовима о Првом српскомк устанку и у текстовима о владавини Обреновића. Његови следбеници нису били довољно заинтересовани за ово подручје.

Да ли зато што је географски изолована и заклоњена између одвећ познатих србијанских планина, Жупа је остала *terra incognita* за српску фолклористику, антропологију, етнологију.

Једину збирку „Жупска народна лирика“ сакупио је и обајвио Милош Марковић (Багдала, Крушевц, 1970. године).

Жупа је богато и недовољно истражено подручје од келтских, преко трагова грчко-римске цивилизације, па до остатака ране, средње и позне словенске културе, мада су најстарији археолошки налази стари од 5000 до 7000 година. Посебном љупкошћу се истиче „*Madame of Vitkovo*” излагана у Британском музеју у Лондону, Данском краљевском музеју, музеју у Ници. Данас се чува у Завичајном музеју Жупе.

Жупски обичаји и обреди су врло стари. Слични су обичајима удаљених народа са којима нису имали никаквих веза. Исте паралеле налазимо забележене у далекој прошлости код старих Грка, Римљана, Инда. Првобитно значење им се изгубило па се каже „Тако се ваља“. Саставни су део наше културе, има елемената који су настали услед утицаја реалија. У раду ће се анализирати збирка Народних песама из Жупе¹ александровачке. Песме су разврстане по животном и календарском циклусу. То је збирка са невуковског терена и неопходно ју је упоредити са песмама из вукових збирки и осталих (са невуковских терена) да би се утврдиле разлике међу записима не само на фонетском, морфолошком плану, већ и повратни утицаји, варијантности и

¹ Жупа александровачка / Жупа Расина се налази на крајњем југоистоку западне Србије. То је котлина у подножјима северне стране Копаоника (југ), источне стране Жељина (запад), јужне стране Гоча (север) и самог руба западне стране Јастрепа (исток). Са западне, јужне и источне стране Жупа је оивичена током Расине, док је на северу затвара ток Западне Мораве. Од 1196. године метоси Хиландара била су и жупска села Кожедин, Поповац, Пуховац, Ракља и Велика Крушевца. Близина престонице честитог кнеза није једини разлог за везивање култа Лазара, Милоша и Косовског боја и за ову област- 8. августа¹. Године 1381. кнез Лазар издаје повељу лаври св. Атанасија у племенитом граду Кознику (који се налази на 10. километру од данашњег административног центра Жупе), док 1382. монах Доротеј и јеромонах Данило подижу манастир Дренчу (који се налази на 4. километру од Александровца). Следећи помени Жупе везују се за Први српски устанак, потоњи за Балканске ратове и Први светски рат (Благојевић, 1972, 46-48; Лутовац, 1976, 27-44).

полигенезе мотива. Компаративном, дескриптивном и индуктивном методом неопходно је сагледати сличности и разлике обичаја, обреда и песама које у односу на тренутак записивања дели више од два века. Неопходно је испитати односе садржаја и контекста језичких и ванјезичких порука, сродности и разлике самих песама.

Циљ рада је да један део српског културног простора приближи научној јавности и заинтересује је за даља истраживања.

Предмет истраживања рада су народне лирске песме Жупе кроз животни и соларни циклус, односно обичајне, обредне песме и остале. Живот се прати од рођења, преко успаванки, свадбених, здравица до нарицаљки. Обреди су састављени од низа елемената који припадају различитим кодовима:²

- 1) акциони (редослед ритуалних радњи),
- 2) предметни (свакодневни или специјално урађени предмети),
- 3) вербални (исказани кроз формуле, жеље, речи),
- 5) персонални (извођачи који изводе радњу),
- 6) локални (простор Жупа),
- 7) темпорални (изводе се у одређеном времену),
- 8) музички (огледа се у споју речи или невезано) и
- 9) ликовни

Обичаји су ритуално-комплекс радњи праћен текстом. Скуп тих текстова је ритамско-мелодијски и симболички кодиран, али лексички варијабилан. Отуда се намеће испитивање од записивања, кроз повратак уназад до данашњих дана (код оних песама које су се очувале).

Највећи проблем представља класификација песама. Време сакупљања и бележења је веома дуго, а број песама огроман. Са неким певачима било је лако сарађивати док са другима не. Иако су у збирку унете играчке песме као посебна врста, певач Миленка Капларевић потврђује поделу проф. Снежане Самарције да их не треба посебно разматрати. Наиме, ниједан посао није могла обављати, а да није играла. Док је чувала овце у замену, по цео дан је прела, плела, препредала стојећи; певала и играла. Плевећи у надници око гица је играла, па су је домаћини упозоравали да то не ради јер тапка земљу и чини је тврђом. Исто је чинила док је ишла по воду на извор каплинац, чешљала дугу локнасту косу и уплитала у плетенице. Свуда где се кретала певала је цупкајући што је помало изазивало смех код посматрача. Наталија Петровић и данас не може да засвира ни на једном дувачком инструменту, а да не игра. Било шта да ради у ритму је кола. Док је окопавала кукуруз, Дивна Савић из Суботице непрестано је певала и играла око струкова. Исто је чинила док је постављала ручак и доручак.

ЖУПСКА НАРОДНА ЛИРИКА

0.1.ОКОЛНОСТИ БЕЛЕЖЕЊА

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Усмена поетска и прозна реч била је прва и дугогодишња лектира готово свих Срба са села све до Другог светског рата. Како је Жупа била четнички оријентисана до 1943, дуго је остала потпуно изолована и запостављена тако да се песма неговала све до

² Слична разматрања даје Никита Толстој, 1995, 114.

седамдесетих година. За разлику од других крајева, где је одмах после рата строго била забрањена, овде то није био случај. У Жупи су живели обреди, обичаји као и песме које су их пратиле јер је била далеко од путева, пруга, река, окружена великим планинама: гочем, Копаоником, Јастрепцом. Благодарећи свему томе опстало је драгоцено народно благо које је требало сакупити и сачувати од заборава. Нико сем Милоша Марковића није сакупљао песме у Жупи ни објављивао!

Захваљујући свом специфичном географском положају, окруженошћу великим планинама, изолованостју, слабом комуникацијом, Жупа је одувек била драгоцена ризница народног блага. Песма је некада имала магијску моћ која се током времена изгубила па је остао само обичај. Не само да је израз колективног мишљења и осећања, већ је и појава народног живота која прераста у једну од најзначајнијих фолклорних манифестација. Томе доприноси и неодвојивост од мелодије којој се некада придаје већа пажња од самог текста. Мелодичност је допринела њеном ширењу, преношењу и спасавању од заборава. Захваљујући ситуацијама у којима се пева (прела, славе свадбе, мобе) задржале су се у памћењу генерација, бројно повећавале и шириле у суседне крајеве. Разноврсност осећања допринела је великом броју врста и подврста. Пратила их је игра, покрет, мимика, појединачно или скупа. Песмом се исказују мисли и расположења која прате одређене животне ситуације: радост, бол, туга, чежња, раздраганост. То су осећања даровитих појединаца, погледи и схватања свих Жупљана. Како се певају групно или појединачно, лако се памте, али брзо заборављају. Без обзира на то, жупска лирика богата је по броју песама, тематици, а врло је једноставна у форми и изразу. Жупљани су песмом исказали своје погледе на свет и живот, своја мисли и осећања, све оно што их окружује: добро и зло, лепо и ружно, радост и туга. Уз песму ниједан рад није тежак. Отуда се намеће захтев да их треба сакупити, забележити, сачувати од заборава.

Касна електрификација, тек седамдесетих, као и изолованост великим планинама, посебно је допринела очувању народне традиције. Бележење је започето веома рано још од првих школских дана, а касније снимањем, било да је у питању старија вокалска или новије певање. Снимање и бележење обављано је током самог обреда, лети или зими кад се није радило, током печења ракије, чувања оваца, бостана, прела. Истраживањима и снимањима обухваћена су сва села Жупе као и три која географски припадају Жупи, али су 1945. припала Брусу (Крива Река, Осреци, Ботуња). Од септембра до фебруара 1978, ученици из свих села Жупе забележили су од

најстаријих људи сваки обред, обичај и песму коју су знали и описали све елементе певања. Одмах су уочене велике разлике од села до села, од засеока до засеока, од куће до куће, поготову кад су обичаји у питању – нарочито мешање паганског и хришћанског.

Црквено, обредно и животно, хришћанско се међусобно преплитало и лагано преносило с колена на колена. Међутим, много тога се и мењало. Нешто се заборављало, али се уносило ново. Углавном су старији били пуни знања и активно учествовали у преношењу свега што су млађи верно усвајали и преносили даље.

Турци нису дозвољавали ширење писмености тако да Жупљани нису били у могућности да створе било шта сем песме коју су преносили с колена на колена уз одређене инструменте. Због таквог начина преношења долазило је до измене текстова из деценије у деценију. Иако је то било време страдања, оне су прастаро добро Жупе, јер потичу из најстаријих, најпримитивнијих времена из природног стања народа (слично сматра Јагић, истакнути словенски филолог). Записи жпских песама су ретки јер је становништво било неписмено. Простонародно песништво се мора ценити јер се сакупљањем упознаје са народном прошлошћу и особинама самог народа. Песмама се и сачувало много шта јер су оне одраз свега што се дешавало жупском народу. Како се не могу вечито преносити, временом би се заборавиле и изгубиле првобитну драж. Вредело их је записати због будућих генерација, јер запис испуњава циљ свих и обележава познавање свега. То су у себи чували времешни старци и старице, прави конзерватори традиције, тако да је се прво требало њима обратити.

Деведесетогодишњаци су се одлично сећали свих обреда, а обичаја посебно, нарочито седељки: »На сваке раскрснице положила се ватра од врљике или поздера око које су девојке преле и певале, момци свирали у гајде, свирајке, окарине, дипле, двојнице. Песмом и игром млади су се приближавали једни другима (Драгослав Симчевић). Неки казивачи мислили су да ће им се записивач подсмевати, па су нерадо казивали, а други радо.»На саборима и вашарима око сваке цркве била је по неколико кола, која су се међусобно борила које ће више играча да привуче у коло.« казује Богосав Кљајић. Новокомповане песме преко радија и телевизије нису толико извршиле утицај на стару вокалску традицију јер су се сабори, прела сачували и до данашњих дана. Али, то се осећа у текстовима забележеним касније, поготову од млађих певача и казивача. Међутим, утицај радија огледао се нарочито при бележењу јер су се многи казивачи стидели да казују » то је застарело, примитивно, сви ће да се смеју и тебе и нама, то је глупо«, каже Санда Кљајић.

Промена околности бележења огледала се нарочито код обредних и обичајних песама тако да је недостајао живи доживљај извођења неких обреда. Сва је срећа да се и данас многим може присуствовати. Интересантно је да су се литијске песме и литије вратиле у свако жупско село 2000. године као и јеремијске, ђурђевданске, љуљачке, спасоданске.

Лирске песме су најмногобројнија врста лирске народне жупске поезије. Обухватају све сегменте живота. Жупљани су од малих ногу били наклоњени лирским песмама, а за епске као да нису марили. Многе су запамтили кад су овце или козе чували. У њима имамо два дела као што и Ђурић примећује: “Први који чини стварни живот са мало среће и са много патње; други део чини живот за којим се жуди који највећма постоји само у народној фантазији, а мањим делом има корена у стварности”.³ У току векова ни песма из народа није могла стајати на месту са ког је почела. Касније и она се развијала и мењала губећи стара својства, а добијајући нова, напуштајући једне облике, а добијајући друге.⁴ Лирска песма била је некад само један и не безусловно најважнији и најстарији део органског јединства првобитног синкретизма.⁵ Усмено песништво је посебан облик стваралаштва,⁶ а његово понављање највредније начело фолклора.⁷ Веран запис текста је неостварљива, али врло вероватна чињеница⁸, па датум бележења није датум настанка песме.⁹ Наизглед наивне и једноставне, често песнички веома успеле, без много паралела у песничкој, уметничкој традицији других народа, са изузетком неколико литванских песама захтевају веома пажљиво читање и разумевање. Њихова дубина и права лепота се тек онда откривају,¹⁰ па је свака песма уникат.¹¹ Мотиви и стилски обрти се јављају више пута у различитим песмама и различитим контекстима.

Вук је лирске песме поделио на двадесет циклуса (врста)¹²:

- 1) Пјесме сватовске, 1-127,
- 2) Паштровски препјеву уз здравице, 128-137,

³ Војислав Ђурић, *Антологија* стр, 11.

⁴ Мирослав Пантфић, *Народна лирика*, XV-XVIII века, Просвета, 1964, стр, 13.

⁵ Хатица Крњевић, *Лирски источници*, БИГЗ, 1986, стр,15.

⁶ Богатирев, *Вопросы теории искусства*, стр.369-383. Фолклорь как особая форма творчества, Москва, 1971.

⁷ Е. Мелетински, *Едда и ранние формы эпоса*, Москва, 1968, стр,19.

⁸ Пропова, *Народные лирические песни*, Ленинград, 1961, стр, 46-47.

⁹ Владан Недић, *Антологија народне лирике*, стр, 13.

⁹ Октавио Газ, *Лук и лира*, стр, 31; В. Недић, *О усменом песништву*, Београд, стр, 66.

¹⁰ Миодраг Павловић, *Антологија народне лирике НИРО* «Књижевне новине» Београд, стр, 13, стр, 13.

¹¹ Октавио Газ, *Лук и лира*, стр, 31.

¹² Вуков критеријум често је био двострук: заснован И на намени песама и на месту где се оне певају; Ђиљана Пешикан, *Станоја село запали*, Нопви Сад., 2007, 79.

- 3) Перашке почашнице, 138-149,
- 4) Паштровско нарицање за мртвима, 150-155,
- 5) Пјесме свечарске, 156-158,
- 6) Пјесме краљичке, 159-183,
- 7) Пјесме додолске, 184-188,
- 8) Пјесме од коледе, 189-192,
- 9) Пјесме Божићне, 193-195,
- 10) Пјесме које се пјевају уз часни пост, 196-201,
- 11) Пјесме онако побожне, 202-206,
- 12) Пјесме сљепачке, 207-222,
- 13) Пјесме особито митологичке, 223-239,
- 14) Пјесме које се пјевају на прелу, 240-244,
- 15) Пјесме жетелачке, 245-255,
- 16) Пјесме играчке, 256-269,
- 17) Пјесме које су се у Будви пјевале за Спасов дан, 270-272,
- 18) Пјесме које се пјевају дјечи кад се успављују у Будви, 273-284,
- 19) Љубавне и друге различне пјесме, 285-763 и
- 20) Пјесме бачванске нашега времена, 764-793.

Ова подела не би се могла применити на жупске народне песме јер су бројније и разноврсније. Намеће се питање откуда бројност и разноврсност. Жупа је одувек била пренасељена због веома добрих карактеристика па је становништво било упућено на сваштарење ради преживљавања. Сваки рад пратила је песма. Њиве су биле уситњене, земља лакорадна, али веома плодна, тако да се током рада и при завршетку обавезно чула песма. Натпевавање косача, копача, риљача, орача чуло се током целе године. Донекле би се могле применити Латковићева и Недићева подела као и поделе Зоје Карановић и Хатице Крњевић. Жупску лирику погодно је разврстати према животном и календарском циклусу јер прати обичаје и обреде зависно од природног или црквеног календара, кроз човеков унутрашњи свет. У зависности од положаја сунца уочавали су промене у животу, како годишње: пролеће-рађање, лето-младост, јесен-зрелост, зима-старост тако и дневне јутро, подне, сумрак, ноћ. Кружно кретање сунца представља универзално понављање и обнављање. Класификација Милета Недељковића може се скоро дословно применити и на жупску народну лирику.

Можда би се на жупске песме могла применити подела Јована Деретића, прва група обухвата обредне и обичајне у којој је моменат употребе полазна тачка у језичко уметничком уобличавању, друга, која обухвата љубавне и друге ненаменске песме. У групу обредних жупских песама спадају песме које су везане за било које народне обичаје. Жупљани не разликују обред од обичаја. Обично обичај везују за личност, рођење, свадбу, смрт. Временом су стихови изгубили магијску моћ па је остао само обичај. Обичаји који су описани не само да су верни, већ су садржаји обичног живота, трагови старих веровања претхришћанског доба који прате промене у природи и важне догађаје у човековом животу. Обичај је везан за живот, нежност, љубав, девојачку лепоту, поштовање мртвих. Обред је везан за религију. Најчешћи мотиви су борба добра и зла, веровање у натприродна бића, жеља за бољим животом, славље, весеље здравље, срећа. Календарске песме које су биле подврста обредних песама певане су за неке празнике типа: Ускрс, Ђурђевдан, Спасовдан и друге.

0.2. ПОРЕКЛО СТАНОВНИШТВА ЖУПЕ

Остаци из прошлости сведоче да је у овој области било много људских насеља још у неолиту. Жупа је у средњем веку била саставни део Рашке области. О томе сведочи повеља коју је Стеван Немања дао манастиру Студеници 1196. год. додељујући му у Жупи села: Кожедин, Поповце са црквом Ваведење, Пуховац, Повац, Велику Крушевицу са подрумима и пчелама у Руденици¹³. Манастиру Дренчи, кога је подигао монах Данило са сином јеромонахом Данилом, припала су села Дренча, Ржаница, Тулеш.¹⁴ У повељи челника Радича коју је приложио својој цркви у Грашевцима налазе се села Кожедино, Долнице, Врбница.¹⁵ Не спомиње се град Козник који је у то време био културно и административно место. За време Турака страдало је многобројно становништво Жупе. Само 1454.г. турски султан је као робље одвео 50000 жена и деце, нарочито из Крушевца.¹⁶ Турски пописи из 16. века говоре да су сва села била насељена: Доње Злегиње 13 кућа, Дашница 29, Трнавци 29. Нема муслиманских кућа, али у тефтеру из 1516. године у Суботици је поред 70 православних било 2

¹³ С. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Бг, 1912. Г. Ривиновић, *Студеничко властелинство*, 1183-1190, Бг, 1967, стр, 11.

¹⁴ Гласник српског ученог друштва, 24, стр, 26.

¹⁵ Споменик САНУ, 3, 4, Милош Благојевић, Крушевац кроз векове, КШ, 1972, стр, 46-48; Историја народа Југославије, И, стр, 440.

¹⁶ Момчило Спремић, *Крушевац у 15. и 16. веку*, Кш, 1972, стр, 18, 19, *Историја народа Југославије*, стр, 440, И, том.

муслиманске, Доброљупцима 15 српских и 1 муслиманска, Трнавцима 48 српских и 2 муслиманске, Латковацу 19 хришћанских, 1 муслиманска.¹⁷ Живот у Жупи у 16. и 17. веку није био лак. О томе сведочи запис да је 1755. г. група раје нахије козничке ишла у Цариград да се жали против санџачког бега јер је послао 30 коњаника који су им покупили све.¹⁸ Овакво друштвено стање било је и у време Првог српског устанка. Устаничка војска Жупе бројала је око 200 војника и 5 топова. После пада Жупе у Кошетинску цркву уселио се Махмуд-паша, а народ побегао у збегове заједно са поповима: Радославом, Илијом, Павлом, Савом, Павлом Цукићем, Петром Ђукићем¹⁹. Године 1833. Жупљани су протерали Турке, па су многе избеглице из крајева под Турцима сишле у њу, што је из основа мењало живот и структуру становништва.

Град Козник у средњем веку био је управно средиште Жупе. Осамнаест циганских кућа из села Град било је задужено за израду стрела, као и 48 кућа из суседног села Стрелци за потребе Бранковића из Смедерева. Остала села водили су кнезови па су се звала кнежевине. По ослобођењу од Турака настао је Кознички срез са средиштем у селу Виткову²⁰. Жупа је погодна за живот људи што сведоче насеља још од неолита. Била је веома густо насељена српским становништвом, које се два пута селило за време Турака, али и веома брзо досељавало. То говори и попис из 1516²¹г.. Он је изнео број села, кућа, нежењених, удовица, воденица, утрина, напуштених њива, муслимана, манастира. Сва села задржала су старе називе. Забележено је да су одржавани вашари у селу Суботици, а већину су чинили Срби. Само у селу Веља Глава се спомињу Власи, сточари, са старешином Ђурђем. На основу имена домаћина види се да нема разлике између раје земљорадника, и Влаха сточара.²²

Данашње становништво Жупе је релативно млађег порекла. Само неколико фамилија је из 18. века или раније (Старинци, Лисинци из Горњег Ступња; Маговци, Судимци из Трнаваца, Ивљанини-Рокци, Гочманци-Парчин, Пештерци-Мрмош). Географ и истраживач, Милисав Лутовац, испитивао је порекло родова и дошао до закључка да је већина предака данашњег жупског становништва досељена половином 18. века²³. У почетку су насељавали планинске крајеве због сигурности. После ослобођења 1833. у Жупу је похрило становништво са свих страна, једни са црногорских брда и Херцеговине долином Ибра преко Копаоника и Жељина, други из

¹⁷ Милан Васић, *Становништво крушевачког санџака и његова друштвена структура у 16. веку*, 1972, стр. 59.

¹⁸ Радмила Тричковић, *Крушевачки санџакбегови у 17. веку, Крушевац кроз векове*, 1972, стр. 89.

¹⁹ *Прилози за проучавање првог српског устанка*, Необјављена грађа, Народна књига, Бг, 1954, стр. 138-140.

²⁰ Милан Васић, *Становништво крушевачког краја, Крушевац кроз векове*, КШ, 1972, стр. 70.

²¹ исто, 70

²² Дефтер Санџака Ала Џахисар, Н 55, 1516. г

²³ Милутин Лутовац „Жупа Александровачка“, Бг, 1980, САНУ, стр. 19

Тетова преко Преполца и Топлице, трећи из Лике преко Босне. (Симчевићи су по казивању Драгослава Симчевића дошли из Личког Плашког у Вражогрнце међу последњима. Сви су се успут задржавали по селима Косова, Метохије, Рашке, бруским: Гокчаници, Грабовници, Брзећу . Касније су повукли становништво за собом из многих крајева (Коматовићи су у Доброљупце дошли из Ибаског Колашина). Мало је староседелаца, или су се исељавали, или стапали са новодосељеницима. Међутим, многе фамилије не знају одакле су дошле, једноставно кажу да су досељеници. У Жупу се радо долазило, а бежало само кад се морало. Нешто већа сеоба забележена је 1878. г. у Топлицу по ослобођењу од Турака. Планинци су почели постепено да силазе у доње крајеве где су имали винограде и пољане.

Када је реч о антрополозима и географима, Јован Цвијић се први заинтересовао за жупско становништво у књизи «Балканско полуострво». Већином је староседелачко, досељеничко са Косова, динарских, вардарских, шопских, торлачких, црногорских, санџачких, личких предела. Јелачко становништво је углавном са косовских високих планина јер се у целој Жупи пева жетварска песма на косовски ритам: "Јечам жњеле Јелачке девојке«. Село Јелакце (некада, остатак прасловенског аблатива, данас Јелакци, плуралиа тантум) је прво у Жупи од Јошаничке Бање. У њему је клима јако повољна због топлијег ваздуха , па успева пшеница и све друго поврће. Јечам се ређе сеје. Горњожупљани су углавном пореклом са високих крајева (Ловћена, Дурмитора) јер су живели у сличним крајевима. Желели су да наставе живот сличан ономе којим су живели пре сеобе. Низинци су из нижих крајева(Херцеговине, Лике) па су радо насељавали брежуљкасте пределе и бавили се приближно истим пословима. Већина становништва Жупе себе сматра »старинцима«

Миграције из планинских села у град нису заобишле Жупу, поготову из бруских поткопаоничких крајева, јер су имали пољане у близини «чаршије». Многи су отишли у иностранство, нарочито у Швајцарску. Доња Жупа је остала верна селу.

Становништво у Жупи је веома помешано па се запажају утицаји крајева одакле су дошли као и места кроз која су прошли (Косово, Метохија, Стара Рашка, Босна, Копаоник, Топлица). Мешали су се са староседеоцима, чували старо, уносили ново. То се запажа и сада јер планинци непрестано силазе у град.

0.3.НАРОДНА ЛИРИКА ЖУПЕ

Повратни утицај песама из Вукових и каснијих збирки, варијантност и полигенеза мотива су три кључна питања која се постављају пред сваком теренском збирком, па и пред збирком народних песама из Жупе²⁴. Наиме, уочена је мотивска блискост са песмама из збирки: "Народне мелодије лесковачког краја" Миодрага Васиљевића, "Народне песме лесковачке области" М. Златановића и "Српске народне песме и игре с мелодијама из Левча" Т. Бушетића. Посебна сличност видљива је код лазаричких песама као и редослед певања. Исто је обраћање детету, неожењеном, девојци, домаћину, пчелама, овцама. Бројност код ових песама у све три збирке се поклапа. Оно што се, поред језичких особености, одмах уочава, јесте различита мотивска структура не само у односу на најстарије систематски прикупљене и објављене записе народних песама, него и у односу на остале песме забележене у 20. веку на невуковском терену (на пример у Метохији, Владимир Бован "Народна књижевност Срба на Косову"). Народне песме из збирке из Жупе најчешће су испеване у паровима, десетерцу и осмерцу, са цезуром после четвртог слога, у полустиховима. Углавном се певају на одређене мелодије, вишегласно, а у последњих стотинак година и уз пратњу инструмената. Душан Рилак је певао уз свирајку, окарину, двојнице, дипле, Ивко Рилак уз хармонику, Душан Прибаковић уз гајде и све остале дувачке инструменте, Десимир Симић уз лист било које биљке Народно лирско стваралаштво је богато и разнорсно јер се лакше изражавало кроз песму, а не причу. Песма и игра су у почетку биле намењене божанствима да штите човека, дају му снагу и здравље да истраје у напорима за обезбеђење средстава за рад, исхрану, једном речју благостање. Жупљани су веровали у чаробну моћ песме. Једно од питања које се поставља приликом састављања теренске збирке јесте, има ли повратних утицаја, колики су и у чему се огледају. Песмама се не може прићи само компаративно. Могућност повратних утицаја на жупске мора се узети у обзир без обзира што је жупско становништво све до Другог светског рата било неписмено, потпуно необразовано. Како су услови за живот били веома повољни, одувек је била пренасељена, поседи уситњени, па су то углавном била веома сиромашна домаћинства. Мало је кућа имало другу Вукову збирку, а камо ли прву (Јеленковићи у Стублу, Раденковићи у Трнавцима, Марковићи у Шљивову). Народне песме развиле су се на овом терену или су донете сеобама из Црне Горе, Лике,

²⁴ Женско певање било је већином хорско, и код нас и код других народа, заједничко без индивидуалног истицања. У том лежи и разлог мање промелјивости, бољих чувања облика и општих типова исказивања. Везане су за обичаје па су имале обезбеђене слушаоце и учеснике своје групе анонимних певача. Оне су се мање прилагођавале променама и укусу слушалаца боље чувале свој унутрашњи, понекад тајновити склад; М. Павловић, *Антологија*, стр. 9. (парафраза)

Косова, Херцеговине и зато није било могуће посебно анализирати само жупску збирку, већ је потребна комбинација са Вуковим, Бушетићевим, Васиљковићевим, Недељковићевим, Зечевићевим песмама па на даље. Осећања и расположења казује лирски субјекат који је у самој песми. Он је тај који казује, доживљава, мисли, радује се, пати. Кратка форма и језгровито казивање захтевају посебан однос према језику јер песма не трпи разметање речима. Свака реч има своје место у исказу јер носи пренесено значење које је условљено ритмичком организацијом, исказаним осећањима. Песма се не може посматрати само као текст већ у склопу ритуала јер упућује на његов опис и зато је било потребно описати га са што мање етнолошких, антрополошких, социјалних елемената. Обред и обичај су у функцији анализе, а њихови описи у функцији објашњења ритуала док се изводи. Дакле, присутно је међусобно прожимање ритуала, обичаја, објашњење. Неке етапе обреда су изостале јер специфични обичаји у Жупи тема су посебног рада и евентуалног етнографског описивања. Вукове и касније теренске збирке показују да је у корпусу лирских песама тешко повући границе кад је у питању подела на врсте. У скоро свакој песми имамо љубавних елемената. Подела како народне књижевности тако и жупске на родове и врсте представља „камен спотицања јер у научним круговима нису усаглашена мишљења након скоро два века, изучавања, и примене различитих истраживачких поступака. Напоредо с тим, временом су се и око појединих термина умножавале недоумице, а неки појмови почели да се употребљавају уз невероватну лакоћу ширења непримерених значења. Не сме се занемарити чињеница да се и читава традиција српског народа често злоупотребљава из необавештености, немара, различитих побуда личне природе. Нужност успостављања систематизације била је јасна још и Вуку, чији ставови се не могу занемарити јер је знаменити сакупљач и сам припадао усменој култури и био способан да низ појава уочи и дефинише“.²⁵ Занимљива је блискост варијаната које су забележене у распону од 200 и више година. Таква подударност последица је повезаности текста са обредом и обичајем. Контекст извођења песама код Вука и у: Лесковцу, Левчу, на Косову као и Жупи се готово поклапа. Додуше, доста се изгубило од обредног, али су се делови обичајног кодекса сачували.

Основу Вукових, осталих и жупских народних песама као што је и Недић приметио „чини паганско осећање живота испреплетено са хришћанским“²⁶. У пагански венац који је основно обележје младе, ђурђевданског венца, касније се уплиће

²⁵ С. Смарија, Питања класификације усмене књижевности, Књижевност и језик, 2010, бр. 1-2, стр. 1-22.

²⁶ В. Недић, Предговор, Антологија народне лирике, стр. 7

ален конац који је обавезан у тканици као и плава хтонска боја. У Жупи је то врана, контраст белој светлој, боја туге. Јасен је хтонско дрво у Жупи. Од њега се правили ковчези плаве боје, а кором пређа бојила у плаво. У препреке од аленог конца уплитала се и плава.

Жупско појање није аутохтоно. Полигенезу мотива условила су миграциона кретања. Старо из постојбине се није лако заборављало. Сачувало се и до данашњих дана. Али новом, оном што се затекло на терену, или што су комшије из других крајева донели није се могло одупрети. При том се строго водило рачуна да се ништа не поремети. Отуда свака песма има емпиријско-дидактички карактер. Сличне или исте мотиве сусрећемо и у народној поезији народа који су врло удаљени и нису имали никаквих додирних и културолошких веза.

Продор реалија најјаче се одсликава на лексичком сегменту, било да је у кућној употреби, било у одећи и опреми, а поготову у лексемама које срећемо само у Жупи (боје, биље, животиње, атрибути; о чему ће бити говора касније). На основу њих стичемо утисак о имовном стању. Отуда скалирање на економској и социјалној лествици (на економској се цене богати, а на социјалној образовани).

Христијанизирани слојеви јавили су се под утицајем Светог писма, црквеног певања, откровења, фресака. Ови утицаји су се међусобно преплитали. За разлику од Вукових, касније сакупљене српске песме као и жупске обилују атрибутима и атрибутивима. Мogle би се поделити као и Вукове, али су неке врсте много бројније. Жупске песме пуне су митолошких и паганских елемената. Лепотом и једноставношћу превазилазе границе Жупе, друштвене и историјске разлике. Жупљанин разговара са земаљским и небеским светом. Није опседнут са оним шта ће бити после смрти, већ садашњим тренутком. Обраћа се непосредно Жељину, јелама, коњу, Расини, Богу.

Најчешће се спомиње винова лоза јер је вино пиће богова.. Она представља плодност, сигуран живот, а вино радост. Жена је у Жупи добра ако је плодна „ки винова лоза“.

Најчешћи број је три што представља јединство неба и земље и њиховог сина човека, јединство добрих мисли, речи, дела, потпуност, довршеност. Он је знак јединства интелектуалног, духовног и божанског у човеку и космосу. Када се помножи са три најављује крај нечега и почетак новог рађања, клијања. Жупљани сматрају да има девет небеса , зато и кажу да се заљубљени осећају као на деветом небу, сужњи тамнују девет година, а вода која пређе толико каменова сматра се чистом.“Ако не

знаш, шта ћеш са собом, обрни се три пута.“ Жељинска ала има три главе из који избија живи огањ, модар пламен, ален жар“ (Дргослав Симчевић).

Жупа је најнасељенија у Србији због веома повољног географског положаја и зато су песме о њој веома бројне. Она се као етноним спомиње у скоро свим песмама. Међу њима се посебно издвајају песме о највећем селу горње Жупе, Плочи.

Од годишњих доба највише се опева јесен па би могле бити јесењи круг. Љубав је у сенци жупског пејзажа. Дијалози су смели. Нема препрошених девојака, много здравица, као и припевавања. У Жупи се као код Јастрובהва свађају села око девојачке лепоте које нема у песмама.

1.ЖИВОТНИ ЦИКЛУС, ПОРОДИЧНЕ ПЕСМЕ ОБИЧАЈНЕ ПЕСМЕ

1.1.РОЂЕЊЕ

Жупске обичајне песме најчешће су у пару са обредним јер су саставни део обредно- обичајне културе па се разлика између њих губи. Зато није ни чудо што их Вук није ни делио, већ их је дао заједно.

Видо Латковић их је издвојио у посебну групу подразумевајући под њих: свадбене, здравице и тужбалице. То је, уствари, круг породично-обредних песама, који се разликује од календарско-обредних. Владан Недић је поново објединио обредне и обичајне у једну целину. Од памтивека су везане за култне радње и личност човека, од рођења, преко регрутско-војничких, свадбених, до сахране. С обзиром, да су обреди везани за људски живот рано христијанизирани, оне су изгубиле култну и магијску моћ, па су се задржале само као обичаји. Отуда носе обележја новијих времена.

1.1.1.ПЕСМЕ НА БАБИНАМА

Жена породила у Жупи се звала леунка. Шест недеља пре и после порођаја није радила јер се сматрала нечистом-поганом. Обично јој се давало нешто лепше да једе, а

доносили су јој комшије и родбина ако је кућа била мање имућна. По рођењу једна жена донесе бабине: црни лук да једе ради млека, бели ради урока, печено пиле, погачу које мора да прегризе мушко дете, флашу вина и ракије закићене.

Приликом прве посете новорођенчету певале су се пригодне песме. Врло их је мало.

Жупска песма број 1 има сличне мотиве са калемарском 701; о прављењу леја 601; еротским 1008, 1045, 1048, 1049, 1059, 1061

1.1.2. ПЕСМЕ О ШИШАЊУ ДЕТЕТА

Кум шиша дете и сече нокте. Они се чувају до седме године. Ако до тада умре, обавезно се све спаљује. У овим песмама доминирају добре жеље. Пригодне су околностима у којима се изводе.

Мотив понуде болести у 5. песми сусрећемо у саборској 510, љубавној 658 и 928, песмама у колу бр. 1012 и 1015.

1.1.3. УСПАВАНКЕ

Основни циљ ових песама је да дете заспи па су садржајно веома богате.²⁷ Најинтересантније су дијалогске јер су то прва школа у животу детета. Како су мајке много радиле, ове песме су певале баке деци док су их успављивале и цупкале. Певају о вуку и чики који прети да ће мајку заклати. Неке су врло шаљиве јер их нико није могао чути сем детета које се успављивало. Најчешћи мотив је о одгонетању сна у гору и његово довођење у „бешику“. Нежније су успаванке женској деци где се пореди са најлепшим цветом у башти. "Ако дете неће да заспи, обично му нешто преврнем од дроњака на њему. Ако неће, онда га носам, носам, окадим кућу, скинем ки од мајке рођено, певам и вељу, сан те преваријо, а оно заспе"(Јованка Бабић, Плоча).

Често певају о будућности детета, замишљањем сина као младожење и ратника поредећи га са соколом који је достојан царева ћерке. Приметно је мешање жупских успаванки са другим врстама. Вера у чаробну моћ речи је ишчезла, али се певају и

²⁷ „заслужују посебну пажњу због своје поетске каквоће. ..обично почињу са „нина-нана“ (нинај-нанај у Жупи), „буји – паји“.Гдекад имају и култичку намену. Тада су мотивски сличне бајалицама, нарочито оне од урока и несанка. Највреднији су део дечије поезије могу да буду високе поетске лепоте.Осим оваквих песама које се казују ,постоје и песме које су обично саставни део дечјих индивидуалних и колективних забава и игара у разним приликама и са разним средствима."Маја Бошковић_Стулли, Усмена књижевност, Загреб, 1971,295

данас. Милана Петровић каже да је песму о пастиру коме су вештице појеле срце певала као успаванку, а да је се сад не сећа.

Успаванке ²⁸представљају најстарији облик породичних песама јер су неке појединости примиле из бајалица. Основу им чине ономатопеје: нинанана, нана, буји, паји које се изговарају, певуше или певају у лаганом ритму љуљања колевке или успављивања. Видно је веровање у магијску моћ речи, као и жеље за здравље, срећну будућност. Верује се у благотворно дејство речи. Пуне су нежности, љубави, иако су као и бајалице, намењене отклањању злих духова. Мотив необичног повијања у 9. песми сусрећемо и у лазаричкој песми бр. 446. Свих 5 мотива који се јављају у 25. песми се готово идентично поклапају са мотивима из рудиментарне баладе 1093. Успаванке бр. 26 и 27 готово се поклапају са лазаричким 474 и 450 као и краљичком 540. Шеретска 40. успаванка слична је 302-свадбеној и 1066 еротској, а 41. одговара еротској 1041. и 1042.

1.1.4.ТАШУНАЉКЕ

Док се дечјим ручицама ударало длан о длан, певале су се песмице које су обично почињале са „таши, таши, танана“ или ташун, ташун, танана.“ То су формуле зачињене ритмом, звуком, покретом. Често опонашају дечији говор. Љубав и доживљаји су чудни, а женидбе необичне и шаљиве.

1.1.5.ЦУПКАЛИЦЕ И ЊИХАЛИЦЕ

Цупкалице²⁹, њихалице, цупаљке дечије игре можемо издвојити у посебну врсту. То су игре праћене ритмичним љуљањем детета,³⁰ игре разбрајања³¹

²⁸ По веровању примитивног човека спавање је смрт у маломе, у сну се привремено одваја душа од тела. Речима треба отклонити несан, али тако да се може поново вратити буђењем. Има их које говоре о чудном рађању детета уз помоћ биљака, животња, вила. Неке су богате реалистичким поетским обликованим визијама о будућности детета. Поетске синтагме су формулиране. Уводни декор је развијен, нарочито сликањем дечије колевке која је скована од злата и сребра, украшена драгим камењем и бисером; Н Ђорђевић, Р. Пешић, Народна књижевност, стр. 257.

²⁹ „...назив су добиле по устаљеном почетку “ опа-цупа”, „цуцу”. Могу да буду и шаљиве, али и да прерасту у праве песмице о животињама. Ђуро Дежелић их зове „љуљанке“ Маја Бошковић-стулли, Усмена књижевност, Загреб, 1971, 295.

³⁰ Вук, СНП, И, 283, 284; Васиљевић, Лесковац, 336, 338.

³¹ „...кратке песме засноване више на ритму и сазвучју, састављене од низа набрајања наших па их жупљани једноставно зову брајалице. Служе деци за разбрајање на разне стране током игре, на кога падне последња реч, он

(разбрајалице које прелазе у развијене игре по унапред задатим правилима.³² Како су везане за дечију игру³³ у Жупи су пре породичне него играчке или нека посебна група игра заноса, илинех-а, по Кајоину.³⁴

Пре спавања дете се стављало обично на колена и цупкало па су ове песме готово идентичне успаванкама. Њихалице су посебна врста. У Жупи су се певале када се дете узимало у наручје и њихало. Понављање малих целина уз ритмичко цупкање на колenu делује на дете смирујуће. Све је у њима мало као да су дечије:

Трус била кобила!

Товар соли носила!

На попова мочила!

Пустите ју семца!

Да ождреби ждребца!

Да донесе расе! (ЖЗ 47).

1.1.6.БРЗАЛИЦЕ, ПРОГОВАРАЛИЦЕ

За забаву или вежбу говорења у Жупи су се певале деци песме засноване на звуковној или појмовној игри гласова и слогова чији је спој веома тежак за изговор и скрива замку (чоканчићем ћу те, чоканчићем ћеш ме; у тестије нема вод ич кап)

Проговаралице су служиле да деца брже проговоре неко слово или реч.

ЗАРИЦАЛИЦЕ

У Жупи су деца певала песмице у којима су се зарцала да не проговоре током игре, како остали не би сазнали на ког је ред да испадне, жмири, или ко је следећи да започне игру.

1.1.7.РЕЂАЛИЦЕ

Током игре деца нижу поједине радње, животиње, биљке узрочно-последичним везама.. То су, уствари говорне игре дечијих колективних забава.

испада из игре или пак започиње је. Све је потпало под мелодију. "Маја Бошковић стулли, Усмена књижевност, Загреб, 1971, 296.

³² Вук, СНП, И 678.

³³ "Заснивају се на звуковној или понекад појмовној игри гласова и слогова, чији је изговор тежак за изговор" (Нада Милошевић Ђорђевић, Р. Пешић, Народна књижевност, стр. 41.

³⁴ Каоја, Роже, Игре и људи, Београд, 1965, разматрање илиних-а

1.1.8.РАЗБРАЈАЛИЦЕ (БРОЈАНИЦЕ)

Пре игре деца су бројала најчешће од 1 до 10 и обрнуто узрочно-последичном везом спомињући биљке и животиње, као и радње. То су кратка, бесмислена казивања којима се разбрајају учесници у игри. Углавном су то неразумљиве речи, распоређене по ритму и сазвучју, а последња је наглашена јер има моћ испадања (ен ден дину саваракатину, сава рака тика така).

1.1.9.ТЕКСТОВИ ВЕЗАНИ ЗА ДЕЧИЈЕ ИГРЕ

ЛАГАРИЈЕ

Жупска деца су знала да опевају невероватне ствари, оно што је немогуће да се деси, с поентом хумора. То су маштовите стиховане творевине о немогућим и фантастичним догађајима.

Песму „Иде мајка колодвора“ (ЖЗ 88) играле су девојчице тако што су се делиле у две грпе а онда су позивале по једну из супротне групе док није остала само једна. Затим је она позивала по имену и тако редом. Наравно, прво су позивале ону која им се највише допала.

Шири шири (ЖЗ 89) играле су такође девојчице у колу, с тим кад треба да се нека окрене изговарале су њено име док се све не окрену, па поново из почетка.

„Иде маца око тебе“ играли су дечаци и девојчице тако што чучну у круг и певају. Један носи „морамче“ сакривеноу руци на леђима и баци га иза неког. Ако га примети, овај га јури да га стигне до места где је стајао. Ако га сустигне он улази у коло јер је миш. Ако га не сустигне, он носи „морамче.“

„Ринге ринге раја“ (ЖЗ 91) певала су јако мала деца у колу, али и бабе са њима које су их училе.

Песме 92 и 93 су дечије брајалице-скривалице. Деца су се договарала до колико ће онај ко тражи бројати па поћи у потрагу. Морао је да броји гласно да га сви чују и што брже. Овим су деца учила и бројање. Бројало се од један до 100 или на десетице до 1000. Било је и запљувавалица. Онај ко је тражио полазио је из једнога места. Кад некога види

морао је да дође до њега и гласно каже:“Пту, пту запњувао сам... нашта је овај излазио. Некада је било спашавање живота, а некада не. Уколико је било спашавања звале су се спашавалице. Онај ко запљује онога ко тражи спашавао је све оне које је он запљувао, па се дешавало да неко све време тражи ако је био неспретан.

ДЕЧИЈЕ МОЛИТВЕ

Пред спавање деци су упућиване понародњене хришћанске формулације упућене богу или некој другој вишој сили. У њима има сличности са дечјим песмама из Другог светског рата (Ж 3 1131).

ЗАПЉУВАВАЛИЦЕ

Бројањем се избацују такмичари и онај који остане последњи, он жмури. Прво кога види запљује. Уколико има спашавања живота, ако га било ко од скривених запљује, он је спасио све претходне.

1.2. РЕГРУТСКЕ И ВОЈНИЧКЕ ПЕСМЕ

Српско-турски³⁵ ратови седамдесетих година снажно су одјекнули у Жупи тако да чине посебан круг породичних песама. Оне су документ о прошлости жупских предака који су се борили за слободу. У њима су опевани растанци са најмилијима, одласци младића у војску, растанак младожења од невеста, растанак веренице и вереника, погибије ратника на бојиштима и фронтима. Стални ратови досадили су Жупљанкама јер нису могле саме да обрађују винограде, нарочито девојкама које су остале неударе. Болно и прекорно се обраћају и гори:
“Куј ће тебе горо сећи?”(ЖЗ 98)

Такође, брину се за регруте:

Ој регрути штопа сте ми жути (ЖЗ 100)

³⁵ Вук Турке назива алама а Србе змајевима. Жупљани и Србе називају алама: „Кад навале Пере Ђуке але...“.

Премда показују релативно разнородне карактеристике (реч је о скупу текстова који се разликују и према пореклу и старини: од присуства митолошких мотива до сасвим рецентних елемената). Регрутске и војничке песме издвојене су у засебну целину будући да су их казивачи примарно везивали за догађаје око регрутације и одласка у војску као специфичног вида мушке иницијације. У том смислу неке су блиске групи песама са (псеудо)историјским мотивима.

Песма“ Ја посади сејо Јело, слична је краљичким, 556, 557; виноградарској 683, у колу 1010 и свадбеној 169. У косидбеној 166. песми појављују се момци на граници као и регрутској 100. Необрано воће имамо у 1113. песми са псеудоисторијским мотивима. Срце у пакету је чест мотив у свадбеним (ЖЗ 142) као и устаничким (ЖЗ 1112, 1113).

1.3.СВАТОВСКЕ ПЕСМЕ

"Кад је будућа млада провадацисањем пронађена, следила је просидба (мало прошење)где момкови дарују девојку јабуком у којој је дукат, свекар нечим од одеће, овцу. Јабука се даје као дар или доказ милости, пријатељства, љубави. Ако је зелена, она је симбол верности, а зрела удаје. Она је исто што и сунце, симбол тоpline дана, светлости, ауторитета, небеског пространства. Својом снагом и лепотом велики је изазов девојкама. Месец и звезде су лепота, божанска снага, здравље плодностј, јединство са космосом. Девојчни су затим гледали момкову кућу, и она се сматрала капарисаном. Давао се и прстен који је заштитник и има магијско дејство, представља приврженост, нераскидиву везу. Кад га девојка прихвати означава заједничко благо, судбину, трајно повезивање два бића..На велико прошење девојка је слала „рубун“ на двоја кола, као и дарове за укућане и законике на свадби, а онда су се код обе куће окупљала младеж.(момачко и девојачко вече). Дарови су рађени ручно што је знак да су оплођени, да би се рађање прострло свуда.Обострано даривање преставља магиску моћ оплодње, оплемењени додиром као и цвеће којим се кити . Мушка страна даје више јер своју немоћ да непосредно дарује живот мора надокнадити.Оплодну моћ млада преноси даровима на момкову кућу.Позивање на свадбу почиње у понедељак, Буклију, („четуру“) носи мушкарац који има мушку децу, а жена му трудна из куће. Прво иде у једну комшијску кућу где има мушке деце и трудница, а затим код кума и старог свата са погачом и печеним пилетом-мушким. Свадба је почињала у понедељак ујутро (мушки дан-почетни) тако што

се ишло по воду где су се састајала два потока и градили трећи. Брашно је просејавала трудна жена која је већ имала мушку децу кроз седам сита. Венчаница је с момкове стране јер је реквизит превођења у момков-други свет. Исто је и с обућом коју доноси девер, не сме додирнути земљу табанима. Испод се стављао ћилим за сваки случај. На путу до девојкине куће има препрека ален конач, арапи...), а кад дођу момак улази пре да га девојка не види на неки споредни улаз; сватови прескачу огањ, корито с водом. Девојку изводе браћа, не враћају се истим путем. При поласку прескакала је праг са запетом пушком и није се смела окретати. Поглед уназад био је дозвољен једино ако је њена фамилија била лепша од момкове, највише три пута смерно, да би пород личио на њих. Од мајке је примала опроштај и благослов, јер је она чувар огњишта у Жупи. Ако се сретну две снаше једна другој бацају јабуке. Код момкове куће главну улогу преузимала је свекрва, мада је свекар њен заштитник, а код момкове ташта је била то будућем зету. Млада није смела да додирне земљу, већ се спуштала на рало, руно вуне. У руку јој је давано наконче-мушко дете које је три пута подизала окренута сунцу. Свекрва јој је давала сито са пуно ситног зрневља које је бацала на три стране преко сватова, а затим га на кров. Морало је да остане да се не би вратила. Праг се обавезно прескакао јер су се ту најлакше могле поставити чини, седала је свекрви у крило, чарала ватру, солила грнце. Почаствована је била до свођења, када се убрађивала скидањем мораме. Ујутру се износио чаршав на ком су спавали младенци, окачињао на ограду-праћен прангијањем, а млада је одлазила на воду, прала обућу, умивала, љубила у руке, једном речју постајала је подређена. У случају да није било крви млада се враћала заједно са колачем пробушеним на средини и стављеном крпом у њу. Сутрадан су долазили подари од младине куће и доносили дарове (брат корпу са плетивом и иглама, зет корито). Трећег дана младенци су ишли у поврат младиној кући. Четврто вече свекрва је звала бабе на ракијско вече. Певале су се накарadne песме, играле женско бријање, а новац давао младој за новорођенче. Овим се млада уводила у једнополну ширу заједницу, а играње у култу плодности има велику улогу. Бабе су је уводиле у нови живот, а она им је на крају прала ноге што су плаћале. У прву суботу ишла је да пере ноге деверу, куму, старом свату чиме се везивала за мушке старије чланове заједнице. У недељу је ишла с новим тестијама на воду, љубећи сваког успут и дарујући воду.. Ташта је слала погачу зету по шураку, чиме је коначно успостављена веза међу фамилијама. Младенци су је ломили изнад

постеље. При повратку погачара испијало се. Младој се остављао новац што представља задржавање везе са својима"(по казивању и сећању Санде и Богосава Кљајића).

У Жупи преовлађују песме које опевају радост у младожењиној, а тугу у девојачкој кући. Претежно су их стварале млађе жене као љубавне па су пуне лиризма³⁶. Свадбене песме у Вуковој збирци класификоване су по етапама: уочи свадбе, путене, како каже Зоја Карановић (Небеска невеста), у девојачкој кући, жал за родном кућом, песме о невести, девојачкој мајци, код младожење, свекру, свекрви, одмах после свадбе, деверу, јетрви, љубав у браку, после удаје и женидбе, удаја за недрага. Тог принципа сам се држао и ја, али су у Жупи развијеније и бројније просидбене (мало и велико прошење), уочи свадбе. Врло су бројне препевке сватовима, законцима: куму, старом свату, деверу, делибоши, накончету. Играчких нема код Вука, Недића, Снежане Самарције, али у Жупи има песама које су се певале искључиво у колу као на пример: 1)Шљива, крушка, ора,

2)Ајд, на лево брате, Стево,

3)Ја посеја лубенице (налазе се у класификацији, Играчке песме)

Ван кола су их певала деца кад су учила да играју. Здравнице се певају, а не говоре. Војничко-свадбених, шаљиво-еротских као и кратких баладица нема код Вука. Вук је забележио три песме о убрађивању младе, а у Жупи нема песама ни око даривања, а камоли убрађивања. Зато има доста песама приликом свођења младенаца.

Код Вука Дејан Ајдачић примећује готово све моделе: митолошко-свадбене, песме са описом ритуала, покудне, похвалне, песме гаталице, песме одбијања, благослове, здравице, опроштајне, савете, молитвене, почашнице. (Дејан Ајдачић, Свадба, 1998, 218-238). Митолошко-свадбених код Вука нема у свадбеним, већ у особито митологичним, а у Жупи неке песме свадбено-митолошке³⁷ које се певају кад се иде у цркву и око ње.

Ако се прелазило преко воде, млада се прскала њоме јер се у Жупи сматра стаништем добрих и злих духова. Она доноси здравље, љубав, вољеног момка,

³⁶ Поређење младенаца са пауном и пауницом чува прастари митски слој (ВЗ 45), а у Жупи тога нема. Зоја Карановић, Клеут, Марија, Огледи о једном виду предвуковског бележења на народних песама, Књижевна историја, ХВИИ, бр. 65, 66, 1984, 9.

³⁷ Митски слој плод је певачког животног искуства јер се у њега упличу елементи конкретног, непосредног живота; Речник књижевних термина, Нолит, Београд, 1985, 780.781.

односи болести, зле силе. На њој се врше многи обреди па се зове нечиста, вилина, лековита, чудотворка, мртва, заборавна.

„Млада је око врата носила ниску дуката или бисера јер су повезани са месецом, водом и женом. Они подстичу размножавање, олакшавају порођај, лече потиштеност, продужују живот, отварају вид. Бисер је симбол љубави, брака, обнављања, преображења. Како се рађа из бљеска муње, или капи росе које падају на „росинске шкољке“ врло је редак, чист, драгоцен драгуљ. Жупљани верују да га жељинска ала чува у дубинама језера.“(Мијајло Бабић)

Као код Вука у Жупи сусрећемо: песме са описом ритуала, похвалне, здравице, почашнице које су ређе јер се причају, а у Жупи се све пева. Опроштајне су мање тужне од свих других у којима имамо елегичне, љубавних са мотивима, састанка, растанка, првог виђења. Гаталачких нема, а покудна само једна јер се кућење сматрало највећим грехом. Пошто су свадбене песме први пут систематски записане код Вука пожељно је песме из жупске збирке упоредити са Вуковим и невуковим (и не само њих него све остале).

У Жупи се девојке запајају вином и ракијом, а код Вука медом и шећером. Вино као пиво присутно је у свим песмама. У Жупи није срамота да и жене пију. Било их је, а и данас има жена које су у пићу боље од мушкараца. У Горњој Жупи се сваки сват испраћа са по три чаше, а да је при том свака све већа и већа. То чини некрвно сродство-зетови. Обичај се пренео и у доњу Жупу не само кад је свадба, већ било које весеље.

Право је чудо да само у једној жупској песми сусрећемо клетве, јер у Жупи куну не само жене већ и мушкарци:

Куј ви реко често главоболна,
боловао никад не устао
куј ви реко сањива дремљива ,
он заспао никад не устао
куј ви реко љута ки но змија
змија му се око гуше свила (ЖЗ 248)

Код Вука се не исмејавају ни сватови, а у Жупи се не штеди ни кума:

Мили куме, кад си јутрос пошо,
код кога си љубу оствијо,
она спава међу два јунака,
један грли, а други је љуби. (ЖЗ 114)

Енђе (инђе)исмејавају једне друге:

Инђе, буле, што сте подадуле?

ки но да сте жабу прогунуле (ЖЗ 224).

Жупске свадбене песме су краће форме, више су се осамосталиле у односу на Вукове као и остале. Разлог томе је велика временска разлика настајања од два века. Жупљани су пружали сваком прилику да се покаже, али су се при том сви делови обреда морали испоштовати. Како је обред трајао дуго и ништа није смело да се изостави нити поремети, морала се скратити песма. Ремећење обреда како код свадбе, тако и код сахране, сматрало се највећим грехом. Ако се било шта догодило што не треба, предсказивало је несрећу у браку. Отуда су туче најстоже биле забрањене на свадби. Бржег су ритма јер се свака радња морала пропратити песмом. Путничке су бројније у њима има описа, помињу се властита имена, док код Вука тога нема. Вук је песме записао на основу сећања, касније боравећи код угледних, углавном варошких домаћина, а ја од обичних људи који који су чували овце, доста..

Свадбена песма у Жупи чула се свуда и на сваком месту: у ливади, на косидби, берби грожђа, жетви (ноћу), прелу, прављењу кућа, мобама:

Еј купите се друге на седељку,

еј, да седимо и да работимо,

еј, да спремамо свиленог дара (ЖЗ 293)

Дакле, оне у Жупи искачу из контекста, па се могу изрећи било где, на пример при изрицању здравица:

На ред, на ред кићени сватови, (кићени берачи)

Домаћине, дабода имао

Вилате волове,

Рунасте овнове

Волови ти рикали

Душмани ти кукали!(ЖЗ 243,244, почетак, остали стихови, Ж,3,313)

Жупске веридбене се мешају са чобанским јер су по мишљењу свих певача чобанице њих најрадије певале. Вук је чобанске избегао, али млада чобаница свилу педе, гајтан плете док спрема кошуљу непознатом младожењи. Док овце пландују,обузима је непријатна мисао, па се предиву обраћа:

Да ја знам мој гајтане

да ће тебе млад носити,

свиллом би те уплитала,
златом би те поплитала
а бисером накитила,
да ја знам мој гајтане,
да ће тебе стар носити,
ликом би те уплетала,
рогозином поплетала,
копривама накитила (ВЗ 397)

Смиљана девојка појављује се у љуљачкој, 409; ранилачкој, 403; орачкој, 582-584; љубавним, (749, 750). Свadbена зелена ливада је некошена и у косидбеним, 668; регрутској 99. Ливада је брига девојачка у биљаричкој, 578 и љубљвним (769-784), а девојка прошена је у љубавним (249-296, 771). Бунар воде ладне наред ливаде опебан је у просидбеној (ЖЗ 107), али је чест у осталим свадбеним песмама (160, 307) псеудоисторијској 1097. и рудиментарној балади 1092. Лепу Мару проси цар у просидбеној 119. и љуљачкој 408. Мајка је кроз три горе зове у љубавним, прелским, прелским резидбеним. Момче краде бел босиљак у ранилачким, рудиментарним баладама. Небеса ведрих има и у прелским песмама. Девојке од три добра највише воле треће, драго.

Лов у гори је чест мотив у свадбеним песмама, лазаричким (431), чаршијско-саборским (510), љубавним (745, 750), псеудоисторијским (1118). У првом стиху љубавних (791, 782) спомиње се сеничица, гора у 794 и 874. Песму „На планине три се снега беле“ Жупњани певају у свим приликама. Солун се сем у свадбеним појављује у љубавним, 754. Деверским песмама одговарају љубавне (843, 844), псеудо (1106). Војвода је опебан у косидбеним (699).

Без обзира што се сватовске песме певају по етапама, оне се могу певати у свим песмама. Невестинска, 158, пева се као препевка сватовима, 125 као просидбена 125; а 160 као свадбене (107, 160), лазаричке (421, 450), псеудо (1097), песме у колу (1014). Препевке младожењи и снаши се међусобно преплићу, али их има и у љубавним (737-740). Препевке куму најближе су препевкама неожењеним момцима (236, 237). Везење кошуље певају се и у колу (1002). Препевке инђама сличне су љубавним (723-726), копачкој 585, препевкама момцима 235, псеудо 1106. Неожењеним момцима се пева као и младожењи да би се што пре оженили (179, 180), а блиске су и љубавним (228, 229). Сватовима се пева као и невести (157, 158).

Жупске чобанице, док чувају овце, певају о младићима, њиховим дворовима, чаирима.. Од њих траже свирајке да свирају. И данас многе жене знају да свирају у неки музички инструмент. Већину песама може разумети само онај коме је песма намењена. Зато није ни чудо што Вук није дао коментар, па се стиче утисак да није разумео песму:

Млад младожења, ружо румена
предадомо ти струк рузмарина
често заливај струк рузмарина
да не увене струк рузмарина (ВЗ 55)

Младожења је соко јер је он достојанствен, племићког порекла, храбар, оштрог вида, брз, спретан, снажан. Пун је физичке, моралне и интелектуалне лепоте, мушкости, успона, симбол сунца, бесмртности, вечитог блаженства. Оно што је соко на небу, то је окретна, сналажљива видра у води, али поређења младе са видром нема у Жупи. Младожења се најчешће пореди са бором у гори, који ниче сам. Дешавало се да никне на гробу погинулих или несрећних љубавника. Он је паун, симбол сунца са стотину очију, бесмртности јер развија реп у облику круга који подсећа на савршено звездано небо које у њему чува све боје. Очи соколове све виде, зато се верује у Жупи да је „човеку једно око Сунце, а друго Месец“(Драгослав Симчевић)

Често је и дрен јер је симбол здравља, па се каже:“ Здрав ки дрен“.

Инђе су руке писарове, лепе ки да им је пред кућом *потeka. Код реалија асоцијални и економски елементи избијају у први план што припада широј заједници. Низ реалија сусреће се и у свадбеним песмама: диње, лубенице, конопље.

Жупски певач спушта свеце међу свадбаре. Бог је само привидно на небесима у молитвеној песми , али се призива и спушта крај постеље да је благослови:

Бог се деси на небеси
небеси се растворише
мајка дева сина роди
свети Боже, место наше,
де младенци ноћас легу
да никако зло не усну. (ЖЗ 269)

Мустра за кошуљу ручнога девера узима се са иконе, а мера са црквених врата. У основи сваке песме је венчање двоје младих, али метафорично то је венчање Христа са црквом. Мустре са одела су прво из народа ушле у цркву где су пренете на фреске и иконе, да би се касније са њих поново вратиле на одевне предмете и то не само видљиве, већ и невидљиве: поткошуље, подбукаће гаће, чарапе нарочито.

Млада је обавезно носила струк босиљка, симбола срећне љубави са осталим цвећем, али су као његов опозив стављали на пут кроз гору пелен да би били несрећни. Босиљак је божји цвет. Гора је веза између стабла, неба и земље, па се Жупи верује да је станиште змајева, вештица. Одлазак у њу представља контакт са оним светом и све несреће у свадбеној лирици везане су за њу. Плочани обавезно заобилазе гору Жељинску. У букету је обавезно био рузмарин, ружа, лала, бршљан, смиље Рузмарином су се китили и сватови јер је јаког мириса и веровало се да одбија зле демоне као и против несанице и грудобоље. Ружом се исказивала љубав, па је симбол верности. Представљала је младу девојку зрелу за удају. Девојке су цветове означавале концем и давале им имена момака, затим би бирале и тако сазнавале за ког ће се удати. Због опојног мириса сматра се цветом љубави, па је божанског порекла. Испод грма девојке су стављале магичне травке, да би их момци заволели. Њеном водицом су се умивале да би привукле момке. Иако нема мирис, због изгледа лала се уплitalи у свадбене венце као и миришљави бршљан. Уочи Ћурђевдана девојке су брале лале и са осталим цвећем стављале у неначету воду, а а затим умивале да би биле здраве и лепе. Смиље је симбол девичанства. Бршљан се користио као амајлија за заштиту од несреће, урока. Употрбљавао се у гатањима. Пред вече, кад пада последњи сунчев зрак, девојке су откидале гране, правиле венце да би им у сну довели суђенике. У букет се стављала и грана вишње која је такође имала велику улогу у љубавним гатањима. Девојке су на Ћурђевдан јахале на вишњи да би се момци „свијали“ за њима или су је тресле да не би догодине биле у роду. Увече би набрале гранчице означиле их именима момака, ставиле крај кревета, а ујуту на коју нагазе тај би био њихов суђеник. Невен су девојке давале момцима да би венули од љубави за њима. Обавезна је и љубичица да би је младожења до гроба љубио. „Ко год да је видео прву љубичицу у пролеће, обавезно је јео ради вечног љубљења. Калопер у имену чува словенског бога Перунапа је служио у одржавању трајне љубави и

спречавању свађе. Селен је био неопходан и раније при проласку крај куће вољеног да би их заволео“(Санда кљајић)

Стални сегменти код Вука и у Жупи су уочљиви. Уводне и завршне формуле се могу означити као оквирне. У односу на Вука много је мање устаљених почетака, завршетака (код свих врста) јер се сваки певач трудио да буде оригиналан. И не само то. Жупљани су цењени не само по богатству и статусу, већ и по гласу, па је свако настојао да буде посебан и бољи од претходног.

Песме вазане за свадбу распоређене су следећи логику овог комплексног, сложеног, слојевитог и разгранатог ритуала (колико је год било могуће). Тежило се, истовремено, поштовању локалних етнокултурних специфичности. У том је смислу поштована хронологија централне линије обредног текста ритуала (почев од просидбе до свођења младенаца), при чему се текстови у оквиру појединих група распоређују према намени / усмерености ка конкретним учесницима (било да је реч о текстовима који учеснике и њихову улогу тематизују или су у питању „препевке“, песме директно њима упућене).

Отуда се жупске песме разврставају на следеће категорије:

- Просидбене песме;
- Песме које се певају на девојачкој и момачкој вечери;
- Путничке/путене песме;
- Невестинске песме;
- Препевке снаши;
- Песме о младожењи;
- Препевке младожењи;
- Старосватске песме;
- Кумске песме;
- Песме о деверу;
- Војводске песме;
- Препевке барјактару;
- Препевка делибоши;
- Препевка рабацији;
- Препевке инђама;
- Препевке неожењеним момцима;
- Препевке сватовима;
- Препевке тасту и ташти;

- Свадбене здравице;
- Остале песме које се павју на свадби (шеретске и еротске³⁸, рудиментарне баладе).³⁹

1.4.ЖУПСКЕ ЗДРАВИЦЕ

Здравице су (раздељене на славске песме / свечарске, почашнице⁴⁰, здравице везане за различите прилике).

Жупске здравице нису бројне нити су богате мотивима иако воде порекло од паганских обреда приношења жртве боговима и прецима у вино и од молитви којима је захваљивано боговима за добар улов и жетву као и молби за благостање и плодност.. Најбројније су славске јер је слава код Срба остатак старог словенског обичаја којим се прослављао заштитник земље на којој се живело. Касније је пренесен на свеца, заштитника куће попримајући хришћанске елементе. Српска црква је поштовала благу христанизацију паганског обичаја везујући га за хришћанског свеца и уносила нове елементе: кољиво, ношење славског колача у цркву уз молитву за благосиљање крсног хлеба, чиме је крвна жртва замењена бескрвном. Пагански колач је мешен од теста без квасца, а хришћански на квасцу, што се касније пренело и на друге светковине. У Жупи се месио од разног брашна: пшеничног, пројиног, хељдиног, јечменог. По сећању Богосава Кљајића за време Турака месио су се мали колачићи-кравајћићи које су скривали у скутове и носили у цркву. Песме-молитве звале су се кравајске. Слављење старог заштитника имало је задатак да се он умоли и да у новој години дарује напредак и здравље укућанима. Весело расположење проистекло је

³⁸ Еротске жупске песме у свадбеном корпусу одговарају в иђењу Зоје Карановић / Ј. Локић, Смеховно и еротско у српској народној култури и традицији, Нови Сад, 2009; као и тексту Б. Сувајдића, Смеховно и осцено у љубавним песмама Ерлангенског рукописа, МСЦ, 35/2, 2006.

О „шеретским“ песмама које суштински тематизују и антипонашање и „обрнуту слику“ пожељне стварности и њиховим ритуалним аспектима жупским песмама слично је виђење Б. Сикимића, Неука млада; као и текст С. Торњански Брашњановић, Свадбене песме и обредни смех, Београд, 2013.

³⁹ Класификација свадбених песама, Д. Ајдачић, Жанрови свадбених песама, Кодови словенских култура 3, 1998. је делимично применљива на жупске песме

⁴⁰ Могућности класификација здравица Зоја Карановић, предговор у Народне песме у Даници, 1990. и Владана Недића, Југословенска народна лирика, у: Народна књижевност, Београд, 1966. се могу пренети на жупске здравице

из старог култа везаног за живе. Сунце је замишљано као божанство добра које треба да донесе благодет кући. Представљено је у људском облику, а славска свећа је огањ коме се приноси жртва; што представља каснију замену сунца крстом и свећом. Све су у стиху, нису у прози, иако су посебни поздрави и благослови⁴¹.

Говор уз чашу звао се прича уз златну совру. Драгослав Симчевић каже да су божанске совре златне, а и оне у црквама на зидовима. Дакле, златна совра преузета је из Библије. Причале се уз свадбу, славе, Божић, Ђурђевдан Ускрс, прекаде. Свadbене здравице прожете су ведрим хумором, а остале верским ритуалима. Шаљиве здравице у Жупи зову клетвеним. Наздравичари су поштовани, њихово место је било на челу совре. Певање има свој ред и место. У Горњој Жупи обавезно се пију три чаше и редом наздрављају, а свака је све већа и већа. Понекад има и више чаша:

Прва чаша за помози Боже!

Друга за добри час!

Тећа за срећу!

Четврта добродошлица!

Пета у здравље!

Шеста за кумсто!

Седма за здравље пријатеља (ЖЗ 199)

Отпоздрав је најчешће припев кога сви певају и највише се спомиње здравље.

Основа жупске здравице је плодност, богатство стоке, берићета, чељади. На првом месту је пшеница, али елемената од сетве до жетве нема, сем у 200. песми из збирке. Слично је и код винове лозе јер Жупљани желе све да спомену, а да при том нико и ништа не буде заборављено. “Гица је лековита биљка, штити од ђама и зато се употребљава за бољи рас косе, код бајања. Труднице је турау у недра.” (Драгослав Симчевић) Антипода своје; туђе, кога има у свадбеним песмама, овде нема. Током наздрављања руке се шире, глава подиже к небу, па се за сејање остављало најкрупније семе, чиме се обезбеђивала плодност. Све што је посејано, требало је и нићи. Сејало се мало, а очекивало много. Крупноћа биљке при дну се

⁴¹ “Виши су вид обичног, свакидашњег говора, управо то је јавни и свечани беседнички говор у свечаним приликама, обично за гозбеном совром: о слави, у сватовима, на крштењу. Из њих провејава дитирамбски тон, изречен и у ритмованом темпу који често прелази у прави стих (у Жупи увек). То је највиши вид народног непосредног казивања. Сличне су молитвама само се овде појединац на молитвен начин, у свечаној прилици обраћа вишој сили да подари здравље, имање, напредак.” (Маја Бошковић Стулли, *Усмена поезија* Загреб, 1971, 297).

не спомиње кога има код Недељковића (Српске славе; 230). Жупске здравице као да су изречене на њиви или у винограду. Снопови се пореде са бором или богом. Колач се не спомиње у здравици, али се обавезно сече, јер се тим чином враћа семе које је изнето из куће да би наредна година била плодна и берићетна. Сено се спомиње са истим поређењима јер је оно основни извор хране зими (Ж 3 200)

Жупске здравице⁴² као и славске веома је било тешко записати и у обичном казивању, а камо ли приликом обреда јер су их казивали веома брзо. Драгослав Симчевић прича:" Жупљани су највише славили светога Ђурђа. Како се он везује за Ђурђа Бранковића, издајника, многи су узели Светог Николу путника јер су рабацисали".⁴³

Свако село имало је посебну заветину и славу, а многа домаћинства славе по две, три славе.Обично су они који су убили неког Турчина узимали другу славу, а стару задржавали као прислужабаоницу, прекадионицу, преславу. Ако је жена доносила мираз, славила се и њена слава; такође, ако је зет долазио у кућу славила се и његова. Зет је често узимао и презиме женино. Презиме по деди често се узимало и тиме замењивало старо. Женидбе између младих који су имали исту славу су се избегавале. Богомоља, пољубранија, литија, заветина је и данас присутна. Намеће се питање откуд назив пољубранија. Ратаје, највеће село у Жупи, слави као богомољу Свету Пољубранију. Услед честе употребе ратајских зетова и "одива"речи пољубранија многа суседна села за богомољу кажу пољубранија. Слави је цело село, а заједничка слава свих Жупљана је Свети Тривун,Тријун, Трипун, Орезојло,Орезој, Зарезојло.

Најчешће су: озбиљне, свечане, похвалне, захвалне, шаливе, подругљиве (нарочито сватовске:"Ове године синове женијо, догодине снае удавао").

»Здравица је,«вели Вук,«чаша што се пије у здравље, чутура или други какав суд пића, с којим се какви гости позивају н. п. у сватове, на крсно име или пиће које се с јелом износи путем пред сватове путем куд пролазе,«⁴⁴

⁴² "Општа места су честа, говорништво (песма)има узлет и снагу, чести реченични обрти, обиље поетских украса, нарочито поређења" (исто,299).

⁴³Остали казивачи тврде да презиме на Бранковић као и имена Вук нема у Жупи, сем једне куће у Суботици у коју је муж дошао на мираз.

⁴⁴ Исто стр. 207.

1.4.1. СЛАВСКЕ ПЕСМЕ, СВЕЧАРСКЕ

На славама чуле су се здравице као и песме које су величале родност берићета, плодност и рађање како домаћинства тако и стоке.

1.4.2. ЖУПСКЕ ПОЧАШНИЦЕ⁴⁵

Боравећи у Боки Вук слуша и записује од своје домаћице перашке припјеве уза здравице⁴⁶ (о свадбама, крсним именима и осталим гозбама). Жупски записи подударају се са ранијим перашким записима почасница које су неговане у јужном и средњем приморју. Прате не само световне, већ и духовне празнике (добра молитва⁴⁷, даривање молитвеном чашом).

Свих 15 Врчевићевих записа почасница наликују краљичким песмама, а у шестерцу су као и Вукови записи. Метрички модел, број стихова, географски називи, лична имена, ситуације, стилски поступци, језички изрази, срећу се и раније код Хекторовића. Обележене су јединственим знаком празничне радости. Тематски и стилски нису једноличне. Мале згоде из живота ослањају се на паганску обредност и стару сверу с једне, и на хришћанску религиозност с друге стране. Неке су љубавни, а неке свадбени благослови. Осмерац и шестерац се правилно смењују, али понекад у инвокацијском почетку се смењују епски десетерац и лирски осмерац. По правилу су мушке са духовитим уобичајеним сликама, еротски наглашене, док женске славе лепоту, крепост, благосиљају

⁴⁵ Паштровске препјеве уза здравице и Перашке почаснице Вук је издвојио у засебан круг да би их осамосталио у односу на остале сватовске врсте (Видо Латкович, *Народна књижевност*, Београд, 1950, стр. 150).

⁴⁶ Кратке народне лирске песме које се певају угледним појединцима на част, а често о гозбама и свадбама уз чашу. Тако вероватно, долази до двојаког назива ове песме. Петар Хекторовић је у Рибану и рибарском приговарању је први забележио ове текстове. У рукописима књижевности током ХВИИ и ХВИИИ века сабрано је више ових песама по нашим приморским местима (нпр. Корчула); Нада М, И Р: Пешић, *Народна књижевност*, Вук Караџић, БГ, 1984, стр. 195.

⁴⁷ Отуда је Вук дао објашњење Добре молитве у Српском рјечнику на стр. 124. »Кад сватови с дјевојком већ хоће да полазе, онда, у Рисну, брат и један од дјевера изведу дјевојку, на молитву држећи је брат за десну, и дјевер за лијеву руку: сватови сазову дјевојачке родитеље (или оне од укућана који су мјесто њих и осталу родбину да јој дају добру молитву, па узевши велики колач, или, као што ондје кажу, саму и на њему на мјесту у мијешењу за то начињену сребрну чашу вина, даду га најприје оцу, који сједавши на столицу зовне дјевере и запита их: «Шта иштете од мене грешника?» А они му одговоре: «Ми иштемо од таквога бана, да речеш свом дјетету добру ријеч тако и тебе Бог дао сваку добру срећу!» Онда он држећи у руци колач с чашом рече овако: «Шћерце! Да ти Бог да сваку добру срећу и свако добро, како бих и сам себе рад!» Изговоривши ово срчне мало вина из чаше, а пјевачи онда запјевају:

Добар чоече!
Добро ти рече!
Добро ти рече!
Добро се стече!
У добре часе!
Под пуне чаше!

љубав, брак. У најстаријим почашницама сачувани су описи витешке опреме: штит, лук, стрела, понашање. У центру је јунак, женском лику припада споредно место. У неким почашницама мајка је на првом месту, а љуба је потиснута. Породична слика сакривена је сликом сунца, а скривено име јунака, асоцира на оног коме се наздравља или пак на саму песму.

У жупским почасницама се препознају певач и лице коме се пева. Међутим, у жупским пошашницама има више импровизације коју код Вука имамо само у 131. песми. Жупски наздравичар је слободнији јер је познавао добро све појединости из живота онога коме наздравља, а при том је знао да се неће увредити ако каже и нешто што не би требало. Метафора је код Вука најчешће усмено средство почашнице,⁴⁸ а у Жупи ређе, па су више говорничке, него певачке⁴⁹.

Перашке почашнице су нешто сажетије, а сличне стихове сусрећемо у свадбеним или љубавним песмама. Отуда велика сличност Вукова љубљвна 625. . песма слична је са Богишићевом бр. 5 иако их дели век и по, јер су обе записане у свом природном амбијенту.

Прстенци звоне на нова брда,
Невјесте су им вјеру задале,
Да их не носе без позлаћења,
Без позлаћења, без јуначкога,⁵⁰

2

Прстенци звоне на нова брда
Ђевојке су им вјеру задале
Да их не носе без позлаћења
Без позлаћења, без јуначкога! (ВЗ 625)

Вук није познавао Буровићев извор, а о томе сведочи веродостојност напомена уз све почашнице, не само ову. Да је имао у рукама овај рукопис, он би га поредио са својим, али је највероватније слушао песме које стоје у рукопису.

51

⁴⁸ Метафора није случајна код Вукових почашница. То потврђује и Мелетински: »Необично су дубоки Викови искази о томе да је свака метафора или метонимија мали мит« Мелетински »Поетика мита«, сртр, 17.

⁴⁹ У Жупи се почашнице само певају

⁵⁰ Богишић, МС 124, почасница женска, бр. 5.

⁵¹ Тако је било име (Стјепко Баранин) моме домаћину, у којег сам у кући у Перасту сједио кад сам ове песме писао, па га она жена која ми је пјесме казивала узела готово свуда где јој је како име требало. Мита је било име поменутога мога домаћина, стијепа Баранина која је често онуда пролазила; зато је жена која ми је пјесме казивала овде припијевала, као и мужа јој на неколико мјеста; ВЗ И, 65, 66, 67, Нолит, БГ, 1977.

Жупске почаснице су малобројне.⁵² Певају их и мушкарци и жене као код Вука. У Жупи се припева вину црвеном, племенитој лози и роду грожђа. Винова лоза је дрво живота, најдрагоценије човеково добро, једном речју боженско дрво. Слави се доброта, благосиља слога. Везане су за племенита људска осећања и стања (чезња, љубав, оданост, срећа). Стваране су на самом месту обичаја као и тужбалице. Кошута је код Вука лепота, нежност, невиност (у Жупи се не спомиње); наранџа са ситним зрневљем плодност, љубав, пријатељство. У колу су девојке младићима бацале јабуку или наранџу. Чело домаћина упућује на звезду што представља победу светлости над тамом, просветљење.

1.4.3.ЗДРАВИЦЕ ВЕЗАНЕ ЗА РАЗНЕ ПРИЛИКЕ

МОЛИТВЕНЕ ПЕСМЕ⁵³

За разлику од Вука⁵⁴, Жупљани кад наздрављају призивају Бога⁵⁵ да сиђе на земљу, па је он међу њима:

Бог се деси на небеси
Жупљани се њему моле
Мили боже, што си гори!
Мили боже, слегни доли!
Милег бога умолише!
Небеси се отворише!
Милег бога и послаше! (ЖЗ 291)

⁵² "Кратке народне песме које се певају угледним појединцима „на част,“ а често о гозбама исвадбама“ уз чашу. "Најчешће су испеване у петерцу, осмерцу, а има их у десетерцу. Вукова почашница младожењи издваја се својом лепотом:

Јеленак ми гору ломи
Путак да му је;
За њим иде кошутица
друг да му је (ВЗ 103)" (Нада Милошевић Ђорђевић, Р. Пешић, *Народна књижевност*, 195)

⁵³ Жупски попови су били неписмени или полуписмени, па су дозвољавали ове песме, и због тога нису претрпеле велике промене, већ су остале у онаквом облику каквом су биле. Нема песама о животу: Бога, Богородице, Исуса Христа, анђелима, већ је дата само молитва и набрајање. По идејама су чисте, али има више народног пркоса него религиозног. Разликују се доста од Вукових. У 211. песми И збирке Божији анђели певају на Христовом престолу, а у 227. В збирке Христос се родио у гори Романији.

⁵⁴ Вукове песме су пуне фолклора, нарочито 246. песма у V збирци, док жупске нису.

⁵⁵ "Назив молитва је изразито књижевног жанра са религиозним садржајем и мотивацијом у облику песничке апострофе и обраћања божанском бићу, анђелима и светим лицима као објекту култа. Структура им је по правилу ритамски организована у низовима једнакосложних целина или у правилној схеми наглашених и ненаглашених слогова." (*Речник књижевних термина*, Нолит, Београд 1985).

"Жупљани су много рабацисали па су се пре пута молили: Свети Никола путнице ти мож , ти помогни. Ако се кола расклимаве призивали су светог Клементија у помоћ. Свети Петар, Павле и Пантелеја су побратими па се често пре поласка певало:

Вино пију до три побратима

Свети Петар и свети Никола

и са њима свети Пантелеја", прича Драгослав Симчевић који је рабацисао код Васића, Петровића, Ђорића у "Горње Злегиње", Раденковића у "Трнавце", Јеленковића у "Стубал, "Марковића у "Шљивово"

У Жупи⁵⁶ се за све здравице, које се апострофом обраћају Богу, свецима, као и објектима култа каже да су молитвене.

Жупске молитвене здравице⁵⁷ пуне су фигура које појачавају експресивност и увећавају емотивну интонацију молбеног говора. Структура им је ритамски организована у низовима једнакосложних целина. Састоје се из захваљивања, затим исповедања своје грешности, осећања кајања и скрушености и најзад само молба. Текст здравице често је устаљен.

На славама⁵⁸ при дизању чаше чуле су се славске здравице, јер у Жупи нема песама које се певају искључиво на један празник, односно весеље. Крст и свећа су на источној страни совре где је седео домаћин, па су се гости при испијању чаше окретали изласку сунца. Крсна свећа стављана је у суд с помешаним житом, варивом и вином што је доказ замене крвне жртве бескрвном. Славски колач у облику круга окретао се с лева удесно-у правцу кретања сунца, што упућује на то да је стари обичај био посвећен сунцу-заштитнику куће. Дизан је увис да би расло жито , ломљен, а не сечен, мешен пресан, печен у пепелу. Највећи број свечарских песама намењен је домаћину, и осталим члановима породице или гостима. Оне су обредног карактера и зато нису богате мотивима. Врло су кратке, богате изражајним средствима, а стих им је разноврстан, мада му је основа осмерачка. Неки хришћански елементи су новијег датума. Највероватније да су у прошлости биле омиљене јер су бројне. Понекад има импровизације.

⁵⁶ "Код Срба кад се које разболи слабо траже љекара, него попа или калуђера да му чати молитву, велику кад није при себи него бунца, и малу од главе, грознице "(Вук Караџић, *Расковник*, стр. 148).

⁵⁷ Сама молитва је битнија од живота Исуса Христа, Бога, Богородице, анђела.

⁵⁸ "Прво се започињало песмом посвећеној свецу, тј. Слави.Жупске свечарске као и здравице немогуће је одвојити од винских јер се певају уз свако пијење и наздрављање. Видо Латковић каже да је слично и код Словенаца ихрватских Загораца " (*Народна књижевност*, Научно дело, стр.166.

Лепотом се посебно истиче алегоријска-свадбена свечарска здравица:

Расло дрво тополово (ЖЗ 264)

Необична је петерачка здравица:

Кметуј ми кмете(ЖЗ 327)

Свечарске здравице певају о прослављању крсног имена и зато се могу сврстати у посебну врсту лирских народних песама. Најчешће се спомиње светац и истиче заштита слављенику. Састоје се од 4 до 6 стихова у десетерцу. Вук их је у Народној пјеснарици 1815. издвојио у посебну врсту као »пјесме које се на слави пјевају «, или »у чије се здравље успије«. ⁵⁹ Забележио их је само две.

1.5.ЖУПСКЕ НАРИЦАЉКЕ

Уместо нарицаљке/тужбалице⁶⁰ Жупњани кажу кукање, кукњава нарикњава. Певању и кукању девојке су се училе од малена. Чобанице у Горњој Жупи училе су да наричу за мртвима код оваца на певљив начин, тужним, једноличним, отегнутим гласом. Памтиле су по који стих који су чуле на гробљима. Отуда у Жупи тужбалице имају утврђени текст⁶¹ кад је у питању уобичајено умирање по реду. Сем тога, кад би умро младић или

⁵⁹ Вук Караџић, *Српске народне пјесме*, И, стр.105.

⁶⁰ Текстови и контексти жупских тужбалица са осталим су готово слични. О тужбалицама: 1) Милошевић/Пешић, *Народна књижевност*, 1984; *Речник књижевних термина*, 2000; 2) Милошевић-Ђорђевић, Нада. „Српске народне тужбалице у средњовековним списима о Кнезу Лазару и Косовској бици”. *Књижевност и језик* LI/3-4 (1994): 1–9; 3) Микитенко, Оксана. „Етно–поетске константе српских тужбалица у контексту универзалија европске традиције тужења”. *Међународни састанак слависта у Вукове дане*, МСЦ 30/2, 2002, 157–165; 4) Килибарда, Новак. „На маргинама поетике народних тужбалица”. *Зора говора. Ка поетици усменог песништва*. Недељко Богдановић (прир.), Ниш: Градина, 1980, 92–104; Буркхарт, Дагмар. „Текст-контекст – аспекти српскохрватске тужбалице”. *Расковник* 61–62 (1990): 85–103.

⁶¹ Свака ређа шта јој падне на памет, утврђен је само оквир. Зна се како се тужи за дететом, младићем, старцем, погинулим. Стекле су рутину па је тужење прерасло у манир, па нису стваране, већ преправљане и дотериване. Оног већ чувеног али ваља имати на уму да је свако тужење новом стварање. Изнајмљивање нарикача за новац била је у Жупи највећа срамота, па је зато некада била и сада врло распрострањена у целој Жупи. Веру Пановић-рођ, 1949. из Јеклакаца, сматрају најбољом нарикачом у горњој Жупи, али никоме није кукала за новац. Нема скупног кукања у један глас, већ свака за себе, али знају да се загрле или ихвате за руке па се зове скупно-тужно коло. У Жупи се исто жалио

девојка, певале су се свадбене песме, а и тужбалице. У Жупи се зна ко је добра тужилица, и ко ће да тужи на сахрани или гробу.

Пре тужења обично се издвоји сама док друге туже, размисли како би стварала нове речи, облике и изразе не водећи рачуна да је то трохејски осмерац са четворосложним припевом. Због односа према осталима и емоција, жупске тужбалице нису сачувале архаичност и лепоту као остале лирске врсте. Припев имају после сваког стиха, низа стихова, или су без њега. Типичне су па их је врло тешко записати. Обично славе све врлине покојника, једино му се замера што је напустио најмилије и оставио их у великој тузи. Живот и смрт су циклус обнављања, а њихов свет је јединствен простор.

На трагове убијања старих људи које је Ђорђевић нашао у околини Врања, Власотинца, Сурдулице нисам наишао, мада су стари некада одлазили у шуму и тамо умирали или извршавали самоубиство. Тада се на даћу звало цело село.”Ако је неки био много стар, и претисну га болови, а може дије, он се ноћу искраде отиђе у шуму и најчешће рипи у неки бунар, ели тури конопче око врата,” по казивању Драгослава Симчевића „а да долеко било син убије оца то несам чуо, то је највећа греота. Чуо сам за вамилије Оцкољић. Стареи се негују ки но мала деца, непокретни на постељу и двајес година. Додуше, дешавало се да син убије оца ако му не остави ништа од земље, ел остави самћим једнем сину кујег највише воле Жупљани су много волели марву ако је била добра. Несу је клали већ остаљали да цркне. Понекад су морали да ју убију. Сећам се кад су Мије Малем убили кобилу па Милош испевао песму:

У недељу пред Светога мину!

Пошла браћа да убију кобилу!

Ники неће, Пупа се излеће!“ (даље се није сећао)

Смрт у Жупи и данас је праћена кукањем његових ближњих. О овоме се уопште не говори као музици јер се такви разговори избегавају. Понекад се најчешће исмејавају оне жене које не знају да кукају или памте оне речи које су употребиле погрешно, па се збијају шале и сматрају се неуким. Право кукање тешко је забележити, јер је праћено изливима осећања, ударањем у груди, испрекиданим гласовима. Могуће је било једино да се сакрије магнетофон крај крстаче. О присећању како су некада жалиле нарикаче су говориле тихо

онај ко је умро и онај ко је погинуо у боју. Али ко је извршио самоубиство жалио се тише уз ћутане. Одступало се само кад је млађи у питању. Најчешће се умрлом обраћало апострофом: Што ни оде? Или Штопа оде? Нарикало се цео дан, а ноћу не. Мушкарци који су чували покојника ноћу причали су само о њему, а понеки би тихо да га нико не чује нарицао.

нарићући. Оба ова облика имају сличне особине фрагментарног типа. Мелодику и стих прати афективно расположење и зато је мелодија кратког даха. Почињу највишим тоном, а онда се креће нагло наниже. Текст је исцепан, класичног типа ритам уједначен, мада се може приметити тенденција ка убрзавању. Ако су се снаја и заова слагале јавља се нека врста двогласа, један глас прати други (најчешће у селима Горње Жупе), али се водеће улоге често мењају.

Да се приметити да нема утврђених редоследа ни песама, већ свака жена нариче како јој шта падне на памет и тужи. Обично стварају саме сећајући се сваке ситнице живота умрлог. Најчешће се призивају божанске силе. Најболније су оне за младима. У Жупи нема поделе у нарицању да једне питају, а друге одговарају, већ свака кука за себе. Једна започне, а друге приповате и помажу својим гласовима. Није ретко да мушкарац закука.

У првој Вуковој књизи има 6 тужбалица без припева, само се додаје ајме, куку⁶² итд. Све су испеване у трохејском осмерцу са трохејским четворосложним препевом. Препев је болан, везује се најчешће алитерацијом за претходни стих. Вук наглашава да је текст паштровићких тужбалица постојан, и да нигде није нашао сличне, али Видо Латковић каже да је слична појава забележена у Јужној Македонији и хрватском Загорју. Има мало општих места, више је импровизације. Обичај нарицања се задржао «по свему народу нашем», каже Вук. «Жене од рода покојникова ухвативши се за руке, као у колу, над њиме поклањајући се запијевају, свки се стих запијева по два пута, а остале јој помажу.»⁶³

Иако жупске тужбалице изражавају патњу, нису пуне таме као код Вука, јер истичу племенитост, доброту, срећу покојника, све што има светлост сунца. Али, дом који оставља је пуст, а у укућане се увлачи празнина.

⁶² "Композиција ових тужбалица је сложена, заснована на паралелизми", Видо Латковић, Народна књижевност, Научна књига, Бг, стр.168.

⁶³ исто, 168.

2.ГОДИШЊИ ЦИКЛУС-ОБРЕДНЕ ПЕСМЕ⁶⁴

У ову категорију сврстане су песме које се према уобичајеним поделама у српској фолклористици означавају и као „обредне”. Реч је о текстовима чије се извођење и у време записивања (или у рецентној прошлости из домена биографског времена саговорника) везује за фиксирани тачке годишњег календара. Распоређене су слеђењем календарске логике, уз условно уважавање чињенице о везивању почетка „зимског полугођа” за Митровдан. У том смислу слеђен је следећи распоред:

- Варичке песме;
- Коледарске песме;
- Калинарске песме;
- Божићне/божићне песме;
- Козачке песме;
- Месојеђске песме;
- Водичарске/богојављенске песме;
- Јовањске (зимске) песме;
- Савинданске песме;
- Вучарске песме;
- Ранилачке песме;
- Песме које се певају уз часни пост – постинске песме;
- Љуљачке песме;
- Лазаричке песме;
- Врбичке песме;
- Песме на Цвети;
- Ускршње/Ђуђевданске/Великдандске;
- Јеремијске песме;
- Спасовданске песме;
- Крстоношке песме (укључујући и чаршијске саборске);
- Додолске песме;
- Противкишње песме;
- Краљичке песме;

⁶⁴ „Природно чувајући обред, људи су чували и песме везане за њих. Нова схватања, обреди и интереси продирали су у обредне песме (Војислав Ђурић, *Антологија лирских народних песама*, Београд, стр. 9).

- Видовданске
- Ивањске/јовањске летње/јелењске/ладе;
- Ладаричке песме;
- Петровданске песме;
- Песме о Благој и Огњеној Марији;
- Илинске песме;
- Биљаричке песме (певају се крајем лета);
- Митровданске песме.

У оваквом разврставању поштован је примарно принцип календарске године, при чему се према другим категоријама подела даље може гранати на текстове везане за фиксирани и околиналне обреде (нпр. додолске, у Жупи и вучарске). У овој су групи место нашле и песме везане за различите типове обредних опхода, мушких (коледарске, козачке и сл.), женских (лазаричке, краљичке, калинарске и сл.), дечијих, као и оне чији је извођачки контекст нешто ужи и другачији (нпр. низ ђурђевданских, савинданске и сл.). Текстови се разликују и према начину извођења (певање појединачно/групно, уз игру (обредног карактера) или без ње, односно речитативно изговарање). С тим у вези је и чињеница да су се у овој групи нашли и примери развијенијих сижејних модела, али и релативно једноставне вербалне и магијске формуле (варичке песме, на пример).

Локалне етнокултурне специфичности утицале су и на сам систем класификације. Тако су вучарске песме смештене након савинданских, с обзиром да се у Жупи обредни опход *вучари* не везује за Мратиндан (како би се очекивало), већ за дан Светог Трифуна. Опход може бити и околиналан, те се спроводио готово током читаве године кад би се каква дивља зверка убила.

Најаву пролећног полугођа чиниле би ранилачке песме, везане за период око почетка Часног поста. Неке од група везане су за покретне празнике Ускршњег циклуса, те њихово место у оваквом распореду треба узети условно (врбичке, песме на Цвети, љуљачке и сл.).

У категорију календарских песама нису уведене здравице, иако примарно везане за календарске празнике. Одлучено је да, будући и календарског и породичног карактера, нађу место у оквирима претходне велике целине, везане за животни циклус.

Марковданске и једна тривуњска песма сврстане су у домен песама о традиционалним привредним обичајима, с обзиром на тематизацију орања, тј. орезивања винове лозе, премда би се могле наћи и у овој групи.⁶⁵

Жупљани и данас не разумеју многе природне силе, па настоје да их умилоствиве да им буду наклоњене. Отуда су обредне песме најстарије жупске умотворине. Обожавају сунце, месец, земљу, негују култ предака што су обреди најстаријих религија. Сваки жупски обред пропраћен је колективном песмом и игром пред широким аудиторијумом. Ниједно годишње доба, светковина, некада па и данас није било без њих. Појаве око себе Жупљани су тумачили божијом вољом па су тежили да их умилоствиве приређујући ритуале праћене песмом. Отуда древност ових песама, када је човек све појаве у животу објашњавао митолошким представама., желећи да се умилоствиви силама које су за њега недокучиве. Захваљујући магијској намени задржале су архаичне елементе. Има их на стотине. Зато није ни чудо што је Вук запазио да су неке песме старе и до миленијум, мислећи пре свега на обредне (краљичке и додолске). Веселовски је приметио да „сежу у присторијско време“. Обред је неодвојив од мита, али се и дан-данас води спор око тога шта је старије. Морално и духовно у Жупи се међусобно прожима. Магија у жупском фолклору је пресудна као и код свих народа света где реч, музика и игра представљају јединствену целину. Захваљујући томе што је Жупа била изолована, а црква их није много забрањивала и прогањала, добро су се очувале пратећи тајно и јавно свакодневни живот. Отуда мешање паганског осећања живота. Нарочито су християнизиране жупске коледарске, крстоношке, божићне. Краљичке су прилагођене празнику Духова како у Горњој, тако и у доњој Жупи. У жупским ђурђевданским, водичарским, богојављенским, лазаричким, спасовским присутно је двоверовање (паганско и хришћанско). Могле би се поделити на календарско-обредне и породично-обредне.

Жупске календарско-обредне везане су за древну земљорадничку годину рачунату према соларарном календару-према положају сунца, према времену сетве, убирању плодова (коледе о Новој години или Божићу, лазарице о Лазаровој

⁶⁵ За различите врсте календарских песама примарно је да погледате монографију Ј. Јокић и З. Карановић коју сам претходно поменула, затим, Ј. Јокић, Краљичке песме, Београд, 2011; З. Карановић, Небеска невеста, Београд, 2010.

суботи, краљице о Духовима). Дакле, следе положај сунца, везују се за његово рађање, јачање и умирање. Најбројније су зимске и пролећне. Додолске нису зависиле од календара, већ од природних појава. Остале обредне прате најзначајније људске догађаје па прелазе у обичајне. Обредне песме пратиле су, симболизовале, објашњавале обред. Вид представља светлост, Ђорђе пробуђену вегетацију, Божић бата благослов-берићет, коледе лепу девојку. Велике су уметничке вредности. У њима су очувани култови купања младе, хватања пролећне росе, култ ватре, сунца, венаца. Основно начело живота је обредна функција еротског, самообнављање као супротност пролазности. Обреди полако нестају, мешају се са другим, или пак примају љубавне мотиве.

Кроз обредне жупске песме провлачи се паганско и хришћанско којима се призивале и привлаче магијске, односно божанске силе са циљем да се обезбеди напредак домаћинства, људи, живота и рада. Они су данас делимично изумрли, али су се сачували на славама, седељкама, литијама. Зато описи и записи понекад нису аутентични већ на основу казивања старијих људи. Под обредним песмама подразумевамо оне песме везане за паганске и хришћанске обичаје којима је требало призвати и привући магијске, то јест божанске силе које ће омогућити напредак људи, стоке, живота и рада. Бројни обичаји и обреди су изумрли, а животним се може сматрати само онај део везан за породичну славу, то јест богомољу. При писању о њима првенствено је требало служити се казивањима старијих људи којима су ови садржаји остали у сећању (нарочито ближњих).

Жупљани су веровали да песма и игра намењене божанствима која управљају природом штите човека и дају му снагу и здравље да истраје, а напорима обезбеди средства за исхрану. Чаробним речима кроз песму и игру обезбедјује се здравље и благостање па су песмом Жупљани закорчили у српску народну лирику.. Треба имати добар слух за записивање поготову кад је оријенталан звук у питању, нарочито код песама са удаљених места, као на пример бачија. Обред се мења од прилике до прилике у зависности од расположења. Историјски и политички тренуци су битни свуда, на Балкану, па и у Жупи. Нестајањем песме нестаје дух Жупљана и зато је неопходно бележити песме да би се лирика и даље проучавала

2.1.ВАРИЛАЧКЕ ПЕСМЕ

Варица се варила у сваком селу да не умиру деца, стока, а година буде берићетна. Нису је вариле само оне породице које су славиле живе свеце (светог Илију, светог Николу) и које су биле у жалости. Вода се доносила са три или девет извора ујутру, пре изласка сунца, уочи свете Варе. Чељаде које је ишло по воду морало је бити очешљано, умивено, окупано. На води је говорило:

Добро јутро водице!

Дај ми твое капљице!

Ладну савицу, Николину кусицу!

Да кувам вару, варицу! (ЖЗ 360)

Кад узме воду, говори: "Вала ти на дару чистем капљицама." У воду се стављао здравац, босиљак, невен, чубер, а пред вече извади. Доспе се мало богојављењске воде, пченица, овас, раж, јечам, просо, боб, суве чљиве, смокве, јабуке, потпали ватра остацима бадњака. Котао се остављао да преноћи на веригама. Ујутро се помили Богу, "узне" део бадњака и запали ватра, Док се варила, деца су играла око ватре и певала. Варицу једу сви укућани, стока, мажу вратови воловима да јармови не жуље, амови и њиве посипају, а затим носи на воду. Мало се остави за јело на Бадње вече које се кува од свег воћа. "На светог Николу неке Петровићке куће, чика Манојлова, варицу су нудиле као послужење, иако је живи светац", каже Милана Петровић из Вражогрнаца. Остали Петовићи кажу да се они праве важни и да хоће да се "мајно изтикну од осталијеа". "Симчевићи не кувају кољиво за славу, већ само варицу и панаију за гробље о трпезама јер то несу чињели ни у Лике ни на задушнице. На Митровске задушнице се не иде у Жупе јер је дуго била под Турцима. Можда из страа, па већина Жупљана још увек иде петкем овија Петровићи измодели па иду на Митровске". (Драгослав Симчевић)

2.2.ЖУПСКЕ КОЛЕДАРСКЕ

Преко зиме, нарочито уочи Божића, у Жупи су се певале коледарске песме. Најстарија су обредна врста. Певане су у оквиру старог обреда коледања од

Никољдана до Божића. Имају припев коледо⁶⁶ и најчешће говоре о успеху у гајењу оваца, грожђа, пшенице, што је за Жупљане било најважније. Група младића ишла је од куће до куће, а главни је био дедица⁶⁷ који је носио шубару са овнујским репом, а на нози привезано звоно. Коледарску поворку чинили су искључиво младићи, у горњој Жупи маскирани, у доњој немаскирани. Улазили су у кућу, певали би песме, а потом би били даривани. Касније су приређивали гозбу са весељем. Припев коледо се односио на старословенску вилу Коледу којој су упућиване песме за што роднију годину и добро здравље укућана. Слободан Зечевић запажа:

а) ”Традиција да је коледа божанство регистровано је код свих словенских народа. Она се јавља на великом пространству и местима која су међусобно јако удаљена, тако да је могућност каснијег преношења и утицаја минимална. Упркос томе, види се да је традиција веома жива и истоветна код свих словенских народа, па се може сматрати да он има исти извор, да је општесловенска и да је била развијена још у прадомовини.

б) Пошто је према традицији коледа назив словенског паганског божанства, језичним материјалом може се потврдити да се ради о личном имену... ”⁶⁸.

У Доњој Жупи групе су биле немаскиране, а песме су имале аграрно-магијски карактер. Уколико су се сусретале групе коледара често је долазило до туче. Отуда топоними у Жупи коледарско гробље.

У селу Јелакци, искључиво од првог до шестог јануара, у колеђане су ишла четири младића и једна жена која преде. То је био мушкарац прерушен у женско. Носили су дрвеног коња направљеног и такмичили се ко ће га први узјახати. »Домаћица је износила повећи дрвени или глинени послужавник (послужаоник, плат, плат) или корпу са: грожђем, јабукама⁶⁹, крушлкама, смоквама сушеном из доње Жупе, мушмулама, оскорушама, дуњама. Они су играли око ње, што значи да су се изводиле за плодност”, прича Русомир Александрић.

⁶⁶ Сличан препев постоји и код других народа, новогрчки-колинта; румунски-колинда, Грузина-каланда; Осета-калинда; персонификација младог, тек рођеног бога.

⁶⁷ Није био на коњу, нема описа одеће ни опреме а не спомиње се ни зелен бор-симбол вечитног живота, мада је обред персонификација младог, тек рођеног бога.

⁶⁸ Слободан Зећевић, *Елементи наше митологије у народним обредима уз игру*, стр. 24

⁶⁹ Жупљани су јабуку и грожђе сматрали најплоднијим воћем а јасику најнеплоднијим. Верује се да су свети петар и Павле певали у некој цркви, а отпевавале Анђелија и Маеија. Боогородица је чула па је утихнула све живо, само јасику није могла. Проклела је да не рађа, а да вечито трепери и кад нема ветра.” (Санда Кљајић)

У основи сваке песме је жеља за економски напредак и да укућане служи здравље, да роди пшеница, да се стока намножи што показује да је коледовање била магијска сточарска и земљорадничка радња. Добре жеље, у новој години, веселост, деминутиви и епитети су њихова основна карактеристика. Стих им је кратак, уједначен, мелодија једноставна, ритам мелодијски уједначен. Каснији записи показују мелодијску поремећеност. Коледарски обред је рано оформљен па су једноличне стихом.

Коледарској песми „Ветар веје коледо,“ веома је слична божићна христијанизирана „Иде Божић, Коледо“. Први ју је забележио Стеван Ст. Мокрањац, а објавио Миодраг Васиљевић. Исту најдужу коледарску забележио је Милош Марковић (Народна лирика Жупе). „Поворке коледара најдуже су се задржале у Лесковачкој Морави до 1952. год“. (Миле Недељковић, Годишњи обичаји Срба, Вук Карађић, Бг, стр,24,цит).

„Како је по традицији коледара назив словенског божанства језичким сегментима може се потврдити да се ради о личном имену“ (Слободан Зечевић, Елементи наше митологије у народним обредима уз игру, Музеј града Зенице, 1973, стр, 24,цит).

Под утицајем цркве коледари су у Жупи изобичајени, па их је било тешко наћи.

Коледарску песму „Ветар веје коледо“, Санда Кљајић ми је испевала и иста је од речи до речи као код Мише Марковића (Народна лирика Жупе, Крушевац, Багдала, 1969). Ова песма има најдужи текст од свих обредних песама на подручју Жупе.

Христијанизирану коледарску песму „Иде божић бата" повезује припев коледо па се ова друга може сматрати и божићњом. Песма набрајалица "У огњу бемо" може бити божићна и коледарска. Њу обично изводе деца тако што домаћица узме „тежину“ и направи круг од ње. Укућани уђу у круг, па славском свећом запали круг на три места, а укућани умачу хлеб у свињску маст од божићара, једу и скачући говоре:

„У ватре бемо не изгоремо!

У болести бемо не уватимо је!“ (ЖЗ 371)

Обредне коледарске песме⁷⁰ у почетку су биле део аграрне магије у оквиру култа плодност и обреда поводом рађања сунца, Нове године. Обичај коледања био је везан за зимску краткодневницу (22. децембар). Уочи Божића група младића обилазила је куће и певала песме желећи: здравље домаћину, добру годину. У Вуковим песмама сличним речима обраћа се сваком укућану посебно. После сваког стиха припева се коледо, коледо. Паганска одуховљеност из доба анимизма и магија сплела се касније са хришћанским елементима. Коледари су весници пролећа, најављују сунчеву нову годину, будјење природе. Натприродна бића у песмама су у људском облику иако су врло старе као и додолске и краљичке. Прижељкују добар род и летину па је све у знаку плодности и младости као животног доба. Пуне су љубавне лепоте, разговора младих без еротике. При уласку у кућу су благослови за плодност стоке. Дијалози и монолози се наизменично смењују између младих у пару, мада су чести и полилози.

2.3. КАЛИНАРСКЕ ПЕСМЕ⁷¹

Између Кокошињег Божића (св. Игњата) група девојака ишла је од куће до куће и певала песме сличне коледарским. Свечано су биле одевене, једна је носила кудељу и прела (што представља младу), а две су се прерушавале у старце. Звали су их калине-калинарке. У Жупи постоји крупно бело грожђе калина кога нигде више нема (ендемска врста).

Ој девојко калино!

Понајбољша калино!

Понајлепша калино!

Узећу те калино!

По Божићу калино(ЖЗ 374)

⁷⁰ Богатирјов наводи да су се на Божић певале у цркви коледарске песме из књига начињених по обрасцу молитава а упоредо с њима и коледа усменог постања; Богатирев, Вопросы народного искусства, Москва, 1971, стр. 210.

⁷¹ Зимске обредне песме које су се до почетка овог века најдуже задржале на Косову, Сирничка Жупа (Нада М, Ђ, Р, Пешић, Народна књижевност, 116).

2.4. ЖУПСКЕ БОЖИЋНЕ⁷²

"Уочи Малог Божића⁷³ жупске чоре и чорћићи су се сакупљале на једном месту, узимале судове за воду и са три, седам или девет кладенаца (студенаца) сипале у један кота у којем је било суво цвеће: здравац, ђурђевак, љубичица, мајчина душица, босиљак, чубер и свака бацала прстен у њу. Док су бацале прстен, спомињале су име момка за којег оће да се удау. Ујутро се лепо обучу, поведу коло с десна улево, једном детету завежу очи и певау прстену док ји вади. Прстен се даје чоре чији је док остле певау:

Царице Василице!

Царице Василице!

Божић⁷⁴ је почињао Туцинданем када се клао божићњар, месили обредни лебови за положајника (положаоника), укућане, госте, посебно за "женскадију и мушкадију." На Туциндан се склањау клупе, столице, гвоздени жарач остаља на таван или у стају до Божића. Крв од пастрме и јаје се туре у со и крми стока да бидне здрава и плодна. Ники не сме да се бије кара, поготову деца. Ако се неко удари пева се: Чири, мири, триста и четири, јер су у то време чиреви били веома чести". (Драгослав Симчевић)

У горњој Жупи⁷⁵ седам момака ишло је од куће до куће и певало најчешће коледарске песме. Напред је ишао колед са шубаром или шајкачом на глави, до њега војвода. Последњи је носио врећу и звао се врећањер (врећар) и сакупљао дарове. Морао је пазити да му неко не стави љуту паприку. Бадњак се кресао од сувог лишћа и стаљао испред кућних врата или на дрвљаник. Пре бадњака у кућу се уносио јарам јер је хранио чељад, од њега се жвело. Посипање пшеницом,⁷⁶ кукурузом као и даривање бадњака украшеним колачком, кајмаком, вуном, сољу, класом, парама има задатак да следећа година буде родна и берићетна. Хлебови су украшени симболично, према томе да ли су намењени девојкама или дечама. На Бадњи дан домаћин или син одлазе у шуму у рукавицама да одсеку бадњак (грану церовог дрвета са осушеним листом који се окреше и стави испред кућних врата или на дрвљаник.Обраћа се са:"Добро вече, срећно вече," на шта га домаћица посипа кукурузом и пшеницом, ситним плодовима да

⁷² Како им се време извођења поклапа са коледарским често се спајају.

⁷³ У Плочи Божич је култ предака, у Вражогрнцима на трпезу се призивају и умрли преци на гозбу, а у Суботици дан кад се Сунце поново рађа

⁷⁴ Етнолози истичу вишеслојност обредних елемената Божића сматрајући га комбинацијом неколико празника: даном култа предака, даном призивања мртвих, даном доласка самог бога, даном поновног рађања сунца. Он се појављује као јунак који радосно носи киту злата. Главни је гост. Истиче се плодотворна моћ пшенице да роди и наредне године (Нада Ђорђевић, Р. Пешић, Народна књижевност, стр.36).

⁷⁵ У Жупи се не призива на вечеру, већ се сматра да му је то место, не пије ни вино ни ракију, што је право чудо.

⁷⁶ имитативна магија да догодине добро роди

би следећа година била берићетна. Потом домаћица кити-дарује бадњак украшеним колачем, кајмаком, вуном, парама, сољу, класом кукуруза, љуби са домаћином преко њега, говорећи: "Да се љубе краве, телад, овце, јагањци, свиње, прасићи." Божићну сламу уноси домаћин у кућу одмах после јарма у рукавицама да би година била родна. Деца би прилазила, узимала и чупкала сламу и говорила: "Пију, пију", а домаћин: "Квоц, квоц," да би се пилићи што више размножили. За Бадње вече окади се совра, икона, пије у славу, сече колач, једе искључиво посна храна.

Ујутро рано дочекује се положаоник (у целој Жупи зет, а ако нема искључиво мушко лице речима: "Добро јутро, Крстос се роди," на шта му домаћин одговара "Заисто-ваисто се Крсто роди (обојица морају имати рукавице). Домаћица га посипа житом као и домаћина претходне вечери.

Положајник заједно са граном бадњака и калема цара ватру⁷⁷ говорећи: "Дај Боже: оваца, новаца, жита, живота, здравља, свакога добра од милога господа Бога." Уз божићну трпезу обавља се исти ритуал као за бадње вече, само што се не служи посна храна, већ мрсна, почињући од кајмака, киселе паприке, купуса, сира, млека, "пиктија", а завршавајући се божићарем. Положаоник мора све да једе, ништа не сме да одбије. Свки посао се мора започети да би били успешни током целе године.

Божићне песме⁷⁸ најављују долазак Божића, богате трпезе која се за те дане посебно припремала. Божић Бата је носилац благослова, берићета⁷⁹. Песму набрајалицу изводе сви млађи укућани. "На први дан Божића домаћица ујутру направи круг од тежине-кучине и запали славском свећом. Млађи уђу у круг окрећу се у правцу кретања сунца и изговарају напред наведене речи. Певају сви:

"У ватре бемо, не изгоремо!

У болести бемо, не уватисмо је!"⁸⁰ (ЖЗ 192)

У почетку су то биле паганске, а касније христијанизоване коледарске песме. Опевају повратак младог бога сунца оличеног у слици младог коњаника који долази у сјају и доноси напредак, срећу, расположење. Коњ сјаји кроз винограде, носи игру за

⁷⁷ Ватра магијски помаже Сунце-симбол младог божанства.

⁷⁸ Жупске песме спомињу Исуса Христа, али нема песама о животу и његовом крштењу, купању. Остали свеци се спомињу.

⁷⁹ О Божићу, његовим обичајима у Жупи писали су Савкоић Драгана и Душан Дрљача "Теренски записи о Божићним обичајима у Расини). Праву божићну коледарску песму са хришћанским црквеним текстом забележио је Стеван Мокрањац, а објавио Миодраг Васиљевић. Њена мелодија је идентична жупској Ветар веје коледо. Мокрањева почиње:

"Уранила коледо, стара мајка коледо" и жупска божићна набрајалица "Иде Божић бата" су готово исте. "То је христијанизирана текстуална варијанта песме Иде божић коледо уз додатни уводни текстуални део" (Миодраг Васиљевић, Нотно певање у теорији и пракси И део за И раз, издање Јована Фрајта, 1940. стр.46.)

⁸⁰ Већина песама има „препев“, а ова не.

пером на капи. Када њоме махне, заигра коло момачко и девојачко. У њима има елемената породичних и љубавних, а стил им је богатији и разноврснији од коледарских песама. Најчешће су у осмерцу, шестерцу, седмерцу, ређе у десетерцу. О Божићу су се одржавали сабори па је сасвим природно што су се певале необредне песме јер су игра и песма на сабору певачима давали више слободу, па им је стих постао разноврснији. Мотивски су богатије што указује да божићни обред није рано оформљен.

Из коледарских развила се посебна група божићне песме, божићнице, божићњице⁸¹. Сличне су коледарским песмама, али су хришћанска обележја Христ, Богородица, Божић приметна. Божић као неименовани, млади тек рођени Бог долази са планина преко вода и гора, златом позлађује домове што представља рођење младог сунца. Иако их је Вук издвојио у посебну групу (три песме), не треба их одвајати од коледарских.

2.5.МИЦАЧКЕ ПЕСМЕ

Уочи Божића и током њега ништа се није радило па се играло мицање уз зрна кукуруза и пасуља праћено песмом:

Мичем мицу, мичем мицу!

Правим тракалицу! (ЖЗ 381)

Свака кућа имала је даску на којој је била нацртана шема за играње мице. Мица значи друштвену игру у три зрна у низу.. Играју је два играча са 12 или 9 зрна. Ако је са 9, не може се направити мица на угловима. Тракалица је када се направе две мице па се померањем једног зрна увек прави мица.

КОЗАЧКЕ ПЕСМЕ (ПЕСМЕ УЗ КОЗАЊЕ)

Суботом или уочи празника од Божића до Поклада био је обичај козања. Мушкарци се маскирају па играју вука и коза. Другог дана Божића прерушени младићи

⁸¹ Календарске песме - прате сунчев пут и развој вегетације: коледарске (божићне), водичарске (богојављенске), песме на ранику, калинарске, ђурђевске, лазаричке, ускршње (великденске); Нада Милошевић, Р, Пешић, Народна књижевност, стр. 116

чисте штале и клепетушама клепећу. Затим изађу на раскрсницу намазани чађу, посути брашном и преду. Нема маски, царева и краљева. На крају одиграју затворено коло, где је један унутра који у почетку клечи, а касније скаче. Играчи играју грбаво, хромо, што представља испраћање болести да се никада не поврате. У селу Јелакци двоје мушкараца обуку се као млада и младожења, а остали су маскирани у Арапе па их зову чумарске. Верује се да буком и игром одагањају богиње. У суседном селу Плочи зову их губарске, губачке, само што се један направи Циганином који води мечку, такође, маскираног мушкарца. У селу Рокци зову их русалске песме⁸². Име Русалим, Руса је веома често у свим селима горње Жупе.

Русо, русо, русиц!,

Бежи даљше од мене!

Бежи горе у планине!

У планине у врзине! (ЖЗ 380)

У засеоку Лапчевићи певају их овако:

Лепро, лепро, леприце!

Ти ми уби душу и срце! (ЖЗ 380)

2.6. МЕСОЈЕЋСКЕ ПЕСМЕ

"Од Божића до Беле Недеље су некрштени дани. Таде ники не стоји под стеју да га ветар или капавица не дотикну. Породиље и трудне жене не изилазе из куће да и дуови не би мучили. Од Божића до Богојављења су редовне покладе и таде се је месо, мрсне покладе су, па може и средом и петкем. Месојеђе су најрадоснеји дани, иде се од куће до куће, пева, игра, ништа се не ради," прича Санда Кљајић.

2.7. ВОДИЧАРСКЕ ПЕСМЕ-Богојављењске

Водичарске песме сачувале су се у малом броју јер су рано су христанијанизиране. Веровало се да је вода захваћена на почетку године лековита и

⁸² У Македонији краљичке зову русалке...гомиле младића ишле суп о селима и пастирским становима, скачући, играјући и певајући. Константин Јиричек, Историја Срба ИИ, стр.65.

зато су се везале за хришћански празник Богојављење, 19. јануара. Неке су се певале приликом одласка на извор док се у њега бацало жито. Крст се бацао у воду, преноћио би, а онда се прогнозирано каква ће бити година. Ово упућује на крштење Исусово преточено у патријархалан обичај кумства. Најлепше су оне које опевају водицу. У Жупи се зову и богојављењске песме.

Ој, водице водичице,
Ти ни чувај мушка чеда
Мушка чеда од болести
Од болести од жалости. (ЖЗ 384)

Богосав Кљајић каже да се „на Богојављење отвара небо у Жупе па се чекало поноћ да се види. Јован је у триесетој години крстио Исуса Христа, три пута га потопио, а на раме му слетео голуб и рекао да ће он бити његов син који ће проповедати. Зимски и летњи ветрови су се укрштали, све воде су постајале свете па су купали у реке. Ако је неки путник видео судар ветрова, њему су се испуњавале све жеље. Дани од Божића до Богојављења су мрсни-некрштени. Дан пре се поздрављамо са Кристо се крсти (Крстовдан), а на Богојављење Кристо се јави. Водица је чувала кућу од демона, злих сила, болести, греова. Њоме су се болесни причешћивали, нечисти бунари чистили, а труднице је обавезно на порођају пиле да би се отвориле ки небо.“

2.8. ЈОВАЊСКЕ ЗИМСКЕ ПЕСМЕ

На светог Јована зимског певане су пргодне песме. Иако су посвећене свецу, у њима има породичних мотива. Нису се певане само за овј празник, већ и за Ускрс или Ђурђевдан:

Ој Јоване, млад Јоване,
Млад Јоване, крститељу
Крсти нама мушко чедо
Догодине још два чеда! (ЖЗ 387)

Жупљани овом свецу певају посебне песме, оне о води сврставају у водичарске, крстовданске. Јован је припремио народ за долазак Исуса, а касније га крстио у реци Јордан. Живео је у пустињи, људе је критиковао због грехова, веровао у истину и правду. Побунио се против цара Ирода који га је бацио у тамницу и одсекао му главу.

2.9.САВИДАНСКЕ ПЕСМЕ⁸³

Светом Сави⁸⁴ певане су песме које нису обредне, већ припадају верским⁸⁵. Углавном се то чинило у школи, цркви или код куће. Нису бројне, јер су после рата забрањене, па су заборављене.

2.10.ВУЧАРСКЕ ПЕСМЕ (МРАТИНСКЕ)

У култу Жупљана шума је играла важну улогу. Сточарство је била основна привредна грана Горње Жупе па се живот вука преплиће са људским. У неким селима тачно се знао дан вучијег празника, а то је био свети Мрата. Мратинци су се празновали седми дан часног поста да вукови не нападају стоку. "Неки човек наишао на чопор вукова па се попео на дрво. Наишао Свети Мрата па им наредио да отиђу. Сви су отешли, остао је само један ром. Човек слегне с дрвета и убије га. Следеће године наиђе на вилицу истог, убоде се и умре," (прича Јованка Бабић). У свим селима горње Жупе верује се да је Свети Сава вучји пастир па се постило недељу или две уочи Савиндана да вуци не кољу стоку. Мијајло Бабић се сећа да је на жељкинском језеру хроми вук једном појео чобанина. У Рогавчини верују да се вампир појављује у облику вука (Петар Црноглавац). У Козници кажу да вук воли свирку као и остала шумска божанства па приређују читаве веселе поворке (Микица Видојевић). Уопштено је веровање да се вук не може урећи па је скоро свака кућа имала по једну вучију кожу, здравља ради. Уколико вук нападне стоку сваке године на тај дан износила му се храна и остављала у шуми да не би даље нападао исту. Изједначавање човека са вуком често је у Жупи, па многи људи имају тај надимак или читаве фамилије. У Плочком засеоку Симићи кроз кожу одраног вука провачила су се деца па их и данас зову Вукови. Суседни Милићевић чувају вучије вилице па деца кроз њих гледају здравља ради, као и девојке младиће и обратно ради женидбе и удаје. Жупске вучарске песме нису везане за одређени дан, најчешће су певане зими, али су могле и у друго доба, кад се убије или

⁸³ На песме о његовој женидби, бекству, чудесима за и после живота нисам наишао. У епским песмама код Вука тога има (ВЗ В 11,13, 14)

⁸⁴ Богосав Кљајић каже да је погледом палио небо, воду пучтао из камена, а изворе пресањиво

⁸⁵ Жупљани га везују за стада и призивају га да им га сачува од вукова и зато кажу: "Не пуштај да на нашу стоку навалe вукови".

ухвати лисица или вук. Један је носио вука на мотки, други је водио коња и сакупљао дарове у намирницама (вучар) од домаћина кућа пред којима су певали. Остали су се облачили у њихове коже, а често су мешине пунили сламом. Домаћице су их обично даривале посебним поскурима умешеним за то, што указује на старији обред којим се прикупљали дарови за вука као за умрлог човека, када се веровало да је вук човеков двојник. Дугачки напеви имају отегнуто певање, а видна је отворена вокалска техника, као и додавање напева. Једноличне су, најчешће у седмерцу са римом:

“Ево вама вучине

Дајте нама сланине!” (ЖЗ 394)

У Жупи се и данас сачувао овај старински обичај, а Вук овај обред у Србији описује по сећању на далматински (ВЗ II, 523, 524

2.11.РАНИЛАЧКЕ ЖУПСКЕ ПЕСМЕ

Крајем зиме, око ватри уз игру девојака и момака, певане су разне песме⁸⁶. Нису биле везане за одређене дане. Нарочито су певане шаљиве песме на рачун оних девојака које нису завршиле зимску работу јер је сустизање нових послова ометало спрему. У збирци нису посебно наведене, већ их има међу ђурђевданским, љуљачким... Имају припев рано (ЖЗ 401), најранше; што указује на обредни карактер. Пуне су добрих жеља, ведрих расположења, весеља, животне радости (ЖЗ 402). Богате су сликама девојака које ране на мужу, разиграних кола, топлог сјаја месеца и звезда, зелено-румених јабука, ружа, златних грана.

2.12.ЖУПСКЕ ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПЈЕВАЈУ УЗ ЧАСНИ ПОСТ⁸⁷

Од првог дана поста па до тећег дана Ускрса певале су се постинске песме:

Часне посте запостимо

У покладну недељицу (ЖЗ 406)

⁸⁶ „обредне песме које девојке певају у зору око ватре, у кући или ван ње. изводе се у зимском периоду, о Божићу и у пролеће, од 2. марта до 7. априла. Везују се за магију гашења угљевља и кукурикање првих петлова, с пењањем на кровове. Мотивски богате, преплићу се с љубавним и породичним песмама.

⁸⁷ Пост почиње седам недеља пре Ускрса који је покретни празник. Управља се према Пасхи.

Ускршњи пост био је обележен песмама од самог почетка. Песме из прве недеље поста звале су се покладне. Међу њима најбројније су лазаричке које су изводиле девојке лазарице⁸⁸ обилазећи домове. По устаљеном реду упућивале су стихове домаћину, домаћици, укућанима, стоци. Некада су биле обредне, али касније су се помешале са љубавним и породични.

2.13.ЉУЉАЧКЕ ПЕСМЕ

Од Ђурђевдана до Ускрса девојке и момци су се љуљали на грбовим , дреновим гранама да би се грабили за њих да би били здрави. Љуљање је праћено песмом:

Љуљала се девојка

На свилене гајтане (ЖЗ 408)

У Жупи се верује да ће болети глава ако се не пољуља од друге недеље часнога поста до беле и пречисте. "Често младиња упали сламке, даје једно другом из уста у уста љуљајући их. На чисти понедеоник све кости које се оглођу за време јела бацају се у реку. Чоре су пазиле каког ће лептира видети (бео-добро, жут-лоше-болес, црн-смрт). Ако кукавица кука у ове дане ваља бројати што више јер ће се толико година живети. Кукавица је ћерка цара цара Лазара па је ники не убија, чак ни ловци ни денас. Ники не излази из куће на гладан стомак да је не би чуо" прича Богосав Кљајић.

2.14.ЖУПСКЕ ЛАЗАРИЧКЕ

Предање у Жупи каже да је овај обичај остао још од доба Христа од сестара Лазаревих, други кажу од цара Лазара. Он је издао наредбу да невине девојчице иду по кућама и певају. Лазарева субота је покретан празник, осам дана пре Ускрса и црква га признаје у спомен на праведног Лазара, пријатеља и следбеника Христовог, кога је Христ пред улазак у Јерусалим васкрсао из мртвих. Ускрс је такође покретан празник и пада у прву недељу иза пуног месеца који долази после пролећне равнодневнице, па по

⁸⁸ Лазарева субота пада недељу дана пре Ускрса

новом календару може пасти најраније 4. априла, а најкасније 8. маја у недељу . "Обредне игре и песме извођене за празник Лазареве суботе, имале су у себи привредно-подстицајни карактер којима је требало да се утиче на општу плодност усева, успех у раду, благостање свих укућана, напредак и плодност стоке".(Миле Недељковић, Годишњи обичаји у Срба, Вук Караџић, Бг, 1990, стр, 133). Сви певачи⁸⁹ у Жупи тврде да их има највише⁹⁰ после љубавних и свадбених. За љубавне кажу да су се певале на свадбама, кад није било одређеног обреда. Свака девојка до удаје морала је најмање три пута ићи у лазарке, иначе, неће имати среће. Старосна граница најчешће је била од пет до седам или десет до дванаест година. Спремање је почињало у четвртак увече на Цветну недељу у једној кући. Вежбале су и усаглашавале заједничко певање, облачиле најлепше одело, на главу плеле венац од јагличка, здравца или лазарчета. Напред су ишле две најстарије ("предњаке") које су певале⁹¹, позади две које су носиле корпу и прихватале песму, а са стане лазари који су скакали и махали марамама. Једна од лазарица носила је бели пешкир (крпу) укосо прекрштену преко груди. Санда Кљајић каже:"То је бијо Свети Лазар." Спремање је пратила песма:

Јагличак венац над воду цвета, Лазаре!

Над воду цвета, над воду вене, Лазаре!

У њу се купау млади нежењени, Лазаре,

Њима долазе њине невесте, Лазаре!(ЖЗ 462)

Уз лазарке су ишла и по два младића да би их чували од нападача и носили дарове. Песме су имале привредно-подстицајни карактер, којим је требало да утиче на општу плодност усева у пролеће, на успех у раду, срећу, благостање, напредак и плодност стоке. Певање започињу:"Помоз, Боже, дворове! (ЖЗ) или "Домаћине Костадине" које се певају на два различита гласа.

Затим певају о кући, домаћину, домаћици, укућанима, мушком детету:

Ова кућа најбогата

Има доста најдуката (ЖЗ 410)

Голубенче (голубица) воду пије

Насред село на бунару

То не беше голубенче

Но то беше мушко чедо

Мушко чедо годишњаче (ЖЗ 438, 448)

⁸⁹ Током преношења попримиле су шаљиве елементе.

⁹⁰ У ранијим песмама сусрећемо прастаре обредне култове у славу пролећа, буђења живота.

⁹¹ Касније песма су христјанизизоване што их је очувало

Најлепше су песме о момцима и девојкама:

Црноока девојка Лазаре

Црно гројзе копала, Лазаре

Рукица ју задркта, Лазаре

Ки пуна чаша ракије!(ЖЗ 445)

Ако неко у кући није имао деце, певала му се песма:

У ову кућу невестица!

Невестица без порода!

Да ју,Боже, догодине!

Мушко чедо и цурицу (ЖЗ 428)

Много је песама о момцима и њиховим жељама да се ожене:

Оде нама кажу

младо нежењено

Оће да га оженимо

Младу чору доведемо

Младу чору комшиницу!(ЖЗ 443)

Ако је била снаха скоро доведена, обавезно јој се певала песма која сведочи о лепоти живота у новом дому:

Оде нама кажу млада невестица

Млада невестица скоро доведена

Свекар ју је ки но отац

Свекрвица ки мајчица

Јетривице, голубице

Заовице грличице (ЖЗ 428)

Кад одлазе, певају:

Играј Лазо, Лазаре,

Играј, божо, божуре

Наш млади барјактаре! (ЖЗ 459)

Током Лазарове суботе у Жупи су се певале божурске песме. Иако су пагански елементи замењени старим словенским божанствима пролећа у жупским песмама се спомиње божур као стари симбол. Старији верују да је некада био висока дрвенаста биљка:

Лази божо,божуре,
те долази до мене.
Лази лазо, божуре,
те долази до мене.
Ова кућа богата,
има пуно дуката.(ЖЗ 459)

Лазаричке песме сачувале су свежину јер су их стварале девојчице, па је могуће пратити њихов развој. Паганско осећање живота указује на старост постања. Лазарице су певале песме кроз село, при уласку у двориште, пред кућом, домаћину, домаћици. Посебне песме певане су при сусрету двеју група лазарица, као и код коледара, само што овде није долазило до туче. Мењале су се прилагођавајући новим условима живота, мада су настајале нове или пак прелазиле у друге врсте. У основи сваке песме је жеља за напредовањем, мада има песама клетви упућених кућама које их нису примале и даривале:

Ој ти рђо, грбава
Кукај, лазо, лазаре,
Ова кућа лукава
Увек само кукала (ЖЗ 461)

Песма ругалица “Ој ти рђо, грбава пева се на “глас” као и песма “Помоз , Боже, дворове!”

По завршетку опхођења кућа у току дана лазарице би избројале јаја, остале дарове и све равноправно поделиле међу собом дарујући и младиће пратиоце.

Жупска лазаричка “Лепа Анка Цркву мете” у потпуности се поклапа са краљичком из лесковачког краја “Девојчица бога моли” Миодрага Васиљевића, Народне мелодије лесковачког краја, бр, 71).

Локално становништво их је прихватало као своје музичко и песничко дело. Лако се памте и певају јер су у седмерцу са једноставном римом и мелодијом. Нису богате мотивима јер су намењене једној личности. Краси их нежност, срдачност, добронамерност, чедност, наивност, топлина, пуно слика из далеке и блиске

прошлости. Иако су се друштвене околности измениле, певају се и данас јер као културна традиција спајају речи, музику и игру.⁹²

У 243. песми спомиње се словенски бог Јарило који се приказивао два пута годишње, у пролеће и лето. То је веза са топлотом и сунцем, тј. спајање са земљом које резултује буђењем вегетације и поновним започињањем рађања у природи. Након прихватања хришћанства повезан је са Ћорђем и Германом.

Већина жупских лазаричких песама временом је прерасла у љубавне па се може пратити њихов развој. Љубавни елементи прво су се појавили у последњим стиховима да би се касније проширили на остале. Сличне су лазаричким са југа Србије, али су мање бројне и много једноставније. Пуне су тоpline радости, љубави, жеља да се порасте до коња врана, до неба. Полако су изгубиле обредни карактер, али се чувају у Горњој Жупи где их домаћице обавезно прскају: пшеницом, јечмом, овсем, ражом и вододок певају и играју.

Лазаричке песме у Жупи певају се с рефреном ладо као ладаричке или без њега на два гласа у седмерцу.

Казивачи из свих села Жупе отпевали су бројне песме које су називали лазаричким на два различита гласа текстовима у седмерачком стиху без рефрена или у осмерцу са обавезним рефреном ладо, ладо. Жупска осмерачка, лазаричка пева се на други глас као код Миодрага Васиљевића.

На основу претходног може се закључити да су лазаричке осмерачке жупске песме са припевом Ладос некада у Жупи извођене уз краљичке обреде као краљичке, а да су лазаричке у седмерачком стиху одувек биле лазаричке, мада су у Лесковцу код Васиљевића одувек биле и лазаричке и краљичке. У седмерачким песмама за бебу или младе парове спомињу се лазарице као и име Лазар

2.15. ВРБИЧКЕ ПЕСМЕ

На свету Врбицу девојке су плеле венце од младог врбовог грања, маца и певале:

Врбица се увија

⁹² Песма "Јагличак венац" иста је као Недићева за коју каже: "Она је мајушна: три стиха. Међутим, ако се мери њен унурашњи обим-једини битан-она је горостас. Живот усамљеног цвета.... Он говори много више. Полустихови који певају о цветању и већењу понављају се у овој песми, нимало случајно, вода се јавља непрестано, као неизбежно огледало, течан глас в одјекује у свакој другој речи, ритмички удари нижу се у неумитним размацама, укратко све доприноси да главна мисао песме, утисак опште пролазности, добије најскладнији израз" Недић, Антологија, стр.17..

Девојка се развија...(ЖЗ 467)

У горњој Жупи девојке су се сакупљале из разних засеока и ишле на више вода, у њих бацале суво цвеће од кога су касније плеле венце.

У неким селима (Суботица, Вражогрнци) су се и око појаса китиле њиме, да би биле вите и танке ко врбе.

Лепотом се издваја песма 468. у којој је највероватније деспот Стеван Немања, праведник смештен у Жупу. Девојке су омеле одлазак у рат вољених и њихово изгинуће, јер је смрт супротност рађању и обнављању у пролеће. Бацање цвећа је жртва којом се обезбеђује плодност и напредак.

2.16.ПЕСМЕ НА ЦВЕТИ И БЛАГОВЕСТИ

Пре сунца на Цвети и Благовести девојке иду на воду и плету венце, од сувог у горњој Жупи посебно браног и сушеног, а у доњој од свежег и бацају низ воду. У неким селима их зову биљарице, али би се оне могле сврсати у посебну врсту песама. Биљарице (искључиво жене) брале су ујутро, а само лечење је магијски чин. У 272. песми сачувани су остаци магијских радњи, трагови веровања у њихову делотворност.

2.17.ЖУПСКЕ ВАСКРШЊЕ (УСКРШЊЕ)

Пре Ускрса је жалосна недеља, када се обично ћути. У жалосним кућама се закука при чему се обавезно спомене Исус Христ. На Велики петак ујутро, прво се узме нафора, па се шарају јаја. Прво обавезно у црвену боју. "Јаја се шарају јер је њима Марија прекрила Христа да га не убију, а и нека жена кад је пролазила поред њега разапетог с корпом јаја, крв их је накапала с његовија ногу. Њима се врача, терау мађије. Бабе су се ватале за кукове и ишле од куће до куће, али несу улазиле унутра. Обично су певале песме да би васкрсле у млађеје. Од Ускрса до Спасовдана се не оре да не би био град, а стоке се стаљау венци од кукурека да би била здрава. На чертрес мученика се пије по четрес чаша вина или ракије, а куј може по три пут. Братимило се љубљењем кроз врбове или лескове венце." (Милана Петровић.)

Ускрс чува сећање на смрт Исуса Христа и његово ускрснуће, али у његовом празновању има остатака многобожачких веровања, чиме се слави оживела природа, њено ускрснуће из зимског сна. Ђурђевдан је дан смене зиме и лета, а Спасовдан чува усеве од непогода. Четрдесетодневно ускрснуће паралелно је наглом буђењу природе.

На Ускрс су обично одржавани сабори па су песме пуне љубавних и породичних елемената. Врло су бројне. Други Ускрс је прва богомоља у Дренчи у Жупи. Краси их ускршња атмосфера. У њима има елемената пољопривредних радова од Ускрса до Митрова дана. Обично се носио крст на богомољиште па су певане и крстоношке песме. Нису сачувале обредне елементе као лазаричке и ђурђевданске јер су везивањем за Ускрс биле под великим утицајем цркве. Различитог су стиха, богате мотивима, а по лепоти су одмах иза ђурђевданских. Само неке имају обредне елементе (ЖЗ 472). Хришћански елементи су најчешће: рај (ЖЗ 473), сабор, душе предака, пчела-весник небески. Песничке слике велике уметничке вредности прожете су разноврсним осећањима животне радости. Различитог су ритма.

На трећи дан Ускрса изводе се игре у затвореном колу. Мушкарац се обуче у женско, узме дете у наручје и даје га неком играчу речима: "Ти си отац". Играчи су маскирани мушкарци. Обично су се пењали на рамена једни другима по три реда. Први понедељак по Ускрсу се звао побусни и тада се такође вршило побратимство. Паганску концепцију схватања божанства Троглава и Троице немамо у песмама, али имамо у обичајима. Младићи и девојке су се љубили кроз три врбова и лескова венца. Милошу Симчевићу је причала баба "На побусну среду отварани су трогодишњи гробови, и ако су кости биле жуте испирале се у девет вода, па сушиле. То је бијо знак да је мртвац васкрсо и да ће да бидне добра година. Ако су биле црне или леш још није иструлео то је значило да ће бити лоша година. Кости су се заклапале у суботу па се звала заклопна, а на онај гроб де кости несу биле како трба обавезно се забаво глогов коц".

Васкршње песме у Жупи певане су у недељу ујутру-дан када се прославља успомена на васкрсење Христово.

ЂУРЂЕВДАНСКЕ ЖУПСКЕ ПЕСМЕ⁹³

Ђурђевдан и Васкрс су често били близу један другог, па су се прослављали као најлепши празници у Жупи. Обично се тада нису раздвајали, сем када су били далеко један од другог. Отуда су ускршње и ђурђевданске песме дате заједно у збирци, само што су ђурђевданске на крају васкршњих. Ђурђевдан⁹⁴ је најважнији пролећни празник јер је природа сва у зеленилу. На њега сунце девет пута застаје, три пут ујутро, на подну, увече, да се поклони анђелима, па онда крене. Кољу се јагањци јер је то празник за стоку. За све друге празнике жене нешто раде, а за овај најмање. Уочи Ђурђевдана⁹⁵ на куће се стављају крстови од леске, зграде, њиве, торове јер је Ђурђе⁹⁶ био немилосрдан према онима коњи се нису хтели покрстити. У бачије се увече доносила вода са девет извора и стављала у један суд са здравцем, дренавином, љубичицом, а ујутру купала стока. Ујутро је почињала мужа, јагањци су се одвајали од мајки. Момци су се купали росом, опрашивали дренавим и врбовим цвећем, посебно полни орган: навалицом, млечиком, цволиком ... а девојке опасивале грабовим прutowима, плеле венце и скривале на скровита места претходно их намењујући. Момци су имали задатак да их пронађу. Сви су морали да се окупају у реци или потоку. Свака врачара врачала је и гатала по мало. Крај извора су се завезивали конци разних боја да се зла промене у добра. Поп је ишао на гробља и читао молитве. Песмом се слика оживљење природе преноси на певаче и стоку. Отуда се посебна пажња посвећује биљкама. Уочи Ђурђевдана⁹⁷ омладина је брала зелено грање и цвеће и њиме китила улазна врата кућа и штала. Веровало се да се снага биљака може пренети на људе и стоку и зато су се млади купали у цветној води. Често су се љуљали на гранама како би се снага заштитника растиња пренела на њих и обезбедила им плпдност. Жене су брале траве, најчешће навалицу да би им мужеви били верни, а девојке да би момци наваљивали на њих; здравац да би биле здраве. На ђурђевдански уранак се излазило на неко узвишење или крај извора (Жутице у Вражогрнцима, Брајинац у Трнавцима, Јелењак у Доброљупцима, Здравац у Вратарима). Млади се прскају водом, жаре копривама, ките грабовим границама, љуљају на дренау, умивају росом. Певају се песме⁹⁸ које

⁹³ У Жупи су се певале целу недељу и раније.

⁹⁴ Сточарско-аграрна и бајаличко-љубавна магија везују се за дух дрвета и кукт плодности.

⁹⁵ Песама о духу дрвета нема

⁹⁶ На вратове стоке која вуче кола, Козничани су стављали венце.

⁹⁷ Ђурђевдан је био хајдучка слава као њихових јатака у целој Жупи.

⁹⁸ Нисам наишао на песме у којима Ђорђе убија жељинску алу.

приказују долазак пролећа⁹⁹. На крају се обавезно појављује младић на коњу зеленку. На Цвети ујутро иду само девојке.

Ђурђевдански обред¹⁰⁰ потиче из паганства, али се касније христанијанизирао везујући се за хришћанског свеца - заштитника биљака, дрвећа, вода, животиња. Певање о коњанику који прелази преко моста указује на дубоку старост. На Ђурђевдан су се одржавали и сабори па су се певале и у колу. Отуда љубавних елемената у њима. Најчешће су у осмерцу, десетерцу или седмерцу. Иако лепе, брзо су потиснуте и заборављене. Стара митолошка веровања за воду, растиње понекад су преузимања из бајки, чардак и конопљиште на месечини, соко, коњаник. На биљарски петак или понедељак беру се лековите траве, певају разне песме, мушкарци праве свирале од зове или врбове коре, задевају оружје за појас, а деца носе дрвене сабље. Облаче се нове окаћене гаће, на коњима прескачу врзине по три, а око паса задену свакојако цвеће. Девојке се не дирају, оне су поштеђене. У Трнавцима свирале су правили од сувих вргова, свирали, а на крају палили, па се купали у реци. Жупљани на овај дан не раде ништа јер се сматра да је Ђурђе Бранковић био издајник да не би то постали. Мисле да је он славио ту славу, али се зна да је славио светог Николу. Драгослав Симчевић каже: "Бог је створио славу, и она је нешто највишље код нас. Зато ники не сме да се куне у њу. На тај дан, ако је неко у тамнице, сама се врата отворе те он излегне. Наш прадед Тијодор се крстио на светог Тријуна па смо узели ту славу за велику, а сестра му Богдана на Велику госпођу па ни је мала. На славе служи домаћин гологлав, и клања се сваком госту. Помиње све свеце, ал највише Ђурђа јер је најрадоснеји и најлепши празник. Денас је вељу то циганска слава, највише га они славе, радују се топлејем данема."

Жупске љуљачке песме саставни су део пролећних песама и игара и везане су за здравничке обреде. Девојачка гатања на Ђурђевдан пример су позитивне беле магије.

На Ђурђевдан и Ускрс плели су се венци, па су се такве песме звале венчеве песме. Браће цвећа почињало је одмах после поста и везано је за празнике: Биљни петак, Цветну недељу, Ускрс, Ђурђевдан. Цветоноснице (искључиво девојке пред удају¹⁰¹) су ујутру пре изласка сунца одлазиле у шуму и поља, брале свакојако цвеће, а онда на обали реке или потока плеле венце, певале веначке песме, пустале их низ воду, китиле зграде, торове, пчелињаке, јармове, ведрице за муже, а по неки сушили под

⁹⁹ У скоро свим селима нероткиње су стављале кошуље на калемљена дрвета како би имале децу. Ту би остала девет дана.

¹⁰⁰ Жупљани верују да св. Ђорђе на коњу доноси весеље, здравље, игру, отапа лед, кукурузна поља пуни клиповима, пшенична такође, бачве вином, торове стоком.

Бабе су ишле посебно од девојака и за њих није било битно доба дана, обично кад пораде кућевне послове.¹⁰¹

кров на источној страни. У венац се обавезно уплитао босиљак који су носиле од куће. Давале су их и стоци да би била напредна и здрава¹⁰². Време брања (јутарње и календарско) указује на повезивање са култом плодности јер је почињало цветном недељом, а завршавало Ђурђевданом који пада у прву недељу иза пуног месеца, од када почиње његово смањивање. Девојке су правиле венце од дреновог цвећа, опасивале се њиме, а било је и обавезно љуљање на дреновим гранама. Свако је носио по коју гранчицу и чувао. Пре зоре се пењало по три пута на дреново стабло, гутала три цвета и говорило“ Подари ми здравље!“При кумовању стоци узимала су се три дренова цветна прута, шибало по ушима и говорило;“ Пустите лескову, узми дренову!“

У венце се уплитало:

- 1) ружа-симбол љубави, здравља због опојног мириса, девојке стасале за удају; девојке су их концима означавале и давале имена момака, а касније бирајући сазнавале за ког ће се удати, приписује јој се божанско порекло па су зато девојке у њихово корење да би их момци заволели, а обавезно је било умивање ружином водицом да би мирисале, постојао је обичај посипања ружиним латицама што је отварање путева, миловање, срећа,
- 2) јаворово лишће, штити од несреће, али се везује и за култ предака,
- 3) љубичица, давала суђенику; кад се прва види обавезно се поједе да би целе године био млад и здрав,
- 4) гранчица вишње је имала улогу у гатањима да би момци свисли за њима, ујутро на Ђурђевдан су их тресле а догодине не би биле у роду,
- 5) у неким селима вишња се није уплитала у венац, али се стављала уочи Ђурђевдана у неначету воду, а ујутру су се девојке умивале њоме да би биле здраве и лепе иако не мирише,
- 6) стављао се босиљак да би одбио демоне, а употребљавао се против несвестице и грудних болести,
- 7) бршљан се сматрао као амајлија за заштиту од несреће и урока, уочи Ђурђевдана се правио венчић, стављао под јастук да би се сањао вољени,
- 8) смиље, симбол девичанства,
- 9) понека девојка покушавала је убацили супарници пелен у венац симбол несећне љубави,

¹⁰² У многим селима Жупе венци су стављани у воду увече, а ујутру се чељад причешћивала њоме. У неким селима у кацу за купане уз венце стављало се црвено јаје па се ујутро чељад купала њоме. Најлепше и најбоље цвече је убрано на Биљни петак.

- 10) мирис дуњине гранчице представља мирис душе девојачкеи неодвојив је од јабуке симбола који нетакнуто вене, а иначе представљају припрему девојке за удају и стављају се у спрему,
- 11) гранчица јеле представља понос, дивљење, поштовање
- 12)винова лозица је рука девојачка која се вије око момка,
- 13) крин је бело лице девојачко
- 14) гранчица трњинице да би јој очи биле ситне,
- 15) ковиље је вилинска храна, симбол невиности, штити од зла, уочи Ђурђевдана ђобанице у горњој Жупи су њиме китиле тороведа би их одбраниле од вукова,
- 16) детелина са четири листа доносила је сећу, њоме се додиривао момак кришом., али у Жупи се верује да се детелином са два листа може наћи закопано благо, а петолисном штитити од злих сила,

У венац настојала се уплести свака травка јер су лековите и представљају: здравље, мушкост, плодност, олакшавају порођај, јачају снагу, плодност и богатство.

2. 18. ЖУПСКЕ ЈЕРЕМИСЕ ЈЕРЕМИЊАЧЕ ЕРЕМИСКЕ ЕРЕМИЊАЧЕ¹⁰³

За разлику од других крајева у Жупи се јеремијске песме чују и данас, и то не само у селима, већ и у граду. Становништво је миграцијом пренело обред и на своју децу. Прво су биле везане за паганског заштитника од змија, а касније за хришћанског свеца Јеремију, укротитеља змија, па су христјанизиране. Извођене су уочи Јереминдана, празника који пада 14. маја, јер је светом Јеремији приписивана моћ укротитеља змија. Једноствне песме имале су по веровању утицај на: змије, мишеве, кртице, њихове евентуале уједе и штету. Деци је даван назив јеремије или Јеремија. Обилазиле се куће, њве, забрани, виногради лупајући у шерпе и лонце. Девојчице су певале песме за шта су добијале поклоне у намирницама које су касније заједнички делиле. Жене нису радиле ништа, само су увече доносиле воду са седам извора поливале куће, дворишта, баште па ујутру чистиле.

Песмом се могу одагнати змије и други уроци:

Јеремије у поље

¹⁰³ Јеремија, свети, један од четворице великих пророка, укротитељ змија. Све што је везано за њега је део обредних свечаностис јаким магијским примесама (Нада Милошевић, Р. Пешић, Народна књ, 109).

беште змије у море
ова кућа богата
зануавек имала
занауек давала(ЖЗ 496)

Уколико им домаћин не би дао ништа певали су:

Ова кућа лукава
Никада не имала
Никада не давала(ЖЗ 496)

Врло су једноставне, мотивски небогате и углавном у седмерцу.

Уколико је неко убио змију пре Јеремина дана обавезно је ослепљивао и чувао па се током лупања око куће и она носила. Старији кажу да је на овај дан било добро убити змију и ослепети је.

2. 19.ЖУПСКЕ СПАСОВСКЕ ПЕСМЕ¹⁰⁴

На Спасовдан се праве крстови од лескова прућа па се стављају на куће, зграде,њиве,винограде,поља.

Чаршијани су излазили на уранак код Кожетинске цркве јер је њихова богомоља. Барјацима се обилазило око цркве и певале се песме¹⁰⁵. Ова слика је сачувана и у другим врстама. Има мотива о уграбљеној девојци, уместо змаја одводи је горски војвода (ЖЗ 497).У већини спасовских песама се спомиње ђурђево цвеће што подсећа на буђење вегетације. По нестанку обреда ове песме су прешле у друге врсте, најчешће ђурђевданске.

¹⁰⁴ Из бележења Вука види се да се обичај Спасовског уранка у Будви губио у првој половини 19 века, а у Жупи верно чувао до 2. светског рата и касније. Последњих година је обновљен не само у селима већ и у Чаршији. Забележио их је само три. У првој се пева како је змај уграбио девојку, а она се моли Спасовдану да је спаси што и бива.. Ова песма подсећа на мит о Прозерпини коју је уграбио Плутон и одвео у доњи свет. То је, уствари,буђење природе почетком пролећа.

¹⁰⁵ У жупским песмама нема обести као код Вука, али има идиличног породичног живота.

Вук Врчевић је Карацићу послао само три спасовске песме¹⁰⁶ и опис уранка у Будви. Прва (270, ВЗ) пева о девојчици коју је уграбио змај и затворио у пећину, али је на њену молбу пушта да изађе и бере цвеће.¹⁰⁷ Тематика ове песме сродна је старогрчком миту о божанствима жита из хомерске химне Деметри. Персефонин одлазак у доње царство и њено касније ослобођење остало је вековима као тема бројних прича и песама о девојци коју уграби чудовиште, а јунак је ослободи. Некада је ово персонифицирало зимски период у развоју семена биљака као и пролећно буђење. Друге две песме певају о младом јунаку на коњу што се такође може схватити као персонификација сунца, васкрснуће бога биља.

2.20. КРСТАШКЕ ПЕСМЕ (КРСТОНОШКЕ; КРСТОВСКЕ, КРСТОВДАНСКЕ)

На Крстов дан у Жупи се правили крстови од бадњака и износили у њиве, винограде, воћњаке. Такође су се стављали на прозоре да не би дошао вампир у кућу или вукодлак. Санда Кљајић га зове моран, црни дух." Крстове смо у роду носили у Трнавачку цркву де и је поп прско водицом, а затем стаљали на шљиве да не измрзну, а лети не убије град". То се чини и данас. Певале су се пригодне песме:

“Даруј нама свет Крсте,
пченичице, погачице
и гроздова и крушака.” (ЖЗ 499)

Од првог дана Ускрса па до Духова, кад је усевима најпотребнија киша, организоване су верске поворке које су носиле крст и иконе по пољу са усевима, обилазиле записе, реке, гробља; држале молитве за кишу. Свако село имало је дан када је празновало. У паганска времена уместо крста носили су се идоли.

Крстоношке песме певане су и за време суша у Жупи у почетку одвојено од додолских. Излазило се у поља уз ношење крстова. Касније су се сјединиле с додолским. Обично су почињале:

Крста носим, Бога молим!
Господи помилуј!

¹⁰⁶ Сличну 270 Вуковој забележио је М. Павлиновић у Подгорини близу Макарске Травоберица Маре и змај у десетерцу; Зборник М. Х; "Све Вукове су лепе, штета што их нема више", константује Видо Латковић, Народна књижевност, стр. 159.

¹⁰⁷ У 271 песми јунак тражи срећу код вила, а у 272 пролази поред мора, а девојка га гледа.

Да ни падне ситна киша!

Господи помилуј! (ЖЗ 499)

Мелодијски и садржајно су врло сличне. Певане су на глас, најчешће двогласно некада, касније групно.

„Крстовдан се везује за проналазак крста на коме је био разапет Исус Крис Нека царица пронашла три крста, али није знала који је. Ту била нека пратња, па и турише на мртваца. Кад би трећи он васкрсну. Касије га ставише на неку болесну жену и она одма оздраве. Тај крст се бијо загубио. Онај куј га украо, разболео се на смрт, па су морали поново да га врну. На крстовдан ми смо обавезно постили. Јели смо само леба и гројзе с тавана.“ (Драгослав Симчевић).

2. 21. ЖУПСКЕ ДОДОЛСКЕ¹⁰⁸

У Жупи су девојке¹⁰⁹ и младићи за време сушних лета ишли у додоле и певали песме како би умолили Бога да жедна поља полије кишом¹¹⁰. Пагански елементи пренели су се и до данашњих дана. Жупске додолске¹¹¹ песме као и Вукове нису везане за одређено доба дана и године, већ само кад је била суша. Додола мора бити чедна, најчешће сироче или непорођена јер се таквим девојкама приписује нарочита снага, способност утицаја на атмосферске прилике. Гола се кити зеленилом што је имитативна магија за кишу, а на главу ставља венац од пшенице, кукуруза, јечма, граорице, винове лозе. Полива је најчешће домаћица, негде укућани, или то чине саме између себе уз игру и песму. У засеоку Лазаревићи (Јелакци) додола је трудна жена што по причи Драгослава представља жртву деце в оди, а у Прибановићима на главу додоле ставе сито па сипају воду. Утркивање облака и поворке се понавља. Мотиви у њима су

¹⁰⁸ Додолске жупске песме не могу се потпуно сврстати у календарске песме јер нису везане за одржени празник или временски период. Видо Латковић тврди да је од половине прошлог века овај обичај у опадању, а у Жупи се и данас изводе.

¹⁰⁹ Додола, додолица, дојдола, дудула је девојка неодевена, увезана у траве и цвеће

¹¹⁰ Жупске додолске су сличне македонским у збирци Блажа Коненског само што он спомиње дување ветра, док у жупским тога нема (Повеј ветре).

¹¹⁰ На сву срећу обред се потпуно вратио и данас. Како је 2012. била јако сушна у многим селима су организоване поворке додола.

¹¹⁰ Пепељуга, паламида, попонач су најчешће коровске биљке, које захтевају доста кише, па отуда такав назив.

¹¹⁰ Исто тврди и Видо Латковић, Народна књижевност, стр. 161.

¹¹⁰ Жупске песме и варијанте не разликују се много међу собом, а и од Вукових.

¹¹¹ У Жупи се веровало да змајеви доносе кишу па су за сушу као главног кривца сматрли жене које су га заводиле. Оне су имале посебан дар за завођење тако да није знао да их се отараси. Зато су често одлазили на реку где су скидали неку жену и купали голу, а они око ње уз вику, буку голуждрави играли и прскали се. Веровали су да једино може да га се реши ако га окади својом косом.

малобројни, а најдоминантнији су жеља за кишом (ЖЗ 515) и утркивање са облацима¹¹² (ЖЗ 524)

Слична пропорушкој је једна жупска¹¹³:

Додолице ходиле
па ни Бога молиле:
“Дај ни, Боже, кишице
да ни роди година!”(ЖЗ 515)
Зову их још пропоруше, пепељуге¹¹⁴.

У плочком засеоку Пљаке не иду девојке него момци нежењени (прапорци)¹¹⁵. Окићени гранама иду од куће до куће и певају, а девојке их поливају водом¹¹⁶:

Пепељуге ни одиле!
У Пљаке ни Бога молиле!
Да ни дадне кишицу!
Да ни роди година!
И шеница белица!
И невеста детенце!
До првога Божића!
Подај нама старице!
Оку брашња старице!
Шаку соли старице!¹¹⁷
Мајно јаја старице! (ЖЗ 516)

2.22. ПРОТИВКИШЊЕ ПЕСМЕ

Ако су биле прекомерне кише, магијом се покушавало зауставити њихово падање:

1) у рупе кочева за сновање стављао се жар,

¹¹² Нема песама у којима јунак гором јездии, носи сабљу у зубима, кишу у очима, већ су то облаци. Нема ни виле која на врху јеле окреће и преврће огледало.

¹¹³ Поглед на свет у у њој је магијски као и у свим осталим.

¹¹⁴ Пепељуга, паламида, поповац су најчешће коровске биљке, које захтевају доста кише, па отуда такав назив.

¹¹⁵ Исто тврди и Видо Латковић, *Народна књижевност*, стр. 161.

¹¹⁶ Жупске песме и варијанте не разликују се много међу собом, како и од Вукових, тако и осталих каснијих записа.

¹¹⁷ У додоле су ишли и кад није била велика суша, даривања ради.

- 2) кишна глиста се вешала о вериге
- 3) превртао саџак,
- 4) врг палио, вешао о плот и
- 5) секира и нож забодали на гумно

Драгослав Симчевић каже: “ Ватром су се плашиле чуме, ђаме, алуждије које предводе кишне облаце”.

По завршетку обреда одлазиле су на реку, скидале венце, бацале их низ воду, купале се, што представља раскршћавање. Обавезно се бацао крст са непознатог гроба. Ако касније није пала киша, поп је са мештанима одлазио на реку и читао молитву. У горњим Бабићима подно Жељина веровало се да ала са Жељина доноси кишу, па су младићи ноћу голи играли да би истерали алу, како би пала киша. Поливање водом поред магије представља траг људске жртве давлeња у води. Код ових обреда не може се повући граница између магије и култа, јер је оваква несамостална магија присутна не само у нижим, већ и у вишим религијама

Данас ово у Жупи изводе Циганке да им се шта дарује, па се чују стихови:

Играј, играј, лазарко.

Гола, боса циганко(ЖЗ 453)

Додолске песме¹¹⁸ потичу од речи дода, додола, додолица што представља девојку која је у средишту обреда за кишу. Потпуно исту улогу има и пропоруша, пирпируна, перпериша. Назив им је из култа Перуна. Митска додола била је жена громовника, а у ритуалу је девојка. Отуда у њима има најархаичнијих слојева обредних песама везаних за култ плодности јер обраћања божанствима за кишу у облику молитве сусрећемо на читавој земаљској кугли. Ритуал спаја религију и магију, тј. молитву за кишу и обред и зато се певају само за време суше. Речи киша, облак, роса се понављају, па су садржински и формално врло једноставне. Ритуално поливање водом симболизује кишу.

Ове песме у Далмацији и Котарима звали су пропорушке. Пропоруше су неожењени момци који су ишли од куће до куће певајући и играјући одевени у цвеће и зеленило. Потпуно иста терминологија, учесници и у плочком засеоку Пљаке је.

¹¹⁸ Стихови се свде на вербалне описе обредних радњи. Први записи потичу од Вука 1818. Засноване су на магијском погледу на свет; Нада Милошевић Ђорђевић, Р. Пешић, *Народна Књижевност*, Вук Караџић, Београд, стр.61.

Жупске додоле су прерушене у природне костиме чиме се идентификују са природом и годишњим добом. Одевене у цвеће, симболом плодности, утркују се са облацима како би га отвориле и спојиле влагу са земљом.

2.2.3. ЖУПСКЕ КРАЉИЧКЕ¹¹⁹

Уочи Духова у Жупи певале су се краљичке песме,¹²⁰ али се временом њихов стари обредни смисао изгубио. У Вуково време оне су биле украс народног живота, као и сватовске, коледарске, почашнице, жетелачке. Казивачи у Жупи сем најстаријих (Санде, Богосава Кљајића) слабо су се сећали краљичких обреда као и песама под тим називом, што указује да су се под утицајем цркве угасили пре Другог светског рата. По казивању Санде Кљајић, певане су за здравље уз ритуал у коме је поред певања и играња као код лазарица бивала мала представа у којој су учествовали краљ, краљица сабљарке (борци са сабљама), барјатари. "Осам чорица изабери краља и младу-краљицу. Окупљање и спремање обављало се у младиној кући. Ишле су обавезно босе¹²¹. Он је облачио бело руо, белу капу са три ките: црвеном, плавом и белом и жутом траком на коју се китило свакојако цвеће. У десне руке је носио нож или сабљу. Околу су два барјатара- краљев и краљичин, војводе, девер који је водио краљицу. Краљ игра машећи ножем, сабљом, а војвода баратарем рујнем или јоргованском. Млада се такође облачила мајно боље јер су у краљице ишле сиротнеје чоре¹²². Краљица носи шпиглу да се онај који дарује огледне јел у то време га ники неје имо, но смо се оглејали у реке спрам сунца или на прозор. Ни прозоре немо имали, само су били калпаци. Певало се од „обукивања“ краља:

Наш пресвети краљу!

Мијо господаре!

Обукуј се краљу!,

Ваља дијемо!

¹¹⁹ По мишљењу Д. Јанковић: " Овај обред је настао у доба матријалности када се знало за земљорадњу и сточарство везан за плодност, умножавање и сваки напредак" (*Прилог проучавању остатка орских обредних игара у Југославији*, Београд, 1957, 45)

¹²⁰ „Краљице несумњиво припадају кругу земљорадничких обреда и у њима се се врше радње, мађијања и молитве за плодност" (С. Зечевић, *Елементи наше митологије у народним обредима уз игру*, Зеница, 1973, 121)

¹²¹ ...да би своју оплодну снагу директно додиром пренеле на земљу, а обилазечи село покривале су читаву заједницу, нису смеле да стану са песмом и игром, да не би стала вегетација, подизање столице на крају је имативна магија... "Зоја Карановић, *Небеска невеста*, Друштво за српски језик, Београд, 2010, 89.

¹²² Овде су улоге замењене, сиротиња постаје богата, обична девојка краљ, што је инверзија улога, па песме излазе из свог реалног контекста. Њихов говор указује на ову инверзију.

Краљицу иштемо!
Госпођу баницу!
Да те двори краљу!(ЖЗ 537)

Домаћица је износила столицу на коју је седао девер, а млада му у крулу. Остали укућани су пасивно посматрали са стране. Девојке су организовале коло, а око њих су махали барјатари, чувајући их. Текст песама и саме песме су се мењале у зависности од броја укућана у заједници. После отпеваних песама девер је подизао столицу увис говорећи: “Да ти оволико конопља порасте!”¹²³ Краљице су дариване искључиво природним даровима: крушкама, јабукама, медом ако је имала пчеле¹²⁴ (новац се уопште није давао у Жупи).

Богосав их је звао „сабљарске, барјатарске песме,а борбе сабљама представљале су борбу добра и зла”.

Амбијент села је потпуно трансформисан, као да су у питању краљеве палате и двори, а обраћање барјатара учесницаима као и члановима задруге узвишено. Највероватније, зато туче међу краљицама уопште нису забележене у Жупи, иако их је било по неколику група из истог села. Обред асоцира на свадбу, али за разлику од ње има за циљ да се девојке („младице“, „чорчићи“), јавно покажу. Оне се међусобно нуде члановима заједнице, или траже неког члана да га ожене или удају. Махање барјацима, подизање увис упућује на небеску свадбу, а босе ноге на земаљску, чиме се остварује веза између неба и земље. Песме су пуне љубавних осећања, благослова за брак, па су најчешће упућене момцима и девојкама.

На крају су се опет сакупљале у кући младе-краљице, скидале одећу (једна од њих плетеницу-обавезно) па тек онда чиниле гозбу.То није случајно, ритуално је прелазило у стварно, амбијент одмах постајао уобичајени.

На раскрсници села Јелакци за Бачевиће и Александриће, крај потока стоје огромни каменови. Русомир, Руса Александрић каже да му је прадед причао: „На тем месту побиле су се групе росула и ту сарањене. Оне су за росуљску(духовну-денас) недељу ишле од куће до куће и певале. А горенакице на голем бргу изнад Кнежевића има исто тако гробље, и веле да су ту сарањени неки људи Росуљи пре Тураца.” Отуда се може прихватити теза да ово није чисто хришћански празник и

¹²³ Седење младе у крило је полни чин где се сексуални чин изједначава са радом у пољу, а сама жеља симболизује плодност и богатство(М. Елијаде, Божански узор ритуала, Градина, XXI,1986, бр,10,16)

¹²⁴ „Природа, дакле, овде даје култури, а култура природи”(Зоја Карановић, Небеска невеста,Друштво за српски језик, Београд, 2010, 89.

да води порекло из неког паганског мртвачког празника. Мотив сукоба двеју група због дарова и погибија учесника веома је познат у Жупи, поготову сватова. Готово да нема села без сватовског гробља. У Доњој Жупи старији се не сећају краљичких обреда као и песама што сведочи да су се угасили под утицајем цркве иако их је било. Међутим, Мијајло Бабић из Плоче (Горња Жупа) каже да су у таквим обредима учествовали краљ, краљица, сабљари. Борба “сабљарки” преставља бору добра и зла.

Песма “Два се млади оглеђују у горњој Жупи се пева као краљичка, а у Доњој као лазаричка. Миодраг Васиљевић је забележио сличну краљчку (Васиљевић, Народне мелодије Лесковачког краја, бр, 65).

Жупске, краљичке осмерачке песме припев ладо пренеле су на седмерачке лазаричке. Том закључку доприносе лазаричке песме о деци, супружницима, Лазару, јер су у Жупи претежно у седмерцу. Само име Лазар упућује на краља, цара.

Краљице су певале на Духове, Спасовдан, Ђурђевдан, Никољдан. Краљица представља вегетацију, зове се још и русаље, русалка, ладарица. Песме чувају сећање на стара божанства укључујући и Ладу, богињу лета и љубави. Седмица у којој је Троица зове се русалска. Јага (Јарило) је симбол староси и смрти, а Жива радости и живота. Пролеће је спајање зиме и лета, смрти и живота, рата и љубави.

Краљички обред рано је раслојен па су се прелиле у друге врсте. Отуда у њима има елемената коледарских песама. Нису много сачуване.

У жупи на Дан духова¹²⁵ певале су се и друге обредне календарске песме као део аграрне магије и култа божанства плодности¹²⁶. Стара светковања под утицајем цркве су християнизирана везујући се за празник Свете Тројице који пада у време летње дугодневнице (22. јун)¹²⁷. Уз краће песме посвећене сваком члану и игри, девојке¹²⁸ обилазе куће у селу¹²⁹. Најчешће су у шестерцу, сваки

¹²⁵ “Понекад су се певале и у току других летњих светаца”, Зоја Карановић, Небеска невеста, Друштво за српски језик, 2010, стр.84, а у Жупи не. Исто тврде Нада Милођевић и Радмила Пешић у књизи Народна књижевност, Вук Караџић, БГ, 1984, стр, 128.

¹²⁶ У Вуково време имале су обредни смисао, али у Вуково доба оне су биле украс народног живота као сватовске, од коледе, почашнице, жетелачке и друге”; В. Ђурић, Антологија народних лирских песама, БГ, стр, 20.

¹²⁷ Ердељановић истиче да се :“Вођење краљица у северним деловима Бачке и Баната разликује од истог обреда у другим крајевима наше земље” Ј Ердељановић “О пореклу Буњеваца, Београд 1930.

¹²⁸ “Девојке се називају “краљице” или “ладарице”, Нада Милошевић, Радмила Пешић, Народна књижевност, стр, 128.

¹²⁹ „Обичај бирања краља, краљице и барјактара о коледама подсеча на краљичке обичаје како их је описао Вук Караџић”, Видо Латкович, Народна књижевност, Научна књига, БГ, 1975, стр, 158.

¹²⁹ „По времену када се певају краљичким песмама одговарају спасовске.“Видо Латковић, Народна књижевност, Научна књига, БГ, 1975 стр,159.

стих се три пута понавља, а први и последњи два пута. Обично се додаје припев ладо, лело, љељо па их зову ладалице, ладовице. Краси их нежност, лепота, животна радост, лична и породична срећа. У 168. песми (ВЗ) има средњовековних елемената:

»Устај, господару,
сабља ти се вади
на три нова града;
у три нова града
три синцира робља«.

У дубокој старини краљичке песме имале су одређен обредни смисао, али и пре и за време Вука оне су биле украс народног живота као и сватовске, коледарске. За разлику од лазарки у коју су ишле невине чорице и само једном, у краљице су ишле чоре пред удају обавезно две под руку (од две до осам). То су чиниле све до удаје.

2.24.ВИДОВДАНСКЕ ПЕСМЕ

Уочи Видовдана обилазе се њиве и усеви, а ујутру ништа не ради. Људи иду као убијени, не свраћајући један код другог. Све живо излази ван да га огреје сунце. Верује се да, ако је сунчан дан- биће добра година, а и ако га нема то значи да жали косовске јунаке.

На Видовдан се у Жупи уопште није смело певати, само се износила постељина, руба девојачка и спрема да је не би појели мољци. Многи Жупљани, који су декретом пресељени на Косово, покушавали су да пресаде божуре. Наравно то им није полазило за руком. Мојој мајци је стриц из Девет Југовића дао корен али је она дала комшиници Милки Ћолић. Ова га је само забола крај градине и он се примио, али се убрзо осушио. Исти такав божур расте само на Мироч планини, ендемска врста. Прозвали су је божурица јер је имала само један ред латица и жути тућак. Добро је било чути ноћу кукавицу, јер то био добар знак да још увек жали мртве.

2.25.ИВАЊСКЕ (ЈОВАЊСКЕ) ЛЕТЊЕ ПЕСМЕ

"На светог Јована летњег Сунце мора три пута да застане и после јаког потреса и играња иде даље", каже Санда Кљајић, "па се ватре пале три дана пре и после њега." Како су у јеку лета, кад је сунце у зениту, све се пред крај претварало у оргијање.¹³⁰ Уочи летњег светог Јована¹³¹ девојке су на врховима оближњих брда палиле "огањ,"¹³² што указује на општесловенско порекло прехришћанских ритуала летњег солстиција¹³³. Најстарија би чарала ватру, а остале би играле око ње. Мијајло Бабић из Плоче тврди: "То су били најрадоснеји догађаји за нас момце, ако није било месечине. Чоре су ретко пушћали ноћу саме, а онда и се дозвољавало јер се мислило да на вр Жељина живу богови. Тад смо користили прилику да скинемо шамиче оне која ни се свиђа и туримо шамију удате жене. Она је морала каснеје да се уда јер је била обележена. Дешавало се и да однесемо девојку". Његова жена Јованка додаје: "Ћаволесни и разуздани момци су таде долеко било ченили чуда. У горње Бабића брат турио сестре од стрица руке у недра, па горњебабицке девојке никад несу играле, но само стојале јер је то проклето. И отад и навек су и пратили стареји. Певале смо песме о женидбе светег Јована. Девојке су под јастук турале по дванаес трава, међу којима обавезно кпориву да и надође куји ће и бидне суђени. Коприва је први зелениш који се кусао обавезно првог марта, а зајно сас зеље смо га спремале у среду и петак с кромпире. Она се садила заједно с перунику у градине јер је сестра Илије Громовника. Око њива, нарочито ченичне, смо је сејали да би штитила од града. Неговали смо је да би била година бујна. Огњана смо од милоште звали иванче и његово име је било везано за ватру"

¹³⁰ Примивши неке одлике хришћанства, везале су се за дан Јована Крститеља (7.ВИИ) задржавајући паганске обичаје; паљење ватре, котрљање точка, плетење венаца-што све симболише сунце у пуном сјају. Ватре по старом обичају имају моћ заштите од зла и болести.. Празниовао се код свих Словена. Најранији писани помен је из половине 18. века у Русији.Р. Пешић, Нада Ђорђевић, Народна књижевност, стр, 104.

¹³¹ У руској књизи Стоглав из 16 столећа о ивањским обичајима стоји:„ Састају се гомиле људи, жена и деце на ноћно плесањена непринстоје беседе, на ђаволске песме и плесањени на богоморска дела. Догађа се обечашћење младића и скрнављење девојке. А кад буде ноћ на одмаку јуре к ријеци те се с великом виком као поамни људи купају"(Јагић, Ватрослав, Грађа за српски фолклор, Београд, 1937, стр,53.беседе

¹³² Змај је постао од змије крилатице која добија крила у 100. години као и мрав, верују Жупљани. Исто тврди и Сима Тројановић;Ватра у обичајима у животу српског народа, Београд, 1990, 152, 153, 206. Овај обред сличан је обредима везаним за вађење живе ватре и лећење њом. Жељинска ала се везује са живом ватро из крила ју живи огањ скаше, а из уста жива ватра сева. Иако је жива ватра повезана са вуком и змијом не сме јој се ни име споменути док се игра око ње.На питање , Како се змају може доћи главе, одговарали само спаљивањем, као што се ватра може угасити ако јој се с друге стране запали вата , а да се нема вода..

¹³³ „Гдјешто дјевојке метну на Ивањдан у лонац земље и у њу посију њеколико зрна пшенице, па на Петровдан гледају како је никла или уклијала:ако су клице савијенекао прстен , онда веле да ће се оне године удати. Уочи Ивањдана дјевојке метну бијеланце од јајета у чашу воде те преноћи под стрехом, па на Ивањдан ујутру по њему некако погађају хоће ли се скоро удати.(Вук Караџић, Расковник, Просвета, 1964, стр,103.

У целој Жупи уочи Светог Јована чобани су ватром обилазили торове јер се веровало да стоку односе вештице. Ватра је могла уништити и оне најопасније вештице. Исход жртвовања је смрт, односно поновно рађање. Ако девојка усни дванаест ватри, удаће се те године.

У Вражогрнцима се на овај дан обавезно белило платно, а на светог Илију никако. У оближњим селима се платно није белило ни на овај дан. Ивањско цвеће се сакупљало на једно место, а онда плели венци. Неке фамилије (Максићи) су обавезно у илињско цвеће уплитале и плаво петровско цвеће. Кад исплету венце, три пута одиграју илинско коло. Док иду, обично плету венце, стављају их на: капије, зграде, врата, торове, њиве, ливаде, богомоље, раскршћа. У све венце се уплиће бели лук, сем за онај за крст јер он чува од вештица. У неким селима носе и на гробове младих (Суботица). Лук из венца се узима и њиме се маже у нелековите дане, или се њиме врача. Гњечи се левом ногом или руком, искључиво; обрне се три пута у круг, у Вражогрнцима девет пута. У Јелакцу од ивањског цвећа праве лутку, ставе јој венац, пусте у Јошаницу и певају.

У Плочи девојке су се љубиле кроз венац. На Ђурђевдан се гулила кора од дивљих трешања и сушила за Ивањдан. Ишле су само девојке од куће до куће, а у Рогавчини су ишли и младићи. Чија лила најбоље гори, та је била царица или краљица. На крају се лиле стављале на једно место, на највеће брдо и прескале. Венци су се плели и за куће које нису имале децу, где су били старци. Девојке су даривали вуном, тежином, прасетом или јагњетом ако је била за удају, а није имала стоке за свадбу. У горњим Бабићима лиле су паљене око торова. Лилске и видовданске ноћи су биле најлепше у Жупи. Око ватре се играло и певало до зоре. Ујутро су девојке гатале за своју судбину. У Суботици, Радојка Живковић је на петла црвеног обавезно стављала венац јер је он призивао анђеле по њеном казивању, то јест одагањао ђаволе. Санда Кљајич је ујутру ниосила петла црвеног и бацала га под воденично витло, а у роду у Трнавцима затрпавала живог само да му вири глава па онда пуштала. Момци су се ваљали голи по роси да не би болести ишле на њих, купали у реци наги да би се очистили од сваког зла. Ако се у ноћи чуо глас кукавице то је био лош знак, али је у сваком селу постојала по једна жена која је знала причати са њом.

У светом Јовану највероватније се крије неки прехришћански светац који у јовањској ноћи тражи жену, приказан кроз јелена који моли бога да му да златне роге. Скидање шамичета присутно је у свадбеним обредима Жупе.

Савковићи из Трнаваца су уочи крсне славе Петровдана излазили на оближње брдо Јелењак. Мијодраг Савковић казује: ”Стареји су не учили да дрпамо девојке де стигнемо и биднемо разуларени јер иде ладно време, а ми треба да останемо таки”.

Такође, уочи светог Јована летњег девојке су ишле у шуме и брале ивањско цвеће од кога су правиле венчиће и њима китиле врата. Мало је записа, али њихових елемената имамо у љубавним и ђурђевским песмама. Ватра је заштитница, највећа светковина култа плодности летње равнодневнице.

2.26.ЈОВАНОВЕ ПЕСМЕ-ЛАДАРИЦЕ

На светог Јована ујутро, четири девојке (ладарице) у народној ношњи, са венцима од жутог јовањског цвећа на глави и корпом иду од куће до куће . Корпу ставе испред како би им нешто даривали, а онда запевај:

Лепили сам свети Јован, ладо ладо

2.27.ПЕТРОВДАНСКЕ ПЕСМЕ

Уочи Петровдана чобани горње Жупе око торова отрче три пута са запаљеним лилама које погаси власник бачије. Бачица им даје сир, кајмак, скоруп. За узврат они јој дају здравац, дивљи бели слез, зеље да дају стоци пошто је помузу. Док се стока музла, на рогове јој се обавезно стављало парче сира. На Петровдан се бере цвеће, плету венци, пале лиле. Деца би ољуштила кору дивље трешње, нанизала на штапове, носила путем и певала:

Лила гори, бога моли

да ни свашта боље роди!(ЖЗ 377)

Намеће се питање зашто дивља трешња. Горња Жупа је пуна дивљих трешања. Сваком дрвету ако се ољушти кора, оно се осуши, што није случај са дивљом трешњом. По казивању Мијајла Бабића из Плоче лиле се пале зато што је свети Петар жњео ноћу и њима светлео, а његова жена Јованка каже да је то због његовог спаљивања.

2.28. ПЕСМЕ О ОГЊЕНОЈ МАРИЈИ

"Огњена Марија је рођена сеста светом Илије, од ње се Жупљани плаше па ништа не раде јел ће све пропасти и изгорети. „ Једаман смо ми чоре гурнуле по па у реку код Чајицке воденице јер није било кише , тако се ваља" , каже Санда Кљајић.

2.29. ИЛИЊСКЕ ПЕСМЕ

Санда Кљајић каже да су у Жупи додоле ишле на светог Илију јер он управља муњама , громовима, кишом. Додола се скидала гола, облачила у цвеће, лишће, лице премазивала. Ники није смео да каже која је јер онда неће пасти киша. У Ралићима их зову врачаруше јер враћају да падне киша (славе сетог Илију). Божанка Максић тврди: „Не сме се крстити на светог Илију ако грми, јер он по заповести Божијој гађа ђавола. Кад загрми први пут у години ваља се ваљати по земљи да не боле леђа и кости. Ако грми пре временена, биће лоша година, а ако на светог Илију поцрвљаће се ораси и "лешњаци". Жупском громовнику није место у гори као код Иванова и Торопова, већ међу људима. Овим песмама се изгубио готово сваки зраг. Зна се да су певане у Горњем Злегињу на сеоском сабору на св. Илију, 2. августа.

Гром грмеше! (ЖЗ 577)

"Ако стока подавије ноге на овај дан, зима ће бити љута, а ако их опружи биће блага", каже Стојка Симевић.

2.30. БИЉАРИЧКЕ ПЕСМЕ

Крајем лета бабе су одлазиле у шуме и брале биље, најчешће вадиле корење које се касније сушило.

2.31. МИТРОВДАНСКЕ ПЕСМЕ

Уочи Митровдана млади су певали песме у којим су се спомињали хајдуци. Он је један од најтужнијих празника, симбол растанка, а као супротност му је Ђурђевдан, симбол састанка.

3.ТРАДИЦИОНАЛНА ПРИВРЕДА

3.1.1. ПОЉОПРИВРЕДНИ ОБИЧАЈИ-ПОСЛЕНИЧКЕ ЖУПСКЕ ПЕСМЕ

С обзиром на везаност традиционалне привреде, посебно пољопривредних послова за више или мање утврђене тачке годишњег, календарског циклуса (нпр. бели лук се сadio искључиво на Чисту среду, орање је почињало на Марковдан и сл.), логично се надовезују на претходну групу, суштински јој и припадајући.

Примери су разврстани у следеће целине:

ПОЉОПРИВРЕДНИ ОБИЧАЈИ

- Орачке песме / Марковданске;
- Копачке песме;
- Сађење и прерада конопље и лана, предење и ткање.¹³⁴

Будући да су радње око сађења и прераде конопље и лана, те и фолклорни текстови који су са тим у вези и текстови са потенцијално магијским конотацијама, издвојене су у засебну групу како би све побројане радње могле бити сагледане као јединствена целина и особени подсистем традицијске културе. У ову подгрупу сврстане су конопљарске песме, ланарске/ланачке песме, песме при сновању и навијању, песме при увођењу у брдо, ткачке песме, песме о бељењу платна.

¹³⁴ За семантику предења, ткања и сл. у традицијској култури и мотиву у различитим жанровима (посебно у тексту свадбе) в. Б. Сикимић, Неука млада, Кодови словенских култура, 3, 1998; Љиљана Пешикан-Љуштановић / Зоја Карановић, Трагови представа о митско-религијским аспектима ткања и предења у српској усменој традицији, Књижевна историја 28/98, 1996.

Група прелских песама обухвата текстове разнородне према сижејно-мотивским карактеристикама. У том смислу она се може вишеструко проблематизовати, будући да се у текстовима препознају митолошки и демонолошки елементи, уз хришћанске наслоје (нпр. мотиви вила / девојка / Богородица зида град¹³⁵, изједен овчар¹³⁶, отварање неба, Христово рођење, бацање / крађа / налажење прстена / јабуке¹³⁷ и сл.). Са друге стране, неки од примера блиски су тематици свакодневног, љубавим песмама и сл., други тематизују сазивање на прело. Песме су сврстане у прелске следећи логику самих казивача, одређене примарно наменом/функцијом, при чему је неопходно имати у виду да би дубља анализа свакако показала примарни ритуални карактер великог броја овде сврстаних примера. Овакав начин класификације осветлиће, са друге стране, и процесе десакрализације текста.

Фолклорни текстови сврстани у категорију *традиционално повртарство* везују се за повртарске послове, а њихово је извођење примарно везано за сађење (или припреме за сађење) појединих повртарских култура. Присуство еротских елемената у неким од њих (песме о кресању врзина, паприкарске, песме о прављењу леја) не изненађује с обзиром на призивање симболике плодности, рађања и раста. Отуда нису уведене у еротски фолклор како би акценат остао на широком извођачком контексту и везама са другим сегментима традицијске културе.¹³⁸

Следе текстови везани за жетву и косидбу, виноградарство:

- Жетелачке песме;
- Мобарске песме;
- Вршидбене песме;
- Косидбене песме;
- Пласидбене/пластилачке песме.

Осим тематизације конкретних радњи, у свакој су од ових група присутни су и љубавно-еротски мотиви, те се успостављају бројне паралеле са варијантама свадбених, љубавних, еротских, али и песама из круга календарских.

¹³⁵ О овом мотиву је доста писано, в. Н. Љубинковић, Пјеванија црногорска и херцеговачка Симе Милутиновића Сарајлије, Београд, 2000; А. Лома, Пракосово, 2002.

¹³⁶ В. Зоја Карановић, Песма о овчару чије су срце изјеле вештице, Зборник Матице српске за славистику 73, 2008; З. Карановић, Небеска невеста, Београд, 2010.

¹³⁷ Ј. Јокић, Митска изворишта о игрању/титрању јабуком у усменој лирици, у: Синхронизација и дијахронизација изучавање врста у српској књижевности, Нови Сад, 2007.

¹³⁸ О еротској симболици поврћа (на примеру реконструкције текста загонетке) Б. Сикимић Како читати загонетке: еротски свет културних биљака у зборнику Биље у традиционалној култури Срба, Нови Сад, 2013.

Како је у Жупи виноградарство једна од основних традиционалних пољопривредних делатности, не изненађује особита разуђеност и богатство фолклора за њега везаног. Песме су груписане тако да следе хронологију обраде винове лозе и производње вина (резидбене, песме о берби грожђа, остале), успостављајући и везу са тзв. *винским песмама* које су у Жупи биле обавезни део свадбеног репертоара.

Многе посленичке песме¹³⁹ су пригодне јер подстичу на вредноћу, марљивост. Кад се чују у другим приликама, певање им није усклађено са ритмом покрета. Како прате рад и певају о њему, на њих су утицале економске и друге друштвене прилике. Раду се некада придавао божански карактер јер је био извор среће и задовољства. Чишћење куће и одлазак на воду готово нису опевани иако значе отклањање прљавог-демонског, а јутро очишћење. Отуда се под прскао водом да би повратила снагу и очистила од злих сила. Песме говоре о пословима којима је човек био заокупљен, одражавају социјалне односе у оквиру њих, упућују на положај жене у патријархалној заједници. Рад је само украс у коме су мале љубавне згоде и незгоде. Да би рад био задовољство, а не оптерећење човек је певао и радио. Како је Жупа сточарско-земљорадничко подручје, извођене су колективно. Митолошки поглед на свет као и веза са култом се губи развојем друштва.¹⁴⁰ На нашим просторима нису забележене у великом броју, али их у Жупи има доста. У Жупи нема једноставних покрета и ритмова који су карактеристични за неразвијена друштва па се не могу сматрати најстаријим песмама. Сваки рад је пропраћен песмом и игром, нарочито при завршетку. Брже су се мењале од обредних и обичајних јер су новијег датума. Певане су од првог браћа пролећних биљака, копривица, киселица. Орачке, сејачке, пластилачке песме сачувале су обредни карактер. Врло су богате разноврсним мотивима. Неке имају митолошке слојеве. Нема ни толико тешког рада у патријалној заједници. Тон им је раздраган, ритам жив. Одушевљавање радом дошло је у песмама о наджњвању. Љубавна осећања су честа у њима.

¹³⁹ У Жупи се никада ништа па и данас није почињало ни завршавало у уторак или суботу јер су то мртвачки дани. Ако се завршавало у суботу или недељу _послови којима је бог праштао_ остављало се за понедељак (Сличну тврдњу имамо у Српском митолошком речнику, група аутора., види Хамајлија, стр. 296-297, Бг, 1970).

¹⁴⁰ „Неки их научници сматрају најстаријом поезијом коју је створио ритамљудских покрета при раду и гласова који га прате (Нада Милошевић, Р. Пешић, Народна књижевност, 2009).

3.1.1.ЖУПСКЕ ОРАЧКЕ- МАРКОВСКЕ ПЕСМЕ¹⁴¹

На Марков дан¹⁴² певане су песме орачима у колу јер се тога дана није радило. Рано су заборављене па се спомиње Марко Краљевић чиме су се удаљиле од првобитне намене. У једној се спомиње надметање у бацању камена с рамена што је често у епским песмама. Одвајањем од обреда прешле су у друге врсте.

Орање представља увођење у земљораднички циклус радова. Искључиво је мушки посао и некада се сматрао светим чином. Сећање на његово божанско порекло сачувано је у стиховима:

"... раоник му струк босиљка,
семе му је ситан бисер" (Ж 3 581/1)

Само божански орач може имати овакво оруђе и зато у песми нема радње већ само описа опреме. Нема ни непосредног обраћања орачу јер се то није ни чинило боговима. Сејање семена је противречна симболика, умирања-сејање и рађања-клицање. Жито поприма смисао универзалног семена. Жупски орач није чудесан, већ обичан човек. Змија му не доноси ручак, сестра не везе дарове, виле не играју у колу већ девојке.

3.1.2.КОПАЧКЕ ПЕСМЕ

Копажући у пролеће Жупљани су узвраћали једни другима песмама пуних живих прича, а текстуално су једнаке орачким. Копање је тежак рад, али је много лакши удвоје. Отуда песме садрже љубавне елементе који се развијају у карактеристична враголаста поређења јер је најлепше и најлакше с драгим.¹⁴³ Некада се у Жупи све копало. Док копа, Жупљанка најчешће заспи, али не од тешког рада (ЖЗ 584). Ова песма је прави бисер уметничке речи кад је у питању одушевљење девојачком лепотом. На песме о копању код Турака нисам наишао јер су се Жупљани снажно одупирали било каквом ропству.

¹⁴¹ Сам наслов 460. пеме И збирка казује да је особита. Бођија мајка је дала младе воке виторозе, јармове шимширове и заворње босиљкове, бич косу девојачку.

¹⁴² Тог дана у свим селима Жупе момци непожењени бацали су камена с рамена

¹⁴³ Васиљевић, М, Народне мелодије из лесковачког краја, стр 28-31.

3.1.3.САЂЕЊЕ И ПРЕРАДА ЛАНА И КОНОПЉЕ-КОНОПЉАРСКЕ (КОНОПЉАНСКЕ) ПЕСМЕ

Одевни и простирни предмети некада су се у Жупи правили од конопље па јој се придавала посебна пажње. Пре сејања у семе се најчешће стављало:

- 1) јаје јер је извор и симбол живота (Доња Жупа),
- 2) ускршње офарбано црвено јаје (Рокци),
- 3) запали свећа, окади (Јелакци),
- 4) стави са жаром на раоник због града (Плоча),
- 5) помеша са угљеном (Козница) и
- 6) стави чешаљ да би биле густе као чешаљ (Грчак)

Конопља се у већини села сејала за време пуног месеца, најчешће у понедељак, јер је први дан, једино у Тржцу у среду јер је женски дан да би боље родио. Како у конопље ништа није залазило од јаког мириса, млади су ту били „најсигурњи“ па су и многе еротске песме везане за њих:

У конопљишту све ми ишту

Мајно стадо трима дадо (ЖЗ 326)

Нека бидне ки конопље трска!

Само нека ваздан добро прска! (ЖЗ 326)

ЛАНАРСКЕ ПЕСМЕ¹⁴⁴

О празницима у Жупи се није радило, али кад је лан био у питању, то је био изузетак¹⁴⁵. Сејао се искључиво на Ђурђревдан, или ако се не стигне на Цвети. “Тада је све прошћено јер је он ретка биљка која цвета бело, али стабљика има модру боју ки перуника која се сади по гробљима. Девојке су свадбене пешкире, крпе, рубу, даровнину правиле од њега,” вели Милана Петровић.

У прву бразду при сејању обавезно се стављало:

¹⁴⁴ Жупљанке су од лана најчешће ткале беле свадбене пешкире којима су китиле сватове. У случају да су их момци случајно оставили знале су да врачају у њих и гатају да се обесе. Тако проклеване спале су као поклон, а да ови за то не знају говорећи да га је послала њена заменица.

¹⁴⁵ Платно од лана се никада није бојило у друге боје. Остајало је бело,. Није га било много, јер расте ниско; док се остало“ варбало“и потка и основа.

- 1) једно јаје некувано (Доња Велика Врбница),
- 2) три јаја некувана (Мрмош),
- 3) једно јаје кувано које се на крају извади, поједе, а љуска врати у земљу (Дашница) ,
- 4) три јаја кувана (Лаћислед),
- 5) мало воска од славске свеће (Доњи Ступањ),
- 6) кости од петла(Горњи Ступањ),
- 7) чешаљ белог лука (Гаревина),
- 8) главица црног лука (Доње Злегиње),
- 9) мало црног вина (Горње Злегиње),
- 10) глава од закланог петла (Суботица) и
- 11) крпа са крвљу закланог петла (Вражогрнци)

ТКАЧКЕ ПЕСМЕ У ЖУПИ

Ткачки занат настао је из потребе да човек заштити тело од временских прилика и неприлика.Сама радња се састоји из неколико фаза. Прво се одабере материјал, оснује основа, навије на коленику, постави на разбој, уведе у брдо.Сновање претходи ткању, а жена која то обавља зове се сновалица.Основа је била најчешће ланена, памучна или тежана.

Ткање је врло важна делатност за појединца и колектив па се сновање, навијање, предење, сматрало божанским пословима. Предење и ткање су свете радње стварања уопште, али се у песмама тога мало сачувало, иако су ноћни послови. Отуда веза са месецом и његовим слојевитим значењима. Врло се пажљиво и тајновито обављало јер се лако могло урећи.¹⁴⁶То су искључиво женски послови што указује на већу улогу жене у магијским радњама¹⁴⁷. Мушкарци и остали су могли да помажу у навијању цевки у другој просторији или само ложе ватру зими. Завршавало се искључиво у понедељак када се мало остављало, а одмах започињало ново ако је било на реду. Коришћење отпада са вратила (урежњака¹⁴⁸) и конца до њега (ујамка)¹⁴⁹ строго је

¹⁴⁶ Исто тврде Зоја Карановић и Љ. Пешикан, Послови и дани српске песничке традиције, Нови Сад, 1994.

¹⁴⁷ "Жупљанке су зато децу највише чувале од „уроци“ и од“ торници“, нарочито мушку"(Санда Кљајић)

¹⁴⁸ Грбић, Саватије, Српски народни обичаји из среза бољевачког, стр.280.("Режњаци су се у Жупи користили само при одласку у рат, ајдуце ",Санда Кљајић).

¹⁴⁹ Вук је ова два појма нејасно објаснио, готово их сјединио (Српски Рјечник, Бг, 1977, стр.786-787).

табуирано. Све што остане на вратилу чувало се у строгој тајности као и конач. Ови производи су се најлакше могли уређи¹⁵⁰ па су се чували од злих очију све до свршетка.

3.1.4. ЖУПСКЕ ПРЕЛСКЕ(СЕДЕЛАЧКЕ, СЕДЕЋАРСКЕ) (седелачке¹⁵¹, на предење, песме на седење, прелске, прелачке, од прела)

Предење и ткање су ноћни женски послови, симболизују протицање времена и судбине¹⁵² па су се песме везале за космогонијске митове, древну богињу брака и плодности Фриг¹⁵³, код Словена Мокош; тј, Света Петка код Срба¹⁵⁴. Прела (седељке¹⁵⁵) организовали су младићи у првој половини јесени када су на раскрсници села ложили ватру око које су седели.¹⁵⁶ Свака девојка доносила је брашно, јаја, пурењаке од сачме, бундеве, свеже воће. Тада је крађа била дозвољена и нико је није сматрао за то, већ као част. Ако је нека била сиротна, давало јој се нешто на руку да се не би обрукала. Туча младићима била је најстроже забрањена, догађала се само ван места. Момци су могли само са стране да посматрају. Ако су се неки међусобно глејали, звали су се јаран и јараница. Јарани су обично долазили у пратњи побратима, кумова. Девојачки рођаци су могли бити ближе прелу. Позивало се:

“Еј, купите се друге на седељку¹⁵⁷,
еј, да седимо, и да работимо!”(ЖЗ 589)

Седељке су више служиле за забаву, упознавања ради брака, него за рад.¹⁵⁸ Песме се могу сврстати у неке друге врсте, али се певају искључиво на прелу. У њима има елемената пошалица, подригуша.

¹⁵⁰ Тихомир Ђорђевић, Зле очи у веровању Јужних Словена, БГ, 1985.

¹⁵¹ На песме о девојци Станоји која пали цело село нисам наишао, али је име Станојло веома интересно за истраживања. Обично су се давала да би престалао даље рађање па су таква деца занемаривана и остала закржљала: Станојло, Станко, Станоје, Станојка, Стојка, Стојана, Стојна. У осталим приликама ретко се давало сем у случајевима да је деда или баба недавно умро, да би се сачувало сећање на њега). Међутим проблем је почињао када их је требало женити, јер никако нису хтели остати дедамомци. Обично су водили друге, а када су их сводили свашта се дешавало. Кад су Станојла, Коју Зекића оженили и довели му невесту, а она у мраку упитала “За кујег ме доведосте?” Он је скочио на столицу и одговорио: “За овог ђиду ђидојла”. И данас у Суботици постоји Којина врба где су се некада одржавали сабори. Онај ко се није могао оженили одлазио је под њу где би преспавао. Слично се догодило при женидби Станојла Ликоте Максића из Вражогрнаца. Уместо њега одвели су брата Станишу, а кад је тебало у постељу по мраку угурали Ликоту. Ујутру Сава није имала гдре (и данас жива).

¹⁵² Т. Цвијан, :ласка(мустела вулгарис) Проблеми словјанске етнографије, Ленинград, 1978, стр, 187-193.

¹⁵³ А. Гуревич, Проблеми народне културе у средњем веку, БГ, 1987, стр, 140.

¹⁵⁴ Токарев, С. А, Религиозни веровани источно-словенских народова 19 и начала XX века, Москва, стр, 119-120.

¹⁵⁵ Седељке су се одржавале од Светог Илије док не застуди да се не може седети (Грбић, М. Саватије, Српски народни обичаји среза Бољевачког.

¹⁵⁶ Ђорђевић, Р. Тихомир, Обичаји код појединих женских родова, књига 4, Бг, СКЗ, стр, 282.

¹⁵⁷ Ово је формулативан почетак, који подразумева драгана, а не друге. Нема клетви упућених момачкој мајци што га није пустила да дође..

Млади су се најчеће у јесен после обављених тешких послова сакупљали на седељку, што је световна и духовна власт најчешће забрањивала. Пролећне седељке пратило је ложење ватре и прескакање. Ако су била два прела у близини, једни другима су отпевавали о локалним згодама и незгодама. Вук их је забележио само 4. Њихова ведре расположења одговарају припевушама, нарочито кад преље припевавају једна другој.

Ови послови су обављани зими ноћу јер лети није било времена за њих и то најчешће при месечини:

Све поселе на високо,

На високо на широко,

Спрам сјајне месечине! (Ж 3 599)

Иако су ови послови сматрани светим, тога у песмама нема

Буна је одувек била сировина од које су људи правили одевне предмете. Претходило јој је шишање, прање, гребенање, гаргашење (фино равнање на кудељу).

3.1.5. ТРАДИЦИОНАЛНО ПОВРТАРСТВО

Повртарство почиње кресањем врзина, прављењем леја. Ово су били искључиво мушки послови. Домаћин се огледао не само у кући и окућници већ и по томе како су му изгледале њиве и врзине око њих. Сејање семена такође су обављале жене уз надгледање мушкараца.

БЕЛОЛУЧКЕ ЖУПСКЕ ПЕСМЕ

Бели лук се искључиво садио на Белу среду да би био бео и љут. Ако је било велико невреме, морао се посадити неки чен јер неће родити. Ко је видео змију на Благвест, обавезно је убијао, секао јој главу и у њу стављао чен лука или боб и садио. Кад никне, значило је добро и чувао се ради урока. Обавезно се носио у цркву да се

¹⁵⁸ "... својим запретеним значењима могле би се уврстити у митолошке" (Љ, Пешикан, Станоја село запали, Нови Сад 2007, стр.9.

освешта, па су се њиме видале ране. Стављао се у цеп јер се особа сматрала неурољивом.

Мили Боже ти помогни,
Да ни бидне красно време,
Бели лукац посадимо,
Бела средо ти помогни,
Да ни лукац добо роди ,
да болести одагнамо! (ЖЗ 623)

ПАПРИКАРСКЕ ПЕСМЕ

Паприки и краставцу се приписивала посебна својства кад је мушкост у питању. Иако су различитог рода, симболика им је слична. Ситно зрневље представља мушку плодност, а величина им се везује за мушки полни орган.

Паприка се у Жупи садила на Благовести да не би била љута. Тада се одступало од уобичајеног да се на црвено слово не ради. Краставци се сејали у понедељак, мушки дан. Обично су то чинили мушкарци. Дух плодности се везује за земљорадњу као што се некада везивао за божанства. Семену се упућују благослови јер се оно оплођује и рађа, па песме припадају раном пролећном кругу.

3.1.4. ЖЕТВА; ЖЕТЕЛАЧКЕ-ЖЊЕТВАРСКЕ-ЖЕТВАРСКЕ ПЕСМЕ

Жетелачке песме указују на дубоку старост коју је створио ритам људских покрета при раду и гласова који га прате. У далекој прошлости биле су везане за култ плодности као остале песме о раду.¹⁵⁹ Жетва је јавни колективан рад па јој је посвећено највише песама. Сунце задивљено гледа девојке које жању жетву. У њој учествују људска и божанска бића која омогућују благостање.

При жетви тачно се знало када се која песма певала: у зору, у подне, увече, током ноћи, при завршетку. На жетвама певале су се свадбене песме, али на жетелачки, а не свадбени глас. Имају устаљене мотиве. При певању ритам им је исти као и рад који

¹⁵⁹ Ово упућује на њихову дубоку старост, јер у њима има веза с култом плодности (Нада Милошевич, Р: Пешић, Народна књижевност, 209).

прате. Најчешће опевају:

а) тежак жетварки рад,

б) такмичење жетвара.

У њима има љубавних и породичних елемената. Нема песама о беговом пољу, ни о надничарки коју ага задржава на конаку, али има песама о дугом дану. Ведре су, пригодне, изражавају жетелачку радост. Има такмичарских песама. Девојке су хитрије, издржљивије. Лепотом се издваја песма „Јечам жњела Жупљанка девојка,“ која је сеобама са Косова у Јелакце пренета. Чешће се чује, Јечам жњеле Јелачке девојке. Поруке су упућене драгом. Неке су враголасте. Младић жели да буде пољак како би уловио жетварке (Ж 3 629).

Песама о жетвама код ага и бегова има врло мало, као што нема одвођења силом. Има песама где је било насилног одвођења, али и својевољног због лагоднијег живота (Ж 3 648).

Вук је посленичке песме једноставно назвао жетелачким. Видно је да су старе колико и сам човек, односно рад. Једна од основних тежњи човека да у току једног радног дана уради много више и тако смањи број тешких дана испољена је у њима. Наджњевање момака и девојака је често. Предност је дата девојци што је по свему судећи доминантно у усменој лирици и указује на чињеницу да је лирика старија од епске песме. Хипербола испијања вина није без смисла јер су жене у свим физичким и психичким »пословима« биле издржљивије. Међутим, главни узрок је у људској природи, у тежњи за лепотом која се само у песми може достићи. Трагање за лепотом и женом створило је песму. Шаљивих песама о јетрвама које су цео дан преспавале нема јер су Жупљанке вредне.

Да су посленичке песме врло старе, потврђују појединости које припадају духу архаичних времена. Моба је један од најстаријих облика рада, па жупске мобарске песме упућују на песничку старину.

Свечаност поводом првог снопа или последњег обавезна је у Жупи као и скоро код свих народа света што изражава радост због успешно започетог или завршеног посла. У први сноп се стављао ален конац, струк босињка, а на крају остављала богу брада, тиме што се остављало неколико струкова непожњевених и повезаних. Има згода и незгода, али нема подсмеха кога има код остлих народа. Основу лепоте жупских жетелачких

песама чини ритам који је везан уз рад и песму се пева. Анафорски и епифорски удари, лирске апострофе, утврђени припеви су приметни.

ВРШИДБЕНЕ ПЕСМЕ

Гувно се сматрало нечистим местом и на њему се није певало и играло. Дозвољено је било само жени која је дојила дете да седне, ако је учествовала у вршидби и песмом пратила рад. Вршидба се обављала ручно на гувну стоком, а вејање уз помоћ ветра. Крај гувна су сви застајали и крстили се: прошеници, сватови, хајдуци, устаници, учесници у спроводу.

МОБАРСКЕ ПЕСМЕ

Животни круг семена завршава се жетвом, тј. човек убира плодове свога рада. То је колективни чин у коме учествују сви па је жетви посвећено највише простора. Сунце са дивљењем посматра мобаре:

Мобу глеја сас Жељина сунце (ЖЗ 643).

На мобу се ишло и за време празника само за јело и пиће. Певач је на страни слабијег пола док благосиља рад.

У жетви учествују људи, а не божанства, као што има у другим песмама. Нема песама у којима се такмиче девојка и вила, иако је вила симбол благостања и дарује двоструки дар; жито и момче нежењено.

У мобарским песмама девојке су у тесним јелецима, а момци у тананим кошуљама. Највеселије су песме о повратку мобара као и жетвара кући.

Жупске мобарске песме имају додирних елемената са песмом на 171. стр. И. С. Јастребова:

Паша грабио у мрак девојку
Па је пронесе кроз турско село
Кроз турско село, кроз Добрчане
Зурле ми свиру, гошеви бију
Да се не чује што мома плаче.

3.1.7.ЖУПСКЕ КОСИДБЕНЕ

Косидбене песме хвале вредног косача и подстичу на добар рад. Најчешће је било три до пет косача који су се надметали песмом. Како је то веома тежак рад, захтевао је и добру храну, коју су спремале младе невесте.

Косач коси зелену ливаду,
омањује к селу погледњује
иде ли му млађана невеста.
Ручак прође и ужина дође,
њему љуба од куће не дође. (ЖЗ 670)

Напред је био косибаша који је касније настављао песмом:

Ој ливадо, ливадо зелена!
Што си тако зелена полегла!
Ел од воље, ели од невоље!
Два се млада загрлили!
Мене јадну поврљаше!
Те сам с тога зелена полегла! (ЖЗ 671)

За време косидбе или одмора певане су песме различите тематике, али су најчешће баладично интониране јер је косидба после сечења дрва један од најтежих послова. Косибаша се на крају давала печена глава овна или прасета.

ПЛАСТИЛАЧКЕ ПЕСМЕ

Пластилачке песме у Жупи нису бројне. Младу пластилицу најчешће уједе гуја јер пласти у недељу и доживљава тужан удес (ЖЗ 673). Плашћење се обављало недељом и црквеним празницима ако је било невреме. Сматрало се да ће бог опростити јер летина није смела да покисне. Једино се на Врачеве ујутро није пластило, а послеподне је било дозвољено.

3.1.8.ВИНОГРАДАРСТВО ТРИВУЊСКЕ ПЕСМЕ - РЕЗИДБЕНЕ

Ујутру рано на светог Трифуна одлазило се у виноград са погачом, пшеницом , вином и обављала прва резидба.

Обично су сви домаћини одлазили заједно где су певали:

“Први чокот орезамо

дај ни боже берићета..”(ЖЗ 674)

Свети Трвуњ се у Жупи зове: Тријун,Трипун, Орезујло, Орезој, Зарезојло, Зарезој, Гускојој.¹⁶⁰

ПЕСМЕ О БЕРБИ ГРОЖЋА

Берба грожђа представља најрадоснији тренутак у животу Жупљана па су ове песме веома бројне, лепе, веселе, ведрога расположења, брзог ритма. Лепотом се издваја песма о пољаку-девојци.¹⁶¹ Испевана је у лирском, помало нагомиланом десетерцу. Није тако лепа као Вукова, нема леонијске риме, нити развијених поређења. Виноград код Вука чува вила, а у Жупи девојка (ЖЗ 678, 681). У жупској варијанти не зна се време, али је у питању последње плевљење заперака по врху да би боље сазрело. Песма је отворена, за разлику од Вукове која је прстенасто потпуно затворена.

Берба у оквиру календара припада јесењим пословима. У њој важну улогу имају жене, као и у свим осталим пословима, па отуда нема натприродних бића, којих има у песмама других крајева.

ВИНСКЕ ПЕСМЕ

Током муљања и претакања вина певане су винске песме¹⁶², односно винске и ракијске. Жупљани их зову пивске, јер се пивом сматра свака врста алкохола. Добром

¹⁶⁰ Вук га зове Трипуњ дан, а у Боци постоји пословица: Није зиме ни зимнице, до которске трипуњице“, Вук, Српски рјечник, стр.748.

¹⁶¹ Жупке пољачко-виноградске, 678, 681 песма сличне су Вуковој пударској 793 из необјављених рукописа.

¹⁶² „ то супесме које спадају у тзв. лаку лирику, често шаљиве, блиске здравици . Певају се у виноградарским крајевима. Најраспрострањеније су у Словенији и Хрватском Загорју. Приближавају се грађанској и племениташкој лирици“, Нада Милошевић Ђорђевић, Р. Пешић, Народна Лирика, Београд, 267.

жупском вину и ракији пева се у свакој прилици. Подјенако су их певали и мушкарци и жене. У њима има доста шеретско-еротских мотива.

ПЕСМЕ УЗ ПЕЧЕЊЕ РАКИЈЕ (РАКИЈСЕ)

Песме уз печење ракије обично су певала двојица, јер су за тај посао потребне најмање две особе, што значи да је у питању двогласно певање на бас. Песма “Дође жена па ме шопи”, има карактеристике варошке песме. Ритмички и мелодијски је доста слободна па се стиче утисак да ју је испевао припит момак. Ракија се правила од свакојаког воћа, а најцењенија је била од трњине, оскоруше, глогиње. Драгослав Симчевић каже:”Од ње ни се наједман дизао...”

ВИНОГРАДАРСКО-ЧАРШИСКЕ-ГРАЦКЕ-ВАРОШАНСКЕ ПЕСМЕ

Неки музиколози сматрају да варошке песме не спадају у фолклор, мада је то немогуће прихватити јер поседују сва обележја фолклорне музике. Само по неким спољним обележјима припадају посебном фолклору. Слично сматра и Душан Недељковић (Народно стваралаштво, св, 25, стр, 27). Фолклор није стварало само село, већ и град, само што је аутор био образованији човек . У Жупи су се сеоске и чаршијске песме међусобно прожимале, мада су свуда антитеза једне другима. Чаршијски момци неретко су се женили лепим и угледнијим сеоским девојкама, мада супротног није било. Градске девојке училе су песме од служавки са села. Певане су двогласно или вишегласно, а врло су широких мелодија. У њима је опеван мирис цвећа, мушка и женска одећа што нема у сеоским песмама.

ВИНОГРАДАРСКО-БОСТАНСКЕ ПЕСМЕ

Бостан и диње сејали су и чували искључиво момци и девојке. Упућују на обострану плодност; мушку-ситно зрневље, женску-пуцање презреле диње-раздевичавање. Бостанско певање било је јако развијено, нарочито ноћно да би се одагнале зле силе. Отуда раскалашности, разузданости у песмама. Све су забележене од два брата Десимира и Властимира Симића. Први је певао у једном даху, а други га пратио на хармоници. Д. Симић прича да је оженио најбогтију девојку, захваљујући њима док је

брала пасуљ, а он чувао бостан. Највеће "голокурше" и "голокотре" из села сам поженио док сам продавао бостан на саборима и вашарима певајући их и свирајући у свиралу, окарину, било који лист." Све песме могу бити и љубавне и сватовске јер је граница међу њима неухватљива. Жељено се остварује благословом јер се све одвија на отвореном простору. Љубав се испољава страшно, отворено без стида и срама, а не нежно и суздржано као у љубавним.

3.2.СТОЧАРСКИ ОБИЧАЈИ ПРИ КУМОВАЊУ СТОЦИ

Најмлађе мушко дете кумовало је тек рођеној стоци, узимајући прут од дрена или леске и певало:

„Пусти лескову, узми дренаву“ (ЖЗ 686/1)

ПРИ НАСАЂИВАЊУ ЖИВИНЕ

Живину је насађивало такође мушко дете. Претходно су се јаја „мрчила“ (правила) да их не би јели мишеви, а около стављали мућкови. Обично је богорадало: „Сви живи“ (ЖЗ 688)

БИКОВСКЕ ПЕСМЕ

Борбе бикова биле су честе у горњој Жупи и праћене су песмама:

Букни шикни рогоња! (ЖЗ 689)

Чобанин од бика победника стави палац десне руке на његову јабучицу, помера га у лаганом ритму и изговра слог еа. Затим следи песма па на крају гегање, егање.

ПЧЕЛАРСКЕ ПЕСМЕ

Бог је створио пчелу да даје мед, па се сматра чистим створом. Само добри људи их гаје. Свети Илија никад громом не удара у њих, макар се ту сакрио и сам ђаво. Горњи део Жупе сматра их божанским створењима, а доњи људским. Нигде не кажу да је цркла, већ умрла. Не убија се јер душа човекова обитава у њој. У целој Жупи се изједначавају са белим снегом (Долетеле беле пчеле, лазаричка песма). Ако је на Божић дању мећава, биће доста пчела схватање је у доњој Жупи, а у Горњој ако је исте ноћи доста „свежда“. Сањати њихов ујед у целој Жупи предсказује пожар. Такође, добро је

сањати их у сушно лето јер ће бити кише. Искре од бадњака су не само пчеле већ обиље стоке, жита. Брачна симболика плодности им се приписује иако их рађа само матица. Рој је организована заједница. Прва пчела која се роји не сме никако побећи јер ће за њим и сви остали. Жупљанке су се обавезно купале у лишћу дрвета на ком се први пут ројила пчела. Да не би побегла прска се водом, посипа песком да би се уплашила кишом и пева: Мат блага, мат бубо. Рој се хвата у кошницу натрљану матичњаком, стави на бео чаршав, а увече са њим однесе у пчелињак. Да би се множиле, у пчелињаку мора имати увек три празне кошнице, једна купљена, друга поклоњена, трћа украдена. То је крађа која је дозвољена као и да се узме по једна воћка у Жупи. Да би се добро множиле, кошнице се премауивале остацима теста од божићног и славског колача. Приликом сваке славе, током сечења колача као и на Велики петак спомињала се стока и пчеле чак и оне куће које их нису имале јер су га добијале у замену. Део колача се чувао и стављао у шећерну водицу током прехране. Прво вађење обављано је на Светог Илију, а последње на Преображење.

Змија у пчелињаку се није дирала., а ради заштите стављала се вучија (горња Жупа) или коњска вилица (Доња Жупа). Врана се убијала и стављала на колац на сред пчелињака да их птице не лове. Никад се не прича број кошница, нити колико меда имаш. На Бадњи дан се не даје ништа из куће сем меда као лек, а у горњој Жупи ништа после смркавања. Бадњаком се кадио обавезно и пчелињак.

Магијски карактер жупске народне песме посебно су сачувале у пчеларским песмама. Подешене су имитирању пчелињег лета па су врло старе:

Мат мат, матице,

Мат ,у своју кућу

Мат, мат, матице! (ЖЗ 691)

Архаичне молитве и благослови нису упућени природним силама, већ обићним створењима која треба да обезбеде сласти.

3.3 ТРАДИЦИОНАЛНО КУЛИНАРСТВО

ТРАДИЦИОНАЛНО КУЛИНАРСТВО:

- Кајмачке чобанске песме;
- Песме о кувању усијаним каменом;
- Песме о сушењу пастрме;

- Куваричке песме/мацаице (које примарно припадају домену еротског фолклора);

КАЈМАЧКЕ ЧОБАНСКЕ ПЕСМЕ

Кајмак и сир су основни производи људи који су живели у бачијама зато није ни чудо што се о њима највише певало. У Жупи их зову и бачијске.

ПЕСМЕ О КУВАЊУ ПОМОЋУ УСИЈАНОГ КАМЕНА

У плочким бачијама и данас се вода загрева помоћу усијаног камена који се убацује у чабар са водом. Ово су остаци од старих балканских народа. Њоме се видају чаброви, чабрице, заструзи, а и греје вода за прање и купање јер није било шпорета ни других судова сем дрвених:

Ој камен белутак ,
Да те загрејемо,
Да те усијамо,
Видамо чабрице,
Видамо застрзе! (ЖЗ 625)

ПЕСМЕ О СУШЕЊУ ПАСТРМЕ

Током пастрмљења песма је била неизоставна. Обично тај посао није радио један човек, па су ове песме певане двогласно или на више гласова.

КУВАРИЧКЕ(МАЦАРИЧКЕ) ПЕСМЕ

У свакој старијој жупској кући изнад шпорета је куварица са облигатним натписима:

Куварице мање збори да ти ручак не загори!

Куварице душо моја камо мене рана твоја!

Милана Петровић каже да су жупски трговци мацарицама звали куварице, а Јованка Пауновић манастирске слуге и поклисаре јер је родом из Тржца крај манастира Дренче. Ово сведочи да су веома старе. Нажалост, певачи се сећају само шаљивих мацарица:

Куварица пиле пече
Из пилета чорба тече(ЖЗ 697)
Купус ћемо да појемо
Куварицу да ...(ЖЗ 698)

3.4 ТРАДИЦИОНАЛНИ ЗАНАТИ И ЗАНИМАЊА

ТРАДИЦИОНАЛНИ ЗАНАТИ И ЗАНИМАЊА:

- Калемарске песме;
- Ковачке песме;
- Поткивачке песме;
- Тепсијске песме (са доминацијом демонолошких мотива)¹⁶³;
- Пинтерске/качарске песме (са доминацијом еротских мотива);
- Воденичарске песме;
- Ваљаричке песме;
- Шумарске песме;
- Рибарске/аласке песме;
- Рабацијске песме;

КАЛЕМАРСКЕ ПЕСМЕ

У Жупи су на цени били момци калемари јер се калемило свако воће па и бостан на врг. Девојкам су калемили свакојаке руже крај путева, а оне их неговале. Калемарски и резидбени послови су веома слични.

Калемљење воћака се обављало у јесен на процеп, у пролеће на зелен, а винове лозе зими. Сакупљало се по неколико резача. Ређање калемова у сандуке обављале су жене. Све радње су пропраћене песмом.

¹⁶³ „певање песама уз окретање тепсије обављале су жене“, в. Вукановић Татомир, Певање народних песама уз окретање тепсије, Гласник музеја косова и Метохије, књ,1, Приштина, 1956.

КОВАЧКЕ ПЕСМЕ

Ковачки занат нимало није лак. Започињао се у 12. години. Од меха, наковања и чекића прсти се криве. Наковањ се искивао у ноћи пуног месеца да би донео срећу, па зато ударање чекића о њега обавезно прати песма. Ковачи су били омиљени момци, без обзира на гаравост, јер су били великих и снажних руку и плећа. Само су од њих били крупнији дрвосече у Горњој Жупи.

Ковача је раније било много (Тошићи-Антићи у Трнавцима, Милослав-Курта и Диса у Вражогрнцима, Драган-Курта у Суботици, Деса-Гуска у Горњем Злегињу, Гала у Александровцу). Зову их и занатлијским. У њима је изражено задовољство радом па су ведрије, веселе, шаљиве. Певали су претежно ноћу, јер их ђаволи нису дирали док су радили, зато што је он створио чекић и наковањ по народном предању.

ПОТКИВАЧКЕ ПЕСМЕ

Поткивање представља припрему, корекцију кокопита и постављање потковице. Потковице и клинци су рађени ручно. Краве су се обарале, а коњи поткивали стојећи. Ако се на путу нађе изгубљена потковица, сматрала се срећном и чувала се. Копито се такође обрезивало. Претходно се омекшавало мазањем глине и коњске балеге. Прекривање се вршило врелом потковицом. Волови и коњи у Жупи се нису сматрали извором хране, већ краве јер је земља лакорадна.

Поткивачке песме стваране су ноћу јер је марва дању радила. Поткивачницу је некада имало свако село (Нићко Пецић-Вражогрнци, Драја-Новаци, Мицко-Трнавци, Скачак-Суботица). Занатлије и занатлијске куће су много лакше живеле од осталих. Отуда су ове песме ближе грађанској-чаршијској поезији него народној.

ТЕПСИЈСКЕ ПЕСМЕ

Певање уз окретање тепсије била је веома стара и некада развијена појава, али је после рата ишчезла. У трнавачком за сеоку Маговци и вражогрначком Максићи сви чланови задруге знали су окретањем тепсије у круг стварати тонове, поготову жене. Неки су знали изразити мелодију, ритам подићи, спустити тонове (Љубинка и Дида Маговац, Нада и Пера Максић). Ова вокално-инструментална традиција била је

заступљена у свим грнчарским породицама. Тепсије су најчешће правиле жене и певале песме:

Ала слеће озгор сас Жељина,
И пронесе под крилем девојку,
Љуто пишти под крилем девојка,
Не носи ме ало сас Жељина ,
Остаде ми момче нежењено!(ЖЗ 310)

ПИНТЕРСКЕ ПЕСМЕ

Пинтерске песме се другачије зову качаричке. Пуне су еротизма.

ВОДЕНИЧАРСКЕ ПЕСМЕ

Ноћу, док се млело жито или пшеница, воденичари (помељари) су певали гласније да би надјачали буку воденичких точкова.

ВАЉАРИЧКЕ ПЕСМЕ

Ваљање платна се обављало искључиво зими, па је рад био праћен песмом да би се заборавило на мраз који је стезао са свих страна.

ШУМАРСКЕ ПЕСМЕ

Жупљани су се шумарима додворавали ласцивним песама како би им дозволили да добију бољи терен за сечу.

РИБАРСКЕ-АЛАСКЕ ПЕСМЕ

Пецарошке песме се у Жупи не певају, већ певуше тихо.“Пре но што се пође у рибу , обавезно се проспе икра по жене, а иза куће окренеу леђа и помокри да би се риба пецала добро”, каже Драгослав Симчевић. Штап за удицу обавезно се узимао од дрвета близу мравињака или са њега. Митски цар риба, водењак се не спомиње, а нема ни беле боје као опште симболике. На Светог Петра се није ишло у риболов јер је

њихов празник. Нема много песама ни врста риба јер Жупа није богата водама, сем Расине у Горњој Жупи. Космолошких представа о риби која држи свет нема као и симболистичких елемената онога света. Елементи које сусрећемо углавном су народни и хришћански. Ако се прво улови греч , веровало се да ће улов бити лош, а ако шаран биће добар јер је посвећен Светом Николи, и његов је слуга. Штука није пожељна као првенац због зуба као и деверика због мале величине.

РАБАЦИЈСКЕ ПЕСМЕ

Рабацијски посао био је веома опасан. Обично су га обављала двојица па је у њима присутно старије или новије двогласно певање. Новијег су датума и певали су их искључиво мушкарци. Вера у чаробне језичке формуле одавно је ишчезла, али се певају и данас. За рабације су се бирали крупни и снажни момци који су добро баратали оружјем. Такав је био Драгослав Симчевић. Доњожупљани су у Крушевац возили вино и ракију и продавали, а горњожупљани су у доњу Жупу довозили кромпир, корита и мењали за кукуруз и грожђе. Кад су се враћали, укућане су храбрили песмом да су добро прошли:

Ој, јабуко, зеленико,
још зелена, а не нагрижена!
Ајде куме, ајд да запевамо,
ако могли, ако ни се дало
да ни бог да здравље и веселје (ЖЗ 714)

4.ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ

4.1 ЖУПСКЕ ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ

Обухватајући огроман број примера, љубавне песме одликују се изразитом тематско-мотивском разуђеношћу, успостављајући сложене везе са календарским песмама (посебно женским пролећним опходима), свадбеном лириком, баладама.

Разврстане су у љубавне, шеретске, дозивалке / припевушке / препеваљке. Низање примера следило је логику кретања од песама са доминацијом митско-ритуалних елемената (нпр. *лов у гори, чудан јунак, јунак устрељен од виле, играње јабуком/прстеном, небеска свадба, сејање / кидање / гажење биља и сл.*), ка профанизацији мотива, до певања о сасвим свакодневном (при чему се и у оваквим

текстовима некада могу назрети дубљи митски слојеви). Поштован је и тематско-мотивски принцип, уз покушај груписања мотива према сродности (удаја за недрагог, чежња, описи девојачке и момачке лепоте, љубавни дијалози, неверство и сл.).

Специфичан Жупски колорит обезбеђују песме са локалним топонимима и именима. Посебно је изражен у чобанским љубавним песмама, дијалошким структурама, шеретски интонираним примерима.

У ову групу смештени су и текстови орских песама, сходно примарној тематици, при чему је указано на мотив кола и орске примере у другим групама.

Жупске љубавне песме су најбројније, а по лепоти највредније јер су њихови јунаци из свакодневног живота. Љубав између двоје младих изражена је кроз различито нијансирање. Најчешће је уздах (ЖЗ 717), патња (ЖЗ 719), а ретко конкретно изражена (ЖЗ 721). О љубави непосредније говоре песме које опевају неостварену љубав (ЖЗ 719).

Момку нуде богату девојку Анђу дукатлику, али младић одговара:

“Милија је моја Ката, моја Ката без дуката!” (ЖЗ 784)

Драги је дражи од свега. То је најчешћа тема врло популарна на овим просторима, уствари природан нагон. Девојка више цени драгог него злато и сребро. Идеал младића и девојке такође је чест, али велике идеализације нема. Она је смерна, чедна, наивна, а младић здрав, снажан. Понекад је младић дат кроз мане: мален-премален, танак-претанак, блеђан-преблеђан; али вешто одговара:

“Ако сам мален, премален,
моме сам коњу лагачан,
ако сам танак, претанак,
ја сам рода госпоцка,
ако сам блеђан преблеђан,
млоге сам чколе учио” (ЖЗ 960)

Девојка је бела, румена, танка, висока¹⁶⁴; има вране очи, бисер зубе, медна уста, дуге руке као код Вука. У неким песмама тугује што је удају за старца (за чичу). Песме са овим мотивима често су шаливе. Нема песама о ружним девојкама као код Вука: “аршин дуга, два широка”.

¹⁶⁴ Али гледа преда се “јер скрива вилинску лепоту и одриче се вилинских моћи да би се свидела младићу и задобила просце” (Миодраг Павловић, Антологија ... Београд, стр. 167).

Мотивски љубавне песме Жупе су различите, али се најчешће пева о типичним моментима љубави: први сусрет, састанци, савлађивање препрека, срећан или тужан завршетак.

Први сусрети су случајни, девојка се загледа у непознатог младића. Није редак случај да при првим сусретима дође до љубавних изјава и малих сцена. Овчар краде кошуљу девојкама.

Неке су врло шаливе:

Момче иде Жељином,
а девојче падином,
он је гађка глогињом
он њега трњином,
не ћау се убити
већ се ћау љубити . (ЖЗ 764)

Млади се обично заљубљују на први поглед. Ретко се пева о поступном упознавању и зближавању, али једна песма је ипак изузетак:

“Двоје су се волели
из малена волели,
од малена до голема. (ЖЗ 920)

Има песама где драга спава (у башти, шуми, ливади), а младић се прикраде па јој стави струк руже на недра, прстен на руку. Често девојка баца венац цвећа низ воду, разговара са младићевим коњем или огледалом док се огледа.

Чезња за драгим се јавља јер је он далеко, преко три горе зелене, три воде студене.

Док чезне за драгим, поручује му да већ има сина:

и да му је његово име наденула

Удају за недрага није необична:

“Лепа Тода над воду стајаше”(ЖЗ 774)

“Греј месече, греј ладе”(ЖЗ 836)

Потуно сједињење љубави и природе имамо у песми:

“Два се драга у ливаде љубе”(ЖЗ 855/1)

У двама љубавним песмама опевана је женска лепота у само једном стиху:

“Лепа Пава у ковиљу спава”(ЖЗ 749)

“Лепа Санда над воду стојаше”(ЖЗ 772)

Љубав према некој девојци изазива супарништво међу заљубљенима, чак и побратимима:

О мој побро, мој по Богу брате,

Моје чорче оће поћи за те

Не узни је мој по богу брате,

Сама ми се сабља вади на те! (ЖЗ 965)

Понекад девојке варају момке, позову их да им нешто помогну, а онда побегну. Љубав се не може сакрити ни од кога, родбине, породице. Браћа су сазидала Смиљану у кулу јер нису била задовољна њеним избором. Ако су родитељи препреке, девојка куне младићеву мајку, а младић будућу ташту. Растанку двоје младих обично претходе црне слутње, најчешће сан, али у неким песмама растанак није мотивисан. Дакле, доживљајима кроз сусрете, чежње, састанке, сметње, слутње, растанак могу се груписати жупске љубавне песме које су веома разнолике. Битна особина жупских љубавних песама је и њихова синкретичност.

Ради боље прегледности треба у оквиру жупских љубавних врста извршити класификацију на подврсте и кругове по сродности. Како немају наслове, могуће их је класификовати по азбучном реду првога стиха. Међутим, осећајни и духовни живот у њима је разноврстан и богат па не трпи шематизам. Жупљани их зову ваздањске. Има их у обредним (великдањским и ђурђевданским), обичајним (сватовским), као и у записима који се не могу сврстати ни у једну књижевну врсту. Број мотива је огроман. Врло су подложне променама зато што их је певала омладина на саборима, најчешће у колу. Нема сећања на историјске личности и догађаје (сем у војничким). Сачувале су највише старине јер су стваране према схватању љубави патријархалног друштва. Осећања су дискретна, изнесена посредно кроз:

- 1) опис неког догађаја (ЖЗ 946),
- 2) персонификацију (ЖЗ 947),
- 3) посредне изјаве љубави (ЖЗ 999),
- 4) описе љубавних јада (ЖЗ 956, 957).

У песмама новијег датума (по ослобођењу од Турака) изражавање љубавних осећања је слободније и непосредније, нарочито у чаршијским песмама. Патријархална

жупска средина изградила је свој идеал лепоте, нарочито девојачке. Лице је румено што представља схватање о здравој, снажној и способној жени за кућне и пољске радове (ЖЗ 579). У чаршијским песмама девојачко лице је бело (негованост-нежност жене). Танак струк и висок стас истичу се и у градским и у сеоским песмама. Лепота црних очију и косе посебно је истакнута, док плаве нису идеал. Девојке играке и певице_славујке врло су отресите, али њихова одећа није битан елеменат лепоте. Мушка лепота није описана, на гласу су само црномањасте.

У основи већине љубавних песама је човекова саживљеност са природом. Млади се поистовећују са њом јер су њен саставни део. Зато се осећања исказују кроз односе биљака, птица или небеских тела. Љубавне згоде су: у природи, на ливади (ЖЗ 917), у пољу, винограду (ЖЗ 739), међу дрвећем (ЖЗ 794). Скала осећања без обзира на патријархалне стеге је веома богата и разноврсна, најчешће приказана преко биљака и цвећа.

1) Сузе девојачке и момачке исказане су кроз антитезу:

“Није вода од поситне кишице
но од суза девојачки
девојачки и момачки”(ЖЗ 738)

2) Девојка куне очи што нису виделе драгог који је прошао крај њена двора и провео брата рањенога :

И проведе брата Иво (ЖЗ 489, 808)

3) Драга чека драгог да јој дође ноћу:

“сламком врата забравила
све пенцере разчалмила”(ЖЗ 805)

4) Младића као и код Вука саветују девојке да не пије воду и не љуби удовице:

“но пи вино, а љуби девојку”(ЖЗ 287, 288, 289, 290, 291)

5) Драги поручује драгој да му дође:

“Посадићу бело гројзе
по мирису да ми дођеш!” (ЖЗ 265)

6) Младића срце боли за драгом па се обраћа мајци:

“Ћу ти умрем, мајко, рано у недељу,
рано у недељу на меку постељу”(ЖЗ 921)

7) Девојку не дају за драгог, већ за старца па она говори:

“Стар је војно трула јаворина (ЖЗ 735)

8)Љубчица зумбул пита зашто вене, а он јој одговара:

из корена изчупаше.”(ЖЗ 539)

9) Девојка моли гору да јој сакрије траг како је драги не би пронашао јер га је варала три године, а затим се удала за другог:

“Варала сам га три године”(ЖЗ 978)

10) Девојка у гори нађе рањеника, извида му ране , он јој обећа да ће је узети, али је преварио. Зато поручује:

девојачка вера тврђа од камена”(ЖЗ 975)

11) Раде буди лепу Паву, а после буђења следи слика девојачке лепоте:

беле руке расширула”(ЖЗ 749)

12) Младић пита дрво шта о њему говори:

“Оће ли ме скоро женит?”(ЖЗ 975)

13) Тоду море љубавни јадѝ, не може да спава, већ шета. Стара мајка се плаши да не озебе, али јој ћерка одговара:

“но ме боли срце за јунаком!”(ЖЗ 774)

14) Жупљанки је “дражи драги од брата”(ЖЗ 969), а Жупљанин моли мајку да му испроси вољену девојку, а ако му не дају прети:

гору ћу уватим!”(ЖЗ 969)

15)Жупљанке отворено питају момке:

“Шта ме глеаш испод ока?”(ЖЗ 964)

16) Младић пита девојку где је божур брала, а она му одговара.

“Младо момче, у твоје градине!” (ЖЗ 740)

17) Шебој се хвали:

“Кад ја цветам сва гора мирише”(ЖЗ 798)

Песама о женидби брата са сестром или неком ближом сродкињом уопште нема, какви су, на пример, били Зевса и Хере, Озириса и Изолде. То је у Жупи било најстоже забрањено. Поштовало се некрвно и сродство, а на крвно се пазило чак до седмог колена с једне стране. Нема ни песама у којима се жена удаје за мртваца или

сахрањује са њим.”Мене је казивао мој деда да се нека Лексија Кљаицка саранила зајно с човеком јел није могла без њега, ел је била много стара. Од каде ја памтим до денас тога нема”, прича Богосав Кљајић из Вражогрнаца.

Богатство и разноврсност мотива у љубавним песмама не оглада се само у броју варијаната, већ и у великом броју записа само једне песме. Веће су вредности песме записане у мање варијаната. Овај несклад између бројних и мање бројних је резултат омиљених мелодија које су се чешће певале у народу, ал је и укус старијих певача био сасвим другачији од млађих. Битна карактеристика жупских љубавних песама је њихова синкретичност. Свака песма има мелодију, и пева на одређен начин, најчешће у колу, или уз обред. Друга особина је стална променљивост јер се преносила с колена на колено, па се током преношења усавршавала у зависности од талента. Осећања су врло јака и испољавају се у разним тренуцима. Љубав прати: туга, бол, патња, жалост, срећа, стрепња, љутња, занос, сањарење. Женска лепота је чаробна, митска и магијска сила којој се ништа у људском бићу не може супроставити. То осећање опевано је кроз опис лепоте; више девојачке но момачке; чешће физичке, а не душевне. Опевана су сва људска осећања: радост, бол, нада, очекивање, срећа, несрећа, веровања, страх од небеских сила. Зато је љубав искрена, снажна, судбоносна.

У Жупи је највише забележено љубавних песама.¹⁶⁵ Скала осећања им је богата и разноврсна без обзира што су патријрхалне стеге биле велике. Најчешћи мотиви су:

- 1) жеља драге да види свог драгог,
- 2) величање драгог, милији је драги од брата,
- 3) драга чека драгог да јој дође ноћу,
- 4) девојка куне очи што нису виделе момка који је прошао поред њена двора,
- 5) девојке саветују младића да не пије воду и не љуби удовице,
- 6) љубавни јади девојке, шетање по авлији,
- 7) чудан сан девојачки,
- 8) драга казује драгом како ће је ноћу пронаћи,
- 9) чврста одлука девојке да не пође за старца,
- 10) кратка љубавна ноћ, полазак, задржавање,
- 11) протест драге што је дају за старог-недрагог или недорасло момче,
- 12) лепота девојке, у неким песмама дошла је до изражаја самосвест о лепоти, а у неким песмама поприма космичке размере,

¹⁶⁵ И пре удаје и женидбе живот није био нимало лак, а и после настајали су мрачни дани, нарочито за девојку; В. Ђурић, Антологија, стр. 12.

- 13) раздвојена девојка од стране Турака, њена жалост за драгим ,
- 14) младића срце боли за драгом па казује мајци,
- 15) младић не може да спава,
- 16) младић се загледао у девојачко бело грло ,
- 17) драги посматра ноћу просиоце своје драге,
- 18) драги моли мајку да му испроси вољену девојку ,
- 19) младић кабојаги прети девојци ,
- 20) младић се тешко разболео од љубави ,
- 21) младић разговара са неким дрветом шта девојка мисли о њему и обрнуто ,
- 22) јади момачки ,
- 23) јади девојачки,
- 24) драги хоће да се девојка сажали на његове јаде ,
- 25) девојка нешто пита враголастог момка ,
- 26) девојка везе нешто за њу и драгог ,
- 27) птица јавља девојци да јој се драги спрема на пут ,
- 28) соко буди девојку ,
- 29) жеља драгог да заспи под њеним пенџером ,
- 30) јадање девојке што је њени и браћа не пуштају да се састане са драгим ,
- 31) младић иде у лов па улови девојку ,
- 32) младић се жали на своју судбину ,
- 33) младић је погазио цвеће, а она га кабојаги куне,
- 34) пољубац је вреднији од свега ,
- 35) цвеће се најчешће хвали својим мирисом ,
- 36) мајка спрема девојку за коло ,
- 37) понекад је све речено у првом стиху ,
- 38) за целу слику су довољна само четири стиха ,
- 39) село закрчено цвећем, момцима и девојкама ...

Разноврсност мотива не огледа се у варијантама, већ и у многобројним песмама које немају варијанте. Најлепше песме су међу записима са малим бројем варијаната. Несклад у лепоти записа чешће лежи у мелодији песме, а ређе у укусу певача.

Људска фантазија нема границу. Најчешће: скида сунце на земљу, даје људско срце и ум месецу , камену, биљци, оживљује мртве. Она није ван материјалног света. Реално је приказана. Момак је желео да постане бисер што се и остварило. Без обзира на све људски доживљај је исказан простим речима, строго ограничен, само са једном

хиперболом. Фантазија је најчешће дата кроз: згуснуту слику, боју, вал жалости, зрачак радости, одсјај доживљеног . Понекад су сједињени: садашњост и будућност , прошлост и садашњост , све троје заједно.

Слободна љубав без зазора и кривице најчешће је у пејзажу. Несрећа се преображава у срећу с благословом природе. Људске слабости нису грех, већ су описане с разумевањем и хумором. Да би се остварио сан о љубави, потребно је одрицање и жртва.

Еротска фантазија дочарава љубав у разним фазама и нијансама. Отуда се љубав догађа у сну, на јави , али без злосутног предсказања. Девојка је заспала, соко лети и сипа јој злато у недра, за њом чезну цветови. Месечина је такође снажан еротски доживљај чежње, уз љубавна лукавства, замке завођења, згоде и незгоде. Најбољи улов младом ловцу је девојка, момку кошуља девојачка . Девојачко грло је такође еротска фантазија, дрво о ког би да се обеси, а због њега боли и срце и душа.

Отпор према неправди и искључености веома је присутан у љубавним песмама.Векики број песама грађен је на принципу контраста у сфери интимног живота: млад/стар, драг/недраг , благослов/клетва, близу/далеко, свој/туђ. Отуда много песама о слободи јудског срца:

Непосредније су оне песме које опевају неостварену љубав. Девојка тужи, плаче што је дају за недрага. Младићу није стало до вечере кад је девојка у питању.

Отпор према нечовештву изражава се клетвом¹⁶⁶. Ћерка куне мајку што је дала за недрага , девојка неверног драгана, снаха свекра и свекрву. Побуна против подле стварности врхунац је у стварању новог, лепшег, пунијег, човечјег живота. Несрећни најчешће идеализују себе и стварност. Оно што се жели приказано је у песми. Склоњено је све што не доликује, па цвеће говори људским гласом.

Међу жупским песмама има старијих са мотивима из средњег века:соко изнад бедема, девојка на градским вратима (бели двори, кула од камена). Има и новијих песама

Љубав је чежња¹⁶⁷, очаравање, реакција на лепоту као привиђење, нешто нестварно, необуздана страст,неостварена, прекинута, далеко, пропраћена клетвом, девојачка жудња.

¹⁶⁶ Односи између младих и старих су прилично непријатељски, Војислав Ђурић, Антологија, стр.14.

¹⁶⁷ И кад муж искрено воли жену, и кад јој се обраћа најнежнијим речима, она се не ослобађа ропског положаја. Јован у песми „Љубав мужа и жене“, неизмерно воли жену.Војислав Ђурић, Антологија,стр.14.

Растанци су дати низом паралелних појединости.¹⁶⁸ Мотив ускраћене љубави, удаја на далеко, уносе драматику у текст. Отуда има и кетве, јер је љубав смисао живота, па прерастају у баладе које су спој унутрашњих осећања и осмерачког стиха. Код Вука нема ауторитета у лирским песмама, али га зато има у песмама на међи. Мерима кетву подноси као судбину коју је заслужила, иако је сву трагику узроковала мајка чија је реч закон. У Жупи нема ауторитета.

Љубав мужа и жене опевана је ређе опевана. Они се воле, он јој се обраћа нежним речима, али је њен положај и даље ропски. Једно друго називају цвећем. Људи им завиде да зна биље од умиља.¹⁶⁹

Пелена у Жупи нема јер се се по свом унутрашњем својству везује за душевна стања и осећања горчине и јада, амбивалентност радост, сета припада поетици свадбене лирике. Прстена такође нема иако има примарну улогу у браку, отвара круг новог живота.

Породичне љубавне песме Вук није издвојио у посебну врсту, али жупске је потребно засебно посматрати.¹⁷⁰

Узрок неплодности су морални потреси, страдања, раздори. Жена нероткиња омађијала је мужа травама посебне моћи

Неке песме су сажете драме с контрастним дијалозима. Браћа зазиђују сестру да би је одвојили од драгог или најмлађи одводи у лов. Млада жена више јадикuje због самоће и страха што ће остати без заштите него за мужем који после прве брачне ноћи одлази у рат. Сестра замућује море сузама, јадима зауставља лађе. Брод не може да се отисне све док га не врате сестри. Том метафором и хиперболом снага љубави подигната је на висину природне силе којој се треба покорити. Губитак вољеног бића исто је што и нестанак сунца, а несан за вољеним смртна болест.

Заова спашава од гнева грешну снаху што је пожелела другог. Благослов се не чује од снахе, већ од брата.

У песмама које сликају породичну патријархалну породичну идилу, у основи је зла судбина женске чељади која се једноставно сматра робљем. Девојку, не питајући, дају за човека кога први пут види, у новом дому се све окреће против ње. Муж поступа према њој као господар, свекар и свекрва још горе, а ако нема порода њен положај је био још тежи. У кратком предаху пева успаванке само мушком чеду јер је морала да скрива материнску љубав. Мајчинска и сестринска љубав приказане су једноставно.

¹⁶⁸¹⁶⁸ У ЕР јелен за дан паде, а два дни болује за коштутом, 207

¹⁶⁹ Непосредним лирским обраћањем почиње највећи број песама прве Вукове збирке

¹⁷⁰ Ове песме певају о породици и задружискључиво у породичном кругу. У основи је туга у породичном животу и тешкој судбини жене доведеној у нови дом. Ове песме ретко идеализују живот у патријархалној опородици, певање је реалистичко, са шалјивим елементима. Тон им је дирљив и потресан; Н. Милошевић, Р. Пешић, Народна књижевност, стр, 208.

Мајка плаче за умрлим сином или сином кога шаље у војску. Сестра сузама мути море и зауставља лађу у којој харачлије одводе брата, затим вади очи. Сестре праве брата од свиле јер га немају. О братској и синовљевој љубави се ретко пева, а очинске готово нема ни у једној песми. Млади и стари се често непријатељски односе једни према другима. Заштиту и срдачност невеста налази код девера и заове. Они су јој једини пријатељи из којих људска човечност избија у први план па је ово један од најлепших мотива у нашој усменој лирици.

Људске слабости нису опеване, нити су грех. Неplодност у браку није узрок моралних патњи, страдања и раздора. Магијским травама љубав се штити од зла. Жупска породица није сцена раздора где влада неслога, јетрве не куну једна другу. Нема проклетства из прошлости које се остварује над недужнима као ни трагичних људских судбина. Бездушни синови не прогоне мајку. Отуда су жупске клетве налик на игру.

ЧОБАНСКЕ ЉУБАВНЕ

По казивању свих жена жупске чобанице су почињале:” Чувам овце све по доловима”; како би привукле младиће. Песма је здруживала чобанице из веома удаљених заселака, нарочито у Доњој Жупи. Међутим у Горњој Жупи, било је великих стада па се развило самостално певање кроза зубе кроз довикивање:

Ој, Јоване, је ли подне?

Да муземо овце

Саће, саће, саће

Није још, није још!(ЖЗ 865)

Врло су бројне и старе јер је Жупа некада била сточарски крај. Елементи љубавне лирике у њима су чести па их је тешко одвојити од њих. Чобани су врло смели и могли су песмом више рећи него у обичном говору. Вук је чобанске избегао јер их је сматрао нижим песмама. Док овце пландују, млада чобаница предиву се обраћа:

Да ја знадем мој гајтане,

Да ће тебе млад да носи

Свилем би те окитила

Златом би те украсила

Бисерима нанизала

Да ја знадем мој гајтане ,

да ће тебе стар да носи.

Ликом би те оплетала,

Рогозином поплетала

Копривама украсила.(ВЗ 866)

Овај пролећно-летњи посао симболизује кретање, слободу, дружење са природом, у основи усамљенички, обављали су подједнако и мушкарци и жене. Жупљани су се најчешће песмом обраћали девојкама:

Врни овце из горе девојко

Доћи ће ти из горе Радојко (ЖЗ 870)

Радојко је загонетан. "Може бити вук, било која шумска неман, власник шуме, ајдук, вољени", сматра Драгослав Симчевић.

Жупске чобанице отворено певају о младићима, ниховим дворовима, чаирима.

Благош мене и тебе чобанче!

Кад су нама двори распореду!

Распореду у једноме реду!

Двор до двора, чаир до чаира! (ЖЗ 865/1)

Стадо измиче чобанима јер су се загледали у девојке (ЖЗ 865/1). Песме о бачицама звуче архаично, па су врло старе. У њима има обредних елемената. Кад се овце први пут истерају на пашу, чобани их опколе и певају опколске, преласке песме. Жупске чобанске песме пуне су осећања и наде па делују по мало идеализовано. Паганско и хришћанско је помешано, а Христ је често добри пастир. Певале су се док су се изводиле магијске игре око стоке, премлаза, једења заједничког сира. Игра је подређена певању па су тешке за бележење. Изрази су типично сточарски, а однос према природи, животињама, земљи веома је битан:

Горо вита горо

По тебе ми расте

Смиље и ковиље

Чобанке га брале

У киту везале

Па горе говоре

Ти видела неси

што смо учинеле (ЖЗ 807)

У имитативној магији око стоке здравац има велику улогу:

Здравац цветак тијо поручује

Нека дођу чоре и чорице,
Нек оплету зелене венце,
Да ме туре себе у недарца! (ЖЗ 803)
Најбројније су песме о животу овчара:
Ој овчаре, млади јагањчаре,
Студенти камен под главу (ЖЗ 865)

Козе су чувала ситнија, ваљана деца да добију мало више снаге, свиње нејака, а волове врло јака и неустрашива. Ово занимање претходи земљорадњи, симболизује кретање, слободу, као и вечито човеково дружење са природом. Посао је усамљенички, претежно мушки, али су га у Жупи обављале и жене. Обавезно су шишале овце и остављале богу браду на последњој овци. Док су шишале, нису певале, јер се тај посао морао обавити брзо да не би овца цркла од страха.

Честа је слутња о доласку непознатог. У шуми су људи и хајдуци. Можда је у питању девојачка слутња о доласку непознатог, а можда и момак. Долазак на уговорени састанак не сме се погазити.

4.2. ШЕРЕТСКЕ И ЕРОТСКЕ ПЕСМЕ¹⁷¹

Корпус еротских песама обухватио је све текстове који од стране самих казивача нису контекстуално посебно маркирани. Отуда је на крају одељка дата упутница према свим примерима еротског фолклора у целовитој грађи. На тај начин пружена је могућност да се (стиховни) еротски корпус из Жупе чита и као целина.¹⁷²

Посебан круг породичних песама представљају шеретске песме.¹⁷³ Изржавају духовитост народа, умеју да насмеју оног ко их слуша. Хумор није увек безазлен, може да буде ироничан, а при том васпитно делује на присутне јер обично осуђује људске мане. Догадјаји су опевани са веселије и шаљиве стране. Наглашени су епски елементи јер имамо метафорично описан догадјај због чега су блиске епским. Не желе само да насмеју, већ поуче и усмере. Непосредног су израза. Вуковој 462. из необјављених рукописа веома је слична жупска:

На јастуци попуцали конци,

¹⁷¹ Шаљиве песме са шеретским асоцијацијама или јасном опсценом поентом сачуване су већ на страницама Ерлангенског рукописа... таквих је песама неупоредиво више у Вуковој заоставштини, нарочито у његовим антологијским збиркама (Снежана Самарџија, *Пародија у усменој књижевности*, Београд, 2004, 9)Ф

¹⁷² Слично указују *Ајдачић Ј. Јокић и З. Карановић, н. лит.*

¹⁷³ „Љубавна осећања су обележена еротском нотом. Веома су сажете, сликају еротску чежњу у широком распону (Љиљана Пешикан Станоја село запали, Нови Сад, 2007, 93.

Међу љубавним песмама има и еротских и оне уносе свежину у збирку. Жена је у првом плану, пева о себи и својим дражима без стида, па се разликује од патријархалне жене с моралне тачке гледишта. Она је блиска, доступна, физички и психолошки портретисана. Комично није у љубави као осећању, већ у љубави као поседовању, мада сам чин поседовања није у средишту збивања (ЖЗ 973/1). Хумор и еротско се међусобно преплћу. Неке песме су образац поступно развијене еротске поезије. Мушкарац се само прави да не зна оно што већ зна, али то тек треба открити. Девојке су само привидно незаинтересоване. Пут до жене није ратни поход на коњу и са оружјем као у епској поезији. Жупљани само гоне коња на појило јер епском јунаку не доликује да до плена дође без боја, мада у другим лирским песмама има јунака не коњу. Овде нема прељубе. Има хипербола и пренаглашавања. Захваљујући хумору све у еротској поезији постаје блиско, пожељно, човечно. Слави се слобода тела, крши се морални кодекс. Ако се нешто не сме у животу, сме се у песми, обично се прашта, не кажњава (ЖЗ 972).

Највећи део жупских еротских песама познат широј старијој популацији, о њима се доста говори, а мало пише. Срамотне речи су ушле у ове песме јер постоје у народу. Еротска поезија сачувала је Жупу од анонимности, јер се у њој крије једна права слика народног бића, шаллива, али неретко озбиљна. Жупљанин је аутентичан, изнад свега је паганска представа о животу народа, слободна словенска митологија, бескрасјан путени живот. Најближе су љубавним. Свакодневни живот избија јаче. Смех није намеран већ је израз посебних згода и незгода. Момче и девојке се кладе да ће спавати, да се неће дирати, али девојка је испала издржљивија. Живот је пун ведрине(ЖЗ 968), оптимизму нема краја (ЖЗ 971), на живот не гледају мрачно. Момак сања о одласку с девојком, два краставца у грудима замењује својим (ЖЗ 971). Конкретни физички однос није осиромашен већ су приказани са великом физичком снагом, ништа није без повода чак и физички обрачуни дотичних органа (ЖЗ 972). Врло су интересантне поскоћице- казивалице, које на први поглед немају никаквог смисла, али су део једног ширег контекста чији је смисао данас мање познат (ЖЗ 970). Није у питању простота речи, већ патријархални стид који је привидно велика загонетка који се у одређеним ситуацијама поштује (ЖЗ 972). Игра није у појединачним речима, већ у двосмислицама. Насупрот поскочицама, озбиљније су. Мушкарци и жене су слободни

и равноправни. Ерос руши све табуе, срећа се досеже, све је без стида (ЖЗ 977). У Жупи нема исмевања мана појединаца, нити варошана од градјана и обрнуто.

4.3. ДОЗИВАЉКЕ, ПРИПЕВУШКЕ

У пролеће и лето, кад спазе девојке из суседног села, момци запевају:

Зелен ора у горе!

Чоре мене говоре:

"Ој, ти момче, луче бело;

Ајде да се ми узнемо!" (ЖЗ 999)

Рима у њима није обавезна, а стих је од шестерца до десетерца. Пуне су изразитих метафора, епитета, хипербола, персонификација.

Постој сунце, рано не заоди!

Док навезем драгоме кошуљу!

На рукаве крила лабудова!

На колире очи соколове! (ЖЗ 1002)

4.4. ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПЕВАЈУ У КОЛУ-ПЕСМЕ ИГРАЧКЕ¹⁷⁴

Играчке песме најчешће су у склопу ритуала¹⁷⁵, али игра може постојати и изван обичаја где нису у контакту са њим. Жупске играчке су понегде посебна врста у колу, али се уз многе обреде изводе као играчке (јеремијске, ђурђевданске, лазаричке; где се не могу посебно извојити као играчке. Натезе је одвојити свадбене од играчких¹⁷⁶. Песме у колу имају форму осмерачке епике, али су је жупске изгубиле што је некада вероватно представљало историју и епоху овог народа. Вук је забележио епску осмерачку песму која се певала на гумну уз напомену „због природе терена“, док су се у Жупи играчке песме изводиле свуда јер је питома и равна-доња, а брежуљкаста горња. Али, ако се пролазило крај „губна“ обавезно се застало, певало и играло

¹⁷⁴ Владан Недић их није издвојио у посебну врсту и зато каже: "Сва обредна лирика праћена је песмом. Остале песме које се певају у колу махом су или љубавне-и сакупљачи су сродне варијанте слушале у другој прилици као такве- или су романце баладе и епске. Чистих играчких песама постоји мало, те не би могле чини врсту. Оне су затим и од незнатне уметничке вредности (Владан Недић, Антологија народних лирских песама, Београд, 1975, 26). Нада Милошевић Ђорђевић и Радмила Пешић песме у колу (поскочице, играчке уз коло) поистовећују с осмерачком епиком, „у колу се певају и бугарштице“ (Нада Милочевић Ђорђевић, Р. Печић, Београд, 1984, 192).

¹⁷⁵ "Приљубљене уз игру и уз обичај, чувале су несравњено боље стару грађу и облик" (Владан Недић, О усменом песничтву, Београд, 1976, стр. 36).

¹⁷⁶ Вук Карацић и Вук Врчевић исту песму о чудесном коњу бележе као играчке на свадби (СНП, В, 267); Вук Врчевић, Три главне свечаности, 200 стр. то је песма "У Вукића Бранковића: прва као игра с певањем, друга као мушка (лирска) песма.

приликом сваког обреда и обичаја. Ако је спровод пролазио поред гувна застајало се и поп је певао мало опело.. Обред се заборављао, али се песма преносила и памтила као играчка.¹⁷⁷ Понекад су осећања развијена и условљена самом игром уз коју су се ове песме стварале и певале. Оне су глас народа, али и сажета прича о појединцу који се по лепоти издваја од света . Имају изразите играчке и ритуалне вредности, јер им ритам одговара ритму кола, ритму игре. У зависности од кола, од врсте игре, ритам се мења у самој песми. Његова лепота се састоји у уједначеним, пресеченим или поновљеним облицима којима се истовремено прати или постиче игра и истиче доминантно осећање. Преко песме у колу најчешће се изражава љубав:

Опа цупа, скочи
да ти виђу очи
да виђу окице
да ти виђу косице
вране косице
вране до земљице¹⁷⁸
врана Жупљанчице. (ЖЗ 1007)

Извођење епских песама или лирско-епских у Жупи није забележено кога има код Вука(СНП, 5, 276; Врчевић их такође спомиње¹⁷⁹

Играчких песама о неверној жени која доводи у кућу младог нежењеног мушкарца са затицањем мужа нема у Жупи.¹⁸⁰ Ове песме у Жупи су се изводиле у дијалогу. Најчешће је то било натпевавање момака и девојака око кола уз кретање. Песама на нивоу приче нема , нити је коло простор за приказивање лепоте момачке и девојачке , већ простор зближавања младих да се што пре узму и зато се могу сврстати у друге врсте. Дакле, неке песме не могу без игре, без пратње покрета, што упућује на њихову старост и веома сложено значење.

¹⁷⁷ Вук је од митрополита Стратимировића забележио свадбену песму кад доведу девојку пред младожењину кућу " Калопер, Перо вита јело јело"као (Вук, И,376), а Миодраг Васиљевић је исту као дечију игру с певањем(Миодраг Васиљевић, Народне мелодије Црне Горе, Београд, 1965.

¹⁷⁸ Жупљанке косу не мере мачем већ је њено основно мерило до вране земље. Дуга врана коса је први атрибут лепоте. Мерење косе мачем забележио је Миодраг Васиљевић (Народне мелодије Црне Горе, Коња јаше приморкиња, 269, Београд, 1965.

¹⁷⁹ Вук С. Врчевић, Три главне свечаности: Божић, крсно име и свадба, сабрао по Боки которској, Црној Гори и Ерцеговини описао.. Ришљанин, Наклада књижаре Браће Јовановића, Панчево 1983.

¹⁸⁰ Оваких песама има у Ерлангенском рукопису, 25; и код М. Васиљевића, Народне мелодије Санџака, 481.

4.4.1. ИГРАЧКЕ ДОК СЕ ИГРА БРЗО ОРСКЕ-ТАНКЕ ПЕСМЕ ДОК СЕ ШЕЋЕ-ШЕТАЧКЕ-ШЕТНЕ ПЕСМЕ

Момци и девојке су се хватали у коло и пре но што би заиграли певали су песме. Задатак им је био да психички и физички припреме играче, да се међусобно запазе и покажу једни пред другима. Понекад су биле самосталне, а понекад саставни део којим почиње коло. Започињао их је коловођа:

Ватате се чорице до мене (ЖЗ 1011)

Да би се изабраница његовог срца ухватила до њега, остали би запевали:

Коловођа, дико наша

која ће ти бидне снаша (ЖЗ 1003)

Најчешће су их певале девојке уз свирајче или окарину, чим је почињало коло с десна у лево).

КОЛА У ЖУПИ

Дуге ноћи и сутрашњи празници омогућавали су да се кола играју до зоре. Почињало се стављањем прста у ухо да се не би оглувело и јаким певањем:

Оћемо ли запевати,

Запевати, заиграти (ЖЗ 1005)

Наизменично су се смењивали мушки и женски гласови па кола. Често су биле представе о ономе што се десило у селу или земљи, па многе догађаје које није забележила историја, опевао је жупски народ. У свадбама су играли нагарављени мушкарци, прерушени у жене и обратно. Чауш (дебели сват), сав у дроњцима играо је храмајући да би одстранио пажњу демона од младенаца. Неки сватови су стављали овнове и јареће главе или рогове, штављену чапру (кожу), носили дрвене сабље. Маске су биле честе и код других обреда и обичаја.

У целој Жупи на трећи дан Ускрса играла се необична игра да би се помогла сиротиња која је требало да се уда или жени. У средини кола седео је мушкарац преобучен у женско и држао дете-сироче у крилу. Крај њега је био други дроњави мушкарац који је носио капу и прилазио играчима говорећи: “Твое дете” на шта је овај стављао новац и тако редом.

Играње под маскама у Жупи указује на обредно порекло обичаја јер су оне обавезни обредни реквизит. Црква их није прогнала иако преовлађују трагови мађије и

остаци из прехришћанских времена. Потпуно прерушени играчи су о: свадбама, Божићу, Покладама, Ускрсу, а делимично: додоле, лазарице, краљице. Реквизити су најчешће: оружје, барјаци, палице, мотке, мараме, рогови, главе...

ЖУПСКЕ ПОСКОЧИЦЕ

У колу,¹⁸¹ у брзом ритму игре изводиле су се кратке песме поскочице. Потичу из времена настанка поезије када је била неодвојива од игре, што говори да је игра потчињена песми, не само у њој већ и у сватовским, краљичким, додолским. Имају припеве и друге стилске украсе. Спој пантомиме и драме имамо у жупским као у 267. песми ВЗ, јер песма брзим ритмом прати радњу, па се могу сматрати праобликом драмског извођења:

Игра се одвијају по унапред задатим правилима као интеракција више група играча кроз дијалог. У питању је појединац и група, где имамо приближавање игре глуми. Песме су пуне покрета.¹⁸²

У колу се изводиле лирске осмерачке, лирско-епске осмерачке. У каснијим записима певају се дуге лирске песме које прелазе у лирско-епске.

Игра је потчињена песми јер је ритам равноправан или доминантан, а играчку песму прати поскочица.¹⁸³ Има песама:

- 1) девојачког и момачког избора,
- 2) позивања играча у коло,
- 3) удварање,
- 4) жена долази у коло пошто је истукла мужа и
- 5) шаљива песма о болесном драгану¹⁸⁴

¹⁸¹Играчка песма потиче из времена настанка поезије, када је ова била неодвојива од игре, у њима је по правилу игра потчињена песми, ритам игре ритму песме, чести су припеви и други стилски украси, а такође су у њима присутни елементи пантомиме и драме; зато се ове песме сматрају једним праобликом драмског извођења (Речник књижевних термина, Београд, 1985, стр 260)

¹⁸² Вук, српске народне пјесме, II, стр. 135.

¹⁸³ Вук караџић, СНП, 262, 263; СНПр И, 113, 114, 117, 120, 124, 125, 126, 137, 128, 135, песме девојачког и момачког избора; СНП 764,

¹⁸⁴ Сличне поскочице или исте забележили су касније Васиљевић из Санџака, 24; Црне Горе, 10, 127, 141, 324, 374, 500; Матицки 209; Карановић, 1990, 203, 205; прелове уз коло: Јанковић, 203, 204, 206, 218, 227; Васиљевић, Санџак, 5а, 28а, 28б, 28в, 44, 92, 194, 270б) Васиљевић, Лесковац, 277, 284, 285, 287; избор девојке или момка: Васиљевић, Санџак, 36, Васиљевић, Лесковац, 277, 284, 285, 287; Љ. Пешикан, Станоја село запали, Нови Сад, 2007, стр. 69.

4.4.2.ОРСКЕ (ЛАКЕ,ТАНКЕ,ПЕСМЕ ОД КОЛА,ДОК СЕ ШЕЋУ У КОЛУ)

Многа кола почињала су лаганим шетњама праћеним песмама. Најчешће су се смењивали мушки и женски гласови,ако их је било. Чорице су играле малу децу овим песмама и колима од рођења.

5.ЕРОТСКЕ ПЕСМЕ

Еротске песме су веома бројне. Еротизма има готово у свим жупским песмама. О њима је већ било говора у одељку 4.2.

6.ЖУПСКЕ РУГАЛИЦЕ-ЗАДИРКИВАЛИЦЕ

Специфичне према намени, разврстане су у ругалице, задиркивалице и чобанске подругачице. Успостављајући везе са појединим мотивима љубавних и свадбених песама, доприносе формирању „обрнуте“ перспективе, тематизујући и антипонашање.

Увођење локалних топонима нуди и слику социјалних односа на микроплану.¹⁸⁵

Још је Аристотел у „Науку о пјесничком умећу“ рекао да су „ругалице“ песме о животу „ништавних.“¹⁸⁶

У Жупи су се певале кратке песме у којима се исказује ругање једне групе људи из једног места или друштвеног слоја упућеног другима¹⁸⁷. Обично су десетерачке и исмејавају сиромаштво села. Помало су заједљиве са епиграмском поентом:

Вржогрнци, зар си и ти село?

Бргем село, а долем бунари

и у њима капи воде нема

а момчићи да ји бог убије

све у аленејше антерије

¹⁸⁵ В. Г. Љубоја, *Етнички хумор, Београд, 2001.*

¹⁸⁶ Аристотел, *Наука о пјесничком умећу*, Загреб, 1977, 9.

¹⁸⁷ На песме о патки поткованој, гуски оседланој наишао сам само код жупских Цигана.Почињале су са „Видех чудо невиђено“, као У ЕР „Видох чудо прије ненадано (ЕР 4),или „ Виђех и не нагледах се (ВЗ, И, 712).Дакле имамо константацију, негацију, па потврђивање чуда.Присутан је оксиморон, неспојивост појмова. Јунаци су постављени у непријатне ситуације, локалитет, погибије.Логички поредак је потпуно изокренут“ Мртав паде, здраво кући дође (ВУК И 713). Жупски Цигани певају „Благо томе ко памети нема, док Вук“ Тешко томе ко памети нема (ВУК, Пословице, 5577, 5558, 5576).

закрпљене нове би ји биле (ЖЗ 1076)

6.1.РУГАЛИЦЕ

„Ругалице одраслих су много дубљег захвата но оне дечије. Руга се човек човеку, село селу, покрајина покрајини, братство братству, племе племену, народ народу, породица породици, а и да не говоримо о ругалицама на рачун физичких и психичких, моралних и материјалних мана и недостатака, како појединаца или струка и професија, тако и њихових сталежа, или и самих других народности.

Ругалице имају заједљив тон, али могу да имају епиграматичне поенте, које прелазе у духовитост вишег реда.

Веће и боље ругаличке творевине су оне: на рачун ловаца, аласа, нарочито бескућника.

Као посебан циклус занимљивих песама издвајамо песме, намењене у првом реду деци, а које опевају разне животиње, њихово чудно одевање, особито њихове љубавне авантуре, а има и правих епски заснованих женидби“.¹⁸⁸

Вук је унео неколико ругалица код речи: дрински, коренита, селин, гостиница¹⁸⁹ и врло су сличне жупским које су живе и данас.

6. 2.ЗАДИРКИВАЛИЦЕ

Жупњани су најчешће задиркивали девојке које се нису удале.

Трт Миљојка, зар си још девојка (Ж З 1079)

Ако је неки момак бегенисао неку, певали су крај ње:

Ветар дува и прашину носи,

Оде да проси! (ЖЗ1078)

6.3.ЧОБАНСКЕ ПОДРУГАЧИЦЕ

Чобани горњожупњани често су се подругивали једни другима нарочито ако нису били из истог села. Никада није долазило до туче јер их те песме нису много погађале.

¹⁸⁸ Маја Бошковић-Ступли, Усмена књижевност Школска књига, Загреб, 1971, 296.

¹⁸⁹ Вук Караџић, Српски рјечник, Нолит, Београд, 1977, види објашњења уз ове појмове.

Плочки чобани најчешће су се ругали једни другима, врло смешним песмама које се готово ретко где чују.

Плочанине,
пречувај ми свиље!
Док се вратим,
ћу ти платим
два шамара.
Док се врнем,
да обрнем! (ЖЗ 1084)

7.РУДИМЕНТАРНЕ БАЛАДЕ-БАЛАДИЧКЕ КРАТКЕ ПЕСМЕ

Младе Жупљане некада су прогонили, ако су се волели тајно, чинили свашта и једино их смрт може саставити¹⁹⁰ Нарочито се догађало ако је богат заволео сиротицу и обрнуто.Врло су кратке па су ближе бугарским¹⁹¹ него Вуковим.¹⁹²

Уводни и завршни стиховису истикао у бугаским или српским из свих крајева:

Имам драгог па да глејам
Од малена до голема
Глејали се никад доста
Никад доста ни до века
Стареји не опазише
Опазише, растурише (ЖЗ 1098)

Жупске мајке не заклињу синове мајчиним млеком којим хоће да их казне због непослушности, али покушавају да их ожене девојкама које су оне изабрале(ЖЗ). Смрт момака као код Вука није описана,¹⁹³ а нема ни смоубиства (ВЗ 342).

Млади не поручују да их сахране заједно, али родитељи то чине. Нема психолошког нијансирања развијенијих описа осећања заљубљености, поступака, дијалога, гестова, понављања, наговештаја због краткоће као код вука (ВЗ 345). Ово упућује на обредно певање¹⁹⁴, на бугарску архаичнију структуру, а не на модернију Вукову.

¹⁹⁰ Песме о прогоњеним и у смрти састављеним љубавницима налазимо у Ерлангенском рукопису из 1720. г.65.

¹⁹¹ Блгарски балади, И, 1963, 244, 247, 249.

¹⁹² ВЗ И 341,342,345.

¹⁹³ ВЗ, И, 342, 343, 344, 345.

¹⁹⁴ На хоро, (Блгарски балади, И,238,240, 244); на седјака(Блгарски балади, И, 241); на Спасовдан(Блгарски балади,И,239);као сватбена(Блгарската , 246)

Жупске баладе се и данас чују јер су млади све до седамдесетих година умирали веома често, нарочито „чорице“ од „јевтике“ (ЖЗ 1098).

Мајка најчешће буди сина, на шта јој он одговара да не може, да су га три виле давиле. Прва је мајка која вади очи, друга- сестра срце, а трећа будућа невеста. Мајке су најчешће браниле синовима да узму ону коју воле, већ по својој жељи. Намеће се питање, откуда сестра јер су браћи биле најближе. Брат је очекивао заштиту од сестре кад је забрањена љубав у питању. Оне су то прве сазнавале. Али, положај младе женске чељади био је веома тежак.

Буђење је ујутро кад нема месеца па су ове песме аналогне пастирској песми у којој су вештице срце изјеле пастиру. Јутро је доба кад их нема и веома погодно за оживљавање и магијске радње биљем и оздрављењем. Ноћ је оптимално време усмрћивања. Мајка је брижна, буди сина, али истовремено демонска и страшна. Док вади срце, зла је само привидно, у самомом јутарњем обреду она је добра. Увођење љубе указује на сексуалност-репродукцију, а син је само жртва због мужевности.

Будући да су на наративном плану релативно слабо развијени, примери са баладичним мотивима (*изједен овчар, немотивисана смрт (за коју се може претпоставити да је изазвана „вишом силом“ и сл.*), означени су као рудиментарне баладе.¹⁹⁵

Успостављање целовитог корпуса Жупског баладичног певања обезбеђују упутнице на крају одељка, те напомене уз конкретне варијанте.

Баладичан садржај и кратак напев су основа текста, што нам лако омогућава да препознамо старо и новије. Код њих све варира: мелодија, стих, ритам, мотиви, уводи, поенте; јер сваки појединац индивидуално осмишљава исти догађај:

Зора руди мајка сина буди

Устај сине чорице пролазе

Нек пролазе моја прочи неће... (ЖЗ 1092)

195. „Балада је песма с богато израженим елементима лирског и драмског карактера“ Милошевић/Ђорђевић в. балада

8. ПЕСМЕ СА ПСЕУДОИСТОРИЈСКИМ МОТИВИМА

8.1. ПЕСМЕ СА ЕПСКИМ И БАЛАДИЧНИМ МОТИВИМА

Невелика група обухватила је текстове са епским и баладичним мотивима (нпр. *делија девојка, завет умирућег јунака*¹⁹⁶ и сл.), те и лиричније примере блиске регрутским песмама.

У горњој Жупи неговале су се песме са епским и баладичним мотивима. У њима се најчешће спомињу Турци јер је највећа караула била изнад Плоче која се и данас тако зове, а најзлогласнији ага је био Плочки. Отуда се о њему најчешће пева и у мобарским песмама. Плочани су најчешће исмевали Турке:

„Вино пијеш, Турчину се смејеш,
песме певаш, Турчина исмеваш! (ЖЗ 1096)

8.2. ПЕСМЕ СА МОТИВИМА ИЗ УСТАНКА

Први српски устанак снажно је одјекнуо у Жупи, нарочито горњој јер су се Турци ту најдуже задржали, готово као у Врањском округу. Најчешће је опеан вођа Жупљана у Првом српском устанку, Пера Ђукић. У њима има и шaljивих елемената када се спомињу освајачи.

Кад загрме Пере Ђуке але
и појуре по Жељину Турце
на кочеве и заподену... (ЖЗ 1108)

8.3. ЖУПСКЕ ПЕСМЕ ИЗ 1. СВЕТСКОГ РАТА

Жупа је за време првог светског рата остала готово пуста¹⁹⁷. Ниједна мушка глава од шеснаесте године није остала, већ само богаљи и старци.” Таде се није певало,

196 М. Бошковић Стули је урадила анализу трансформације мотива управо кроз пример песме из Другог светског рата в. Усмена књижевност стр 317-357.

197 У обичном животу људи нису смели ништа носити од одела што је урезано или од ујамка. “Жене гатају да урезницима не ваља шити ништа што се носи на себи, а мајка свога сина саветује:

Да се чува и да се учува
Од ујамка и од урезника

но самћим кукало. Швабе, Мацари, Бугари све покупише, а наја ишла у Буковик те купила жир, букову кору и грање те не тем преранила једне зиме. Сећам се да су ни се Бугари смејали и певали:

Киша пада Србија пропада

Киша роси родна жупа проси (ЖЗ 1115),

На шта смо и ми а да не не чују одговарале:

Киша пада Бугарска пропада

Киша роси Бугарска проси (ЖЗ 1117)

или:

Србија мала предала се сама

Само Жупа не могла од срама (ЖЗ 1115) "вељу" Сандолена Кљајић.

Како су их у почетку у Жупи певали "укупатори" неколко њих их је звало укупацијсе, укупаторске песме. Готово да их се не сећају, већ само почетака који су најчешће имали пропагандно-политички карактер.

Песме су преузимане и гајене касније по повратку ратника са фронта, па нису изворне. Спомине се Кајмакчалан, Албанија:

Нико не зна шта су муке тешке

док не пређе Албанију пешке (ЖЗ 1114)

Најчешће говоре о војничком животу. У њима су изражена осећања људи одвојених од породице, али више њихових мајки, сестара, жена, заручница.

Родољубива осећања у Жупи дошла су до изражаја у многим приликама у периоду робовања под Турцима, али је мало записа о личностима и догађајима пре 19. века. Има песама у којима се спомињу личности из 14. века: цар Урош, кнез Лазар, Милош Обилић, Марко Краљевић. Народ је стварао своје јунаке који се опиру ропству, чак и лик девојке јунака. Први српски устанак, српско-турски ратови седамдесетих, балкански ратови, Први светски рат снажно су одјекнули у Жупи. Опеван је Стојан Чупић –жупски војсковођа у борбама против Турака као и битке, погибије младих људи посебно на Кајмакчалану. Лакше их је поређати по личностима и догађајима које опевају него на подврсте и кругове. Најчешће певају о:

Међутим, када су полазили у рат Жупљанима се обавезно у појас урезивало по нешто, бели лук, крила од слепог миша, а дукати такође урезани скривли за не дај боже (Кад човек полази у рат, треба са собом да носи мало мало од урежњака и мало од ујамка, па га неће бити олово; Саватије Грбић, Српски народни обичаји из среза Бољевачког, стр. 280.

- 1) борбама са окупаторима,
- 2) победама,
- 3) погибији истакнутих бораца,
- 4) терору окупатора,
- 5) вери у брзу и коначну победу,
- 6) страдањима,
- 7) локалним борбама,
- 8) личностима из Жупе,
- 9) рањеницима и
- 10) њиховим последњим порукама својим најдражима.

Велики број записа породичних песама потврђује да се у патријархалној жупској средини много поклањало пажње породици и породичном животу. У њима је најјаче дошло до изражаја патријархално схватање и патријархални морал друштва. У песмама новијег датума присутан је отпор и бунт према строго утврђеном реду ствари у патријархалној заједници.

8.4.ПЕСМЕ ИЗ 2. СВЕТСКОГ РАТА

ЧЕТНИЧКЕ ПЕСМЕ

Четнике песме су типичне и оригиналне, мада су истог типа, борбеног, револуционарног, ослободилачког духа и садржаја. Присутан је дијалог као у песмама из Првог српског устанка. Третиране су као посебан облик. Структура им је готово иста. Певају о бунтовницима, робијашима. Дражи, Калабићу, Кесеровићу, краљу Петру. Типично жупских песама о Дражи и Титу нема јер су се брзо шириле широм земље.

Ој ти Плочо, ти село на брегу,
 У тебе се све четници легу
 То је нама наша борба дала
 Да имамо Кесеру маршала (ЖЗ 1125)

Сеоске регрутне песме имају војнички тон и полет, па су обогатиле народно стваралаштво Жупе формом и садржином. Нада у коначну победу је свеprisутна. За разлику од осталих песама Ноба сачувале су делимично изворност. У њима нема

потпуног исправљања и прилагођавања књижевном језику. Нису истраживане ни проучаване због друштвених прилика.

Жупљани су партизанске песме из ината преиначавали у четничке, мада су крајем рата у Жупу продрле партизанске песме.

ПАРТИЗАНСКЕ ПЕСМЕ

Партизанске песме шириле су се и на ове терене. Не може се поуздано утврдити ни година настанка песме иако нам је време настанка веома блиско. Нема песама о биткама и јунацима јер битака у овим крајевима није ни било. Нису аутохтоне, али би једна из Криве Реке могла бити:

Заплакала Крива Река
Грке сузе она брише
Ништа она нема више
Бугари ју запалише (ЖЗ 1121)

При крају рата много младих Жупљана је изгинуло на Сремском фронту, а да им се гроб не зна. Читава села остала су пуста (Лаћислед, Мрмош). Без обзира на то, најчешће је опевана мајка која налази гроб мртвог сина, али се устанак и активности у боју не спомињу.

Устанак је био воља народа на коју ће се страну одредити. Зато песама о устанку нема па се револуција не може прартити од првих устаничких дана до краја борбе. За разлику од четничких, партизанске потпуно су прилагођене књижевном језику.

Песама о обнови и изградњи Жупе нема јер тога није ни било. Међутим, песама о обнови земље има јер је сва мушка чељад била укључена због четничке оријентације. Само су неке породице које су се пред крај рата определиле за партизане биле поштеђене (Кљајићи и Атанасковићи из Вражогрнаца, Миловановићи из Доњих Злегиња, Алексићи из Александровца). Ипак имају историјску вредност јер су доказ живота Жупљана у најтежим ратним ситуацијама. Људи нису знали на коју ће страну. Окупатор један, а браћа Милун, Обрен и Марко Петровић из Вражогрнаца на три стране: Милун у кесеровиће, Обрен у партизане, Марко у четнике.

8.5. ПЕСМЕ ИЗ СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ ПЕРИОДА-РАДНИЧКЕ ПЕСМЕ

Фолклорни развтиак ових песама у тесној је вези са друштвено историјским развојем радничке класе и савременог народног певања. Отуда се теза да су се ове песме одвојиле од народних и развијале под утицајем писане књижевности не може прихватити. Ову проблематику новија фолклористика мора превазићи. У њма су се најчешће исмејавала лажна боловања:

Ала волем овај режим

Плата иде а ја лежим (ЖЗ 1140)

Играм коло специјално

Мене лечи социјално (ЖЗ 1141)

9.

КОМПОЗИЦИЈА ЖУПСКИХ ПЕСАМА

Жупске лирске песме су садржински, структурално и композицијски сличне осталим народним. Лирски субјакат је носилац осећања које је садржина песме и казује га непосредно, субјективно, емотивно обојено. Спољашња структура је идентична као код Вука (строфа, стих, полустих, акценатске целине), као и унутрашња: тема, њено развијање, емотивни и мисаони закључак.

Код жупских народних песама сусрећемо стандардне видове композиције као и у песмама из Вукове збирке:

- 1) монолошки,
- 2) дијалошки,
- 3) приповедна форма с монологом,
- 4) приповедна форма с дијалогом,
- 5) монолог у монологу,
- 6) дијалог у оквиру монолога и
- 7) описно приповедање обликоване лирске ситуације.

Монолог представља само исказивање замишљеног. Обично долази после експозиције. Алегорија монолога је најчешће у контрасту с експозицијом. Монолошке песме не само да су најчешће, већ су најзаступљеније како и у Вуковим такоу жупским и другим невуковским збиркама. Највише је кратких монолошких, исповедних, затим дијалошких. Лирско обраћање упућено је девојци, рекама, птицама, чарној гори, цветовима, ливадама, тамној ноћи. Има га и током целе песме. Приповедних са

дијалогом има, као и приповедних са монологом . Нема комбинованих, а ниједна песма није обликована само приповедним начином без дијалога и монолога. У њима се девојка најчешће обраћа цвету који је сама засадила.

»Ој, Росино тија водо ладна,
превези ме тамо и овамо,
тамо ми је село омилело
и у селу најлепша девојка
узо би је, но ми не да мајка
укро би је, ал је чува стража,
бог ће дати стража ће заспати
и украсћу прелепу девојку«(ЖЗ 46)

Монолошке песме су неодвојиве од понављања:

»Одби се грана од јоргована,
а лепа Миља од свое мајке.« (ЖЗ 60)

Паралелизми су, такође, обавезни. Важну улогу у монологу имају анафоре и други облици понављања:

»Ој, ливадо, зелена ливадо,
што си тако зелена полегла?
Ој ливадо, што си некошена?
чобаницо, што си непрошена!« (ЖЗ 532)

Колективан монолог имамо у следећем примеру:

»Благош мене и тебе девојко
кад су нама двори распореду,
распореду у једноме реду,
двор до двора, чаир до чаира.« (ЖЗ 593)

. Најчешће је приказана потпуна сагласност између два носиоца исказа:

»Ој, девојко, де си божур брала?«
»Младо момче, у твое градине.«
»Ој, девојко, да сам те видео?«
»Младо момче, шта би ми чинео?«
»Ој, девојко, ја би те љубио«
»Младо момче, а шта би ми било?«

»Лице би ти било изгрижено
ки јабука у детиње руке.« (ЖЗ 697)

Често има разилажења, али они не попримају облик драматичног:

»О, мој Мијо, де си синоћ бијо?«

»Драга моја, болела ме глава«

»Несам ли ти, Мијо, говорила

да је вода свака ледничава,

удовица срца ледничава.« (ЖЗ ,712)

Исти ефекат имају монолошке песме у којима је уграђен дијалог. Он је у функцији преношења приче:

»Брегем шеће Жупљанка девојка,

брегем шеће, па се огледњује:

Аој, лице, аој, бриго моја,

а ја мишља да се удат нећу.« (ЖЗ , 603)

Композиција дијалошких песама утемељена је на паралелизму два говорна низа, а не радње. Приповедне форме без дијалога и монолога у Жупи готово да и нема.

О композицији жупских народних песама које су дуже може се много говорити, али о краћим не јер прате одређене радње - било обичајне, било обредне. Како се обред или обичај морају брзо завршити, морају бити углавном што сажетије.

Дакле, постоје неколико видова композиције жупских народних песама, које се подударају са видовима композиције осталих лирских врста.

Песме препевке, које нису бројне (а најбројније у Вуковој збирци), имају ову структуру. Словенска антитеза појачава свечану атмосферу као и у осталим песмама.

Оне су дуже и разноврсније « од оних по сећању», па су дијалошке. Дијалог је општи облик највећег броја лирских песама и има много различитих спољашњих и унутрашњих обележаја као и осећања и мисли. Све међусобно разговара: цвет са цветом, девојка и сунце , младић и девојка, птица са птицом, мајка и ћерка, риба и девојка... Једном речју све говори, радује се , љути, тугује, куне, благосиља.

Приповедна форма с дијалогом је редја. Присутни су не само лирски, већ епски и драмски чиниоци. Садрже наративан увод - кратак опис сцене и времена.

Описно-наративни тип је најређи:

Приповедна форма без дијалога и монолога у народним песмама је ретка. Има је код врста где се понављају паралелно низови радње исказани узлазном или силазном градацијом.

10.1.1.

СИМБОЛИКА БИЉА

Жупљани су одавно уочили лековита својства биља па су га користили у чајевима, ракији, вину, меду. Како домаће¹⁹⁸, тако и дивље, поред лековите функције имало је и магијско-ритуалну, али његова употребна вредност није занемарена.

У жупским песмама као код Вука¹⁹⁹ и Бугара²⁰⁰ јавља се исто или слично биље: дрвеће (јела, бор, јавор, топола); дивље цвеће (смиље ковиље); домаће (ружа, зумбул, каранфил); лековито (здравац²⁰¹, пелен...); житарице (кукуруз, пшеница, просо, елда); остале (лан, конопља...) Свака биљка има одређено магијско, митско, исцелитељско место.

Међу биљкама посебно место припада здравцу.²⁰² Само име асоцира на лековита својства.²⁰³ Њему је једино раван босиљак у жупским песмама, остале биљке заостају. У Жупи се као лек за људе не употребљава, једино се ставља у воду стоци и живини да пије.²⁰⁴ Од њега се плео венац за овце кроз који се и обављала прва мужа и китиле посуде.²⁰⁵ Купање деце у води са здравцем доводи се с рођењем Исуса Христа. Његово браће на раскрсници је симбол мировања и буђења вегетације, што представља везу са Деметром и Персефоном, чиме се завршава соларна равнодневница, а почиње лунарни циклус.

Босиљак представља љубав и здравље у Жупи. За њега везани бројни обичаји од рођења до смрти. Бебама се стављао у колевку, а девојке њиме мирисале испод кошуља. Њиме су одгонетана вечита девојачка питања везана за удају. Веровало се да

¹⁹⁸ Биље у баштама и чепарима расађивало се на Биљни петак или Цвети да би добро цветало и мирисало. Обавезно се доносио из шуме по који бусен дивљег цвећа и засађивао заједно са питомим, а на Ђурђевдан капија и остало се китилио такође са помешаним цвећем. Градинчиће су неговале искључиво жене.

¹⁹⁹ Најчешћи парови су: зелен бор-румена ружа (ВЗ И341), зелен бор-винова лозица (ВЗ, И, 342), зелен бор-зелена борица (Вз И, 345, ЕР 213), бршљан трава-зелен борић (ВЗр ИИ, 398), ружа-лоза (ВЗ В, 613), руке-јабуке (ЕР 65)

²⁰⁰ Парови код бугара: босиљак-ружа ((Арнаудов, 1931, 36, Блгарские балади И, 1993, 236), јавор-јела (Арнаудов, 1931, 35, Блгарские балади, И, 240), босиљак-бршљан (Блгарские балади, И, 1993, 237), топола и лоза (Блгарские балади, И, 241), зелен бор-борика (Блгарские балади, И 242); вита лоза винова-јела и бршљан (Блгарские балади, И, 243).

²⁰¹ "Здрав, здрављаче, нов, новљаче", рек гдекојимладу мјесецу кад га први пут угледају. Гдекоји уз то још поскоче према мјесецу, а гдекоји И ночану кесу ако у њој доста новца имају, тресну према њему. Вук Караџић, Српски рјечник, 1852, 207).

²⁰² Гераниум мацорхисум-лат, ждраница, прибој, обрасла жлездастим длакама, листови перасто дељени, лишће изузетно миришљаво са опасним бодљама. Расте у шумама И на осенченим стенама свуда по Жупи. Садржи етарско уље таннин.

²⁰³ Расте самоникло, али се на Цвети пресађује по баштама и користи се за љубавна врачања и бајања болеснима. (Веселин Чајкановић, Наш народни живот, ИВ, 1994, 86-87).

²⁰⁴ Породиље су се пре порођаја купале у води у којој је претходно био потопљен, зашивао деци у пелене, стављао испод сламарице деци заједно са босиљком, ножем, аленим концем, тисовим дрветом да би се одржала, носио на крштење. користио се током целог свадбеног ритуала. На Велики четвртак деца су ишла од куће до куће и делила га. Мад месец у горњој Жупи зову здрављак.

²⁰⁵ Бежећи из Витлејема Богородица се ознојила па је из капи њеног зноја нико здравац (Софрић, Словенска митологија, 1990, 98).

здравље доноси купањем у води са босиљком. Храни се додавао као зачин. Драгослав Симчевић каже да је цареву бесмртно цвеће које је прво никло испод разапетог Исуса Христа..У Жупи се веровало да помаже у свим животним ситуацијама па су њиме китили волове киријџије, дрвари.Углавном се везује за женску љубав.

Обраћање ружи као божанској сестрици указује на њено божанско порекло. Символика јој је вишеслојна. Поседује својства овог и оног света (питома-дивља).²⁰⁶ Шипков прут држао се у кући јер су се њиме терале чуме, вештице, вешали на дрвеће око штала и торова да не однесу млеко стоци. На њихово грмље, на Петровдан, везивао се црвен конач да би се болести са човека пренеле на њих. Да би порођај био лакши, породилца је пила воду у којој је била дивља ружа, па се сушила ако је порођај био ван њеног цветања и листања. Новорођенче се китило и купало ружином водицом, а вода после прања такође просипала под њу.²⁰⁷ Ратницима се у појас заједно са тисовим дрветом ушивао и шипков. Девојка за удају пореди се са ружом,²⁰⁸ па црвенило добија од ње.²⁰⁹ Она симболизује неудару девојку у лазаричким и краљичким песмама, а у сватовским прелазак девојке у нову фазу.²¹⁰Момци и девојке се њоме ките, а жене је носе у недрима. Ограда од ружа није присутна у жупским песмама јер представља раздвајање, док код Вука је има (ВЗ 11). Она је девојка спремна за удају (ВЗ 55). Најчешћи атрибут јој је питома, иако асоцира на дивље-туђе, своје-питомо. На ливади је, у пољу, башти (ВЗ 486), повезује млде (ВЗ 586), девојка посипа момка њоме, (ВЗ 639).²¹¹

Као веренички дар (ВЗ 92, 639), повезује полове (ВЗ 586), припрема за венчање (ВЗ 66), спаја момке и девојке или их завађава (ВЗ 642), вене као љубав (ВЗ И 39, 363). Њоме се исказује негативан став према удаји, женидби (ВЗ, И 326), наговештава зло (ВЗ И 345). Распрострањено је веровање да се девојкама које не умру код куће обавезно саде руже на гробу јер је она на граници између овог и оног света, простор ни тамо ни овамо. Душа девојачка се скрива у ружи па је зато највише има у рају.Везује се за култ мртвих па је најчешће на гробовима.

Калопер је омиљена градинска биљка. Деминутив перо упућује на Перуна (Чајкановић, Речник народних веровања о биљкама, БГ, 1985,1970, стр,32). Коришћен

²⁰⁶ Ни на питомој, а кмо ли дивљој Жупљани ништа не суше од веша, поготову дечијег. Деци не дају ни случајно да зспу под шипком, мада девојке спавају под њима, а момци их буде(изворна песмиаТри ливаде).

²⁰⁷ Отуда је врло честа у жупским успаванкама

²⁰⁸ (ВЗ И, 590)

²⁰⁹ (ВЗ И,592)

²¹⁰ Отуда њена присутност у девојачким гатањима)цветови руже се на Ђурђевдан остављају да преноће, намењени различитим момцима а онда намењују(СЕЗ; 14,1909,59

²¹¹ Да би били вољени Жупљани су у пас денули ружу, а Жупљанке за косу

је у љубавној магији, код стомачних, цревних, повраћања и женских болести.²¹² Рутва штити од вештица. Каже се, ко се њоме окити оне му ништа не могу, па се стављала деци у пелене да би бежале од њеног мириса.²¹³ Селен се не бере и не мирише пре Ђурђева дана, а тада се млади намиришу њме, и ставе у недра. Био је обавезан у љубавним врачањима и гатањима па су га звали милодух.²¹⁴ Босиљак-васлађен у Жупи сматрају биљком над биљкама. Имао је вишеструку намену: приликом кађења, купања, шкропљења, запајања, опасивања каницама младе, гарављења новорођенчета његовим угљеном (крст на чело), против кијавице.²¹⁵ Невен се брао уочи Ђурђевдана, стављао у неначету воду са ускршњим црвеним јајетом, ако је био пре, па се њиме ујутро умивало. Жупљанке су га обавезно стављале у недра кад су ишле на венчање.²¹⁶ Кадива (кадивница) коришћена је за кићење плуга и волова приликом заоравања прве бразде. На Спасовдан у цркву се носила перуника, где се освећивала и разносила по кућама да би их чувала од грома. У сваком жупском винограду некад се садила перуника пошто је у вези са Перуном—богом грома да би их штитила од града и „симчоглет“ (сунцокрет) да би га сунце боље грејало. Свакојако цвеће: каранфил, шебој, зум бул, ружа, крин, љиљан, тургишан, нана, рузмарин, јоргован, „горгини“, зевак садило се око бунара, у бостану, баштама, винограду, а у пчелињаку највише матичњак.²¹⁷ „Чепари“ с „менђушарама“, розетлама, лијандерима, мушкатлама... стављани су око кошница.

У жалостивним песмама (баладицама) најчешћа је винова лоза. Она израста на гробу. Код Бугара млади се претварају у биље због прогона.²¹⁸ Негује се, полива, за разлику од бугарских где се полива врелом водом или сече. Биљке које ничу на гробовима везане су за љубавну магију, брак и ритуале око њега, па отуда блискост с култом плодности и митовима везаним за њега.

Од коровских биљака највећи удео имала је коприва. Приликом сетве њено семе се обавезно стављало у бразду, понеко: пшеницу, јечам, овас, раз, „ељду“, а корен засађивао на сред њиве као заштита од града и ради поспешивање раста. У митском поимању света је везана за плодност јер се употребљавала у магији за срећну удају и брачну симболику. На Ђурђевдан се садила без корена, па се веровало, на коју се

²¹² Веселин Ћајкановић, ИВ, 1994, 110.

²¹³ Исто, 182.

²¹⁴ Исто, 183.

²¹⁵ Исто, 38.

²¹⁶ Исто, 163-164.

²¹⁷ Врло је јаког мириса од првих листова до касне јесени, а и одлично смирује пчеле

²¹⁸ Веселин Ћајкановић јелу пореди с девојком, она је вилин стан, а бор је сеновито усељиво дрво (стара српска митологија, књ, 5, приредио Владан Недић, БГ, 1994). Претварање људи у биљке и растиње последица је појаве земљорадње, и биље је настало од убијеног божанства, дакле хранећи се биљкама, хранимо се божанством. Живот се после смрти наставља кроз биљке. (Елијаде, И, 1991, 38)

страну повила, да ће отуда доћи сватови. У Вражогрнцима се верује да се коприве удају на Велики петак, а у Доброљупцима на свету Јелу. У оба села се удаје за Илију Громовника (Санда Кљајић).

10.1.2.

ГОДИШЊА ДОБА

Жупске народне песме прате обреде или обичаје у одређеним сезонама или данима зависно од природног или сунчевог календара. Годишња доба су обележена знацима разних врста и могу се схватити као метафоре. Промене су не само физичке, него и духовне. Појединачни живот се гаси, али уопштено бесконачно траје у времену и простору обнављајући се новим рађањем или привременим помрачењем. Сунчев и месечев календар се поистовећују са људским животом.

Посебно значење у народним песмама и ритуалу уопште има пролеће.

10.1.3.

ЦВЕЋЕ

Невен, босиљак и пелен су најчешће флора народне лирике.

Невен који ће други брати или који ће увенути представља девојаштво у психолошком смислу као самоћу и посвећење лепоти. Посебно повлашћено место произилази из његове етимолошке везаности за глагол венути. Однос девојке према овом цвећу успоставља однос са идејом непропадања која је садржана у имену цвета. Девојка најчешће моли мајку да га залива, али каже: «Нека вене.»

У похвалним песмама цвеће се везује уз девојку и момка. У похвалама се поетске формуле и фигуре општег фонда усмене традиције, несвадбене, највише митолошке и љубавне лирике доградјују свадбеним атрибутирањем. При узајамном преношењу својства животног и годишњег циклуса у симболици биља, важно место имају фазе, као и избор биља. Магијским паралелизмом у пролећним обредима на биљни петак (уочи Ђурђевог дана) подстиче се остварење љубавних жеља, а њиховом разградњом мотиви се преображавају у мотиве психолошког паралелизма. Слабљењем

везе и смисла форме обредне лирике значења се претварају у поредјења и метафоре која не памте првобитно значење.

Очигледно је двојако присуство, насилно брање које се везује за младиће, и брига о биљу везано за девојке. О двосмерној размени љубавне и брачне симболике сведоче и друге песме. У краљичкој песми представљени су момци нежењени.

Док се у љубавним песмама драги и драга често фигуративно називају именом цвећа, у свадбеним песмама истиче се пар биљака, најчешће ружа – љубичица, ружа - рузмарин. Развијени примери психолошког паралелизма чувају само обредну везу са сејањем или брањем, односно са сађењем и чупањем. Мотиви гажења или кидања цвећа, разбијања врата плодом у свадбеним песмама фигуративно представљају дефлорацију. Крштење момка и девојке као обред прелаза из једне фазе људског живота у другу често је праћено магијском симболичком садјења и раста цвећа.

Представе преобиља и лепоте граде се поетским сликама у башти. Паралелизам света биља и људског света развија се кроз вишеструко поновљен мотив сађења и брања. У песмама где се напореда јављају јела и девојка, млада је приказана и симболички и дословно. Има песама где се поистовећују.

Непроходна башта је посвећено и чувано место као што је девојка гајена да би, када дорасте, била предата у недирнутој зрелој лепоти. Девојка берући цвеће и предајући га сватовима на симболичан начин исказује своју наклоност ка момку и будућем животу.

Биљке као босиљак, здравац, јабука, пшеница, које у магијским обредима и фолклорним текстовима имају вишеструка значења и бројне функције, немају ограничена симболична својства. Њихова симболика је универзална и среће се у најразличитијим обредима за живе и мртве, за људе и заштиту од демона, за благостање. Биљке универзалног магијског значења могу имати добробитна заштитна, задушничка и друга својства. Њихово значење у фолклорним текстовима додатно је одређено осталим елементима текста и контекста.

У народним песмама јавља се најразвијенија функција босиљка као очиститељске биљке у скоро свим обредних песама. У свадбеним песмама свих балканских Словена јавља се као биљка коју је млада посадила, а коју чупају било младожења, било сватови.

Момак је засадио босиљак, јелу, ружу, лозу, наранџу и оставио девојку. Не може да приступи од висине јеле, ширине лозе, мириса босиока, лепоте девојачке и велике живе воде. Мирис густог растиња, слика нараслог дрвећа, чулно наговештавају

преобиље, зрелост, свежину непрезреле лепоте и младости девојке. Долазак до посађеног дрвета или брање биља у љубавним и свадбеним песмама означава преузимање младе од стране младожење.

Амбивалентност осећања радости и сете припада поетици једног огранка свадбене лирике. Пред младожењином кућом муштулугџије дозивају младожењину мајку да се радује.

10.1.4.

ПЛОДНОСТ ЈАБУКЕ²¹⁹

Јабука је универзални знак плодности и користи се у низу песама као знак наклоности, просидбени или свадбени дар. Јавља се у пролећним песмама изражавајући љубавне жеље и просидбене понуде. У изразу »златна јабука« осећамо само песнички симбол. У њему је обредни смисао - то је заручнички дар. Златна јабука којом се игра сунчева сестра припада митолошком слоју наше усмене књижевности. Овај симбол је пореклом из паганских времена кад су наши преци обожавали светлост. Она је симбол девојаштва, љубавна порука, завет. Растављање драгих манифестује се дијалогом између јабуке и девојке. Жупљанима је најближа као родно биље, а најдаље је неродно: топола, врба...

10.1.5.

ЈЕЛЕН - КОШУТА

Јелен је чест и развијен симбол момка у похвалним песмама свих Словена. Физиолошко својство јелена да сваке јесени губи роге да би они наредне јесени израсли, везује се за идеју цикличног обнављања смрти и васкрсења. Јелен у оквиру свадбеног ритуала, захваљујући својствима која му се придају у нашој традиционалној култури успоставља неопходну везу измедју невестининог старог живота, који се за њу завршава тренутком одласка од куће и новог који ће почети доласком у нов дом.

²¹⁹ Интересантно је да Жупљани јасику сматрају најнеплоднијим дрвером и да их има јако мало, само крај река и потока. "Петар и Павле су певали у неке цркве, а отпевале су Анђелија и Марија. Богова мајка је ућутела свако дрво сал јасику не могла. Зато је прокунула да не рађа никад и стално трепети и каде нема ветар", Санда Кљајич.

ПТИЦЕ

У Жупи видна су два модела коришћења птица у којима се фигуративно означавају момак и девојка. Формирање птичијег пара одговара новосклопљеном брачном пару, или приказивање младожење као птице ловца, а младе као птице која је ловљена.

Фигуративно означавање момка и девојке паром птица среће се у благословима, похвалним и заклетвеним песмама. Порекло ових назива нарочито у уводним стиховима може се тумачити као поетизација младенаца кроз паралелизам, али и као траг древних веровања митског порекла. Извесну обредну основу именовања младенаца открива пауново перо на старом свату. Њиме се украшава ђувеглија.

Песме у којима је приказан девојачки сан са златним столовима, пауном и пауницом, алегоријски тумачи њена мајка као сватове који долазе. Поређењем са пауном истиче се лепота и без повезивања са младенцима. Наиме, и пауну у јесен опадају најлепша пера на репу да би у пролеће поново »избила«. Именовање младе именом птице је магијска заштита од непознатих опасности. Млада је ловљена птица, а младожења соко који води соколицу, ластавицу, препелицу. Два златна сокола која носе ластавицу су два златна девера са снашицом. Поетска симболика птица допуњује и обогаћује обредну. Врсте птица и њихова функција нису истоветне у песмама и обредима. Кокошке или петао, које имају запажено место у обредним радњама, не налазе се као актери народних песама балканских Словена као и у Жупи. Та чињеница сведочи о вишеслојној организацији народне симболике у оквиру које постоји разлика између магијско-обредних поступака говорних песама.

Међу жупским похвалним и песмама и благословима симболика птица није ретка. Гора је непроходна, девојка тражи да је пусте на пенцер па махне пером од пауна, магијским чаробним предметом, и дозове сватове. Пар паун - пауница јавља се и самостално. Пауница савија венац или је испод наранце. Већи број птица (паунице, паунови, препелице, соколови, ластавице) за златним столом представљају свекрове, свекрице, девере, јетрвице, заовице, као на пример у шестој песми прве Вукове збирке.

Код птица јасно се издвајају чист (светао, добар) и нечист (ђаволски, зао) сегмент. Нећисте су орао, соко, гавран, сврака, а ћисте: голуб, ластва, дрозд. Препелица, јаребица, грлица су негде између. Препелица симболизује девојку, невесту, младу жену, и супростављена је соколу, јастребу, орлу.. Не живи у пару, самохрана је мајка, а најгласнија је кад се жање, плеви, па њен пој представља позив на рад. У жетелаћким

песмама појављује се само на крају кад се жетва заврши: Остан збогом препелице. Најомиљеније од свих у жупи су грлица, штргностица, славуј. ”Грлица живи искључиво у пару, а ако једно угине, оно друго се стара о јајима и младунцима. Кад их изведене слеће на зелену грану, једе само суву траву, воду прво замути, па пије док не угине,“ прича Драгослав Симчевић. Славуј и штргностица гнездо на крају облажу вуном, ланом, паперјем па се њихиви гласови имитирају приликом ткања. Правом птицом ткаљом сматра се жуна јер прво направи канап од вуне па на њега утка гнездо да виси са отвором одоуде да ни змија не може ући. За плиску везују жену дугих танких ногу. Од малих птица сусрећемо само славуја, а царића нема Врабац иако ситан представља мушку симболику. Дрозд се не спомиње иако зна да имитира сваку птицу, па му је певање иза славуја. Сматрају га његовим слугом. Без обзира на све у Жупи је непожељан јер напада жреле винограде. Славуј је божија света птица, пева кад се напије росе с листа. Пролеће завршава песмом, и више се не чује, што је тесно повезано с певањем кукавице. У Жупи нема легенди да су се брат и сестра претворили у славуја и кукавицу и нема односа као код Руса, иако се у гнезду славуја често може наши кукавичије јаје.. Летећих гмазова, гуштера, змија готово да нема сем жељинске але... Својим долетањем наговештавају долазак пролећа, цвркутом, прављењем гнезда, полагањем јаја, упућују на брачни период. Њихов глас се опнаша нарочито при ткању, или пастири док свирају у трубу, рог. Најбитније је њихово прво појављивање и оглашавање. Обично се прати звецкањем новчића у џеповима.

Кукавица је мудра птица, влада људским тајнама, напада непријатеља, доноси тужне вести. Лазарове сестре су кукавице и везане су за природне појаве у пролеће. Нема мужа, изгубила га је за време потопа, то је ћерка отерана из дома за којим вечно пати. За жену без мужа, као ћерку без драгог каже се сиња кукавица. Има више веровања о њеном настанку. То је мајка која је много жалила сина (Рокци), ћерку (Јелакци), сестра брата (Плоча), сестра одвојена од брата (Плеш), ћерке Лазарове које га оплакују (Доња Велика Врбница). Тешко се може видети и убити јер се крије Нема песама о њој, њеном скривању, призивању. У јесен се кажу претвара у копча.. Пре Ђурђева дана не ваља је чути, а престаје да кука на Петровдан,, Ивањдан, мада се чује до сазревања јечма.

Гавран је црн зато што га је створио ђаво. У њему је душа вештице. Бог је прво њега послао да види да ли је потоп престао, али се није вратио и зато га је казнио да буде сав црн. Предсказује крвопролиће, насиље, рат, најезду непријатеља, смрт (ако прелети над главом, кућом, селом, црквом). Ако гракће на дрвету гракће покојнику, ако се сања неко ће умрети. Весник је најразличитијих несрећа, крађе, пожара. Ако се види три пута се прекрсти, запљује, прокуне: Дабода цркла на пола. или Иди сотоно. Неки сматрају да наговештава гладну годину, Риболовци и ловци ако их сретну враћају се, војници, такође, јер ће доживети пораз. На Петровдан се обично сахрањивала нека црна птица. Веровања да влада закопаним благом нема. За врне се каже да поседују ђаволску природу. На претварање птица у друге облике нисам наишао.

10.1.7. ЖИВОТИЊЕ

Обраћање жени, снахи са ласице, веверице моја се чује и данас када су у питању кућнице, праве домаћице. Ове животиње се не убијају. Верује се ако се ласица само повреди или јој се младунци угрозе, иповраћаће се у јело и тако ће читава чељад поцркати. У основи је брачна и љубавна симболика. За чешљање косе, предење, ткање каже се да ради ки ласица. Ласица је врло умиљата, а видра веома мудра.

У Жупи се верује да јеж живи најдуже, да зна све што је било некада па и све што је народ заборавио. Најмудрији је од свих животиња јер је учествовао у стварању света. Никад не стари будући да зна све травке за подмлађивање. Спасао је земљу да је сунце не спржи и претвори у прах и пепео. Драгослав Симчевић прича како је настао јеж.:” Ћаво се чешљао на пању па бацио отпалу косу на цепљике. Запевали петли, а он побегао, коса остала и отад се више никад не чешља. Испод језика држи траву расковник којом сваку браву откљушава.«

Гуји у Жупи одговара женска и мушка симболика. Женска симболика везана је за претварање змије у девојку, обично се за неку носату Жупљанку каже носата гуја. Иако је нечист, непријатељски створ, понекад је добро да је сања жена; остаће трудна или ће родити мушко, али у основи је исто што и сотона. Верује се да је настала од крви браће која су се међусобно убила. Ласту је змија ујела за реп и зато јој је раздвојен.. Жупљани су веровали да је некада било више сунца па их је појела змија, а само је једно ласта сакрила под крило. Кад сунце зађе за облак каже се да га је змија прогунула.. Сунце се радује убиству сваке змије, па ко је убије каже: Мрав уби аждају. Убијену змију треба закопати или обесити у хладу где се сунце не појављује. Ако се не закопа сунце се неће појављивати, криће се иза облака. Што је дуже на сунцу то је отровнија, па ако остане незакопана, сунце се неће појављивати, остаће иза облака вечно.. Убијене змије се батргају све до његовог заласка. Змијско зимовање је привремени боравак на ономе свету. Ако се нађе на гробу не убија се, а ако се нађе у кући чува се као чуваркућа јер је душа покојника. Смук на гробљу у Жупи се зове гробном змијом. Веза земље са змијом присутна је у жупским бајалицама, јер жена која баја непрестано љуби земљу.

Жупљани и данас верују да ноћ долаузи зато што змај жељински гута сунце, а његово помрачење у по бела дана приписују његовом заклањању.

Вук је веза између света живих и мртвих. Човек који први у селу угледа вука мора га се касније клонити јер ће га појести. Вучијом длаком се кадило и прекривало уштављеном кожом ради заштите од болести или се пак кожа ушивала испод одеће. Деца су се хранила кроз вучије чељусти да би била прождрљива. Вучије очи, канце, зуби служе као амајлије или лековита средства, па се стављало на улаз у кожницу ради заштите или стоци у корито са храном да би била јешнија. Вучоја маст је лековита, нарочито кад је реума или костобоља у питању. Вук је некрст и тера се крстом. По својим функцијама близак је гаврану, медведи, псу. Вучији дани од Игњација или Божића до Богојављења су некрштени, нечисти, прљави. Постоје различита веровања за вучију недељу:

- 1) од 11. 11. до 17. 11. вукови најјаче завијају (Рогавчина),
- 2) после сунца ништа се не даје из куће (Рокци, засеок Лапчевићи),
- 3) пастири на Светог Саву не секу, већ ломе хлеб(Плоча, Горњи Бабићи),
- 4) на Светог Саву ништа се не сече нити употребљава нож (Козница),
- 5) уочи среде се не преде вуна (цела Жупа),
- 6) целе недеље се не мења одећа (Стрменица),
- 7) верују да ће вучица имати онолико вучића колико је недеља трајало месојеђе(Вражогрнци),
- 8) од Божића до Светог Саве не гребена се вуна (Јелакци, неке фамилије донеле са Косова, али су пренели на читаво село иако су засеоци врло далеко),
- 9) не чешљају и не перу косу (Трнавци),
- 10) уочи среде се не кроји (Доња велика Врбница), не шије(Мрмош), не тка (Лаћислед),
- 11) не отварају се предмети који подсећају на разваљену вучију чељуст (горња Жупа) ,
- 12) уочи среде ништа не плете од вуне(Суботица),
- 12) на Светог Мрату не прежу волови (цела Жупа),
- 13) не ради ништа на Светог Мрату, Ђорђа, Ранђела, све фамилије које су имале бачије у Горњој Жупи, и оне куће које су слале стоку на испашу из Доње Жупе)
- 14) овце не шишају у петак (цела Жупа),
- 15) стока не коље у те дане, сем оних који славе(цела Жупа),

- 16) недељом се не једе месо од Богојављења до Великог поста (свака кућа којој је претходне године вук заклао брва),
- 17) недељом не чисти штала (Плеш),
- 18) не мота се и не оснива и око Божића (цела Жупа),
- 19) не намотава се у пролеће јер ће вуци појести оног ко буде носио ту одећу па се то чини раније током зиме (цела Жупа),
- 20) не чешља и не пере коса (Горња Жупа),
- 21) обори и ограде не праве средом (Бзеница),
- 22) деца се не шишају (Бзеница),
- 23) игле за шивење не употребљавају (Горња Жупа),
- 24) маказе не држе отворене (Доњи и Горњи Вратари).

Насупрот вуку је јагње коме се придаје велики култ. Сојка птица подражава његов глас као и јарета и зато се уопште не хвата зими Бубашвабе се не убијају у кући док се овце не ојагње или истерају на пашу. Бројнијије и богатије куће су за божић клале и јагње, његову главу оглодану обавезно носиле на мравињак са груменом соли, парчетом колача и говориле: Колико мрва толико брва. Исто је важило и за свињску. У тор и шталу се често бацао по који мрав на Васкрс и исто говорило., да би се стока слагала. Ако је која овца накрвила, крв се пустала а део ува секао и носио на мравињак. Ластино гнездо у тору се никада није дирало јер се мислило да ће бог послати болест на стоку. У рог закланог овна стављала се глава гуштера јер се веровало да ће постати смук. У Жупи се много више ценио јарац као мужевна вредност, него ован јер представља тупост. Беле козе се највише цениле, нешто мање црне, мада се за њих говорило: Буво моја, вашко моја. Бројна су имена овнова: шарбан, близнак, копиљак, двизнак, рогоња шарбан, шућко, бељко, зељко, шарко, шароња; оваца: шара, гара, роша, чула, близна, жуја, чизма, дуга, чуља, зека, ружа или било које име драге девојке; бикова: вилоња, рогоња, јаблан, буљко, шарко, баљко, зекоња, сивоња, рудоња (немирном), рогоња, шутоња; коња: сиван, зекан, јаблан; крава: цвета, цветка, рушка, баљка, ружа, кокошака: голошија, чуба, трапа, жуја, жућка, жујка... петлова: гогин, голошијан, самбошак, гачан, тзрапоња, ђубоња..

Жупу карактерише већи степен календарских представа о животињском свету.

10.1.8.

БОЈЕ У ЖУПИ

Ижглед момка, девојкеистиче се најчешће бојом која представља извор наклоности, одбијања.

Систем боја у Жупи је везан углавном за боје оваца па су називи специфични: смугра, врана (сиње, кара), џангараста, пиргаста, чивитна, алена, рујна, дињааста, зејтињава, кавена, пемба, смугра, пепељааста, седефааста, модра, чивитна, бакрена, скерлетна, шећерна, бело вино, дуњава шума, јоргованска, померанцааста, трула вишња, лила, циглаива, резеда, златна...

Врана (црна) боја је најстабилнија и једино се може заменити тамно плавом, чивитном. Веома је често поређење, вран ки гуњче. У клетвама, предсказује смрт па се везује за птице злосутнице. Као контраст овоземаљском свету симболизује насиље, пропаст, смрт.. Обично се везује за нечисте појмове: врана гора, врана земља, али се чује и сиње море, сиња гора.. Везана је за свет који носи хтонска обележја па је чест епитет демонских бића.

Бела боја је светлост, просвећење. Такво је лице, дојке, руке. За лице у говору се каже бело и румено, али се у оквиру стиха сеће само једна боја.

Алена (јакоцрвена)и румена (бледоцрвена) су повезане са крвљу, ватром и у чврстој су вези са култом родности, плодности.

Жута боја представља вечност. Дуње су жуте, а јабуке и колевке златне.

Модра је присутна у свим нијансама, од загасите, тмоне до мртвачке-бледе (модар ки смрт, модар ки чивит). Породиље су се обавезно опасивале шареним модрим каницам у које се ушивало зрневље купине ради урока. Ако је дете имало модру жилу на челу, био је лош предзнак. За црну и плаву доламу се говорило мор долама.

Зелена боја обележава природу, дом. Упућује на њено буђење и оживљавање

СУНЦЕ²²⁰

10.1.9.

Жупском народним лириком доминира семантички спектар сунца²²¹ – од венца до прстена²²².

Кад сватови крену по девојку јавља се потпуна подударност између два енергична кретања која симболизују зору. Сватови најављују одлазак из перспективе девојачког рода .. Паралела је залазак сунца, што је метафора одласка кћери из родне куће. Свекрва очекује да ће јој срећу сунце огрејати.

Три сунца која се приближавају су стари сват, првенац и девер уз девојку. Младожењина мајка приликом испраћања сватова поручује да јој доведу снаху са сунцем у коси, месецом у недрима.

10.1.10.

ОБЛАЦИ

Небо се метафорично приказује као простор среће и неспутаности који девојка губи. Утркивање облака и сватова преузето је из додолских песама.

²²⁰ Више свадбених песама почиње описом златне жице која се савија редом око учесника у свадби. Има и загонетке са истим мотивом:

Пружих златну жицу, преко белог света, па је савих у орахову љуску (очњи вид). То је стари симбол из Индије. Вишну је срео девојку Девалии ставио на њу светлу и тамну влас. Из светле власи родио се Кришма, а од тамне Вишну. То је опс свете свадбе, света влас их спаја. Влас постаје орган божанске плодности; Павловић, М, Антологија, стр, 14.

²²¹ Женидба Месеца је ретка, али благослов долази с највишег места . То је преживели остатак из древних времена. Месец је код Германа мушког рода, мада код нас нема луне која је женског рода као код романских народа. Он је супарник сунцу, али су бића истог рода и врсте. И један и други светле. Месец је јунак оран за свадбу. Равноправни су , нису супарници, а ако би га било сигурно би победио месец. Он је збуњујућа слика јер ноћу не ствара дан. Више је антропоморфан, него теоморфан, тј, митска опозиција дана и ноћи, светлости-таме. Женидба месецу се певала у зору и зори. (Миодраг Павловић, Антологија нанародних лирских песама, НИРО Књижевне новине, БГ; 1989, стр, 197-198). „У неким песмама Месец се жени девојком звездом Даницом, али је у њој заштитник свадбе, невесте. У другима се жени муњом из облака. Муња је женског рода и може да се венча са мушким месецом. Она му пристаје као сабља ратнику. Светлост месеца и муње су на чудан начин исте као и бледило. Песама о боравку душа на месецу нема ни код Вука ни у Жупи, али просе исту девојку. (исто стр, 208)

²²² У датом окружењу , превођења девојке из једног социјалног окружења у друго, посебно је важан циклус песама које хвале невесту, и уједно симболички изражавају везивање невесте за нову јединицу (ВЗ И 65, 93, 100, 101, В 83, 115). У њима се млада представља метафорично-алегоријском сликом златне жице која се савија око неког од сватова, дакле магијским путем се повезује. Метафора златна жица не дешифрира се као девојка, већ као добра срећа доводећи се у везу као даром од Бога. (Зоја Карановић, Небеска невеста, 2010, 209).

10.1.11.

ОЧИ

Чудотворна моћ очију од бајања и проницања у недокучиве тајне бића и живота до урока и демонског сјаја није страна српској народној лирици. Очи су кадре да својим погледом ужежу град. Оне су симбол сунца, исто што и светлости (вид, видело), једино чуло које у трену може примити и обухватити најширу слику света.

10.1.12.

ПРСТЕН

У обреду прстеновања често је и директно и фигуративно спомињање прстена којим се обухвата његова широка и за народни живот изузетно важна, али и поливалентна симболика. Док га у песмама опроштајног тона прате претећи елементи, у похвалним је развијена симболика среће и испуњености. Изузимајући прстен као један од централних свадбених предмета, називи свадбених накита се у свадбеним песмама ретко јављају. Магијска функција накита да штити од урока или злих очију се не описује - она се подразумева. Узгредни спомени накита у песмама се прикључују истицању богатства и сјаја младе и сватова. Као слојевит симбол у свадбеном обреду има примарну улогу да браком заувек веже и отвори нови круг стварања живота. У магијском обреду има вишеструки значај.

10.1.13.

ОСТАЛО РАСТИЊЕ

Багрем²²³, дуд и јела не саде се близу куће. На њих се не ставља свадбени барјак. Ако им корење дође до куће, верује се, поумираће чељад, а ако јела порасте изнад, угасиће се мушко потомство. Липа је свето дрво па се као таква садила једино око цркава, а дивљи кестен крај гробља.²²⁴ На новосаграђену кућу обавезно се стављао неки „чепар“ са чуваркућом.²²⁵ Јаблан је интернационално дрво, има га код Руса (яблонь). Код Иванова и Торопова има обележја смрти јер су венчање и смрт аналогни обичаји прелаза (н.д. 1965, стр , 8). Њиховом схватању слична је Вукова 488. песма прве збирке. У Жупским песмама га нема .

11.

СТИЛСКА СРЕДСТВА И СИМБОЛИКА

У жупским народним песмама као и у песмама из Вукових збирки сусрећемо устаљене почетке, завршетке, бројеве, епитете. Понављају се исте речи, групе речи, први полустихови, други стихови, исти стихови после сваког стиха.

Имају улогу у отварању народне песме. Спој боја и звукова у питањима прераста у драматизацију. Последњи одговор у низу представља и последњи чин: назире се одговор.

Најчешћи су одрични паралелизми, тзв. словенске антитезе. Има их:

а) на почетку:

»Куј то пева покрај бела стада?
»Да л је пастир , да ли пастирица?
Нит је пастир нит је пастирица
Но је наше најмлађе чобанче!
Синоћ ни је стадо погубијо
А ођутрос стадо нарањено (ЖЗ 605)

²²³ „није добро дрво“ па ће ударити гром (ГЗМ, 19, 1907, 320)

²²⁴ (ГЗМ, 6, 19, 1907,320)

²²⁵ "да би кућу чувао од грома, вештица, лопова, вештица..." (Чајкановић, Наш народни живот,4, 1994,215)

б) кроз целу песму:

«Шта то бруји низ то поље равно?

Да л су овце, да л овцама звонце!

Нит су овце, ни овцама звонце,
већ то јесу жупске чобанице.» (ЖЗ, 106ц) и

в) на крају:

На Жељину бело стадо пасе

За час пасе за час прислушкује

»Да ли грми да л се земља тресе?

Нити грми, нит се земља тресе,
већ то јесу жупске пастирице.» (ЖЗ, 303)

Анафора:

»Куј вино пије за славе, Боже,

помоз, Бог, Боже и слава Божја

Куј вино пије за крсно име...» (ЖЗ, 47а)

Весело је рано јутро

Весело је јарко сунце...» (ЖЗ 167)

Епифора:

»Расло дрво тополово

на њем гњездо соколово

угњездету соколићи

што је дрво тополово...» (ЖЗ 50)

Симплоха:

»Ој, ливадо зелена ливадо«. (ЖЗ, 312)

Палилогија:

»Да покисну сви орачи

сви орачи и копачи.» (ЖЗ, 182)

Понављања има много, али ако би се било шта изоставило, све би се упропастило јер је све на свом месту. Општа места нису прилепљена, придодата, већ су срасла са осталим у складну целину.

Поређење кроз контраст:

»Ој пастиру, што си тако красан?
Ки да ниси зиму зимовао,
ки да ниси лето летовао,
но ки да си у кавезу расо.« (ЖЗ, 612)

Паралелизми изнутра обликују песму кроз:

а) троструко понављање:

»мене ће бити, вас неће бити
али ће бити куј ће ме пити... (ЖЗ, 156)

б) ланчано понављање говорних низова

ни ћу рећи
могу ни не мог
но ћу рећи
скочи па наточи ...« (ЖЗ 163ф)

ц) градацијско ређање у низу:

»још по једну па да запевамо
а по другу па да заиграмо
а по трећу даће газда већу
а четвту љутити се нећу (ЖЗ, 156)

Сви препеви су у апострофи, на пример:

»Ој, јаворе, зелен боре!« (ЖЗ 565)

Хипербола:

«Млад чобанин под божур сеђаше.» (ЖЗ, 612)

Понекад су целе песме су исказане *персонификацијама*.

Апострофа:

Карактерише препевке, док су чести и *лирски паралелизми*

Метафоре:

»Препиње га млада пастирица
златну жицу за сребрно коље.« (ЖЗ, 75)

*Метафоре*²²⁶ «сунце у очима, у рукама сјајне месечине» сликају нов живот, срећу, љубав, род, рад, пише Х. Крњевић у Лирским источницима, док З. Карановић истиче да је јелен који пасе и газе босиљак изузетна слика која представља згуснуту метафору, чије је решење уствари одговор девојке «за то сам га сејала». Девојка доноси сунце у недрима, рукавима, као и месечину, сунце у коси или је оваплоћење сунчеве светлости. Остварена је и спрега са митским космичким плодностима . Невеста је струк рузмарина , питома ружица , зрно шенично, биље - цвеће. За њу се везују радње везане за негу биљака, она сеје да би га потргала. Атрибути имају симболичку функцију – треба да иницирају плодност и заштите невесту од урока јер је и њена лепота истакнута: нева лепша је од девера , младожење и виле . У новој заједници представљена алегорично-метафоричном сликом златне жице , савија се око неког од сватова - првенца, кума етц.

Има и еротских метафора, насилно кидање руку, на пример, представља кршење табуа.

Метонимија:

»Ој, пастиру једино шибљиче!« (ЖЗ, 103)

²²⁶ Вико сматра да је свака метафора или метонимија мали мит , а све фигуре када су се први пут појавиле имале цело своје изворно значење; (Мелетински, Е, Поетика мита, стр,14-17).

Симболи су чести, али о њима је већ било говора.

Звучне фигуре су присутне, нарочито асонанца.

Етимологица се може често сусрести.

Перифразама народни певач се заклања иза свега што је наметнуто и банално:

Народне песме представљају човека као део јединствене природне целине. Природа се разрасла до свеобухватне метафоре живог бића, у првом реду човека. Песме су грађене аналогним низовима. Ритам гibaња бесконачног времена саображен је у ограниченом људском веку. Време означава промене облика постојања и искуства. Кружно кретање указује на то да се све рађа с клицом сопствене смрти, али и будућег живота. Круг је природна заштита и одбрана од пропасти, симбол враћања. Природа је најчешћа позорница људског живота. Све је обавијено њеним бојама, бујношћу, мирисима, звуцима. Кроз село се не може проћи од цвећа свакојака: селена, калопера, босиљка, трандовиља, кадиве, питоме ружице.

12.

ЈЕЗИК И СТИХ

ЈЕЗИК ЖУПСКИХ ПЕСАМА

Говор Жупе припада косовско-ресавском дијалекту по Душану Јовићу са извесним специфичностима јер је близу подручје призренско-тимочког дијалекта. С обзиром на географску изолованост великим планинама има низ посебних одлика. Чује се 29 гласова. Број самогласника и сонаната је исти као у књижевном језику, а полугласници и дифтонзи нису сачувани.

Особености говора Жупе су:

- 1) ф се нигде не чује замењено је са в: венер, вабрика, вуруна, вијока, виноћа, врижидер,
- 2) ф је замењено са в, п, ј: Тријун, Трипун, Тривун,
- 3) дз се чује: дзид, дзуква, дзиндза, дзиндзов; јавља се и у деклинацији реши пас, пдза,
- 4) х се не изговара: рас, рана, леб, ајде, оћу, ајдук,

- 5) х је замењено са к,в,н: Кристос, Кристина, зактевапарокија, камбур, трбук, трбув, руно,
- 6) н уместо њ: нушка, венер,
- 7) ш је прешло у ч:чколовање, чкола, чкоди,
- 8) с у к: квакац,
- 9) ж у ш: муш, пуш,
- 10) г у к:друкче, гукче,
- 11) г се изоставља: дабода, де, де си,
- 12) д у г:гневник, гневно,
- 13) о у у: чукулада, куји,
- 14) з у с: порес, прирес,
- 15) а у о: матика,
- 16) о у а: долеко,
- 17) и у а: микнем,
- 18) е уместо о: овеи,онеи,
- 19) е уместо а: ткеи, деиас,
- 20) а уместо е: намо, наоте,
- 21) а уместо и : грешам
- 22) е у и: профисор,
- 23) у у о: ојсту,
- 24) ј нема на крају:ова, она, намо,
- 25) ј нема у средини: наоте,
- 26) ј на крају где га нема: евеј, енеј, етеј,
- 27) ј се чува и између и и о: радијо, бијо, молијо,
- 28) д у ј: глејао,
- 29) доследни екавизам:несам, новеи, стареи,
- 30) код сугласничких група сј, зј, дошло је до метатезе па имамо: ојсе, лојзе, гројзе,
- 31) нема т на крају речи: радос, жалос, милос, грубос,
- 32) први самогласник је одужен: јарам,
- 33) кратко о и е су чести: село, нога,
- 34) вокалско (дифтоншко) ао, ео се одужило:имао, глејао
- 35) често долази до елизације вокала:да идем, дидем, дијем, дим; не умеи,нумеи,
- 36) ц уместо т: црешња,
- 37) нема л на крају: камо,

- 38) е у и: е на крају... полетика,
 39) и у место о: ки,
 40) о у у: куј, куји,
 41) н у л: много,
 42) нема л на крају: камо,
 43) в у м: гумно

Ш то се тиче непостојаног а у генитиву множине немамо дублетних облика већ само оних са непостојаним а: гусака, патака. Код речи мозак, нема непостојаног а па се и једначење сугласника не врши, г. ј. мозака...

Л се чува скоро свуда :камол, селце, селски, крилце, заселци (у ген. мн. чује се само заселака)

Палатализација код властитих имена није извршена, па се каже: Милицин, Аницин, Зорицин. Где х није било не чује се ни данас (Еј, сирома!), а где је био други глас, остао је (Еј, дуке)

Што се тиче сибиларијације ситуација у Жупи је специфична због доследног екавизма и одступања. Може се чути само:

Брђанке сам дао...

На воћке се осушиле ...

Оне црнке...

По мачке ...

По колеге мипослао...

Профисорке сам дао...

Чују се само облици: у банке, на Корзике, у љуске, по владике, у крушке...

Код дублета сибиларизације нема или је само акузатив: у Пожеге_у Пожегу, у лике_у Лику, на маске_на маску, у те битке_у ту битку, у те епоке_у ту епоку, али само дао сам те слуге.

Сибиларизација је извршена у номинативу и акузативу множине: опанци, опанце; обојци, обојце; назувци, назувце). Х је прешло у с иако га није било, ораси, сиромаси.

М у н није прешло испред уснених па се каже једанпут, црвенперка, зеленбаћ, али се чешће чује, једаман, црвенорепка.

С у ш није прешло (само се чује расчупати, расчешљати), као и з у ж (разчеретити, разчешљати).

Једначење по звучности се не врши па се при изговарању појединих речи застаје: вођство, србски, тобџија. Кад је у питању д испред с, ш: чује се прецедник, поћишати.

Код сугласничких група сј, зј дошло је до метатезе па се јотовање није извршило: ојсе, лојзе, гројзе. У речи лисје такође се није извршило.

Сугласничке групе ств, стн, стк, вств, не трпе т па обавезно испада: друсто, застаља, растаља, кумсто, здрасто. Понегде испадају читаве сугласничке групе друкче. Асимилације самогласника готово да нема. Само се чује: мојега, твојега, кујега, својега, али је зато честа афереза, шеница, тица...

Код превоја ситуација је иста као у нормираном језику, али у радном придеву чују се облици кољао, дерао, мељао

Акузатив преузима улогу осталих падежа: на свилене гајтане (локтив), сас ту жену (инструментала)

Датив је у једнини замењен генитивом: младожење бокчалук, старе мајке доказива, откуд тебе...

Архачна употреба заменица: не(нас), ве(вас), ни(нам)

Афереза вокала ако се претходна реч завршава истим: благо нема (благо онема)

Синкретизам генитива и акузатива. на дукате колаче

Једносложне именице се проширују инфиксима –ев, –ов: све синови, данови

Има доста архаичних, страних речи, поготову турцизама, које су се данас изгубиле или се ретко чују (оне ће бити приложене у речнику мане познатих речи)

Акценат је посебно интересантан, али он нема битан утицај на стару вокалну традицију без обзира што је скоро код свих вишесложних речи прешао на други слог. Дужине су посебно интересантне за језичка истраживања јер су дошле пре акцената понегде као и неоакут.

На први поглед језик жупских народних песама је ритмовани свакодневни говор. Међутим, језик сваке песме дуго је изграђиван и записивачи су га већ затекли као изграђен. Изграђеност и избрушеност да се приметити у пробраним, устаљеним обртима који нису карактеристични за свакодневну комуникацију. Није идентичан

свакодневном говорном језику, већ је дотеран, узвишен.²²⁷ Високо стилизован чува трагове древног митског слоја, све је потчињено свету песме, поетски и свакодневни језик се укрштају.²²⁸ Дијалекатских облика има доста .

Архаизми и турцизми су вешто уткани у поетски исказ. Турцизама је мање, има их само у описима накита, јела, пића, одеће и обуће. Певач је распеван, а језички израз богат. Минијатурне слике или портрети одају најтананија осећања и најдубље мисли. Смисао за склад веома је поштован и настојало се да се о њега не огреши. Склад мисли и речи развијао се са ритмом и музичким обликом. Боје, звукови, језичко-музички ритам, ритам покрета видљив је у свим стиховима, поготову осмерцу са цезуром после четвртог или петог слога.

Песме обилују епитетима: *бели су зора, црква, босиљак, небо, двори*. Најчешћи епитети: *добар јунак, свилени сагови, добар час, грозни виногради, бијели двори, мила мајка, мила заова, мили кум, свилени барјаци, рано босиље, сив соко, јарко сунашце, , коњи оседлани, ведро небо, гиздава девојка* етц.

Склоњено је све што је ружно, а истакнуто све што је раскошно и лепо. Куће су бели двори, столови од злата и сребра, дјердјефи жуборе људским гласом.

У народним песмама читав низ поређења изграђен је према принципу који функционише у загонеткама: «Повила се златна жица из ведре неба.» Ова честа слика конкретизује идилично у народној лирици «добра срећа од мила бога» или потпуно «лепа Ружа од добра рода», «љута као гуја» . За поређења и метафоре тражене су светле, лепе и изражајне слике.²²⁹

12.1.1.

ДУЖИНА СТИХОВА

Жпски стихови су различите дужине као и Вукови. То су интонационе целине које се издвајају, без логичке мотивације. Опкорачења су ређа па логичке мотивације нема. Све је у жупском стиху прихватљиво, има унутрашњу меру, мелодику која нигде није сведена на минимум. Распоред акцената је слободан, па се стиче утисак док их читамо или певамо као да их сами стварарамо. Слог пред цезуром и последњи су

²²⁷ Твртко Чубелић, Усмена народна књижевност, У зборнику Увод у књижевност, Школска књига, Загреб, 1969, 154.

²²⁸ Пешикан Ђилић, Станоја село запали, Нови Сад, 2007, стр. 86.

²²⁹ Митолошко је део песничког блага, који је створио народ, народне уметности (М. Павловић, Антологија, народних лирских песама, БГ, стр. 17).

ненаглашени па зато презента или придева у одређеном виду у тој позицији нема. Жупски стихови не поштују правила везана за акценат. Не само да су стихови интонационе и синтаксичке целине, већ и полустихови. Жупљани имају осечања за тонску метрику јер последњи парни слогови у полустиховима су углавном ненаглашени. Нема дезакцентовања речи јер акценат нигде није прешао на проклитику. Јачи слогови се могу заменити слабим свуда, сем на последњем слогу, а слаб јаким само у првом делу полустиха. Најчешћи је лирски десетерац и осмерац са цезуром после четвртог слога.

Има их у:

- 1) петерцу:
- 2) шестерцу:
- 3) седмерцу:
- 4) осмерцу
- 5) деветерцу
- 6) десетерац:
- 7) једанаестерац:
- 8) дванаестерац:
- 9) тринаестерац:
- 10) четрнаестерац:

Има песама са измешаним стиховима .²³⁰

12.1.2. РИМА

Рима код жупских песама је нередовна, слободна, спонтана, неочекивана, ненадмашна по лепоти израза, велик на светиљке.²³¹

²³⁰ Војислав Ђурић, Антологија народне лирике стр. 27-28.

²³¹ Исто, стр. 29.

12.1.3.ПРЕПЕВИ

Препеви су занимљиви и значајни због ритмичке и језичке раскоши²³². Прилагођени су тексту. Може да се понови један стих, више њих или цела строфа. Има их римованих и неримованих. Кратки су, па су у њима испуњени еквиваленти бујне народне симболике. Може се поновити један стих после сваког. Нема песама да се два пута се понавља један одређени стих иза сваког стиха. Понекад су утврђени клишеи, али захваљујући њима песма траје дуже од обреда. Како су симболи предметни то се њихово дејство тумачи симболиком. Препеви (припеви) се јављају:

а) у средини стиха и

в) на крају стиха

Препев често семантички није везан за значење текста, а понекад је без одређеног значења, али је у функцији ритма мелодије као што је, ле љеље ле.

Могу бити:

а) припев као један стих (»ој додо ој додоле«

б) припев као два стиха »ој додоле

мој божоле«

ц) комбинација краја и следећи стих

²³² Условљени су цезуром. Показују специфичност обредних песама које се изводе у строго утврђеном контексту. Мелодија им је таласаста, на крајевима стих прекинута разним фалцетним узвицима. Пева их више у глас али има самосталних деоница у којима су гласови повезани

ЗАКЉУЧАК

Жупско уснено песништво је исповест душе, непосредан излив народних осећања од најтананијих до најтужнијих. Бројно је, разноврсно, не само по облику, већ и по садржини, уметничкој савршености. стиче се утисак да је жупско песништво у сенци љубавних песам без обзира на истоветне лирске облике у суседним традицијама јер је начин живота био сличан.

Народно благо се полако губи или се изгубило, пада у заборав. Усмена књижевност се повлачи пред најездом писане и других медија губећи лепоту, тајновитост, чаробност. Њени психолошки, логички, морални, хумани елементи делују веома васпитно. Кроз њу су проткане идеје, схватања народа, морал осећања, породични живот. Зато целу жупску народну поезију треба посматрати кроз мотиве јер су то уствари начин живота и мишљење српског народа. Посао сакупљача захтева умеће, познавање психологије, дијалеката, морални осећај. При том треба имати на уму велику обазривост у избору, савесно и критичко проучавање грађе, љубав према послу. Народне песме треба вратити омладини путем штампања антологијских збирки на којима ће се образовати, васпитавати, морално уздизати. Направити збирку песама нимало није лако јер избор представља највећу тешкоћу, будући да се треба приближити савременом читаоцу теме, суштини и форми. Како су двостихови веома чести у Жупи, тешкоће су још веће.

Однос између песама из Вукових збирки и песама из теренских збирки често се посматра као скуп најраније систематизоване збирке народне поезије (лирске или епске) коју чине песме антологијског карактера према песмама за које се одмах »сумња« да су продукт повратног утицаја и да су, зато што су записане касније или зато што су, баш као и оне записане у Вуково време, претрпеле утицај реалија. Отуда се и искључиво компаративне анализе не могу отргнути од трагања за варијантношћу.

Оно што је неопходно истаћи јесте следеће:

1. Народне песме из збирке из Жупе које прате ритуал по етапама као својеврсна упутства за понашање учесника сличне су са народним песмама из Вукових збирки. Разлике су углавном на фонетко-морфолошком, ређе на лексичком плану.
2. Већина жупских народних песама се пева и у другим приликама, најчешће као љубавне, али се разликују од народних песама из Вукових збирки и по мотивима и по садржају, док је структура готово идентична.

3. Међу народним песмама које су забележене у Жупи александровачкој има и оних које би се могле наћи у антологијама вуковског типа.

„Усмено песништво изузетно је комплексан сегмент историје обичаја и живота српског народа, јер оно представља не само најстарији вид исказивања његовог погледа на свет, него и активни елеменат трдицијске културе, сложеног механизма „историјског памћења“, „особених путева изграђивања песничког језика“.(Бошко Сувајџић, Институт за књижевност и уметност, Округли сто Вукове задужбине)

ЗБИРКА ЖУПСКИХ ПЕСАМА

ПРОБЛЕМИ И ПРИНЦИПИ КЛАСИФИКАЦИЈЕ ГРАЂЕ

Сложеност усмене лирике огледа се на више нивоа: од изузетне сижејне и тематско-мотивске разуђености и разгранатости, преко слојевитости на нивоу митско / обредно / ритуално / профано, до разлика у извођачком контексту варијаната. Тај извођачки контекст грана се кроз опозиције ритуално – ритуализовано / профано – профанизовано, појединачно / колективно, док засебан проблем чини увођење етномузиколошких и етнокоролошких аспеката (игре везане за обредне опходе, певање у различитим типовима кола и сл.).

Бројни мотиви усмене лирике показују изузетну „покретљивост“, лако се „селећи“ у различите сижее, из врсте у врсту, измештајући се из лирике према баладичном или епском фону, са друге стране, према еротском фолклору и ругалицама чије су функције у односу према лирици (у ужем смислу) знатно другачије. Отуда је једна од основних особености усмене лирике склоност ка контаминацији мотива, ситуација, (рудиментарних) сижеа, функција. Градивни елементи песама показују изузетну могућност миграције на свим нивоима структуре: стих (или и полустих), дистих, мотив, склопови мотива, све до развијенијих сижеа. Тек поједине врсте имају сасвим карактеристичне, „ексклузивне“ мотиве, нпр. јеремијске²³³ или вучарске песме (чији се мотиви, опет, срећу у рудиментарном облику у успаванкама²³⁴). Отуда се грађа Жупске усмене лирике указује као сложено ткање, као сплет мотива који се „призивају“, творећи велику монолитну кохерентну целину. Но, управо су те особине грађе учиниле да поступак класификације прерасте у озбиљан и сложен задатак.

Класификацију и систематизацију додатно је отежала чињеница да се бројни примери из корпуса тешко могу окарактерисати као „лирске песме“. То посебно важи за текстове који се не певају, већ се њихово изговарање одвија кроз специфичан вид речитатива (нпр. бројни текстови из домена дечијег фолклора, магијски текстови везани за сточарске обичаје, неколике здравице и сл.).

Проблеми терминологије, класификације и систематизације грађе која се у српској фолклористици, тј. науци о народној књижевности, обично означава као „лирска“, решавани су у науци на различите начине.

Вук је лирске песме поделио на 20 циклуса:

1. Пјесме сватовске, 1-127,
2. Перашки препјеву уз здравице, 128-137,
3. Перашке почашнице, 128-137,

²³³ В. Ненад Љубинковић, „Митолошка основа јеремијских песама“. *Мит.* Нови Сад: Филозофски факултет, 1996, 679–690; Ј. Јокић, *Мотив ослепљивања змије у јеремијским песмама*, у: *Жанрови српске књижевности*, Нови Сад, 2006.

²³⁴ Љубинковић, Н. „Семантика обредних опхода – вучари“. *Расковник* 100 (2000): 32–40. Аутор даје ширу литературу о проблему.

4. Перашке нарицаљке за мртвима, 138-149, 150-155,
5. Пјесме свечарске, 156-158,
6. Пјесме крањичке, 159-183,
7. Пјесме додолске, 184-188,
8. Пјесме од коледе, 184-192,
9. Пјесме Божићне, 192-195,
10. Пјесме које се певају уз часни пост, 196-201,
11. Пјесме онако побожне, 202-206,
12. Пјесме сљепачке, 207-222,
13. Пјесме особито митолошке, 223-229,
14. Пјесме које се пјевају на прелу, 240-244,
15. Пјесме жетелачке, 245-255,
16. Пјесме играчке, 256-269,
17. Пјесме које се у Будви пјевају за Спасовдан, 270-272,
18. Пјесме које се пјевају дјеци кад се успављују, 273-284,
19. Љубавне и друге различне пјесме, 285-763,
20. Пјесме бачванске нашег времена. 763-794.

Држећи се Вукових песама Видо Латовић каже да се лирске песме могу поделити на:

1. Обредне и обичајне
2. Посленичке песме и песме о раду
3. Религиозне песме
4. Породичне песме
5. Љубавне песме

Лирске песме Латковић дели на:

1. Календарске обредне песме (коледарске; божићне су христијанизиране коледарске, ђурђевске, краљичке и спасовске, ивањске, додолске и пропорушке),
2. Обичајне песме (свадбене, наздравице-здравице-почашнице, тужбалице),
3. Посленичке песме и песме о раду (прелске, жетелачке, мобарске),
4. Религиозне и морално-поучне песме (митолошке, хришћанске религиозне, морално-поучне песме),
5. Породичне песме (песме о мајци, љубав брата и сестре, љубав девера и снашице; заове и јетрве, печалбарске песме),
6. Љубавне песме

Владан Недић је овако класификовао југословенску народну лирику:

1. Обредне и обичајне песме (коледарске, водичарске-богојављенске, песме на ранилу, ђурђевске, ускршње-великденске, лазаричкле, спасовске, краљичке, ивањске, додолске, крстоношке, сватовске, почашнице, тужбналице)
2. Посленичке песме,
3. Верске песме (митолошке, хришћанске, слепачке),
4. Љубавне песме,
5. Породичне песме,

6. Војничке песме,

7. Печалбарске песме

Нада Милошевић-Ђорђевић и Радмила Пешић лирске песме деле на:

1. Обредне и обичајне (с десетак подврста према намени и времену извођења),

2) верске (митолошке и хришћанске)

3) посленичке и о раду (према врсти послова)

4) породичне (с различитим подврстама, нпр. печалбарске у Македонији)ћ

5) љубавне (различите по типовима у појединим областима, и најбројније, у њих се претапају и неке обредне песме),

Шаљиве елементе имају све врсте па их не треба посебно издвајати.

У студији „Питања класификације... (в. лит) Снежана Самарџија је паралелно са

Вуковом дала следећу поделу:

Вукова подела

Термин „женске пјесме“

Критеријуми: време, место, околности

извођења, намена

Врсте:

1. пјесме сватовске, 2. паштровски припјевии уза

здравце, перашке почашнице, 4. перашко нарицање

за мртвима, 5. пјесме свечарске, 6. пјесме краљичке

7. пјесме додолске, 8. пјесме од коледа, 9. пјесме божићне,

10. пјесме које се пјевају уз часни пост, 11. пјесме онако

побожне, 12. пјесме сљепачке, 13. пјесме особито

митоплогичке, 14. пјесме које се пјевају на прелу,

15. пјесме жетелачке, 16. пјесме играчке, 17. пјесме

Које се у Будви пјевају на Спасовдан, 18. пјесме

које се пјевају дјеци кас се успављују, 19. љубљвне и

друге различне женске пјесме, 20. пјесме бачванске

нашега времена

Савремена подела

Термин: лирске народне песме

Критеријуми: време, околности

извођења, намена

Врсте:

обредне

обичајне

митолошке

религиозно-

-моралистичке

посленичке

породичне

љубавне

шаљиве

Лирско-епске врсте

Вукова подела

Термин: „песме на међи“

Критеријуми: дужина, тематика

Вукова класификација:

на крају 1. књиге Српских народних

пјесама у склопу „љубавних и других

различних женских пјесама

и на почетку 2. књиге Српских

народних пјесама

Савремена подела

Термин: лирско-епска врста

Критеријуми: композиција, ликови, тематика

Савремена подела:

баладе, романсе, бајке у стиху

легенде у стиху (и новелистичке песме)

Миодраг Васиљевић записао је око 4000 песама и објавио у више књига (Југословенски музички фолклор од 1950-1965. у издању САНУ. Песме су из Косова, Македоније, Санџака, Лесковца, Крушевачке жупе. Међутим, песме из Жупе су остале у рукопису са нотним записима и у власништву су његове ћерке Зориславе. Међу записима најбројније су: љубавне, сватовске, почашнице, жетелашке, митолошке, божићне, додолске, пропорушке, успаванке, а балада је мало.

Народне лирске песме Војислав Ђурић у Антологији сврстава у:

- 1) љубавне, 1-83,
- 2) различне успаванке, 84-87
- 3) сватовске песме, 88-90,
- 4) тужбалице, 97,
- 5) колеарске, крањичке, 94-95,
- 6) додолске, 96,
- 7) посленичке, 97-99,
- 8) почашнице, 100,
- 9) митолошке, 101-103,
- 10) играчке, 105,
- 11) хумористичке и сатиричне 106-108
- 12) социјалне и патриотске, 109-111.

Лирске песме са Косова и Метохије Владимир Бован класификује:

Народне песме са Косова 1

- 1) коледарске, 1-13
- 2) божићне, 14-25,
- 3) вучарске, 26,
- 4) јовањске, 27,
- 5) водичарске, 28,
- 6) јеремијске, 35-36,
- 7) лазаричке, 37-77,
- 8) калинарске, 78,
- 9) песме на цвети, 79,
- 10) великденске, 80-97,
- 11) Ђурђевданске, 97-113,
- 12) Тројчинске, 114,
- 13) Додолске, 115-125,
- 14) Крстоношке, 126-130,

Обичајне песме:

- 1) сватовске, 131-300,
- 2) здравице, 301-327,
- 3) тужбалице, 328-330,
- 4) верске, 331-348
- 5) Посленичке, 349-400,

Народне песме са Косова 2

- 1) Љубавне 1-246,

- 2) породичне, 267-362,
- 3) Родољубиве 363-461.

Хатица Крњевић је у антологији “Женске различне песме“ Вукове песме класификовала према годишњим добима:

- 1) Пролеће, (митологичке, у колу, вилине песме, на ранилу, уочи Лазарове суботе, ђурђевданске, прелске, плетење венца, свадбене)
- 2) Лето, (орачке, додолске, љубавне)
- 3) Јесен, (овчарске, љубавне, , породичне)
- 4) Зима, (митолошке, породичне, тушбалице, коледарске)

Милош Марковић жупске песме дели на:

1. Обредне и обичајне
 - А) додолске, 1-4
 - Б) коледарске и божићне, 5-7
 - В) славске песме и здравице, 8-17
 - Г) сватовске песме (о невести, 18-34; о младожењи, 35-42; о куму, 43-45; о старом свату, 46-48; о деверу, 49-50; овојводи, 51-54; о делибоши, 55; о барјактару, 56-58, о невестином оцу, 59-61; о невестиној мајци 62; о невестином брату 63; о младожењином оцу, 64; о младожењиној сестри 65; о невестином и младожењином оцу, 66; о рабаџији, 67; о девојкама у свадбама, 68-79; о момцима на свадби, 80-85; о сватовима, 86-96; остале сватовске песме, 97-111),
2. Песме о раду и уз рад
 - А) жетелачке, 112-115;
 - Б) о берби грожђа, 116-118,
 - В) чобанске песме, 119-134,
 - Г) о косидби, 135-138,
 - Д) на прелу, 139-146,
- 3) Верске песме, 147-152,
- 4) Љубавне песме, 153-219,
- 5) Породичне песме, 220-240,
- 6) Војничке песме, 238-240,
- 7) Шаљиве песме, 241-257.

Валентина Питулић и Велимир Стаменковић су лирске народне песме из Власотиначког краја (в. лит. „Изникал ми стру босиљак“) на:

1. обредне (коледарске, 1-5; лазаричке; 6-87, крстоношке, 88-89; краљичке, 90-91
2. посленичке (косачке, 84; жетелачке, 86-87)
3. обичајне (сватовске, 88-85, љубавне, 96-108; здравица нема)
- 4) породичне песме (општег карактра, 109-112; успаванке 113)

Б. Крстић у „Индексу појмова“ покушао је да у класификацију укључи више критеријума: формалне и тематско-мотивске карактеристике, извођачки контекст, вантекстовне елементе (у мери у којој је грађа, сакупљана на различите начине у распону од неколико деценија дозвољавала).

Песме су груписане у осам великих целина, следећи као примарни принцип контекст (намена, време и место) извођења. Овај принцип поштован је у разврставању на песме везане за животни циклус, календарске песме и фолклорне текстове везане за традиционалне привредне обичаје. Будући да за остале целине (љубавне песме, еротске песме, песме са (псеудо)историјским мотивима, рудиментарне баладе) извођачки

контекст није у тој мери важан (или није посебно назначен од стране самих казивача), подела се одвијала према тематским и жанровским принципима.

Доминација контекстуалне над жанровском поделом условила је да се поједини текстови (неочекивано) нађу изван „матичних“ група (посебно баладе, расуте и међу прелским песмама, на пример). За овакав распоред грађе аутор се одлучио сматрајући важним успостављање ситуационог контекста извођења (који је најчешће и ритуалан), при чему се редовно указује на варијанте у „матичној“ групи. Овакав систем класификације и упутница у значајној мери открива и ритуално-магијски карактер варијаната које се од стране неких казивача не доживљавају као такве. Као варијанта узиман је и дословно исти текст уколико је од различитих казивача бивао различито одређиван (нпр. успаванка / еротска песма; свадбена песма / љубавна песма; прелска песма / текст без контекстуалне одређености, заправо балада, и сл.).

У оквиру група и подгрупа песме су систематизоване према тематско-мотивским карактеристикама, од сижејно развијенијих, ка рудиментарнијим. Упутницама се указује на варијанте или сродне мотиве у другим групама и подгрупама, те оне функционишу и као својеврсни индекс мотива, знатно олакшавајући сналажење и „тематско“ читање корпуса.

Његовој класификацији најбоље одговара класификација жупских песама.

1. ЖИВОТНИ ЦИКЛУС – ПОРОДИЧНЕ ПЕСМЕ

1.1. РОЂЕЊЕ

1.1.1. ПЕСМЕ НА БАБИНАМА

1.

Ај на делу на голему боб се зелени!
Куј га посеја те се зелени!
Стојко га је посејао те се зелени!
Ружа му је пелцер дала те се зелени!

Уп. песме о прављењу леје, бр. 622; калемарска, бр. 701; в. и еротске песме, бр. 1018, 1045, 1048, 1049, 1056, 1059, 1061.

2.

Погачу сам умесила!
Куј ће да је гризе!
Црни лукац ољуштила!
Петла испекла!

1.1.2. ПЕСМЕ ПРИ ПРВОМ ШИШАЊУ

3.

Кум ошиша нашег Рада!
Дај му, Боже, косе вроне!
Косе вроне, косе дуге!

4.

Бору грање посекоше,
Да нарасту друге јаче,
Друге јаче и вечнеје,
Да нарасте високи бор,
У висине понајвише,
У јачину понајаче.

5.

Мое кумче на здравље
Итро расло па расло,
Белу вилу претекло,
Белог коња брзином
Јаког бика јачином!

Лети, лети најбрже
Лепог дара даћу ти
Суво гројзе и смокве
Сваког дара даћу ти
Од милега Господа.

Уп. мотив понуда за болесног: чаршијска саборска, бр. 510; љубавне, бр. 658, 928; песме у колу, бр. 1012, 1015.

1.1.3. УСПАВАНКЕ

6.

Мајка Ранка у шуме родила!
А шума га на лис дочекала!
Челица га медом задојила!
Ластавица крилем га повила!
А кошута на бабине била!
И донела госпоцкога дара!

7.

Мајка Мару родила летећи!
У ливаде чувала јарићи!
Пеленица винова лозица!
Бешекица од чистог злата!
Челица је медом подојила!
Бела вила на бабине била!

8.

Мајка Ранка у горе родила!
У орнице на свое канице!
Челица га медом подојила!
Бела вила у свилу повила!
Свиленем га опасала пасем!
А јуначкем дозивљала гласем!

9.

Спавај, сине, родила те мајка,
у горици де се легу вуци,
челица те медем задојила,
бела вила у злато повила,
на главу вучину турила.
Кад ми биднеш сине за женидбу,
ники тебе да ми не урекне.

Мотив повијања у необичан повој в. и у лазаричкој песми, бр. 446.

10.

Спи ми сине, мое чедо драго!
У бешек ми леп санак уснијо!
Де ти наја кошуљу навезла!
Једну наја, а другу понаја!
Трћу тетке од оца и мајке!
Иш пауне златокрили.
Не шетуцкај не загегај.
Пушћај твоја златна пера
Те рашири златни реп.

11.

Ој, соколе, мој соколе!
Не лети ми под прозоре!
Не ломи ми јорговане!
Не буди ми мое чедо!
Ој, соколе, мој соколе!
Не падај ми под прозоре!
Не лони ми јорговане!
Не буди ми мое чедо!

12.

Сан у бешек, душмани под бешек!
Душмани ти испод ноге стали!
Спи ми спи моје мое голубенце!
Спавај ми у бешеку сине,
Буди румен ки но ружа,
Бели ки но жупско вино,
Бидни радан ки пчелица,
Бидни итар ки но ластавица.

13.

Сан у бешек, уроци под бешек!
Траву пасли, с листа воду пили!
Мојем сину ништа не наудили!
Спи ми, спи ми мое чедо драго,
Дала сам ти капу вучетину,

Вучју капу и од орла перо,
И на капу свакојако биље,
Кад ми биднеш за женидбу сине
Да те нки не урекне.

14.
Сан у бешек, а несан под бешек!
Несан ми вода однела!
За голему гору занела!
Де нема вука ни ајдука!
Усни сине, сан те певаријо!
Преваријо, а не заборавијо!

15.
Сан у главу, а несан у траву!
Сан ми ћерке водица донела!
А несанак водица однела!
За големо брдо га занела!
Ћерке санци, а мајке уранци!

16.
Нина нана, злато мое!
Сан те зове, сан те зове!
Сан те љуби и говори:
»Унијај се дете мое«
Нина нана, чедо мое драго!
Бешека ти на мору кована!
Ковала је три млада ковача!
Три ковача и три помагача!

17.
Нина нана, чедо мое драго!
Бешека ти на мору тесана!
Тесала је три млада тесача!
Један теше други позлаћује!
Трећи тура од злата јабуке!
У јабуке сво драго камење!
Не били те подојила мајка!
У по ноћи ки у по дана!

18.
...
Трећи бере шемширово цвеће!
Спи ми, спи ми, мое миловање!

19.
...
Ковала је четири мајстора!
Један кује, други позлаћује!
Трећи меће сјајна огледала!

А четврти од злата јабуке!
Спи ми спи, злато материно!

20.

...

Један кује а други поткива!
Поткива је ситним бисерима!
Бисерима и драгим камењем!

21.

Спи ми, спи ми мое чедо драго!
Бешек ти је дрво шимширово!
Јастук ти је цвеће бршљаново!
Јорган ти је грана јоргована!
А душек ти дрво тисовине!

Уп. рудиментарна балада бр. 1093.

22.

Спавај сине, сан те преваријо!
Спавај сине, благош твое мајке!
Спавај душо, сан те преваријо!

23.

Спи ми спи, братанче,
Дођи, дођи, снче
Дођи, дођи у бешек.

24.

Спи ми сине,
своје баје,
спи ми сине,
свое наје.

25.

Дете ће ми спавати!
Ја ћу њему певати!
Још ће боље спавати!

26.

Јагње мало у траве заспало!
Покрило се травом детелином!
А по главе везеном морамом!

Уп. лазаричка, бр. 474.

27.
Заспало лаленце
свое најје на крилу.

Уп. лазаричка, бр. 450, краљичка, бр. 540.

28.
Љу, љу, љушке на Росине крушке!
Де је она тетка колачиће шљепка!
Орачћиће рска, зубићима грска!
Тетка би ми дала но ми не да тетак!
Убијо га светац и данашњи петак!

29.
Љу љу љу љуљу љушке ,
бере деда крушке,
неком једну неком две,
моме сину дао све.

30.
...
Па их деци даде!
Да се њима сладе!

31.
Љуљу, љушке на коњу,
да му мајку закољу,
у пченице у пољу,
не дај вуче забога,
мајка ми је сирота,
сисе ми је давала,
опет ће ми давати,
Кад пођемо спавати.
Окрете се мама тати,
заборави сисе дати!

32.
Љуљу љушке на коњу,
да ти мајку закољу,
немој оче богати,
мајка ти је драгана,
сисе ти је давала,
опет ће ти давати,
кад пођемо спавати,
окрете се мама тати,
заборави сисе дати!

33.
Иде санчић низ улицу!
Води Рада за ручицу!

Санчић Раду говори:
»Ајде, Раде, у бешику,
да се сити наспавамо,
и ујутру поранимо!«

34.
Иде санак уз улицу,
води малог за ручицу,
ајде сине, да спавамо,
да ујутру уранимо,
дворе мајке пометемо,
и водице донесемо!

35.
Иде сан у гору
да зађе пред зору.

36.
Иде санђић низ улицу
води бабу за гузицу.

37.
Брише деда улицу,
побрисао бабе гузицу.

38.
Брише баба улицу
Натрћила гузицу
Гледа деда из шупе
Гађа бабу у д...

39.
Стрина брише улицу
напичила гузицу
отуд иде мој стрикан
набуцио јатаган (буздован).

40.
Ишла баба у пећину
изгубила п...
нашо старац кукавац
па набио на к...

Уп. свадбене, бр. 302; еротске песме, бр. 1066.

41.
Ој девојко вртигуз!
Не газе ми кукуруз!
Има момци погани!
јебаће те богами!

Варијанте: еротске песме, бр. 1041, 1042.

42.

Сеје баба брашно!
Па немала на што!
На дедово крило!
Точи деда вино!
Да се веселимо!

1.1.4. ТАШУНАЉКЕ

43.

Таши, таши танана,
И свилена марама,
У мораме шећера
да ми (име) вечера!

1.1.5. ЦУПКАЛИЦЕ/ЦУПАЉКЕ/ТРУПКАЛИЦЕ

44.

(пева се и као успаванка)
Цупа, цупа, кобиле!
Де сте данас одиле!
Кроз брдине, кроз долине!
Гору ногом ломиле!

45.

(пева се и као успаванка)
Цупа, цупа на коњићу!
На коњићу на вранчићу!

46.

Опа, цупа кобиле,
Две се бабе побиле
Која ће пре да попије
Три сатлика ракије!

47.

Трус била кобила,
Товар соли носила,
На попова мочила.
Пустите ју семца
Да ождреби ждрепца
Да донесе расе!

48.

Цупа роде, па роде,

Уја бере јагоде.
Јагоде су румене
Ки но чедо у мене,
Јагоде су слатке
Јеле би и патке,
па су патке зинуле
да би коју скинуле!
Ујак патке отера,
И пушкама дотера!
Моје луће скаче:
„Ево ме ујаче!“

49.
Баба бере јагоде
У свилене мораме.
Јагоде су румене
ки но руже у мене.
јагодице послатке
јеле би и патке!

50.
Опа, цупа, цаба,
Љуби старца баба
А девојка момчића
За четири новчића!

51.
Деда носи две чаше
У обема ракије
Да се баба напије!
Два цегера деда даде,
Да се баба наједе
Од комарца ребарца,
Од мушице душице!

1.1.6. БРЗАЛИЦЕ/ПРОГОВАРАЛИЦЕ

52.
Була буре коврља, брже була буре ми ваља!

53.
Туре буре ваља!

54.
Лежи куја жута поред жута пута!

55.
Пита Пера Павла: Пошто Павле пар опанака!

56.
Порасо орашчић у врчић!
57.
Прокицошио си ли ми се сине!
58.
Птрптрпковић, птрптрпче с птрптрпковићима птрптрпковић!
59.
Пуж уз букву, пуж низ букву!
60.
Раскиселише ли ти се опанци!
61.
Свака сврака цвака!
62.
Црн јарац, црн трн!
63.
На вр брда врба мрда!
64.
Цалабрчак док не дође на ручак!
65.
Чоканчићем чу те, чоканчићем ћеш ме!
66.
Четири чавчића на чнчићу чучећи цијучу!
67.
Шаш деветорошаш како се раздеветорошаш!
68.
Заклопач под поклопач!
69.
У тестије нема вода, ич, кап!

1.1.7. РЕЂАЛИЦЕ

70.
Грличица грче,
Петар коња трче!
Да ми грло соли да!
А ја соли овну дам!

Ован мене лоја да!
А ја лоја маце дам!
Маца мене миша да!
А ја миша Луне дам!
Луна мене перо да!
А ја перо свату дам!
Сват мене коња да!
А ја коња попу дам!
Мене поп коња да!
А ја коња богу дам!
Мене бог срећу да!
А ја срећу па у врећу
Преко прага па у кућу!
(пева се и као успаванка)

71.

Рано пођо на Пазар
Купи вола за динар
Ој ти ,воле, кућо моја
А ти, краво, музо моја
А ти, овцо, стриго моја
А ти, козо, бриго моја
А ти, гуско, шепиљарко
А ти, патко, шушумиго
А ти, коко, кокоражко!

72.

Поче маца миша јести,
Поче миш седло да стриже,
Поше седло мрава бити,
Поче ватра воду да тули!

1.1.8. РАЗБРАЈАЛИЦЕ (БРОЈАНИЦЕ)

73.

Еци пеци пец,
Ти си мали зец,
А ја мала препелица,
Еци, пеци пец!

74.

Еци, пеци, пец,
Иде мали зец
А за њиме зечица
И њова дечица!

75.

Ен ден, дину!
Сава ракатину

Сава, рака, тика, така,
Биља баља буји!

76.

Ен, ден, дину,
Сава ракату.
Сава, рака, тика така!

77.

Елем, белем, седице,
Маме ми се гледице,
О, мој шоро, шорице
О мој като, катице!
Цица маца, зазубаца!

Елем, белем буф;
Триф, траф, труф!!

78.

Енци, менци, на каменци,
Ту ми седе 12 денци.

Енци, менци на каменци,
Троја врата закључана
Канта, кућа, кећ,
Иди у бабину пећ!

Иде баба низ улицу
Деда пуши лулицу!

79.

Ен, ден, доре,
Дубоко је море
А још дубља митровица
Де се купа киселица
Киселица киси ти за мене ниси!

80.

Екете, бекете, бакица свира,
Мене доктор пенџетира,
У пенџету мала сека,
Ти си моја аптека!

81.

Пошо меда у дућан,
Није реко добар дан,
Већ је реко Добро веће,
Поклони се и утече!

82.

Пошо меда у дућан,
Није реко добар дан,
Већ је реко добро вече!
Бежи медо из дућан,
Ниси реко добар дан!

83.

Пошо зека у шумицу
Изгубио папушицу!
Кађи зеко које боје
Да ти лепше стоје!

84.

Плива патка преко Саве,
носи писмо на вр главе
и у писму пише,
не волим те више!

85.

Певам песму,
Играм коло
Ал и денас добро знам
Једну песму да певам
Друштво се и денас нађе,
Ел се зајно пева слаће
Песма стара, песма нова
Но на крају навек ова!

86.

Имала сам лутку звала се Мица
Оћутрос ми пала из колица
Позвала сам докторку Неду,
Она каже:“ Све је у реду!“

87.

Прође време, прође школа,
Певам песме, играм кола.
Још се сећам песме ове,
Много слађе од болбоне!

1.1.9. ТЕКСТОВИ ВЕЗАНИ ЗА ДЕЧИЈЕ ИГРЕ

88.

Иде мајка колодвора,
Шта ће мајка колодвора?
Она тражи једну ћерку.
А како се она зове?
Нек се зове (име)!

А ми је не дамо!
Ја ћу дођем на улицу
Па ју узнем за ручицу!

89.
Шири, шири,,везени пешкири
Боса је боса, окрени се (име) ти!

90.
Иде маца око тебе,
пази да те не огребе,
чувај, мијо, реп
да не будеш слеп,
ако будеш слеп,
отпашће ти реп!

91.
Ринге, ринге раја,
дошо ујка каја
па појео јаја
једно јаје мућ,
а ми деца чуч!

92.
Пет, 10, 15 (...) 100!
Полазим!
Ко се није сакрио,
магарац заувек био!

93.
Један (...) десет,
Изашо бели месец
И његова сестрица
Небеска краљица!

94.
Пту, пту, запљувао сам (име)!
Нема спашавања!

95.
Пту, пту, спасио сам (име)!

в. и противкишње песме; песме из Другог светског рата, бр. 1131.

1.2. РЕГРУТСКЕ И ВОЈНИЧКЕ ПЕСМЕ

96.

Пијем вино и ракију,
јашем коња ацамију,
па се шећем горе-доле,
горе-доле по тем пољу.
На тем пољу кошискоме,
де се момци надбацују
куј ће више, куј ће боље,
мајкин Ива понајбоље.
На Ивану војно руо,
оскићено, извезено.
Сви у Иву само гледе.

97.

Ја посади, сејо Јело,
зелени бор усред баште,
и запати, сејо Јело,
око три стотине оваца,
и запроси девојчицу.
Мало време, сејо Јело,
позваше ме у војску,
ја војева, сејо Јело,
три године и три дана.
Док војева, сејо Јело,
намах мене, сејо Јело,
до три писамца дођоше.

**Уп. краљичке, бр. 556, 557; виноградарска, бр. 683; љубавне, бр. 729-739;
песме у колу, бр. 1010; В. и свадбена, бр. 169.**

98.

Куј ће тебе, горо, сећи!
Горо голема!
Кад ја морам земљу прећи!
Куј ће траву косит!
Траво зелена!
Кад ја морам пушку носит!
Куј ће тебе, цуро, просит!
Цуро малена!

99.

Ој, ливадо, некошена,
ој, девојко, непрошена,
куј, ће траву покосити,
куј ће мене испросити,
кад су момци на границе!

Уп. косидбене песме, бр. 668.

За мотив необраног воћа в. и песме са (псеудо)историјским мотивима, бр. 1112, 1113.

100.

О регрути, штопа сте ми жути?
Ел су вама официри љути?
»Несу нама официри љути!
Но су нама љубе остављене!
Остављене скоро доведене!
Доведене, али не љубљене!«

101.

Киша пада, Росина се мути!
Киша пада, одлазе регрути!
Мене мајка на границу спрема!
На границе нигде ништа нема!
Само камен и трава зелена!

102.

Лојзе жути одоше регрути,
О, мој Боро, и нови ће скоро!

103.

Бога моли Жупљанка девојка:
»Дај ми Боже крила лабудова,
да облетим сву Жупу питому,
да ја нађем драго спрама себе,
да ми јадно у војну не оде,
и останем млада неудата!«

104.

Видиш мајко оно брдо благо!
Ту се мое регрутује драго!

105.

Мој драгане, косо колмована!
Пошаљи ми малену парицу!
Да сашијем белу марамицу!
Па да видиш своју голубицу!

106.

Мило мое, у долекем свету,
пошаљи ми срце у пакету,
пошаљи ми пола срца твога,
ер не може једно без другога!

Варијанта: свадбене, бр. 142.

За војничке песме уп. и песме из устанка, бр. 1112, 1113.

1.3. СВАДБЕНЕ ПЕСМЕ

1.3.1. ПРОСИДБЕНЕ ПЕСМЕ

107.

Више села ливада зелена,
у ливаде бунар воде ладне,
крај бунара ружа расцветала
и под ружом заспала девојка.
Будило је најмладје братанче:
»Диг се, тејо, прошеници дошли,
дошли су ти троје прошеника:
једно јесу из града грађани
друго јесу из села сељани,
треће јесу ти Београђани.«
А девојка тијо одговара:
»Нека иду из града грађани,
нака иду и Београђани,
нек остану из села сељани.«

Уп. свадбена, бр. 160, 307; уп. песме са (псеудо)историјским мотивима, бр. 1097; рудиментарне баладе, бр. 1092.

108.

Под горице орала девојка,
изорала па млада заспала.
Будило је младо нежењено,
будило је и пољубило је.

109.

Смиље бере Смиљана девојка
и под смиљем млађана заспала.
Будило је младо нежењено,
будило је и пољубило је.

Уп. љуљачке, бр. 409; ранилачка, бр. 403; орачке, бр. 581/1, 581/2; копачке, бр. 582-584, љубавне, бр. 749, 750.

110.

Ој, ливадо, зелена ливадо,
што си тако зелена полегла?
Ој, ливадо, што си некошена,
Ој, девојко, што си непрошена?
Младо момче, што си нежењено?
Ој ливадо, покосићемо те,

младо момче, оженичемо те.

111.

Ој ливадо, ливадо зелена ,
што си тако зелена полегла,
е л те косе, е л те овце пасу?
Нит ме косе, нит ме овце пасу,
но ме газе прошене девојке,
све прошене, све се поболеле,
к њма иду три млада девера.

Уп. косидбене, бр. 668.

За мотив (не)кошене ливаде в. и регрутске песме, бр. 99.

112.

Ој, ливадо ливадо кошена,
Сив соколе, де ћемо на конак?
Сив соколе, код Ћурђа на конак,
Ћурђе прави двоје веселости,
сина жени, милу ћер удаје,
ћер удаје за немила драга.

113.

Ој, ливадо, кошена ливадо,
Сив соколе, де ћемо на конак?
Бирај аго, које тебе драго,
а ми ћемо код Ћурђа на конак,
код Ћурђа су до три веселости:
сина жени, милу ћер удаје,
треће му је чедо некрштено.

114.

Ој, ливадо, бриго девојачка,
Брегем шета прошена девојка
брегем шета па се огледњује,
сама свое лице бегенише:
»Авај лице, авај бриго моја,
да ја знадем куј ће тебе љубит
да ли младо, да ли старо драго,
отишла би у чемер-планину
да наберем чемерику траву
те би мое лице нагрдила.
Кад ме стане старо драго љубит,
да му буде љуто и чемерно
Да ја знадем да ће младо драго,
отишла би доле у Чаршију,
купила би меда и шећера
те би мое намазала лице
кад ме стане младо драго љубит,
да му бидне медно и шећерно.«

Варијанте: биљаричке, бр. 578; љубавне, бр. 769-784.

115.

Ој, ливадо, прошена девојко,
Брегом шета прошена девојка,
брегом шета па се огледњује,
сама свое лице бегенише:
»Авај, лице, авај бриго моја,
што се бринеш, да се удат нећеш?«
»Удаћеш се и покајаћеш се,
добит мужа, а венут ки ружа.«

116.

Ој, ливадо, девојко прошена,
Брегом шета прошена девојка,
брегом шета па се оглеђује:
»Аој лице, аој бриго моја,
а ја мишља да се удат нећу,
удаћу се и покајаћу се.«

Уп. свадбене, 294-296; љубавне, бр. 771.

117.

Расла гица да је веће нема,
под њом Мара да је лепше нема,
цар је проси за свог Лазара.
»Нећу, царе, за твог Лазара,
Лаза има до две до три мане:
прва мана што му кућа мала,
друга мана што пали дувана,
трећа мана - ни Лаза не ваља.«

118.

Расла лоза да је веће нема
под њом Ката да је лепше нема,
краљ је проси, Ката се поноси.

119.

Расла јела да је веће нема,
под њом Мара да је лепше нема,
цар је проси, Мара се поноси.

Уп. љуљачка, бр. 408.

120.

Мајка Мару, мајка Мару
кроз три горе звала:
»Јеси л, Маро, јеси л, Маро

убелила платно?«
Мара ју се, Мара ју се
кроз девет одзивље:
»Несам мајко, несам мајко
ни до воде дошла,
а камоли, а камоли
убелила платно.
Овчар Јова, овчар Јова
воду ми замути.
И Никола и Никола
воду ми помути.
Због њи, мајо, због њи, мајо
не убели платно.
Куни мале, куни мале,
обе да кунемо
не би ли се, не би ли се
оба обесили
о зло дрво, о зло дрво,
девојачко грло,
и о мое, и о мое,
једне ћере твоје,
и о Јеле, и о Јеле,
друге ћере твоје.

**Варијанте: љубавне, бр. 860; уп. прелске, бр. 601; резидбене, бр. 674;
љубавне, бр. 848-866.**

121.
Чувам овце доле у ливаде
па ја глејам шта девојке раде.
Три девојке градину градиле
у градине усев усејале,
посејале диње, лубенице
и по крају све бели босиљак
Прекраде се младо нежењено
те покраде усев девојачки,
прежале га три добре девојке
прежале га и уватиле га.
Прва вели: «Да га обесимо!»
Друга вели: «Да га ожежемо!»
Трећа вели: «Да га оженимо!»

Варијанте: ранилачке, бр. 493, рудиментарне баладе, бр. 1088.

122.
Валио се Траиловић Јова:
»Имам ћерку на милос девојку.«
»Ајд, не вал се, Траиловић Јово,
синоћ сам је на воде видео,
бело сам ју лице пољубио.«

Али Јова лепше одговара:

»Кад би знао из пушке б ј убијо.«

1.3.2. ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПЕВАЈУ НА ДЕВОЈАЧКОЈ И МОМАЧКОЈ ВЕЧЕРИ

123.

Смиље бере Смиљана девојка,
набра скуте и оба рукава,
те исплете три зелена венца:
први венац себе оставила,
други венац другарице дала,
а трећи је низ воду бацила:
»Пливај, венче, до Ђурђевог двора,
Ђурђе млади два весеља гради:
сина жени, милу ћер удаје.«

Варијанте: љубавна, бр. 804; уп. и пример бр. 112.

124.

Смиље бере Смиљана девојка,
смиље берућ у загорје заје,
те набрала три зелена венца:
први венац низ море пратила,
други венац другарице дала,
трећи венац драгом испратила.

125.

Изведрила се небеса,
види се Жупа питома,
по Жупе цвеће цветало,
брала га Сојка девојка
да кити свое сватове.

Уп. свадбена, бр. 311, прелска, бр. 605.

126.

Ранила Миља славуја
за девет пуне године.
Агу-дагу,
гајде ју свирале,
песме ју певале,
јаребице, јој!
Кад прође девет година
Стаде се Миља удават.
Агу-дагу,
гајде ју свирале,
песме ју певале,
јаребице, јој!
Стаде се Миља удават,

славуја тицу продават.
Агу-дагу,
гајде ју свирале,
песме ју певале,
јаребице, јој!
Славуј се Миљи мољаше:
»Немо ме, Миљо, продават,
Агу-дагу,
гајде ју свирале,
песме ју певале,
 јаребице, јој!
Ја ћу, Миљо, певати,
тебе ћу рано будити
Агу-дагу,
гајде ју свирале,
песме ју певале,
 јаребице, јој!
Да тебе драги не пдзује
што си се, Миљо, успала.«
Агу-дагу,
гајде ју свирале,
песме ју певале,
 јаребице, јој!

127.

Ранила Миља славуја
за девет пуне године.
Стаде се Миља удават,
славуја тицу продават.
Славуј се Миљи мољаше:
»Немо ме, Миљо, продават,
ја ћу ти лепо певати,
тебе ћу рано будити
да тебе драги не кара
што си се, Миљо, успала.«

128.

Има мајка три девојке
па и често говорила
шта би која најволела.
Најстареа говорила:
»Ја би чоу најволела.«
Средњикава говорила:
»Ја би благо најволела.«
Најмлађеја говорила:
»Ја би драго најволела,
чоа ће се поцепати,
благо ће се потрошити;
а ја с драгом вековати.«

Варијанта: љубавне, бр. 785.

129.

Две девојке лепо живовале,
живовале и овце чувале,
де гођ оде за руке се воде,
међу себе тијо говорише:
»Ајде, друго, да се удајемо,
да идемо обе за једнога
за једнога али за доброга!«

130.

(пева се и као чобанска)
Две подруге лепо живовале,
живовале и козе чувале,
де гођ оде, за руку се воде,
Међу се тијо говорише:
»Ајде сејо, да се удајемо
да идемо обе за једнога,
за једнога црномањастог!«

131.

Две девојке лепо живовале,
једна друге тио говорише:
»Да пођемо обе за једнога,
за једнога - црномањастог.«

132.

Две подруге лепо живовале
једна друге тијо говорише:
"Знаш ли селе, како смо се клеле
да идемо обе за једнога,
за једнога црномањастог!"

133.

Ал је лепа с вечер месечина,
чак се виде Биограду врата,
а на врата два брата рођена,
младји брала старејем говори:
»Ајде брале, да поженимо.«

134.

Сву ноћ крадо, ништа не украдо,
а у зору украдо девојку,
веза коња за зелену јелу,
а девојку за десницу руку.
Кад би зора, а ја се пробуди:
нит ми има коња ни сокола,
нити има лепоте девојке.

135.

Сву ноћ крадо, ништа не украдо,
кад би зора, украдо сокола,
кад се свану, украдо девојку.

**За мотив *лов у гори* в. лазаричка, бр. 431; чаршијска саборска, бр. 510;
љубавне, бр. 745-747 (уп. и 750); песме са (псеудо)историјским мотивима, бр.
1118.**

136.

»Сеничице, девојко медена,
ја те просим, а ти си малена.«
»Проси драги, порашћу голема:
прво лето - тебе до колена,
друго лето - тебе до појаса,
треће лето - тебе до рамена.«

Варијанте: љубавне, бр. 791, 792.

137.

Ја сам мајке још зелено цвеће,
мене мајка још да даје неће.
Ја сам мајке још зелена дика,
она мене зове перуника.

138.

»Ој девојко, бре,
от ли поћ за ме?
Оћеш, очију ти!«
»Не троши се, не
не арчи се, бре.
Нећу, очију ми!«

139.

Листај, горо, не озеленела,
ти си мое очи залетела
те не видо кога сам волела.

Варијанта: љубавна, бр. 874.

140.

Ајде, Миле, да се поделимо,
можда ћемо боље да живимо:
тебе кућа, а мене волови,
тебе ћерке, а мене синови.

141.

Некад ведро, некад помрчина,
моем драгу коса на очима.

Ведро беше, па се наоблачи,
мој се драги нешто изопачи.

142.

Мило мое, у долекем свету,
пошаљи ми срце у пакету
Ја на једном, ти на другом крају
ки анђели на небеском рају.
Анђели се састају сас Богом,
а ја, Миле, оћу само с тобом.

Варијанта: регрутска, бр. 106.

1.3.3. ПУТНИЧКЕ/»ПУТЕНЕ« ПЕСМЕ

143.

Гором шета млади Радивоје,
гором шета, з гором разовара:
»Чарна горо, ожени се нећу
док не узнем Смиљану девојку.«
То дочуше браћа Смиљанина,
саградише до девет градова
и десету кулу од камена,
затворише Смиљану девојку.
Бога моли млади Радивоје:
»Дај ми, Боже, до девет топова
да разбијем до девет градова
да изведем Смиљану девојку!«
Бога моли, Бог му удовољи,
па му даде до девет топова
те он разби до девет градова
и десету од кулу камена
и одведе Смиљану девојку.

144.

Гором језди млади Радивоје,
гором језди и з гором говори:
»Још се, горо, оженио несам,
још за толко ожени се нећу.
док не стигне Смиљана девојка.«
То дочуше Смиљанина браћа,
саградише кулу од камена,
од камена и љута кремена,
затворише Смиљану девојку
купише ју три оке бисера
да ји ниже три године дана.
Вредна беше Смиљана девојка,
наниза и за три бела дана.
Бога моли Смиљана девојка:

»Дај ми, Боже, Петрове ветрове,
дај ми, Боже, илињске громове,
да разрушим кулу од камена
од камена, од љута кремена,
да дарујем моег Радивоја.«

145.

Гором језди млади Радивоје
гором језди и з гором беседи:
»Још се горо оженио несам
још за толко оженил се нећу.
док не стигне Смиљана девојка
да три ниске бисерне наниже.«
То дочуше Смиљанина браћа,
саградише кулу од камена,
од камена и љута кремена,
затворише Смиљану девојку,
купише ју три оке бисера
да ји ниже три године дана.
Вредна беше Смиљана девојка,
наниза и за три бела дана.
Бога моли Смиљана девојка:
»Дај ми, Боже, муње и громове,
да разрушим кулу од камена
од камена, од љута кремена,
да дарујем момка Радивоја.«

146.

Гором шеће млади Радивоје,
гором шеће и з гором говори:
»Још се, горо, оженио несам,
још толоко оженил се нећу
док не нађем једину у мајке
јединицу међу девет браће.«

Уп. љубавне, бр. 794.

147.

Три се снега на планине беле:
један лањски, други преколањски,
а трећи је од ове године.
Међу њима мало окопнело.
Ту израсла жута перуника,
ту пролазе Павлови сватови.
Сви сватови перунику беру,
сал не бере Павле младожења,
гони коња да стигне девојку:
»Стан, девојко, да ти нешто кажем:
ово ми је девета женидба,
осам ми је мајка отровала

и тебе ће младу да отрује.
Кад биднемо код моего двора,
ишетаће моја стара мајка
и изнеће једну купу вина.
А ти узни, но немо да пијеш,
већ је подај до себе деверу
не би ли се преварила мајка
и од себе испустила гласа
да рођеног не отрује сина.«

148.

Три се снега на Жељину беле,
међу њима мало окопнело,
ту порасла питома ружица.
Отуд иду Павлови сватови.
Сви сватови ружицу миришу,
не мирише Павле младожења,
већ он гони коња до девојке:
»Стан, девојко, нешто да ти кажем,
ти ми ниси најпрва невеста,
девет ми је отровала мајка,
и тебе ће отроват десету.
Кад буднемо близо мога двора
ишетаће моја стара мајка
и изнеће један кондир вина,
вино пиће, тебе наздравиће,
а ти узни, ал немо да пијеш,
но наздрави до себе деверу.
Ти наздрави, немо да му даеш,
него распи крај себе у траву.«.

Уп. рудиментарне баладе.

149.

Три се снега на планине беле,
један лањски, други преколањски,
а трећи је од ове године,
сив соколе прелетет не може,
девојка га боса прегазила.
За њом трчи остарела мајка:
»Ћерко, Като, зебу ли ти ноге?«
»Стара мајко, не зебу ми ноге,
но ме боли срце за јунаком.«
»Ћерко, Като, пушка га убила!«
»Стара мајко, тебе погодила.«
«Ћерко, Като, гуја га ујела!«
»Стара мајко, и тебе појела.«

Уп. љубавне, бр. 847.

150.

Зелен ђога у ливаде пасо,
препиње га сеја Милошева,
златну жицу за сребрно коље:
»То нам једи, па нам побеседи,
док се газда из сватова врне.«

151.

»Село мало, рано вечерало,
оставило отворена врата.
Налетели кићени сватови.
па унишли у поспале дворе.
Пробуди се девојачка мајка
па позива свога домаћина:
»Диг се, Миле, не подиго главу,
еве нама гости непозвати!
Како ћемо госте дочекати?«
»Ласно ћемо госте дочекати,
лепо ћеш се с њима даривати,
они тебе везено морамче,
а ти њима Јелицу девојку.«

152.

Синоћ Јова из Солуна дође
и доведе Солунче девојче.
Сви весели, оно невесело,
све вечера, оно не вечера,
све с изува, оно се обува,
свако лега, оно ће да бега.

Уп. сведабене, бр. 281, 282; љубавне, бр. 754.

153.

Овем шорем никад прошо несам,
овем шорем девојака нема,
што имало све се разудало,
што остало све се обећало.

154.

Овем шорем више проћи нећу,
овем шорем девојака нема,
што је добро ми га одведомо.

155.

Комшија ме у сватове зове
да му биднем девер до девојке.
Да л д отиднем, да л да не отиднем?
Ко отиднем не могу да глеам,
ко н отиђем ће ми бидне жао.

156.

Благош мене и тебе девојко,
кад су нама двори распореду,
распореду у једноме реду,
двор до двора, чаир до чаира,
двор до двора, прозор до прозора,
ми ћемо се састајати често,
у године свакога месеца,
у месецу сваке недељице,
у недеље сваког белог дана.

Варијанте: љубавне, бр. 865, бр. 927.

1.3.4. НЕВЕСТИНСКЕ ПЕСМЕ

157.

Пуче пушка из зелена луга,
пуче једна, а за њом ће друга.
Девојка се сватовима нада,
ваздан данас улицу метала,
по улице босиљак сејала,
по босиљку столове ређала
да ју седну кићени сватови.

158.

Пуче пушка из зелена луга,
пуче једна, са ће за њом друга.
Девојка се сватовима нада,
ваздан данас улицу метала,
по улице босиљак сејала,
по босиљку платно простира.

Уп. препевке сватовима, бр. 238.

159.

Девојка се сватовима нада.
Вздан данас улицу брисала,
по улице столове ређала,
на столове босиљак метала,
метала га за свое сватове.

Уп. просидбена, бр. 125.

160.

Зора руди, маја ћеру буди:
»Устај, ћерко, те столове ређај,
долазе ти кићени сватови.«

»Ја се млада на пут спремам,
туђе дворе дворовати
туђу мајку својом звати
а своју ћу спомињати
туђег оца оцем звати
а свога ћу спомињати,
туђу сеју сејом звати,
а своју ћу спомињати.«

**Уп. свадбена, 107; 160, песме са (псеудо)историјским мотивима, бр. 1097;
рудиментарне баладе, бр. 1097; в. и лазаричке, бр. 421, 450; краљичке, бр.
540, 541; песме у колу, бр. 1014.**

161.
Под брегом се јела разгранала
и под јелом зелена ливада,
у ливаде бунар воде ладне,
крај бунара клупа шимширова
и на клупе застрто серцаде,
а на клупе заспало чељаде,
под главом ју стручак детелине.
Будило је најмлађе братанче:
»Диг се, тејо, дошли ти сватови
донели ти свиленога дара.«

В. нап. уз претходни пример.

162.
Ој, девојко, бела и румена,
ти си моем брале омилену,
ни по оду, ни по твојем роду,
но по твојем тијем разговору.

1.3.5. ПРЕПЕВКЕ СНАШИ

163.
Обукуј се,
селе, одевај се, селе, одевај се,
све свилено,
руо неношено, руо неношено,
неношено
оће да се носи, оће да се носи,
да се носи
цркви венчанице, цркви венчанице.

164.
Обукуј се селе, одевај се,
ти обучи руо неношено
то ће ићи венчаној ти цркви.

Уп. песме момку, бр. 178.

165.

Обрн се сејо, обрн се,
погледај сејо, погледај
је ли ти слика, прилика.
Ко није слика, прилика,
ти бацај прстен за врата.

166.

Погледај селе, погледај
је ли ти слика – прилика.
Ко ти је слика – прилика,
ти мећи прстен на руку.
Ако ти није прилика,
ти бацај прстен за врата.

167.

Излете соко из града,
изнесе књигу под крило,
баца е бабу на крило:
»Погледај, бабо, погледај,
је ли ми слика – прилика,
ако ми није прилика
да бацим прстен за врата.«

168.

Одби се грана од јоргована,
а лепа Миља од своје мајке.
Знаш ли, селе, како смо се клеле
да не станеш млада уз девера,
а ти стаде, обе руке даде.

169.

Погледај селе, погледај,
драго ти у двор ушета,
погази бели босиљак.
»Нека га, нека, нек гази,
за њега сам га сејала.«

Уп. љубавне, бр. 737-740.

170.

Мила снале, не растурај жито
нит си брала, нит си га сејала.
Мила снале, преступај у кућу
прво десном ногом, ондак левом.
Мила снале, не пресаљај грнце,
не могу ти свати вечерати,

а највише млади младожења.
Мила снале, то се тебе пева.

171.

Жута дуња међу листовима
наша снаја међу деверима.
Она моли два девера мила:
»Врните ме де сам синоћ била:
остало ми платно недоткано,
остала ми бурма на разбоју,
остала ми мајка да тугује,
остало ми моје бело стадо.«

172.

Сад се снајка милом свекру моли:
»Врните ме де сам синоћ била,
остало ми платно недоткано
остале ми игле на разбоју.«
»Стан полако, мила наша снао,
имаш сеју, доткаће ти платно,
имаш брата, игле ће донети.«

173.

Мајка Мару у Бугаре дала,
синоћ дала, јутрос је питала:
»Како ти је, Маро, у Бугара?«
»Добро ми је, мале, у Бугара,
свекар ми је кано мили бабо,
а свекрва кано мила мајка,
девери ми кано мили брала,
јетрве ми кано миле снаје,
заове ми кано миле сеје.«

1.3.6. ПЕСМЕ О МЛАДОЖЕЊИ

174.

Ич не седи, млади младожења,
што си толке коње поморио
и толике свате погонио,
наша сеја овце отерала,
отерала преко Копаника,
снег је пао, снег је затрпао,
моли кума и старога свата
нека прате ко гођ од сватова
не бил дошла наша мила сеја.

175.

Ич не седи, млади младожења,
ту за тебе девојака нема,

што имало све се разудало.
Наша сеја овце отерала
три године преко горе чарне.
Моли кума, моли старог свата
нека моле девојачку мајку
нека прати другог чобанина
нека сеја од оваца дође.

176.

Ајд, пауне, оде пауница,
отишла је са млогу дружину,
она ће се за другог венчат,
тебе млада ни гледати неће.
Јаши коња па се врни дома.

177.

Излете соко из града,
изнесе књигу под крило,
баци је бабу на крило:
»Прочитај бабо, прочитај.
да л ни је слика - прилика?
Ко није слика - прилика,
ти баци књигу сас крила,
нек узне мајка премила.«
»Ти мале, књигу прочитај«
Мајка је књигу читала,
благослов сину дала:
»Доведи сине, девојку,
да буде мајке одмена.«
Сад књигу сеје предаде:
»Прочитај, сејо, прочитај
да л ти се снајка допада.
Ко ти се књига допада
склопи ми руке ко врата.«
Сеје се књига допала.

Уп. невестинске песме, бр. 175, 176, 177.

1.3.7. ПРЕПЕВКЕ МЛАДОЖЕЊИ

178.

Обукуј се, брале, одевај се,
ти обучи руо неношено,
да се носи цркви венчаници.

Уп. невестинске песме, бр. 163, 164.

179.

Зора, Маро, свану, напој коња,
напој коња и оседлај бралке.
»Ја га појим, он да пије неће,
уздуг мећем, узда му звекеће,
седло мећем, седло му одлеће,
радује се, оће за девојку.

180.

Коња игра млади младожења,
коња игра коњ му поиграва,
седло меће, седло му звекеће:
радује се, оће за девојку.

Уп. препевке неожењеним момцима, бр. 427.

181.

Ниска стреа, висок ђувеглија,
шураци му стреу подигоше,
а шурњаје клупе наместише,
а свастике злаћане кашике.

182.

Млад младожења, ружо румена,
предадосмо ти струк рузмарина,
често заливај струк рузмарина,
да не увене струк рузмарина.

183.

Мили брале, не гледај пред себе,
но ти гледај тамо и овамо
одакле ће љуба ишетати,
да ли с десне стране ил са леве,
може л бити куће домаћица,
може л дворет свекра и секрву,
може л дворет девера, јетрву,
може л дворет заве дикозаве.

184.

Мили брале, не гледај пред себе,
но ти гледај с прозора на прозор
одакле ће сунце изгрејати.
Наша села и већа и лепша,
наша села у босиљку расла,
а ваш брала у дивљем пеленку.

Уп. препевке сватовима, бр. 244, 245.

185.

Мили брале, мину те девојка,

кад те мину, ки да сунце сину.
Мили брале, то се тебе пева.

186.

Мили брале, што се не повалиш
како ти је у тазбине било,
како су те шуре дочекале
каким су те даривали даром.
»Шураци ме вином и ракијом,
дед и баба лепотом девојком,
шурњаје астале наместили,
а свастике слаткем послужиле.

187.

Мили брале, што се не повалиш
како ти је у тазбине било,
како су те шуре дочекале,
а шурњаје вином напојиле
и свастике цвећем искитиле.

1.3.8. СТАРОСВАТСКЕ ПЕСМЕ

188.

Стари свате, велики везире,
ел ти волиш царсто, ел везирсто,
ел ти волиш ново старосватсто?
»Нит ја волим царсто, ни везирсто.«
Стари свате, долеко те вале
да ти имаш благо небројано,
снајка ће ти у двор долазити,
снајка ће ти благо пребројати.

189.

Стари свате, везире велики,
ел ти волиш царсво, ел везирсво,
ел ти волиш ново старосвасво?
»Више волим ново старосвасво,
него старо царсво и везирсво.«

190.

Стари свате, стари капетане,
ел ти волиш старо капетансто,
ел ти волиш ново старосвасто?
»Шта ће мене старо капетансто
кад ми боље ново старосвасто.«

191.

Стари свате, господине,

дивно ли ни сјаш, дивно ли ни сјаш.
Даруј нама коло наше,
још си дивнеи, још си дивнеи.
Кеса ти се позлатила,
амин, дабода, амин, дабода.
Рука ти се посветила,
амин, дабода, амин, дабода.

1.3. 9. КУМСКЕ ПЕСМЕ

192.

Мили куме, јабуко сладунко,
пред кућом ти јабука сладунка,
отуд иде јато голубато,
те падау сладунке на грање.
Ишетала милем куму љуба:
»Ајд одатле, јато голубато,
не падај ми сладунке на грање.«

193.

Мили куме, мило рајско цвеће!
Кум кумује, куме поручује:
»Дођи кумо, куму на весеље.«
Она држи једно мушко чедо
и овако куму говорила:
»Ласно би ти дошла на весеље,
но не могу чедо да оставим.«

194.

Мили куме, злаћана јабуко,
кад си јутрос ти у свадбу пошо,
мили куме, злаћана јабуко,
код кога си љубу оставио?
»Мили куме, злаћана јабуко,
она спава на меку душеку.«
Мили куме, злаћана јабуко,
она спава међу два јунака,
један грли, а други је љуби.

195.

Мили куме, злаћано прстење,
кад си јутрос ти у свадбу пошо,
мили куме, злаћано прстење,
код кога си љубу оставио?
Мили куме, злаћано прстење,
мили куме, то се тебе пева!

Уп. препевке неожењеним момцима, бр. 236, 237.

1.3.10. ПЕСМЕ О ДЕВЕРУ

196.

Мил девере, злаћено прстење,
снајка ти је кошуљу резала,
мил девере, злаћено прстење,
на црквена врата измерила,
мил девере, злаћено прстење,
са иконе шару почињала.
Мил девере, то се тебе пева!

197.

Мил девере, црнокос невере,
снајка ти је кошуљу извезла,
на црквена врата измерила,
са иконе шару почињала,
са иконе светога Николе.

198.

Сна деверу кошуљу резала,
са иконе шару почињала,
са иконе светога Николе.
Сна деверу крпу изаткала,
из цркве је мустру почињала
да би своег дешу улепшала.

Уп. песме које се певају у колу, бр. 1002.

199.

Мил девере, злаћено прстење,
мил девере, мило рајско цвеће,
није лепше у сватове пошо
није лепше у сватова осто.
Мил девере, злаћено прстење,
благо мајке која те родила.
благо сеје која те нијала.

**Уп. свадбене, бр. 222, 235; љубавне, бр. 843, 844; песме са
(псеудо)историјским мотивима, бр. 1106.**

1.3.11. ВОЈВОДСКЕ ПЕСМЕ

200.

Шта се бели доле у ливаче,
ел је вода, ел су лабудови?

Нит је вода, нит су лабудови,
но је оно војводина војска.
Завади се војводина војска.
Ишетала војводина љуба
и изнела пуну купу вина,
те развади војводину војску.
Ој, војвода, то се тебе пева,
плати нама песму девојкама.

201.

Шта се бели у ливаде доле,
ил је вода или је војвода?
Нит је вода, нити је војвода,
већ то јесје војводина војска,
војска му се тешко завадила.
Отуд иде војводина љуба
да измири војводину војску.
Ој, војвода, то се тебе пева.

Уп. препевке сватовима, бр. 239.

202.

Нишнула се вода низ ливаде,
ој, војводо, зелена ливадо.
Отуд иде војводина војска,
ој, војводо, зелена ливадо.
Завади се војводина војска,
ој, војводо, зелена ливадо.
Отуд иде војводина љуба,
ој, војводо, зелена ливадо.
те развади војводину војску,
ој, војводо, зелена ливадо.

203.

Ој војводо, водо на ливаде!
Да л је вода, да ли је војвода?
Нит је вода, нити је војвода!
Једна коса три откоса коси.
Отуд иде војводина љуба,
она носи госпоцкога ручка.

Уп. косидбене, бр. 669.

205.

О, војводо, зелена ливадо,
нишнула се вода низ ливаду.
Куј ти купи шешир над очима?
Куј ти купи зелену доламу?
Ко ти везе чарапе везене?
»Бабо ми је шешир куповао,

мила мајка зелену доламу,
мила сеја чарапе извезла.«

1.3.12.ПРЕПЕВКЕ БАРЈАТАРУ

206.

Барјатаре, диван капетане,
барјатаре, куј ти кити барјак,
је ли сеја, је ли посестрима,
је л из села најближа комшика?
Нити сеја нити посестрима,
већ из села најближа комшика.«

207.

»Барјатару, дико у сватова,
барјатару, куј ти кити барјак,
је ли сеја је ли посестрима?«
»Нити сеја, нити посестрима,
но ми кити вереница љуба.«

208.

»Барјатару, куј ти барјак кити,
да ли сеја, да ли посестрима?«
»Нити сеја, нити посестрима,
китила ми моја верна љуба.«

209.

Барјатаре, у сватова дико,
разви барјак те крени сватове,
долеко су наше снае двори,
а још даље црква венчаница.

Уп. препевке тасту и ташти, бр. 252, 253, 254.

1.3.13 ПРЕПЕВКА ДЕЛИБОШИ

210.

Делибоша под божур сеђаше,
са божура цвеће опадаше.
Длибоша вино испијаше.
Делибоша, то се тебе пева!

1.3.14.ПРЕПЕВКА РАБАЦИЈИ

211.

Рабација, луди ацамија,
што те тако лудо преварише,

сви сватови зеленом ливадам,
а ти јадан каљавим сокаком,
синцири ти руке истргоше.
Рабација, то се тебе пева!

1.3.15.ПРЕПЕВКЕ ИНЋАМА

212.

Ој, инђице, лептирице бела,
де си тако бела полетела?
Полетела брату за девојку,
да т одмени од воде студене,
да т одмени од метле зелене.

213.

Ој, инђице, бела лептирице,
што си тако бела полетела?
»Полетела, брале, у сватове.«
Неси л, море, капетанска ћера
или јеси официрска сеја?

214.

Ој, инђице, беле лептирице,
што сте тако беле полетеле,
зар ве није сунце огрејало,
нити на вас киша нападала.

215.

Ој, инђице, бела и румена,
што си тако бела и румена,
ки да ниси лето летовала,
ки да ниси зиму зимовала,
но ки да си кавезу расла.

Варијанта: љубавна, бр. 913.

216.

Ој, инђице, ситна поситначка,
куј ти купи госпоцко одело,
куј ти шијо, куј ти га кројио?
Када одиш, ки но вита јела,
када збориш, ки да бисер бројиш,
кад се смејеш, ки сунце не грејеш.

Уп. копачка, бр. 585; љубавне, бр. 723-726.

217.

Ој, инђице, млада госпоице,
ситно идеш, госпоцки се владаш

ки но да си капетанска ћерка
ки но да си официрска сеја,
На тебе је госпоцко одело.
Куј ти шијо, куј ти га кројио?
»Сама шила, сама га кројила.«

218.

Ој, инђице, ситна госпођице,
ситно одиш, госпоцки говориш,
преда тобом госпоцко је јело,
на тебе је госпоцко одело.

219.

Ој, инђице, госпођице ситна,
ситно идеш, госпоцки се владаш
приличи ти госпођа да биднеш.
приличи ти и оћеш да буднеш.

220.

Ој, инђицо, књиго нечитана,
свак се ита књигу да прочита,
ал та књига није за свакога,
но за једног црномањастога.

221.

Ој, инђице, очи граорасте,
граорау, те момце варау,
рано ране на воду студену.

222.

Што је лепа у сватове пошла,
није лепше у село остало,
благош мајке која те родила,
благош сеје која те нијала,
благош драгу куј ће да је љуби.

Уп. препевке неожењеним момцима, бр. 235, љубавне, бр. 843, 844; в. и песме са (псеудо)историјским мотивима, бр. 1106.

223.

Што је лепа звезда мед звездама,
још је лепша инђа у инђама,
није лепша у село остала,
нит је лепша у сватове пошла.

Уп. препевке неожењеним момцима, бр. 235.

224.

Мила пријо, што си невесела,
што је твое лице изгрижено

ки јабуке у детиње руке,
Што је тебе коса умршена
ка но трава у дебелем ладу,
што су тебе очи помућене
ка но вода у новом бунару.
Енђе, буле што сте подадуле
Ки да сте жабу прогунуле!

225.

Мила пријо, невесела што си.
ел што ниси испред другог села?
Што су тебе очи помућене,
што је тебе лице изгрижено,
ки јабука у детиње руке?

226.

Ој, девојко, руке писарове,
ти писарка оћеш да ни биднеш,
приличе ти, и оћеш да буднеш.
Синоћ ти је писар долазио,
код тебе је перо оставио
и на столу књигу поклонио
сас књигом је тебе испросио.

1.3.16.ПРЕПЕВКЕ НЕОЖЕЊЕНИМ МОМЦИМА

227.

Коња игра младо нежењено,
коња игра, коњ му подиграва,
узду меће, узда му звекеће.
седло меће, седло му звекеће.

Уп. препевке младожењи, бр. 179, 180.

228.

Полетео један сиви соко,
полетео ниско па високо,
долетео Јове под чадоре.
Под чадоре ники не бијаше,
сам тек Јово болес боловаше
и код њега тамбуре стојаше.
Тамбурама Јова говораше:
»Доста сте ме лебом нараниле
и црвеном вином напоиле
и по Жупе свуда проводиле,
куј ће свират кад мене нестане?«
Сив соколе, то се тебе пева!

Уп. љубавна, бр. 804.

229

Ој, момчићу, једино шибљиче,
шта је било у љубави наше,
шта је било, шта ће да се деси,
младо момче, оће да се беси.
Обеси се на мое капије
нека виде све мое комшије,
нека виде, нека се увере
да се момче обеси због мене.
Ој момчићу, мајкино јединче,
то се тебе младо момче, пева!

Варијанте: љубавне, бр. 915.

230.

Младо момче, шљивово шибљиче,
што се шибаш тамо и овамо?
Извило се горе под облаком
извило се, не саломило се.
Младо момче, то се тебе пева,
плати нама песму девојкама,
плати брзо, не бави се дуго.

Уп. љубавне, бр. 736, 916.

231.

Ој, момчићу, шећер-колачићу,
девојке те у ћелиме ткале,
девојке те у чарапе везле,
девојке те у шећеру јеле.

232.

Младо момче, шећерно колаче,
девојке те у ћелиму ткале.
Ћелим ткале, тебе помињале.
Девојке те у чарапе везле,
оне везле, тебе помињале.

233.

Ој, момчићу, косо колмована,
ој, младићу, лице моловано,
куј је тебе лице моловао?
»Лице ми је мајка молвала,
сеја ми је косу колмовала.

234.

Младо момче, алени горгину,
све девојке за тобоме гину,
више наше но Вржогрнчанке.

235.

Нит је лепши у село остао,
нит је лепши у сватове дошо,
све сватове висом надвисио,
све сватове лицем зачинио,
благош мајке која те имала,
благош сеје која те нијала,
благош цуре која те љубила.

**Уп. свадбене, бр. 199, препевке инђама, бр. 222, 223; љубавне, бр. 843, 844;
песме са (псеудо)историјским мотивима, бр. 1106.**

236.

Пријатељу, кад си пошетао,
де си своју љубу оставио?
»У кревету на меку душеку.«
Да л је тебе место оставила?
»По кревета и пола душека,
по јастука и десница рука.«

237.

Кад си пошо, што си са момцима,
код кога си љубу оставио?
Љуба шеће, бере росно цвеће,
више тебе да погледа неће.

Уп. кумске песме, бр. 194, 195.

1.3.17. ПРЕПЕВКЕ СВАТОВИМА

238.

Пуче пушка из зелена луга,
пуче једна, са ће за њом друга.
Да ли грми, да л се земља тресе?
Нити грми, нит се земља тресе,
већ то иду кићени сватови.

Уп. невестинске песме, бр. 157, 158.

239.

Шта се бели доле у ливаде,
ил је вода, или је војвода?
Нит је вода нити је војвода,
већ то јесу кићени сватови.

Уп. препевке војводи, бр. 200, 201, 203.

240.

Шта то бруји низ то поље равно,
да л су овце, да л овцама звонце?
Нит су овце, нит овцама звонце,
већ то јесу кићени сватови.

241.

Да ли грми, да л се земља тресе?
Нити грми, нит се земља тресе,
већ то иду кићени сватови.

242.

»Отворте се на вајату врата! «
Добро дошли, кићени сватови!
Јесте л добро коње озноили?
Јесте ли се млади уморили?
И нека сте коње ознојили!
Кад дођете двору госпоцкоме,
неношено злато доведете,
ласно ћете с млади одморити.

243.

На ред, на ред, кићени сватови,
на ред стајте, на ред поседајте
да ве брои девојачка мајка
да л ве може лебом наранити,
да л ве може вином напоити;
да ве броји девојачка сеја
да л ве може цвећем накитити.

244.

На ред на ред сватови кићени,
на ред стајте, на ред поседајте
да видимо зета ваљенога
што га вале три године дана
да је лепши од наше девојке
да је већи од бора зелена.
Наша сеја и већа и лепша.«

245.

Јеси л ишо скоро у Чаршију,
јеси л видо лис артије беле?
Онако је наше сеје лице.
Јеси л ишо скоро у Росину,
јеси л видо оне пијавице?
Онаке су наше сеје очи.
Наша сеја и већа и лепша,
наша сеја у босиљку расла,
ваша брала у дивљем пеленку.

**Уп. препевке младожењи, бр. 184; уп. и варијанте мотива
цвеће/девојка/момак се хвали да је (нај)лепши уз пример. бр. 722.**

246.

У вр совре јавор расцветао,
у дну совре славуј запевао:
»Што сам славуј да сам јаворика,
ја би свате редом закитио,
све би свате игром надиграо,
све би свате песмом натпевао.

247.

Миле прије, зашто не певате,
ил нумете, ил од нас не смете?
»Стан полако, миле наше прије,
несмо дошле да се ми шеримо,
но смо дошле да се веселимо.«
Инђе, буле, што сте подадуле,
ки но да сте жабу прогунуле.
»Миле прије, донесте ракије,
Миле прије, да се напијемо.«

248.

Ој, сватови, бели лабудови,
што сте, бели, тако задоцнели,
је л су вама сивци злорањени,
ил су вама пути каљавити
ил је вама куђена девојка?
Нит су нама сивци злорањени,
нит су нама пути каљавити,
већ је нама куђена девојка.
Ми сретосмо троје куђеника:
једни веле - често главобољна,
други веле – сањива, дремљива,
трећи веле – ки но гуја љута.
Куј ви реко - често главобољна,
боловао, никад не устао;
куј ви реко - сањива дремљива,
дабода се никад не подиго;
куј ви реко - љута ки но гуја,
гуја му се око срца вила.

249.

На ред на ред кићени сватови!

250.

На ред стајте на ред поседајте!

1.3.18.ПРЕПЕВКЕ ТАСТУ И ТАШТИ

251.

Намирте се, нови пријатељи,
преломите печену погачу,
преломите, па се пољубите.

252.

Домаћине, дај нама девојку,
долеко су нашем брату двори
још је даља црква венчаница.
Знаш ли, брале, мајкине наруке,
шта је нама мајка наручила:
»Рано ите и рано се врните,
рано мајке снау доведите,
сину љубу, а мајке одмену.«

253.

Домаћине, изведи девојку,
сватови смо, за чекање несмо,
долеки су нашем брале двори,
још је даља црква венчаница.
Мајка ни је синоћ наручила:
»Рано ите и рано дођите,
рано мене снау доведите.«

254.

Сватови смо за, седење несмо,
пријатељу, дај нама девојку,
долеко су нашем брату двори,
четрес сати преко горе чарне
још толико преко поља равна.

Уп. препевке барјатару, бр. 209.

255.

Пријатељу, изведи девојку,
нас је нана рано испратила,
сватови смо за седење нисмо.

256.

Домаћине, добро ти седеће,
добро ти је година донела,
донела ти шенице белице,
донела ти вина и ракије
и у дворе нове пријатеље.

257.

Погледај мале, погледај,

ћерку ти иње попало.
»Нису то иње ки диње,
но су то беле аљине.«

258.
Радуј се радуј девојчка мајко!

259.
Праштавај мајко праштавај

260.
Пријатељу, долеко те вале
да ти имаш дворе нешетане,
да ти имаш стадо нечувано
и да имаш благо небројано.
Снајка ће ти дворем прошетати,
снајка ће ти стадо почувати
снајка ће ти благо пребројати.

261.
Мили брале, што н изводиш снау?
»Ја б извео, но је мене жао.«
Кад ти жао, што па си је дао?
»Несам знао да је мене жао,
зато сам је вама обећао.«

1.3.19.ПРИЈАТЕЉИМА

262.
Пријатељи еј не ваља!
Ники вами сад не ваља!
Милена је ваљала!
Отишла је са нама!

263.
Пријатељи еј не ваља,
ники вами сад не ваља,
наша снајка ваљала,
оде она сас нама.

1.3.20. СВАДБЕНЕ ЗДРАВИЦЕ

264.
Расло дрво тополово
на њем гњездо соколово
у гњездету соколићи.
Што је дрво тополово,

то је кућа домаћинска;
што је гњездо соколово,
то је совра домаћинска,
у гњездету соколићи,
то су гости домаћински;
де се оно соко вије,
то домаћин вино пије.

Уп. здравица бр. 328; в. и лазаричка бр. 420.

265.
Посади гицу сред винограда,
сас три извора воду наведено
да ми је лоза вазда зелена,
наша невеста вазда весела.
И око и чело,
све ти, снашо, весело!
Посадићу бело гројзе
по мирису да ми дођеш!

266.
Паде листак неранце
усред чаше момачке,
да је знала неранца
да је чаша момачка
вром би се повила
па би чашу попила.
Ии око и чело,
све ти, ђувеглија, весело!
(уп. здравице)

В. и одељак Здравнице, посебно бр. 334-336, 342, 343, 345, 349.

1.3.21. ОСТАЛЕ ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПАВЈУ НА СВАДБИ

ВИНСКО-СВАДБЕНЕ ПЕСМЕ

267.
Вино вози Петрија девојка
три године преко три планине
Сусрете је млади Радивоје:
»Пошто вино, Петрија девојко,
пошто вино, а пошто ракија?«
Одговара Петрија девојка:
»По грош вино, а по два ракија.«
»Нећу вино, нећу ни ракију,

већ ја оћу младог рабацију.«

268.

Нема села де ја био несам,
ни подрума што пробио несам,
ни девојке што љубио несам.

269.

Нема села де ја био несам,
ни бачваре што пробио несам,
ни девојке што љубио несам.
Бог се деси на небеси
Небеси се раствориће
Мајка дева сина роди
Свјати боже место наше
Де младенци ноћас легу
Да никако зло не усну!

270.

Обасјала сјајна месечина,
обасјала сјајану ливаду,
на ливаде челебија Јова
с јаранима пије ладно вино,
вино му се на лицу виђаше,
а ракија кроз грло јуначко.

1.3.22.ШЕРЕТСКЕ И ЕРОТСКЕ СВАДБЕНЕ ПЕСМЕ

271.

Бачва се вину жалила:
»Жене ме лонцем попише,
кад једна другој намигне,
лонцу се данце подигне.«

272.

Девојка се у у Варинцу купа,
баци сукњу у дебело лојзе,
а кошуљу пода зрело гројзе.
Прекраде се младо нежењено,
те украде кошуљу девојке.
Љуто куне млађана девојка:
“Куј то моју кошуљу украде,
гице му се гројзем окитиле,
а шеница у долу полегла.
До јесени ја му љуба била,
а о друге и чедо родила.”

Варијанте: љубавна, бр. 849; за клетву и клетву-благослов в. и прелске, бр. 601, 602; резидбене, бр. 674; љубавне, бр. 848-866.

273.

Оклади се момче и девојче
да спавау да се не дирау.
Што рекоше, то и учинише,
ал пред поноћ мало прозборише:
»Обрни се, не обрнуо се,
мртваго те обтрала мајка!«
Момче њојзи још лепше беседи:
»Загрли ме, отпале ти руке,
гује ти се у крилу разлегле!«

Уп. љубавне, бр. 752, 753.

274.

Летња росо, де си зимовала?
У ливаде међу пластовима,
у гицама међу гроздовима,
у бачваре међу бурићима,
у снашице на мекано лице,
девојкама на белем дојкама.«

Варијанте: ђурђевданске, бр. 480-482; спасовданска, бр. 497; петровданске, бр. 573; песме о берби грожђа, бр. 676, 677; љубавне, бр. 799-802.

275.

»Ој ,девојко, де си божур брала?«
»Младо момче, у твое градине.«
»Ој, девојко, да сам те видео?«
»Младо момче, шта би ми чинео?«
»Ој, девојко, би те пољубио.«
»Младо момче, а шта би ми било?«
»Лице би ти било изгрижено
ки јабука у детиње руке.«

Варијанта: љубавне, бр. 740.

276.

Мили боже, чуда великога,
што је лепо у пролеће цвеће,
још су лепе у јесен Жупљанке!
Што су лепше, то су ђаволасте,
Од ђаволста момце продавале:
Милутина за клупче жутила,
а Јовицу за крњу столицу,
злато Васу за но цвеће сасу,
Радована за лулу дувана,
Радојицу за коњску зобницу,

а Сретена за врећу вретена
и Јована за три коња врана,
лепог Ђорђа за морамче гројза,
гледног Воју за печену проју
и Милића за квочку пилића,
а Љубишу за сукњу у плишу.

277.

Мили Боже, чуда великога,
што су лепе у јесен Жупљанке!
Што су лепше, то су ђаволасте,
од ђаволста момце продавал:
Милутина за клупче жутила,
а Јовицу за крњу столицу,
злато Васу за но цвеће сасу,
Радована за лулу дувана,
Радојицу за коњску зобницу,
а Сретена за врећу вретена
и Јована за три коња врана,
лепог Ђорђа за морамче гројза,
гледног Воју за печену проју
и Милића за квочку пилића,
а Љубишу за сукњу у плишу.

Уп. љубавне, бр. 728; краљичка, 562.

278.

Синоћ дођо из Крушевца града!
И доведо једног врага млада!
Како дође одма заповеда!
Свекру вели: «Ложи ватру, бабо!»
А свекрве: «Бриши кућу, мале!»
А деверу «Носи воду, брале!»

279.

Синоћ дођо из Крушевца града
и доведо једног врага млада,
како дође, одма заповеда.
Свекру вели: «Ложи ватру, бабо!»
А свекрве «Ложи ватру, мале!»
А деверу «Носи воду, брале!»

280.

Сад је наша снаја доведена,
како дође, одма заповеда:
»Устај, свекре, дрва да накратиш,
ти, секрво, леба да замесиш,
а ти, стрина, леба да размесиш,
ти ћеш, стрице, стоку да пораниш,
а ти, заво, воду да донесеш,

друга зава кућу нек побрише.
А ти, драги, седи поред мене.«

Уп. прелске, бр. 601.

281.
Синоћ мајка ожени јунака,
ођутрос је проклињала снајка:
»Грдна ли си, врана ли си мајка,
кад ти роди оваког јунака.«

282.
Синоћ мајка ожени јунака,
а јутрос је проклињала снајка:
”Грдна ли си, врана ли си мајка
кад ти роди оваког јунака.”

Уп. путничке песме, бр. 152; љубавне, бр. 754.

283.
Певај злато док си неудато!
Кад те даду певати не даду!
Већ ти дају сито и корито!

284.
Тешко земље куда војска прође
и девојке која сама дође,
прво ју је јутро прекорено:
»Да си добра, не би дошла сама!«

285.
Тешко траве која росу нема
и девојке која дику нема.
Кад мој дика долеко путује,
он ти мене гредом поручује
да се млада у поштењу владам.
Ја се владам, ал му се не надам.

286.
»Дилбер-Мијо, де си синоћ бијо?«
»Душо моја, болела ме глава!«
»Несам ли ти Мијо говорила,
не пи воду, не љуб' удовице,
извор-вода свака грозничава,
удовица срца ледничава,
већ пи вино, па љуби девојке.«

287.
О, мој Мијо, де си синоћ бијо,

љуто ме је заболела глава!
Несам ли ти, Мијо, говорила ,
да је вода свака ледничава,
удовица срца грозничава;
но пи вино, а љуби девојке.

288.

»О мој, Мијо де си синоћ бијо?«
»Драго мое болела ме глава
»Несам ли ти Мијо говорила,
не пи вино, већ љуби девојку
од лица је лице руменије
од девојке срце веселије!«

289.

О мој Мијо, де си синоћ бијо?«
»Душо моја болела ме глава!«
несам ли ти Мијо говорила
не пи вино не љуб удовице
но пи вино, а љуби девојке
ер је вода свака грозничава
удовица срца ледничава!«

290.

»О, мој Мијо, де си синоћ бијо?«
»Де сам да сам, добро ми је било,
целе ноћи жупско вино пијо,
јагњетину младу мезетијо,
с девојкама у колу играо
и неку сам крадом пољубијо.«

291.

»О, мој Мијо, де си синоћ бијо?«
»Љуто ме је заболела глава!«
»Несам ли ти Мијо говорила,
да је вода свака ледничава,
удовица срца грозничава,
већ пи вино, а љуби девојке.«

292.

Бела липа дебелога лада,
превари ме удадо се млада,
превари ме антерија плава.

293.

Ој, Жељину, дивнога ти лада!
Превари се удадо се млада!
Превари ме сукнено одело!
Удадо се у најгоре село!

294.

Све ћу клети, мог драгана нећу,
што би клела, кад сам га волела,
кад сам сама њега изабрала,
изабрала, па се покајала.

295.

Ој, девојко, бриго материна,
удаћеш се и покајаћеш се,
пожелећеш неге материне:
код мајке си бела и румена,
код дике си модра и зелена.

296.

Ој, девојко, бриго материна
удаћеш се и покајаћеш се,
пожелећеш неге материне:
код мајке би бела и румена,
код дике си модра и зелена.«

Уп. свадбена, бр. 116.

297.

Мила мајко, ожени ме млада
док ме није обузела брада,
обузела брада и бркови.

298.

Ој, девојко, убила те слана,
и бабова и дедова рана,
како можеш преспавати сама!?!

299.

Ој, Жупљанко, жута крушко,
у тебе је чедо мушко.
Иди кући, па га роди,
јопет дођи, коло води.

300.

Ој, девојко, врућа варенико,
зар у тебе не удружи нико?
Ој, јуначе, дебели кајмаче,
ломи проју, па да се умаче.

Уп. еротске песме, бр. 1038.

301.

Еј, ти, чора Дикосава,
пођи сутра за козама,

држи козу за рожице,
ја ћу тебе за ножице.

Уп. еротске песме, бр. 1040.

302.

Ситна киша ромиња
деда бабу комиња
у ливаде на кладе:
благош старцу на бабе.

Уп. успаванке, бр. 36, 37, 38, 40; еротске песме, бр. 1066.

303.

Пошле буле низ страну у шетњу
и понеле вина свакојака,
како пиле, тако се напиле,
поднадуле, па мало уснуле.
Прекраде се са Жељина вуче,
сваке буле по трипут натуче.
Кад се из сна буле пробудиле,
међу се су тио говориле:
“И досад смо жупко вино пиле,
ал ни гаће нису мокре биле.”

Уп. еротске песме, бр. 1068.

304.

(уз игру)
Еј, пало иње на попове свиње,
свиње пиште, а поп плећку иште!
Туркињица под гиџом се зноји,
а поп паре изнад гиџе броји.
И док Турчин испод моста копа,
Туркињица утекла код попа.
Турчин булу по планине иште,
она с попем треби конопљиште.

Уп. конопљарске песме, бр. 590, уп. љубавне, бр. 766.

**1.3.23.РУДИМЕНТАРНЕ БАЛАДЕ И ПЕСМЕ СА МИТОЛОШКИМ
МОТИВИМА**

305.

Гором језде кићени сватови,
гором језде, гором попевау,
а из горе вила проговара:
»Куд јездите, кићени сватови,

умрела је прошена девојка.«

306.

Гором иду кићени сватови,
гором иду, сас гором говоре,
а из горе мајка проговара:
»Врните се, кићени сватови,
моја ћерка мртва болна легла,
над главу ју кита цвећа стои
за главе ју жута свећа гори.«

307.

Зора руди, мајка сина буди:
»Устај сине, пролазе девојке.«
»Нек пролазе, моја проћи неће,
ја сам моју синоћ саранијо,
од две банке свећу ју купијо,
свећа гори, мене срце боли
свећа паде, мене срце стаде.«

Уп. свадбене, бр. 107, 169; уп. песме са (псеудо)историјским мотивима, бр. 1097; рудиментарне баладе, бр. 1092.

308.

Певај, Миле, нек те чују виле,
не би ли те цвећем закитиле,
не би ли те трипут пољубиле.
Виче вила озгор сас Жељина :
»Ајде, Јано, у род да идемо!«
Лепа Јана виле одговара:
»Почекај ме, вило виногорко
да ја спремин дара свиленога:
миле мајке ланену кошуљу,
бате Павлу четвору каницу,
снајке Саве свилене рукаве,
сеје Анђе круну позлаћену!«
»Врана Јано, врани твоји дани,
синоћ су ти мајку саранили,
бату Павла у гроб отерали,
снајка Сава под покровем спава,
сеја Анђа још помало жива.«

Уп. прелска 607, 608; рудиментарне баладе, бр. 1095.

309.

Ој, Росино, водо племенита,
што се синоћ криво кунијаше
да на тебе нигде брода нема:
на првом су братац и сестрица,
на другом су девер и снашица,

а на трећем кићени сватови.
Ти не руни поља и долине,
но ти руни брда и планине.
Де да прођу кићени сватови.

Уп. љубавна, бр. 816.

310.
Зарекла се та звезда Даница
да испроси муњу из облака,
да ожени сјајнога Месеца,
старог свата Бога јединога,
а девера Светога Ранђела,
барјатара Светога Илију,
а војводу Светога Николу.
Кад су стали дарове да деле,
старем свату царсто и небесто,
а деверу кључе од рајева,
барјатару муње и громове
а војводе воде и брегове.

Уп. прелска, бр. 610.

311.
Шта се бели там у горе,
да л је Сунце, да л је Месец?
Нит је Сунце нит је Месец,
но је оно млада дева
рајско цвеће заливала.

Уп. свадбена, бр. 125; прелска, бр. 605.

312.
Ој, Жељину, висока планино,
а ти, Плочо, зелена долино,
Плоча јесје између планина
Копаника, високог Жељина.
Плоча има племениту воду,
који дођу не знау да оду.«

1.4.ЗДРАВИЦЕ

1.4.1. СЛАВСКЕ ПЕСМЕ, СВЕЧАРСКЕ (ЗДРАВИЦЕ)

313.
Домаћине, дабода имао
вилате волове,
рунасте овнове,
волови ти букали,

душмани ти кукали,
пчеле ти се ројиле,
овце ти се бројиле
па се поносијо:
ки Жупа гицама,
Плоча шљивама,
Росина дубином,
Жељин висином,
Кожетин владиком,
Рокце вареником.
Куј ти нашо ману,
иско ти жито на зајам,
дао ти жену у најам,
из тора продаво,
из куће удавао,
тор ти се зеленијо,
дом ти се веселијо,
па не мого, ни тамо ни вамо,
дао ти бог пуно оваца,
па салте један ован блејао.
Пуно двориште куја,
све ћутале, само једна лајала.

314.

(Ђурђевданска)

Часнога ми крста, до малића прста
Оћу попити, домаћину наздравити
Домаћине, за твое здравље,
Среће, кесе, оваца, новаца,
Кола волова,
Здрав си домаћине,
Прасиле ти се крмаче,
Мала петоро, велика деветоро,
Пијем другу, треће се надам,
Росна је шума, спаваћу крај друма.

315.

Вала ти домаћине,
да те бог сачува:
празне торбе,
длакаве чорбе,
кучке жуте,
ракије љуте,
матике тупе,
жене бекрије,
што ништа не крије
крњега лонца,
глогова коца,
тесна сокака,
бесна јунака.

Здрав си, домаћине,

316.

Домаћине,

Ове године кућу продавао,

догодине прозоре вадијо.

Ове године синове женијо,

догодине снае удавао.

У кућу ти се рађало самћим женскиње,

у тору салте мушкиње.

Из куће удавао, из тора продавао,

Све ти у штале букало, а у штале рикало,

све ти у куће кукало а буре у бачваре певало!

Ајд у здравље и прости на шалу!

317.

Ова чаша пуна меда,

Попиће ју куј је гледа,

Попи је бато, тебе је дато,

318.

Овем добрем делије,

чабар вина да пије.

Он ће вино попити,

неће се наптити

Домаћине, скочи па натоци!

319.

Ја ти идо уз међу,

девојчица низ међу.

Сретомо се у међу,

пољубисмо у веђу

1.4.2. ПОЧАШНИЦЕ

320.

Здрав си домаћице,

Бог ти дао живота и здравља,

Да ти Бог омлади и у роду и у дому,

и у тору, и у пољу,

и у њиве, и у ливаде,

и у гојзу и у лојзу,

и у бачије и у бачваре,

на сваку месту

па и на ову месту.

Твое име се за овога и онога света

само у добру помињало.

Здрав си, домаћице,

бог ти дао живота и здравља!

321.

У вр совре домаћин ни седи,
у Росине ноге олађује,
на Жељин ни често поглеђује,
и око и чело све ти било весело!

322.

Плоћанине, лепо ти сјаш,
Домаћине, ти ми много знаш
и око и чело, све ти весело!

323.

Красан јунак Росину прегази
собом води два коња врана
оба врана, оба оседлана
гледала га љуба сас Жељина.

Варијанте: љубавне, бр. 720.

324.

Ој, ти младо нежењено,
што ти брада чекињаста
што ти руке потаначке.

325.

Лети соко високо,
паде девојке на крило,
то не бијо соколић
но малени дећкић
па је стаде љубити.

Уп. љубавна 889.

1.4.2.1.1.1.1. ЗДРАВИЦЕ ВЕЗАНЕ ЗА РАЗЛИЧИТЕ ПРИЛИКЕ

326.

Домаћине, доме мој, (2х)
Поздрав де ми чашом том, (2х)
Кметуј ми, кмете, у столу седи,
Опружи ноге до бистре воде,
Шеничицу сеје у другу веје,
Богу се моли, жито да му роди,
И то се пева за здравље твое.

327.

Кметуј ми, кмете, у столу седи

опружи ноге до бистре воде!
пшеницу сеје, у другу веје
богу се моли, жито да роди
и то се пева за здравље твое!
Домаћине, добро смо ти дошли,
несмо дошли тебе да глејамо,
но смо дошли вино да пијемо,
да пијемо, да се веселимо,
веселимо и славу славимо,

328.

Украј друма дрво шмширово
и под њиме дебелого лада,
а у ладу сури соко седи
у крилу му млада соклица,
око ња млади соколићи
што је соко сури
то је кућа домаћинска,
што је соколица, то је домаћица,
што су соколићи, то ситна дечица.
Де се оно соко вије,
то домаћин вино пије.
пи, пи бато, на дну ти је злато.
а на вру блато!

Уп. свадбене здравице, бр. 264; в. и лазаричка, бр. 420.

329.

Паде листак неранце
на вр капе јуначке,
да је знала неранца
да је капа јуначка
вром би се повила
те би капу скинула
и око и чело,
све ти, домаћине, весело!

уп. свадбена здравица, бр. 266.

330.

Посади смокву сред винограда,
сас три извора воду наведено
да ми је смоква вазда зелена,
наш домаћин навек весео.
И око и чело,
све ти, домаћине, весело!

331.

Благош нама тицама,
по зеленом шумама,

све што нами треба,
добивамо од неба,
још ни стоји по воље,
и по миле гори,
песма ни се ори,
а кад сунце залази,
свака грању налази,
и преспава пријатно,
и урани радосно,
па у зору плаву,
скочимо на траву,
задовољсто тога
ми славумо Бога!

332.

У чије се здравље пије вино,
родила му шеница белица,
родило му вино и ракија,
и по брегу винова лозица,
и у тору све сива говеда,
и по куће све мушка дечица.
Све му здраво и весело било!

333.

У чије се здравље вино пије,
све му здраво и весело било.
Весели се кућни домаћине,
с кумовима и с пријатељима,
с комшијама и комшикама.
Добри гости, добро су ти дошли,
у пољу ти родила пшеница,
а у брду винова лозица,
а у кућу сал мушка дсечица,
око куће сење и јасење,
ове куће здравље и весеље,
весели се кућни домаћине!

334.

Куј вино пије за славе Боже,
помоз Бог Боже, и слава Божја.
Куј вино пије за Крсно име,
помоз Бог Боже, и слава Божја
(посебно и на свадби)

335.

Куј вино пије у славе Божије
помози Боже, и славо Божија!
Куј вино пије за крсно име
помоз Бог Боже, и славо Божја!
(посебно и на свадби)

336.

Куј у здравље пије ладно вино,
од Бога му добро здравље било,
а млађеје живота и здравља.
(посебно и на свадби)

337.

Куј вино пије за крсно име,
Помоз Бог Боже и крсно име.

338.

Куј у здравље ладно пије вино,
Од Бога му добро здравље било,
Све му здраво и весело било.

339.

Домаћине, бог ти добро дао,
Бог ти дао па се веселијо
И у овем дому и у свакем.

340.

(кад се испија више чаша)
Прва чаша за помози Боже,
Друга за добри час
Трећа срећа
Четврта добродошлица
Пета у здравље
Шеста за кумсто
Седма за здравље пријатеља.

341.

Кад пијемо зашто не певамо,
Ово пиво није украдено. (2X)
Домаћин је снагом зарадијо,
Десном руком и мотиком тупом.

342.

Кад пијемо,
Зашто не певамо, зашто не певамо?
Домаћине, донеси ни вина!
Ово вино
није украдено, није украдено,
домаћин је
снагом зарадио, снагом зарадио,
десном руком
и мотиком тупом, и мотиком тупом.
Пићу, пићу
док је у у бурићу, док је у бурићу
ни ћу рећи

могу ни не могу, могу ни не могу,
но ћу рећи
“Скочи, па натоци, скочи, па натоци!”
(посебно и на свадби)

343.
Домаћине, донеси ни вина!
Ово вино није украдено,
Домаћин га знојем зарадио,
десном руком и мотиком тупом.
Пићу, пићу за недељу дана
ни ћу рећи могу ни не могу
но ћу рећи:”Скочи, па натоци!”
(посебно и на свадби)

344.
Домаћине, да те бог поживи
Млого лета и много година
Твоју десну и леву руку
Која те рани и од зла брани
Још по једну па да запевамо!
Још по једну па да заиграмо!
А по другу па да заиграмо
А по трећу даће газда већу
А четвту љутити се нећу!

345.
Домаћине, вина ни донеси
да би твоја кућа била мирна.
Још по једну - па да запевамо,
а по другу - па да заиграмо,
а по трћу - даће газда већу,
а четврту - љутити се нећу,
седам-осам - па да видиш ко сам,
а по девет па ћемо у кревет.
(посебно и на свадби)

Уп. и жетелачке, бр. 631.

346.
Ој, сатлићу, шта ли ћу?
Кад видим кило, баш ми је мило,
Ој, ракијо рако, ја те волим јако,
У казан се пекла, до мене дотекла,
Ова боца мојега оца,
Он пијо и мене оставијо,
Сачувај ме Боже,
ударца из мрака,
и тесна сокака.
Здрав си ти до мене,

бијо мајно горши од мене.
Куј пеко ракију, пеко јагње и прасе,драо.
Куј сушијо шљиве, осушиле му се руке и ноге!
Ове говорим, друге се надам.

347.
Ој, ракијо,рако,
ја те водем јако,
а ти мене рако
у јендек полако.

348.
Ој, вино, вино,
ти си мене криво,
ти си свуде ходило,
по трњу ме водило.

349.
Вино је текло, па нама рекло
»Пите ме пите добри гости,
мене ће бити, вас неће бити,
али ће бити куј ће ме пити.«
(посебно и на свадбама)

1.5. НАРИЦАЉКЕ (ТУЖБАЛИЦЕ)

350.
Домаћине, добар доме,
де си ми се опремио,
на долеко да путујеш,
на долеко у тамницу.
Домаћине, дивни свате,
ти се дигни па поглејај,
па поглејај госте своје,
сви ти редом сада дошли,
куку мене, деца твоја,
овег смртнег црнег дана
кем остаљаш децу твоју?
Де си ми се опремијо?

351.
Домаћине, де си се спремијо,
ти си мене јако рађан бијо,
пре сунца навек устајао,
по заранку на починак ишо,
с тобом сам се свуде поносила,
бијо си ми ти врло урисан.

352.

Зло ми јутро осамнуло,
с јадом сам ти сада дошла,
несам ока ни склопила.
Како си ми преноћијо,
де ми оде роде мили,
де ми оде дивни боре,
куку мене, мили сине!
Авај мене, мили сине,
куј ће коња да оседла,
вита коња твога врана,
не помаже превијање.
Куку мене и до бога,
јао мене до небеса,
ти ми мајке проговори!
"Никад мале ни до века!"
Остави не уцвељене,
без орача и копача.

353.

Мили брале јадне мене,
душмани те устрелише,
па ми кућу затворише,
рашири ми беле руке,
Оотвори ми очи вране,
те поглејај сеју твоју,
Она ти је уцвељена,
куј ће мене да пречека,
пиле мое мој соколе
де су тебе крила твоја
црну малу зацрнијо
ти одлазиш на долеко
дуги пут да путујеш
куку мене и довека
црни дане, зла судбино,
кем остаљаш сужње твое
сужња добро, жену твоју
сужња добро, децу твоју.
Тешко оцу твојем,
тешко мајке твоје,
мене јадне понајвише!

354.

Куку мене, жалости велике,
Куку мене, кратко радовање,
Куку мене јабуко зелена,
Која јоште ни дозрела неси,
Нит си паке дозрети могла,
Место да ти сватове китимо,
Место да ти дарове спремамо,
Ми те младу у гроб опремамо.

Што си нами денас учињела?
Штопа си не јадне уцвелила?

355.

Јао тајо, јао родитељу,
што уцвели све чељаде редом,
што остави сироте најаке,
што остави сиротице јадне.

356.

Мајко моја, куку мене,
Куку мајко, тужне вести,
Ал ме много ти потресе,
Да ме груди заболеше,
Тамне мене тужне вести,
Де ми оде јадна мене,
Зло ми јутро осавнуло,
Ти се мале сад пробуди,
Те ми мајко штогођ рекни.

357.

Сестро моја, куку мене!
што остави децу своју,
куј ће њи да поглеја,
што остави сестре, децу,
тужни они, куку, сестро,
ники нема да и глеја,
ники ручак да и спреми,
плачу кући када дођу,
плачу кад од куће пођу,
зло ми јутро, сестро моја,
зло ми јутро, не дошло ми,
ти одлазиш у темницу,
твоја кућа без прозора,
без прозора и без врата.

358.

Мили брале, мое росно цвеће,
штопа си ни ражалијо мајку,
те но кука ки но кукавица,
што си своју уцвелијо сеју,
рано си ме пилну оставијо,
како ћу ти сама самовати.

359.

Весело је рано јутро,
весело је јарко сунце,
вслела је росна трава,
јер и један гос долази,
долази и наш (име).

Уп. и рудиментарне баладе, бр. 1094.

2.ГОДИШЊИ (СОЛАРНИ) ЦИКЛУС (КАЛЕНДАРСКЕ ПЕСМЕ)

2.1. ВАРИЧКЕ ПЕСМЕ

360.

Варице Савице!
Две миле сестрице!
Варица вари!
Савица лади!
Николица куса!
Варице, Савице!
Недељина сестрице!
Браћу ни чувај!
Сестре ни негуј!
Варице Савице!
Оце ни учите!
Нане ни негујте!
Бабе ни милујте!
Стрине ни пазите!
Стричеве раните!
Поручује Варица Савице,
поручује сеја Николице:
"Ој, Божичу, млади Сварожићу!
Пошаљи ми ногу печенице!
Да зачиним наше водице!"

2.2. КОЛЕДАРСКЕ ПЕСМЕ

361.

Ветар веје, коледо!
На Нерађе, коледо!
Те извеја,коледо!
Златне кључе, коледо!
И отвири, коледо!
Граду врата, коледо!
Кад у граду, коледо!
Три девојке, коледо!
Прву праћам, коледо!
Ка овцама, коледо!
Другу праћам, коледо!

Ка шенице, коледо!
Трећу праћам, коледо!
Винограду, коледо!
Прва што је, коледо!
Код оваца, коледо!
Поручује, коледо!
Своєм бабу, коледо!
»Гради, бабо, коледо!
Бела ведра, коледо!
Свака двиска, коледо!
Јагње води, коледо!
А штиркиња, коледо!
Два јањета, коледо!«
Трећа што је, коледо!
Код шенице, коледо!
Поручује, коледо!
Своєм бабу, коледо!
»Гради бабо, коледо!
Бел пресеце, коледо!
Пола кладе, коледо!
Пресек даде, коледо!
Једна клада, коледо!
Два пресека, коледо!«
Трећа што је, коледо!
У виноград коледо!
Поручује, коледо!
Своєм бабу, коледо!
»Гради бабо, коледо!
Беле бачве, коледо!
Свака гица, коледо!
Чабар даде! коледо!
Положница, коледо!
По два чабра, коледо!«

362.

Уранила, коледо,
стара мајка коледо,
уранила стара мајка,
Светој цркви на јутрење.
Сусрете ју Свети Петар
на јелену златорогу,
златорогу и патргу:
»Врн се натраг, стара мајко,
еве су ти гости дошли,
добри гости колеђани
који оде бога моле,
за старога за Бадњака,
за младога за Божића.
Слава и час, домаћину,
тебе на час, стара мајко,

363.

Божија мајка, коледо,
уранила, коледо.
Отуд иду колеђани,
њој гооре, коледо:

"Отворте ни антек бела врата,
еве вами наши коледари,
ки но жубор вода жуборика!
Коледари босиљак палице!
Коледари од мака рукави!
Коледари сукње од божура!"

364.

Замучи се Божија мајка
од Игњата до Божића.
Отуд иде свети Сава,
па га пита Божја мајка:
»Оћеш сина да ми крстиш?«
»Могу, могу, али не смем
од Јована Крститеља«.
Мајка тражи другог кума
другог кума крститеља.
Он ми њојзи одговара:
»Оћу сина да ти кртим,
оћу богме, а и уmem«.

Уп. водичарске, бр. 384; песме о Благој и Огњеној Марији, бр. 576; прелске, бр. 618, 619.

365.

Здраво да си, домаћине, коледо!
Краве ти се отелиле, коледо!
Све волове витороге, коледо!
Кобиле се ождебиле, коледо!
Све ждребиће путоноше, коледо!
Овце ти се ојагњиле, коледо!
Све јагњиће свилорунце, коледо!

366.

Домаћине, господине, коледо!
Белем грлем вино пијеш, коледо!
А очима бисер бројиш, коледо!
Слава тебе домаћине, коледо!

367.

Опа цупа, коледо,
примакни се, коледо,
у Милицину орницу,

Јованкину торбицу.

368.

Иде Божић, коледо!
Иде Божић, коледо!
У Божића три ножића:
један сече печивице,
други сече кобасице,
трећи сече колачиће.
(песма је и божићна)

369.

Иде божић бата,
носи киту злата,
да позлати врата,
све од боја до боја
и сву кућу до крова.
(песма је и божићна)

370.

У Божића три ножића,
један сече печенице,
други сече кобасице,
трећи сече колачиће.
(песма набрајалица, и божићна је)

371.

У огњу бемо не изгоремо!
У гвојзу бемо не оковамо се!
У болести бемо не боловамо!
У воде бемо не удавимо се!
(песма набрајалица, и божићна је)

2.3. КАЛИНАРСКЕ (КАЛИНСКЕ) ПЕСМЕ

372.

Отворте ни бела врата
да униђу калинарке,
да ви виђу покућнице,
јетрвице, заовице.
Да ви вељу понајбољше:
"Мајно ћемо поседети,
млого ћемо позборити!
Ова кућа најбогата,
има пуно најдуката.

373.

Калину мајка удала.
Калина жути и бледи.

Њу ми мала питује:
"Што си ми жута и бледа?"
"У тешкем сам ти терету,
још зора не сване
ја овце помузем
и краве напојим,
док сунце изгреје
ја леба испечем,
слеба поспремим
и раднице испратим!"
"Врни се ћеро код менене!
"Не могу мале, не могу
све ће да ми се смеју!"

374.

Ој, девојко, калино,
понајбољша, калино,
понајлепша, калино,
глејаћу те, калино,
по Божићу, калино,
верићу те, калино,
о Ускрсу, калино,
узећу те, калино,
о јесени, калино.

375.

Калино чорче, калино,
заспало ти је момче
момче Жупљанче
у лојзе под гројзе.
Отуда иду винари
винари млади Плочани
у плочке пољане,
Плочани млади ајдуци!

2.4. БОЖИЋНЕ (БОЖИЋЊЕ) ПЕСМЕ

Песме о Малом Божићу
(ова песма певала се на Мали Божић~ Нову годину)
376.

Младем Ристу молимо се!
Да водицу заватимо!
Заватимо неначету!
Да ни рече срећу нашу!
Срећу нашу за у здравље!
Каког ћемо драго наћи!
Ели добро, ели лоше!
Ако добро благо нама!
Ако зло не нашле га!

Иде Божић- бата,
носи киту злата
да позлати врата.
И наша ће бата
да позлати врата.
Божић штапом бата,
носи чиста злата
од врата до врата,
благослов од злата.
На наша ће врата,
тури шаку злата.
Ми дођомо, коледо
Нашем цару, коледо
Малем богу, коледо
Сварожићу, коледо
Дуну ветар, коледо,
Сас Жељина коледо,
Затрудни ни божја мајка,
Те ни роди, коледо,
Младог божића коледо,
Младог бога Сварожића.
Збирајте се коледо,
да играмо коледо,
Младог Бога коледо,
Сварожића Божића
Да се роде, коледо,
мушка деца, коледо,
мушки јањци, коледо,
да певамо, коледо,
да играмо, коледо.
Даруј, даруј, коледо
Дошли су ти, коледо,
Ретки (лањски) гости, коледо.
Свако добро тунакице,
понајвише здравља.
Да прославиш старога!
Да дочекаш младога!
Све ти здраво било!
Свако добро, берићет!
Даруј нами коледо,
шаку брашња, кколедо,
пројаног коледо.
Ако не даш дарови,
остаће ти чора седица,
остаче ти дед момак.
(док се захвата вода, игра се)

377.

Ој водо, водице!
Еве тебе дарови!

Наши венчани прстени!
Ово је прстен, Милане,
Милане, мое прво миловање.
Ово је прстен, божуре,
од твое миле Божане.
Ово је прстен, драгане,
од твое миле драгане.
Иде Божић-бата,
носи киту злата,
да позлати врата
све од боја до боја
и сву кућу до крова.
У Божића три ножића,
један сече печенице,
други сече печивице,
трећи сече колачиће.
Ој, Божићу Сварожићу!
Позлати ни врата!
Посеј ни њиве!
Божић Бога моли!
Носи киту рода!
Да биднемо здрави!
Да биднемо родни!
Носи сноплe жита,
да је стока сита,
да биднемо гости,
вами увек драги.
Да частите госте,
навек драге, миле,
да ви бидне свашта,
да се овце јагње,
да се деца роде.
Ој, Божићу, Сварожићу!
Ти имаднеш златне воле!
Што имадну златна рала!
И сребрне раонице!
Златне руке које ору!
И сребрне које сеју!
Еве нами милог Бога!
Младог Божића!
Божића, Сварожића!
"Свако добро, свака срећа!"
Ја ти вљу Божићу:
"К нами, к нами, Сварожићу!
Свако добро свака срећа!
Отвор врата, домаћине!
Да ни воде ладне!
Да купамо младог Божића!
Младог Божића Сварожића!
На њему је модро гуњче,

сувем златем изаткано,
а бисерем појачано.
Отуд иде Бели Вде,
па он њему говори:
"Ој Божићу, Сварожићу,
свако добро ти доно,
понајвише здравље добро.
У Бошића три ножића!
Један зове сас Жељина:
"Донесте ми вина!"
Други зове с планине:
"Донесте ми сланине!"
Трћи зове с чивије:
"Донесте ми ракије!"
У Божића Сварожића;
три оштрице, три вилице,
једна жање пченичицу,
друга копа винограде,
помлађеја је бачица.
Три птичице Жупу прелетеле!
Свака носи у кљуну зрневље!
Прва носи винову лозицу!
Друга носи пченицу белицу!
Трећа носи здравље и весеље!
Прва слете на реку Росину!
Друга слетена Плочку пољану!
Трећа слете на нашу трпезу!
У Божића три миле сестрице;
прва сеја овце ни јањила,
друга сеја виноград садила,
трећа сеја шеницу сејала.
Лепо су се овце ојањиле,
свака овца облизнила се,
а близница отројанила се.
Пшеница ју лепо родила,
сваки стручак шиник жита дао,
сваки чокот чабар вина дао.
Положница четири ни дала.

378.

Ој, царева мила ћерко Василија! (Василисо)
Окрени се обрни се!
Нашем милем Ристу!
Па ти рекни твое друге!
Чији прстен та нек рече!
За кујег ће се млада удат!
Нека каже, нека знаду!
За кујег ће ме удаду!

Иде Божић, коледо!

У Божића, коледо!
Три ножића, коледо!
Првем сече, коледо!
Кобасице, коледо!
Другем сече, коледо!
Вешалице, коледо!
Трећем сече, коледо!
Печенице коледо!

379.

Ој, царице Василице!
Ти ни даде златан прстен!
Златан прстен наше Маре!
Она тужна ни казује!
Да за њу драги не мари!
Василица руке прала,
У водицу студену!
Златан прстен извади!
Прстен њојзи говори:
"Удаћеш се ускоро!"
Василица приговара:
"Дај Боже и Божићу!"
У Божића три ножића,
првем сече вешалицу,
другем сече печеницу,
трћем сече чесницу.
Ту ми текла Росиница,
покрај града Јеринина.
Ој, Божићу Сварожићу!
Ти поведи лањско (лако) коло,
низ Росину, уз Росину,
кроза Жупу најбогату.

За текстове песама које се певају о Божићу в. и коледарске, бр. 368-371.

2.5. КОЗАЧКЕ (ПЕСМЕ УЗ КОЗАЊЕ) / ЧУМАРСКЕ / ГУЂАРСКЕ / РУСАЛСКЕ

380.

Еве вука, вучине,
бегај, козо, козице,
ти, вучино, у долове
Ти, козице, у торове!
Русо, русо. русице,
лепро, ледро, леприце,
губо, губо, губице,
бежи од мене!
Бегај, бегај, богињице,
бегај, бегај од мене,

превати се за гору,
превати се за воду.
Русо, русо, русице,
лепро, ледро, леприце,
чумо, чумо, чумице
бегај даље од мене
у планине, у врзине.

(ако су већ оболели овако певају:)
Лепро, ледро, леприце,
чумо, чумо, чумице,
губо, губо, губице
не уби ми душу и срце!

381.
Клепће, клепће, клепетуша
клепетуша, намигуша,
да почисти торове,
отимари волове.
Мичем мицу
Правим тракалицу.
Мицо, Мицо варалицо

2.6. МЕСОЈЕЋСКЕ ПЕСМЕ

382.
Абер дође из попове баште!
Ел је жалос, ел велика радос!
Није радос но велика жалос!
Умрла му млада попадија!
Остала ју млога сиротиња!
Понајмлађа сиротица ћерка!
Она кука ки но кукавица!
А преврће ки но ластавица!
Она жали своју милу малу!

383.
Абер дође од момака
од момака и од девојака,
баш из Жупе винородне:
"Месојеђе јопе нами дођи!
Ал не ваке ти не нађи!
Јал удате јали ожењене!
Јали младе јадне укупане!"

Уп. Ћурђевданска, бр. 493.

2.7. ВОДИЧАРСКЕ / БОГОЈАВЉЕНСКЕ (КРСТАЧКЕ)

384.

Ми ранисмо поранисмо,
свету воду заватисмо,
свету воду за годину.
Ој,водице, водице,
водице богојављенице!
Савила се Жупа цела!
На вру црква кожетинска!
Ту седи Божја Марија,
и држи сина јединца.
Отвори се небо над њими,
састави се небо сас земљу
те уплаши Божију Марију.
Њејзи говоре анђели:
"Не плаши се Божија Марија,
да зовемо кума Јована
да крстимо Риста јединца".
Надви се облак над Жупу!
То не бијо облак над Жупу!
То беше Црква кожетинска!
Ту поју Божји анђели,
Јован ни Риста крсташе.
Крстов дане ти помози,
да ни роди шеничица,
шеничица, беличица!
Даруј нама Часни Крсте,
пченичице, беличице,
гроздова и кукуруза,
паприкице, патлицана.
Даруј нами свети крсте
свети крсте, шеничицу, беличицу
и њивице кукуруза,
винограде, гројзанице!
Ој, водице крстовданска!
Ти ни чувај мушка чеда!
Мушка чеда од болести!
Нашу кућу од жалости.

Уп. коледарске, бр. 364; песме о Благој и Огњеној Марији, бр. 576, прелске, бр. 618, 619, 620.

2.8. ЈОВАЊСКЕ

(певале се за зимског Светог Јована)

385.

Лепи ли сам Свети Јован,
на мене је мор долама,

на доламе свил цепови,
а на главе капа шајка,
а на капе кита жута,
кита жута од дуката.

Уп. ладаричке, бр. 568.

386.

Свети Јован вами оди,
Свети Јован бога моли,
да ви бог да златне роге,
и волове витороге.

387.

Ој, Јоване, млад Јоване,
млад Јоване, крститељу,
крсти нами мушко чедо,
догодине још два чеда.

2.9. САВИНДАНСКЕ

388.

Свети Сава, српска слава!
С Жељина низ небо лети,
па Жупљанима говори:
"Де су вами часни крсти?
Де ви је часна радос?"
Њему Жупљани говоре:
"Ми имамо часне крсте!
Ми имамо часну радос!
Нашег милег Исуса!
Надви се Жељин гора,
над Росину, над Росину.
Њу ми крсте анђели!
Неће она да се смири!
Отуд иде свети Сава,
Покрсти је, умири је.

389.

Надвила се Жељин гора
над Росину, над Росину.
С Ибра иде свети Сава
кроз Дрењску клисуру,
Свети Сава, српска слава
на белем коњу.
Он говори Жељин горе:

"Помоз Бог, Света горо!"
Одговара Жељин гора:
"Бог помого, Свети Саво,
Бог помого и Свети Рист!"
Ту пролазе плочки момци,
они њему сви говоре:
"Свети Саво, српско ђаче,
Свети Саво, српска славо!"

390.
Низ Јошаницу Сава сађе!
Њега питау Јелакчани:
"Бог помого, Свети Саво!"
Одговара Свети Сава:
"Бог помого, ништа ники ви не мого,
Требал нешто што немате!"
Одговарау Јелакчани:
"Ми имамо свега доста!
Даруј нами само здравље!
И роднога берићета.
Свети Саво, светитељу,
ти просвети децу нашу
децу нашу, добро наше".

391.
Нешто цвили у Гобеље!
Ел је вила ели љута змија!
Није вила, није љута змија!
Него мало ђаче самоуче!
Ники њему да покаже!
Отуд иде свети Сава
и показу му сва слова.

Мотив трансформисан из варијаната уз пример бр. 767.

2.10. ВУЧАРСКЕ

(У Жупи вучарске песме нису везане са Светог Мрату већ су обично почињале око Светог Трифуна или у било које доба године када се убије било каква дивља зверка. Како се Свети Трифун славио у целој Жупи вучари су ишли по селима.)

392.
Еве, вује, вучине,
Дајте нама кучине
Еве вама вучине
да не сиђе с планине!

393.
Дајте вуји сланине

да не сиђе с планине

394.

Еве ви вучине,
сас Жељин планине
дајте ни сланине!

395.

Ево вује с планине,
дајте нама сланине.

396.

Ево вука с Копаника
да не дави вашег бика!

397.

Изнад наши чука,
уватисмо вука,
дебелого брава,
да ви мирна марва.

398.

Еве вама лије,
дајте нама прије,
парче сланинице,
ми вам' кобасице!

399.

Ево лије лисице,
Дајте ни ракице,
Да остану кокице.

400.

Ево лије прије,
дајте ни сланинице,
да ви носе кокице!

2.11. РАНИЛАЧКЕ

401.

Три девојке градину градиле, рано, рано
посејале цвеће свакојачко, рано, рано
понајвише зелени босиљак, рано, рано
Прекраде се младо нежењено рано, рано
те почупа усев девојачки рано, рано
Прежале га три добре девојке, рано, рано
прежале га, па га уватиле, рано, рано
Прва вели:« Да га уапсимо!«
Друга вели:«Да га обесимо!«

Трећа вели: «Да га оженимо,
Апсана му моја бела недра,
А вешала мое русе косе!»

Варијанте: рудиментарне баладе, бр. 1088; сватовске, бр. 121.

402.
Ој, јабуко зеленико,
што си никла на зло место,
на зло место наред села,
де девојке коло играу,
све ти корен изгазише,
а јабуке помлатише.

Варијанте: ђурђевданска 483; косидбена, бр. 672; љубавне, бр. 786-788.

403.
Заспало младо нежењено,
у ливаде поред воде,
прекраде се млада мома,
пољуби га, пробуди га.

Уп. љуљачке, бр. 409; свадбене 107, 108, 109; орачке, бр. 581/1, 581/2; копачке,
бр. 582; љубавне, бр. 749, 750.

404.
Голубица воду пије
наред села на белило
воду пије, лице мије
спазијо је сиви соко
спазијо је, узео је.

Уп. рабацијске, бр. 714; љубавне, бр. 890.

405.
Устај устај, чорице,
свекрва је умала,
три вретена опрела
и четврто почела.
Устај, устај, чорице!
Поранила чорица
поранила на воду,
ал на воду јеленче,
рогем воду мућаше,
а очима бистраше.

2.12. ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПЕВАЈУ УЗ ЧАСНИ ПОСТ – ПОСТИНСКЕ

406.

Часне посте запостимо!
Белу пређу оградисмо!
Нову цркву направсимо!

407.

Часне посте запостимо!
У покладну недељицу!
Белу цркву саградимо!

Уп. варијанте мотива вила зида град: песме на цвети, бр. 470, 471; ђурђевданске, бр. 477, 478, петровданска, бр. 575; илинске, бр. 577; прелске, бр. 611-613.

2.13. ЉУЉАЧКЕ ПЕСМЕ

408.

Љуљала се девојка
на гранчице дренове
испод града Козника
око врата момачка.
Момак ју питује:
"Чија је оно девојка,
што рано рани на Росину
у лојзу пева,
у горе биље бере,
берућ биље заспала
чудан санак уснила,
у Плеши бели дворови
на двору остали турени,
на њима совра спремљена
и свати ју дошли!"
Девојка га не чује!
Љуљала се девојка,
на свилене гајтане,
испод града Козника
око врата момачка,
гајтан ју се прекиде,
испаде ју јабука.
»Дај момче, јабуку!«
»Није моја јабука«.
»Цар ме проси за сина,
своег сина Лазара."

Уп. свадбена, бр. 119.

409.

Зађе ми сунце за Жељин планину!

Једно ми зађе, друго изгреја!
На знам које је доба,
ни де ми је чорица.
Прођо кроз гору,
не знам кроз коју.
Виде ју де се љуљаше
па ју казујем:
"Лакше, лакше, чорице,
оћеш да паднеш."
Она мене говори:
"Оћу да паднем тебе у крило."
Љуљала ми се чорица,
љуљала па заспала,
откиде се љуљашка,
испаде ми чорица,
право мене у крило.

Уп. ранилачке, бр. 403; сватовске, бр. 107, 108, 109.

2.14. ЛАЗАРИЧКЕ

2.14.1. ИСПРЕД СВАКЕ КУЋЕ

410.

Ова кућа најбогата,
на њу има троја врата,
на прва седи делија,
на друга седи невеста,
на трећа седи девојка,
делија броји дукате,
невеста држи дете,
девојка ниже бисере.

411.

Добро јутро бели двори,
родило ви преродило:
од два класа шиник (бучук) жита,
од два грозда бачва вина,
од две шљиве буре шљивке,
све на земљу натежало,
берачима додијало.

412.

Нек је сита година,
нека роди шеница,
нек су жива дечица,
нек је сита година,
догодине посита,
а трећа најсита.

Даруј газдо јајца,
пуно сито брашња,
нек је сита година.

413.

Помоз, Боже, дворове,
у дворове столове,
у столове кметове,
у кметове цветове.

414.

Пограј, Лазо, Лазаре!
Те поиграј поред мене!
Ова кућа побогата!
Има пуно најдуката!
Лепи Лаза вино пије
под то дрво божурово,
отуд иду два голуба,
и саш њима голубица,
те падоше на божура
зарусише Лазе вино.
Поиграј, Лазо, Лазаре!
Те поиграј до мене.

Уп. прелске, бр. 614, 615, 616.

415

Играј Божо, божуре,
те поиграј до мене.
Ој, снашице росице,
кани драгу на лице
да се драги пробуди
да ти лице пољуби.
Лази, божо божуле,
те долази до мене.

416.

Играј, играј, Лазарко!
Играј лазо, Лазаре!
Привати се до мене!
За срмене рукаве!
За свилене мораме!
За вежене кецеље!

2.14.2.ДОМАЋИНУ

417.

Домаћине, Костадине, ладо, ладо,
мож ли Бога да дочекаш?

»Могу,могу,што не могу,
имам вино вогодишње,
и ракију стогодишњу.

418.

Костадине, домаћине!
испод праг ти бела змија,
бела змија сас две главе,
прва глава златна круна,
то је глава домаћина,
друга глава бела свила,
то је глава домаћице,
самћим спава, сам не спава,
с једно око поглеђује,
и на тебе намигује.

419.

Домаћине Костадине,
под прагом ти бела змија,
бела змија сас три главе,
прва глава суво злато
то је глава домаћина,
друга глава бела свила,
то је глава домаћице,
трећа глава чисто сребро,
то је глава ђувеглије,
што на мене поглеђује,
а на другу намигује.

420.

Старац вино пије,
сас свое синове,
сас свое миле снале,
и свое миле ћере,
под вишњицом, тршњицом.
Дајте њему лонче!
Мало више да пије!

Уп. свадбене здравице, бр. 264; здравице, бр. 328.

ДОМАЋИЦИ

421.

Заспала је госпођа
господину на крилу,
Господин ју буђаше:
»Устан, устан, госпођо,
еве иду лазарке

да т украду прстенче«
Вала вала, госпођо,
бела лица румена.
Вама вала, господе,
Млад јуначе ожењен
Вала вала домаћине,
да ти чељад жива и здрава!

Варијанте: уп. лазаричке, 421, 450; краљичке, бр. 540, 541; свадбена, бр. 160;
песме у колу, бр. 1014.

422.
Старе мале, старела,
старе мале, старела,
леп си пород родила,
све синове банове,
све ћерице краљице,
све унуци голупци,
све унуке голупке.

423.
Ова мајка старица,
леп је пород родила,
све синове данове,
све ћерице краљице,
све унуци голупци,
све унуке голупке.

424.
Слетеле ми голубице,
слетеле ми у пролеће,
имам ћерку да удајем,
имам сина ја да женим.

2.14.3.МЛАДОМ ОЖЕЊЕНОМ И ОВЦАМА

425.
Заблејала беличица,
ел је гладна ел је жедна,
није гладна није жедна,
она жали чобанина,
што га летос оженише.

2.14.4. НЕВЕСТАМА СКОРО ДОВЕДЕНИМ И ОВЦАМА

426.
Заблејала старуница,
ел је гладна, ел је жедна,
није гладна, није жедна,
она жали чобаницу,

што јесенас украдоше,
ове куће доведоше.

2.14.5.НЕВЕСТАМА

427.

Оде нами кажу невеста,
(У ову кућу невеста)
свекар ју је ки но отац,
свекрвица ки мајчица,
јетрвице голубице,
заовице грличице.
Гризло дете јабуку,
угризло се за руку,
авај, леле, ручице,
ддевојачка душице!

428.

У ову кућу невестица,
невестица без порода,
да ју боже догодине,
мушко чедо и чорицу,
да ју боже, усрећи је.

2.14.6.НЕЖЕЊЕНИМ МОМЦИМА

429.

Оде нами кажу момче нежењено,
оће да га оженимо,
младу мому доведемо,
изгоре му срце младо,
за невестом, за комшиком!
Два ми сунца сијаше
сас Жељин планине
на Жупу питому.
То не била два сунца
но то била два брата
два брата рођена.

430.

Невестачке копчице,
кани драге на лице
нек се драги пробуди,
нека види шта љуби,
да је танка висока,
да је бела румена.
Оде има три јеле

Међу њи је зелен бор.
То не биле три јеле,
но три сеје рођене.
То не бијо зелен бор,
но то бијо мили брала.
Њега сеје жениле
нашом младом лазарком
Оде нами кажу
младе чоре велике
за удају приспеле.
Обрни се, лазаре,
да те лепо дарујем
лепом чором Жупљанком.
Ој, чорице премила,
за удају приспела.
Мила млада невесто,
много имаш сватова:
три од мужа девера,
три заове девојке,
милег ручног девера
старог свата прстенца.
Та намешти столове
да ти седну сватови
и изнеси дарове:
дуге танке кошуље
и чарапе вежене
и кецеље плесирне.
Момку своем премилем
тури киту босиљка
да му душа мирише
и зелена невена
да му срце не вене.

431.

Стрељали се јунаци,
на Нерађе планине,
куј устрели белегу,
он да води девојку.
Момче стрели девојку,
момче води девојче,
води, води код куће.

Уп. свадбене, бр. 134, 135; љубавне, бр. 745-747, чаршијска саборска, бр. 510;
песме из Другог светског рата, бр. 1118.

432.

Мори момче дукатличе,
девет ниски дукат носиш,
сваке Раде низу даде,
а Милеве не достаде.

Скиде прстен те ју даде.

433.

»Мори момче перјадинче,
куј ти кити перјаницу!«
»Имам сестру јединицу,
па ми кити перјаницу«.

434

Мори, Миле, Милутине!
Што те таја не жени!
Прилика ти велика!
Прилика ти голема!
Наша млада лазарка!

435

Не намигуј црно момче!
На млађану цурицу!
Прву твоју комшику!
Премлада је за тебе!
Ми имамо лазарку!
Прилика је за тебе!
Оће да те зенимо!

436

Крај Росине извор воде ладне
На њему су девојке!
Бирај, момче коју ћеш!
Ил мене ил ову до мене
Ако нећеш ниједну!
Бирај нашу лазарку!

437

Изгрејала звезда Даница!
Обасјала луница!
Цветало ни лазарче!
Тамо доле у горе!
Орач оре по њему!
Волови му јелени!
Рано му је злаћано!
Брана му је сребрна!

438

Голубица воду пије
Голуб се над њом вије
Оће да је ожени!
Она њега одбија!

Еве тебе лазарка!
Неће тебе одбити!

439

Полетело бело перо!
Бело перо злаћано!
И пануло пред кућу!
Баш на главу момчића,
Он се богу мољаше:
»Дај ми, Боже, невесту,
Белу мому танану,
Малу црноку девојку!«

440

Ој, момчићу, нежењени,
Твоја кућа борова!
На њу врата јелова!
Ту ми седи кметица!
Твоја мака премила!
Она везе кошуљу!
Сас свилене кончиће!
Сас сребрну иглицу!
Ој, момчићу, орачу!
Волови ти два јелена!
Два јелена витороба!
Раоник дрво ружице!
Јарам стручак босиљка!
Водиља ти девојка!

441

Цветало ни лазарче!
У широке дворове!
Насред њи је кућица!
Лепа зграда велика!
На њој врата велика!
Сас кључеви злачани!
А на прагу млад момчић!
Треба да га женимо!

442

У ову кућу, младо нежењено!
А пред кућу јабука!
Гризло момче јабуку!
Ујело се за руку!
Аој, руко, ручице!
Девојачка душице!
Оде нам кажу младо нежењено

Ел га ви жените ел га нама дајте
443
Ој, момчићу, дилберчићу!
Ој, шећерни , колачићу!
Цар те зове у војску!
Девојка се мољаше!
Немој ми га мил царе!
Он је мален премален!
Кад порасте поголем!
Сама ћу га послати!

2.14.7. ДЕВОЈКАМА

444.
Мори Миљо, Миличице,
преко мора пренесена,
у градину расађена,
код невена шестоперца,
код босиљка крстатога.

445.
Црнока девојка црно гројзе копала,
Рука ју задрхта лазаре, лазаре,
Ки пуна чаша ракијска, лазаре.

2.14.8. МУШКОЈ ДЕЦИ

446.
Извор вода извирала,
врањег коња избацила,
и на коњу бојно седло,
и на седлу мушко дете,
на главе му зелен венац,
понајвише зелен здравац,
да је мајке навек здраво,
навек здраво и весело!
Насред двора велика
Изникло босиљак
То не бијо босиљак,
но малена дечица.
Мајке и повијале
у сребрне пелене,
у злаћане повоје.

Уп. успаванке, бр. 6-9.

447.
Изгрејаше три сунца,
но то несу три сунца,
но су мајке три сина.

Један оре долове,
други гради грдине,
трећи тера керове.

448.

Голубић (голубенце) ми воду пије
насред села на Росине,
то не било голубенце,
но то било мушко чедо,
мучко чедо од три лета.

449.

Бело перо полетело, ладо
у чаршију, ладо, ладо
низ чаршију, ладо, ладо,
то не било бело перо,
но то јесје мушко чедо.

450.

Заспало је лаленце,
у зелене травице,
сестрица га буђаше:
»Устај устај лаленце,
ете иду лазарке«.

Варијанте; лазаричке бр. 421; краљичка, бр. 540, 541; успаванка, бр. 26;
сватовска, бр. 160; песме у колу, бр. 1014.

451.

Расти Лазо, Лазаре
те нарасти до неба,
до коња вранога.
Играј, играј, Лазаре,
на попове ливаде.
Цар код куће не беше,
сал Петрова невеста,
ситан везак везаше.

452.

Јеђи ми јеђи Лазаре,
да порастеш до неба,
до неба и врана коња,
до врана коња и пушке,
до танке пушке и сабље.
Лази, божо божуле
те долази до мене!
Играј Лазо, Лазаре,
увати се до мене.
Играле певале,
лазарке Циганке,

Певај, божо, божуле,
навек певај до мене.

453.

Играј играј лазаре,
по Петрове ливаде
Петар дома не беше,
сал Петрова невеста,
шије Петру кошуљу,
и детету кошуљче,
сас сребрну иглицу,
сас свилени кончићи.

2.14.9. ЂАКУ

454.

Седи ђаче на столицу,
ситне књиге прочитава
старе мајке доказива:
То сам мале научијо,
научијо, наумијо".

2.14.10. ПОПУ И ПОПАДИЈИ

455.

Оде седе попови!
У попове дворове,
изникло борје зелено.
Посекоше борове
Ој, ти попе, попадија, даруј не
лепем дарем добрем дарем.

2.14.11. ПЧЕЛАМА

456.

Долетеле беле челе,
беле пчеле товарене,
на ручице каленице,
на ножице по ложице,
долетеле беле пчеле,
беле пчеле товарене.

457.

Што ни се Ружа бељаше,
у Ружине градинице,
ел су на руже звездице,
несу на руже звездице,
но су на руже пчелице.

За пчеле в. и одељак 3.2.

2.14.12. КАДА ОДЛАЗЕ

458.

Останте ни збогом равни двори,
што не лепо дочекасте,
рујнем вином напојисте,
а ракијом наранисте,
и ласно не испратисте.

459.

Останте ни збогом равни двори,
што не лепо дочекасте,
с ракију не напојисте,
слатким медом наранисте,
рујнем вином испратисте.
Играј, играј Лазаре
Те долази до мене.

Лази божо,божуре,

те долази до мене.

Лази лазо, божуре,

те долази до мене.

Ова кућа богата,

има пуно дуката.

460.

Остан збогом дворове,
у дворове столове,
у столове кметове,
у кметове цветове.

2.14. 13.ДОМАЋИНУ КОЛИ НЕЋЕ ДА ИХ ПРИМИ ИЛИ НЕ ДА ДАРОВЕ

461.

О, ти рђо, грбава!
Ти да имаш сто пара,
ти би коња купила,
не би петла јала,
на камену седела,
беле вашке туцала.
Кукај, лазо лазаре,
ова кућа лукава,
никада не имала,

никаде не давала!

2.14.14. ЛАЗАРКЕ САМЕ СЕБИ

462.

Јагличак цветак над воду цвета, лазаре,
над воду цвета, над воду копни,
над воду копни, на воду пада!

(наредне варијанте лазарке су певале себи, само ако је Ускрс пре Ћурђевдана)

463.

Јагличак венац над воду цвета,
над воду цвета над воду вене,
слегни Лазаре да га убереш,
на велик дан Ћурђевдан!

464.

Јагличак венац над воду цвета,
над воду цвета на воду пада,
ту ми се купа млада невеста,
у руке држи бели босиљак.

465.

Јагличак венац над воду цвета,
над воду цвета, на воду копни,
у њу се купау младенци,
сас свое младе невесте.

466.

Играле, певале, лазарке, Циганке!

2.15. ВРБИЧКЕ ПЕСМЕ

467.

Врбица се увија,
девојка се развија,
оће да се удаје,
траж од мајке кључеве,
да отвори ковчезе,
да извади дарове,
да дарује сватове,
свакем свату по крпу,
младожење бокчалук.

468.

Врбица се развија,
девојка се увија,
око врази момачка.
Ој, Стеване, мој Стеване!
Порани на воду Росину
де но цуре долазе,
свое венце бацау.
Да и видиш Видоје
де ји момци одлазе
да се боре с Турцима
озгор с града Козника
који има троја врата:
прва врата чисто сребро,
друга врата суво злато,
тећа врата бели бисер.

469.

Док се жупска ружа,
спрам губеру пружа.
Врбица се увија,
девојка се развија.

2.16. ПЕСМЕ НА ЦВЕТИ

470.

Пораниле девојке,
рано ране на воду,
на ту воду Росину
испод града Козника
де војске пролазе
и муте ји Росину.
Оне њима говоре:
"Не муте ни Росину
док бацимо венцове
За младе нежењене
де но вила град градила
град градила козама,
град градила с троја врата:
прва врата од дуката,
друга врата од бисера,
трећа врата од биљура.

471.

Ој, ти Виде, Бели Виде!
Порани на воду Росину
де но цуре долазе,
свое венце бацау.
Да и видиш Видоје
де ји момци одлазе

да се боре с Турцима
озгор с града Козника
који има троја врата:
прва врата чисто сребро,
друга врата суво злато,
тећа врата бели бисер.

Уп. Ђурђевданска 477; 478; петровданске, бр. 575; илинске, бр. 577; прелске, бр. 611, 612, 613, уп. и песме уз часни пост, бр. 406, 407.

2.17. УСКРШЊЕ / ЂУРЂЕВДАНСКЕ / ВЕЛИКДАНСКЕ ПЕСМЕ

472.

Ђурђа ми цвеће кидаше
драгу га на skut бацаше
Сигао ни Великдан!
СТИГО НИ ЂУРЂЕВДАН!
Заспо на Ускрсдан!
У по бели Божјидан!
Будило га Ваведење!
"Устај горенакице Воскрсење,
Три ти душе у рај дошле,
све три душе згрешиле:
прва вино продала,
више воду но вино.
Друга душа згрешила,
куму њиву орала.
Трећа душу сгрешила,
Чорицу обљубила".
Одговара Воскрсење:
"Прва душа згрешила,
биће њејзи прошћено.
Друга душа згрешила,
и њези је прошћено.
Трећа душа згрешила,
никад никад ни до века.

473.

(певале старе бабе)
Свети Ђурђе у рај пошо
за њем почла стара мајка.
Свети Ђурђе њој говори:
Врн се натраг, стара мајко!
Неси раја заслужила!
Туђе прела, туђе ткала!
Од тога си одвојила,
Те си децу одранила!

474.

Зелен Ђурђе цвеће ми кидаше,
своје сеје (своєм брале) у скут га мећаше,
па ју тијо говораше:
Невен, невен цвеће,
невен жуто цвеће,
да не вене наша срећа
да не вене наша љубав
Крсно брасто, побратимсто
Побратимсто ки рођено
Куј погази побратимсто
Погазијо га Господ Бог.
(певала се приликом братимљења)

475.

(кад се крене на уранак)
Молимо се за часнога крста!
Благога Риста!
Кјуем се клањамо!
У кујег верујемо!
Ваздан до века!
Молимо се свете Петке,
Недељне мајке,
и свете Недеље.
Пој славују, кукај кукавицо,
да разбудиш и старо и младо,
да разбудиш мало и големо,
дијемо у гору зелену,
дијемо на воду студену,
да плетемо три венца зелена:
први венац нашем белем стаду,
други венац за мене и тебе,
трећи венац за живот и здравље.

476.

Ђурђево цвече цветало,
Ђурђево цвече пребело,
девојке ми га беру
у венце га плету
у скут га мећу
па цвећу говоре:
"Суђен ми бијо!
Ако мој не бијо,
Бог га убијо"
Сунце греје, цвеће мири,
Роса роси, трава расте,
да ми расте Ђурђево цвеће
да га беру девојке
да га носе у скуте
да га туре под појас.

Брала га биљарица
Саш њиме се разговара:
"Ја те берем момћичима
да те носе под шајкаче
под шајкаче, под шубаре.
Ваздан цвеће брала,
Ваздан брала, а ништа не јела
Два ју цвета говоре,
бело цвеће Ђурђевско
плаво цвеће петровско.
Бело цвеће говори:
"Ја сам белше понајлепше!"
Плаво цвеће одговара:
"Ја сам цвеће Перуново,
ја сам цвеће перунике!"

Уп. ивањска, бр. 563; виноградарске, бр. 683; љубавна, бр. 722, в. и сватовске
препевке, бр. 184, 245.

477.

Ајде да се занијамо,
да се момци за нас грабе,
да биднемо младе здраве,
ки но млада грабовина,
ки но млада дреновина,
ај, на месту, на голему
тамо горе вр Жељина
де но вила цркву градИи,
белу цркву с троја врата:
прва врата од истока,
друга врата од запада,
трећа врата од севера,
на сваке по анђео
и Ристово васкрснуће.
Скочи коло да скочимо
тамо горе вр Жељина
Наше коло понајвише.

478.

Ој, јабуко зеленико,
ки но да си трепетлика,
лепи ли си род родила,
на две грање три јабуке,
а на трће соко седи,
соко седи перје реди,
перје реди доле гледи,
де девојка вара момка,
варала га преварила,
де но вила град градила
Град градила на Жељину.

Никем она не казала,
Козником га називала.
На све стране он ми влада,
на Србе се осмејује
све Жупљане поздрављује.

Уп. љубавне, бр. 825; уп. песме на цвети, бр. 470, 471; петровданске 575;
илинске, бр. 577; прелске, бр. 611, 612, 613.

479.

»Здравче цвеће, берул те чорице?«
»Беру, беру, како да не беру,
кад ја цветам свак момак мирише,
кад ја венем свак момак уздише«.
Помогни Боже!
Велики наш Боже!
Свети Ђорђе!
И часни наш краљу!
Божји украси!
Да се сетимо Господа Бога!
Над свецима најмилостивеји!
Мајке Богомајке!
Богородице!
Деве Пресвете!

Варијанте: љубавне, бр. 797, 798.

480.

Босиоче, што си увенуо?
»Ти ме дајеш невестама,
невесте ме ружно носе,
већ ме подај девојкама
девојке ме лепо носе,
на грудима, међ дојкама!«

481.

Набра цвећа свакојака,
ал ми оно проговара:
»Не дај мене невестама,
но ме подај девојкама,
да ме носе у грудима!«

482.

Ситан камен до камена,
зелен здравац до колена,
послаше ме да га берем.
Здравац мене проговара:
»Не дај мене жењенима,
но ме подај момчићима!«

Уп. спасовданске, бр. 497; петровданске, бр. 573; песме о берби грожђа, бр. 676, 677, свадбене, бр. 274; љубавне, бр. 799-802.

483.

Ој, ливадо, зелена ливадо,
што си тако зелена полегла?
»Синоћ су ме овце поврљале,
синоћ овце, ођутрос девојке,
овце траже само детелину,
а девојке цвеће свакојако."

Варијанте: ранилачка 402; косидбена, бр. 672; љубавне, бр. 786-788.

484.

Јорговане, сунце огрејано,
пушћај грање до зелене траве
да уберем један цветак плави
да закитим моего драгана.

485.

Јорговане, насмејани дане,
Стамена жупска девојко,
не дижи главу високо,
доста си доста висока,
сенка ти Жељин доваћа.

486.

Јорговане, млади Плочанине,
Јованка, млада Плочанко,
не дижи главу високо,
много си, много висока,
с плетенице Жељин заклањаш,
а Нерађу с њима доваћаш.

487.

Јорговане, мој млади драгане,
пушћај грање до зелене траве,
да наберем мириснога цвећа,
да закитим мое плетенице.

488.

Лети соко са чардака
под њим јунак на коњчићу
на коњчићу, на вранчићу,
на воду се сустигоше,
де девојка уранила,
конопљиште поврљаше,
док се млади намамише.

Уп. љубавне, бр. 765-767, конопљарска, бр. 509; свадбене, бр. 304.

489.

Која је чора на нишан?
На нишану на сабору
ки но најбеша челица.
»Не знам која је, која је.«
Чија је чора на нишан?
»Не знам чија је, чија је.«
Мајкина је, татина је,
»Није њина, но моја је!«

490.

Мајка оће Туру да обања,
мајка оће, а сеја не даје,
»Ја ћу њега сас сузе да купам«.
Мајка оће Туру да обуче,
мајка оће, а сеја не даје
»Ја ћу њега у злато д обучем«.
Мајка оће Туру да опаше,
мајка оће, а сеја не даје
»Ја ћу њега косом д опашем«.

491.

Лепа дана, лепа Турђевдана!
Турђевдане, развесели дане,
ки но пчела цветак у пролеће,
трепетљика лишће на дрвеће!
Силни, силни Жељину,
Вишњи Боже, Свевишњи
Ми сми деца грешна!
Слаба и нејака!
Поживи не много лета и година!

492.

Долете абер од Бога,
казује:« Лето богато,
Ускрс-бела промена,
Турђевдан-бели јагањци,
Никољдан-трава зелена,
Петровдан- жито класало,
Крстовдан- гувно готово,
Мировдан- све посвршено.

493.

Турђевдане, јопет мене дођи,
но ти мене оваку не нађи,
већ удату или испрошену.

Уп. месојеђска, бр. 383.

493/1

Ђурђевдане, бели дане!
Јопе мене дођи!
Но ти мене оваку не нађи!
Већ удату па још бремениту!

493/2

Ђурђевдане велик дане!
Но ти мене ваку не нађи
Јал удату ја ли закопану!

2.18. ЈЕРЕМИЈСКЕ ПЕСМЕ

494.

Јеремије у поље,
беште змије у море,
ваше море дубоко,
наше поље широко,
ова кућа богата,
за наувек давала.
Бегај, бегај погаја,
Еве иде Јеремија!
Иза девет сиња мора!
Иза девет чарни гора!
Све су змије побегле,
само једна остала,
на трње се набола,
и у огњу горела.

495.

Јеремије ходиле
па ни Бога молиле,
беште змије у море.
Све су змије побегле,
само једна остала,
и она се кајала,
оба ока избола,
на три трна глогова.
Ова кућа лукава,
никада не давала.
никад ништа не имала
(последња три стиха се певају ако их не дарују).

496.

Еремије у поље,
Беште змије у море,

Све су змије побегле,
Самћим једна остала,
и она се распала,
на два трна глогова,
и на трећи шипкова!
Отуд иде Јеремија,
он гања змијурине!
У гору, у воду!
Бегај, бегај, гадурино!
Бегај бегај поганино!

2.19. СПАСОВДАНСКЕ
497.

Игра коло насред села,
и у колу лепа Мара,
лепа Мара биљарица.
Отуд иде млад војвода,
прекраде се лепој Мари,
прекраде се, одведе је.
Моли њега лепа Мара:
»Ој војвода, млад војвода,
пушћај мене млад војвода,
имам сеју постарејуеју,
пушћај мене даћу ти је«:
Војвода ју одговара:
"Ој, ћорице, лепа Маро,
лепа Маро, биљарицо
цвеће ти поручује
нека дођу биљарице
да ме беру, да ме носе
чорицама у недаца
момчићима под шајкаче
невестама око паса.

Уп. дјурдјевданске, бр. 480, 481, 482; петровданске, бр. 573; песме о берби
грожђа, бр. 676, 677; свадбене, бр. 274; љубавне, 799-802.

498.

Игра коло насред села,
и у селу лепа Мара.
Отуд иде млад делија,
прекраде се пољуби је.
Моли му се лепа Мара:
»Ид одатле млад делија,
имам сеју постареју,
имам сеју, даћу ти је,
пушћај мене, земај њу«.
Паде магла насред села,
не виде се магле краја,
те утече лепа Мара.

2.20. КРСТОНОШКЕ

499.

Крстоноше Бога моле:
»Дај ни Боже, дај ни Боже!
Бело жито и шеницу!
Од две гице товар гројза!
Од две овце ведро млека!
Пуно поље белог стада!«

500.

Крстоноше Бога моле:
»Дај ни Боже, дај ни Боже,
од две квочке сто пилића,
од две ћурке сто ћурчића,
од две патке сто пачића!«

501.

Крстоноше Бога моле:
»Дај ни, Боже, дај ни Боже!
Бело стадо пуно поље!
Од две краве сто телаца!
Од две овце сто јагњаца!
Од две козе сто јарића!

502.

Крстоноше Бога моле!
Дај ни Боже берићета!
Понајвише пченичице!
Да месимо поскурницу!

503.

Крстоноше Бога моле:
»Господе помилуј, господе помилуј!«
Крстоноше Бога моле:
да зароси наше поље,
наше жито и пченицу,
и у пољу граорицу,
и у брду винову лозицу.

504.

Крстоноше Бога моле:
»Господе помогни,
да удари росна киша,
Господе, помилуј нас,
да пороси росна поља,
Господе, помогни!
Господе, помилуј нас!«

505.

Крстоноше крста носе!
Уз крста се богу моле!
Дај ни, Боже, лепе кише!
Да пороси наша поља!
И шеницу беличицу!
И кукуруз са два пера!

506.

Крстоноше крста носе!
Уз крста се богу моле!
Да ни падне росна киша!
Да ороси наша поља!
И два пера кукуруза!
Шеничицу озимицу!

507.

Крсте носи млад делија!
Господи помилуј!
»Дај ни, боже,ситну росу!
Да ороси гредом поља!
Да пороси винограде!
Винограде, рукосаде!«

508.

Станте крсти да станемо!
Господи помилуј!
Де девојке песме певау!
Де невесте коло уграу!
Господи помилуј!

509.

Копач копа више села
Господи помилуј!
Капу скида Бога моли:
»Дај ми Боже, дај ми Боже,
Од два грозда чабар вина!«

510.

(чаршијска саборска)
Док носе крст око цркве:
Часни крсте,
Господе помилуј!
Да ни роди берићет
Бело жито, рујно вино
И ракија шљивовица!
И ракија комовица,
Да се рани сиротиња,

Сиротиња и богати!
Часне крсте ми носимо,
Часне крсте милег бога,
Милег бога седмоглавог,
Да не бидне душманина,
Душманина каурина,
Да ни бидне берићета,
Да дућани бидну пуни,
Сунце ни сабор грејало,
На њег се Господ смејао!

А онда заиграју:

»Шта ме глајаш испод ока?«
»Ел те сунце ограјало?
Ел те роса оросила?
Ел те ветар овејао?«
Уп. љубавна, бр. 980

Долетела два сокола
два сокола сас Жељина
сас Жељина од Росине
насред село на цркву
те падоче наред села
а у цркве сабор беше
све момчићи нежењени
све чорице неудате.

Павле и Пера коло воде
Пебле Пере говори
Лакше Перо, лакше брале,
Чорице се умориче
Све опанце поцепаше
Ваздан су одиле Бога молиле!
На вратима девојче стојаше!
С обрве вране узвијаше!
С бело грло тијо говораше!

Кошутица воду пила!
Воду пила на Росине!
Отуд иду многи ловци!
Они ће је уловити!
Нами ће је поклонити!

Уп. лазаричка, бр. 431; љубавне, бр. 745-747; свадбене, бр. 134, 135; песме из Другог светског рата, бр. 1118; в. и варијанте уз бр. 750.

Растопи се шићер у бокалу!
Разболе се Миле у дућану!
Болуј Миле ал намој умрети!
Ја ћу тебе понуде донети!

Варијанте: љубавне, бр. 658, 928; песме у колу, бр. 1012, 1015.

2.21. ДОДОЛСКЕ ПЕСМЕ

511.

Дај ни, Боже, ситну росу,
да ороси равно поље.
Еј додоле,
Дај, Боже, дај!
Жупљанка Бога моли,
да ју пушти росну кишу.
Еј, додоле,
Дај, Боже, дај!
Ми идомо у додоле,
и молимо милог Бога.
Еј додоле!
Дај, боже, дај!
Ми идомо у додоле
милог Бога умолимо.
Еј додоле,
Дај, Боже, дај!
Бог ни даде ситну кишу,
Те пороси равно поље,
Еј додоле!
Дај Боже, дај!
Те ороси равно поље
и у пољу сву берићет,
Еј додоле,
Дај, Боже, дај!

Ми идемо преко поља,
Еј, додо додоле! Дај Боже, дај!
А облаци преко неба
Еј, додоле!
Облак брже, а ми бреже,
Облаци не претекоше.
Еј, додо, додоле!
Те удари росна киша
Еј, додоле!

512.

Ми идемо преко поља,
а облаци преко неба.
Отуд иде пепељуга
па налете у облаце
и ороси винограде,
да ни да добру бербу,
од два грозда чабар вина,
од два класа бучук жита!

Додолице одиле
те ни бога молиле!

513.

Преко поља ми идемо,
еј, додо, додоле,
а облаци преко неба.
Падај кишо, ситна росо,
да залијеш жито, вито,
жито вито и конопље.

514.

Ми идемо кроз конопље,
И вишњем богу се молимо,
да ни пушти росну кишу
да пороси наше поље,
наше поље и конопље.

Уп. конопљарске песме.

515.

Додолице одиле!
Додолице преко села.
Наша дода бога моли,
да удари росна киша,
да пороси равно поље,
равно поље и виноград.

516.

Пепељуге ни одиле!
па ни Бога молиле:
"Ороси Жупу целу!"
Додолице одиле,
па ни бога молиле:
"Ороси жупска поља!"
Ми идемо преко поља,
а облаци преко неба,
из облака прстен паде
те га узе коловођа.

517.

Наша дода бога моли,
да покисну сви орачи,
сви орачи и копачи,
сви копачи и косачи
и сви њини помагачи.

518.

Удри кишо, ситна росо,
Ој додо, додоле!

Те ороси раво поље,
Ој, додо, додоле!
Равно поље и конопље,
Ој, додо додоле!
Винограде, кукурузе,
и сва поља и ливаде.
Ој додо, додоле!

519.
Удар кишо, ситна росо,
Еј, додо, додоле, дај Боже дај,
Да ороси наше поље,
наше поље и конопље.
Од два класа шиник жита,
од два грозда бачва вина.

520.
Удри кишо, златна кишо
те ороси лојзе, гројзе,
и три леје кукуруза
и три леје конопљане,
и кудељу танкопрељу.

521.
Удри кишо, кишо златна,
те ороси жито, вино,
те ороси шљиве, гројзе,
и три пера кукуруза,
и ланове за дарове,
и кудељу танковију.

522.
Падај кишо
Ој, додоле,
Те пороси
Ој, додоле,
Винограде,
Ој додоле,
Ој, додоле,
И копаче,
Ој, додоле,
И резаче,
Ој, додоле,
И плеваче,
Ој, додоле,
И бераче,
Ој, додоле,
Помагаче!

523.
Удри кишо ситна росо
524.
Ми идемо преко поља
525.
Жупљанка се Богу моли
526.
Ми идемо у додоле
527.
Ми идемо у додоле
528.
Конопљишта жедна воде
529.
Наше поље жедно воде
530.
Дај кише додоле
531.
Ој, додо, додоле
532.
Наше поље жедно воде
533.
Наше поље жедно воде,
Ој додо ле, мој божоле!
Дај кише дај
Ој додо ле, мој божоле!
Да ороси равно поље,
Ој додоле, мој божоле!
Дај кише дај!
Ој додоле, мој божоле!
Равно поље и конопље,
Ој додоле, мој божоле!
Дај кише дај!
Ој додоле, мој божоле!
Ој додоле, мој божоле!
Нама сунце одоле,
Ој додоле, мој божоле!
Дај кише дај!
Ој додоле, мој божоле!

534.

Росна киша заросила,
равно поље покропила,
пченицу поквасила.
Да покисну сви орачи
сви орачи и копачи

535.

Мајка ти се мољаше:
"Падај, падај кишице!"
На два берга стајаше,
два детета држаше.

2.22. ПРОТИВКИШЊЕ ПЕСМЕ

536.

(певају деца)
Престан, престан кишице,
мајка ти се мољаше,
на језеру стајаше,
два детета дојаше,
а треће ју плакаше.
Сестрица га забавља:
«Ћути, ћути брале,
отишло је тале,
да доведе ђале,
да изведри небо
ки но чисто сребро.

2.23. КРАЉИЧКЕ

537.

Наш пресвети краљу,
мијо господару,
обукуј се краљу,
ваља нами путовати
краљицу тражити,
госпођу баницу,
да те двори краљу,
врано вино служи,
бело лице љуби.
Оде нама кажу
краљица, царица
рано уранила,
лице ни умила,
аљине обукла.
Млад Илија вино пије
те наздраља Иконије

»Здрав си љубо Иконијо,
»Жив ми бијо, млад Илијо,
сина ишћу нам у војску.
ћерку траже за удадбу.

538.
Домаћине, светли краљу!
Устај, устај, те прошетај!

539.
У овога домаћина!
Све волови виторози!

540.
Заспала Света Тројица
Светем Петру на крило
Буди је свети Никола.

Уп. успаванка, бр. 27; В. и љуљачке, бр. 409; ранилачка, бр. 403; копачке, бр. 582-584, љубавне, бр. 749, 750.

541.
Оде нама кажу
момче нежењено,
ел га ви жените,
ел га нами дајте,
да га ми женимо,
нашом Жупљанком.
Оде нама кажу
момче нежењено,
ел га ви жените,
ел га нами дајте,
ми ћемо му дамо
краљицу царицу
из Жупе брдовите,
старе српске земље.
Она ће да двори
свекра и свекрву,
заове, девере.
Заспало момче
девојке на крилу.
Девојка га буди
у очи га љуби.
»Устај момчићу!«
Оде нами кажу
момче нежењено,
ел га ви жените
ел га нами дајте!

Варијанте: лазаричка, бр. 421, 450; краљичка, бр. 540, сватовска, бр. 160, песме у колу, бр. 1014.

542.

Нами кажу оде
Млади и зелени,
помлада снала
скоро доведена,
свему научена,
свекрву поштује,
заове гледује,
свекра изувљује.
Свем имена дала
Злата, Ката, Злата,
Божур, Писар, Божур.
Оде нама кажу,
чора неудата.
Ел је ви удајте!
Ел је нама дајте!
Ми ћемо је дамо
за нејако ђаче
сас злаћане косе,
сас сребрно лице

Оде нама кажу
Зелен бор високи
И јелика танка
Бор ће да сечемо
Јелу да кречемо
Бралу оженимо
Сеју да удамо
Оде нама кажу
војно на долеко
Скоро ожењено
Лепо обучено
Од српскога рода
Рода госпоцкога.
Душманине бије.
Оде нама кажу
у мален бешеку
Чедо тек рошено
Брго нека расте
Још брже јача.
Оде нама кажу
кмет стар, дуге браде
батинама маше
штапем називљује
страшно повикује
на љуте Турчине
"Не дирајте рају!"

543.

Оде нама кажу!
Младо неудато!
Ел га ви удајте!
Ел га нама дајте!

544.

(момку нежењеном)
Оде нама кажу,
момче нежењено ,
ел га ви жените,
ел га нама дајте.
Оде нама кажу,
младо и зелено,
скоро доведено!

545.

(момку и девојци)
Оде нама кажу, нано!
Славуј и славујка, нано!
Пишти славуј у конопље
И дозивље он славујку!
Није славуј ни славујка!
Но су момче и девојче!
Поврљаше све бељојке!
Све бељојке и црњојке!
И једва се раставише!

546

(Ова песма, као и наредне певале су се млађим укућанима)
Млад Илија вино пије!
И наздравља он Марије!

547

Млад Илија вино пије!
Па наздравља Иконије!

548

Млад Илија вино пије
испод гране шимширове.
Служи њега Анђелија,
Анђелија пападија!

549

Млад Илија вино пије,
Голуби му вино муте,
Вино муте у Варине!

550

Млађани Илија вино пије
Па наздраља Он Марије!
Здраво да си ми Марија!
Жива била сто године!

551

(домаћину и домаћици пред одлазак као и наредне песме)
Испод гране божурове!
Заспао ни, светли краљу!
Светли краљу са краљицом!
Буде њега анђелчићи!
Устан, устан Илија!

552

Под гицом заспао Илија!
Буди њега Огњена Марија!
Устан, устан, Илија!
Дошли су ти добри гости!
Добри гости, све краљице!

553

Испод шљиве заспао Илија!
Буди њега преблага Марија!
Еве иду ни рајске краљице!
Све краљице Божије милоснице!

554

Ој, Илија, млад Илија!
Завришта ни зеленко!
Сви га на ред мамише!
Нико да га намами!
Отуд иде старица!
С беле руке тестане!
Омази му зеленка!

555.

Оде нама кажу,
бата и сестрица,
сеја за удадбу,
бата за женидбу.

556.

Ој, девојко плава,
што си посејала
калопер шестопер,

те си навадила
момце нежењене,
босиљак ти краду,
калопер ти беру
и тебе вребау,
младу да обљубе.

557.

Ој, плава девојко,
Војно ми дође,
Руо распасује,
па га мајке даје,
Љубу поглеђује,
па љубе говори
»Љубо невернице
де ти је прстен«
"Дала сам га дала
горе на златара
доле на сребрара".
"Ја сам га видео,
на царевој руци
на малићу прсту".
Ој, девојко плава,
што си посејала
калопер шестопер!

Уп. регрутска, бр. 97; виноградарске, бр. 683; љубавне, бр. 729-739; краљичке,
бр. 556, 557; песме у колу, бр. 1010; В. и свадбена, бр. 169.

558.

По Жељину овце пасу,
а на коњу, на зеленку
на зеленку млад Плочанин.
расрди се млад зеленко,
па покаса низ то поље
сви га на ред мамише
не могаше да намаме.
Отуд иде Рокчаница
па помази му зеленка.

559.

Жупска вила коло води
коло води лело, лело
коло води лело, лело
мене проси лело, лело.
Бацала је Жупљанчица
на висок облак јабуку.
Остаде ју јабучица
горенакице за облак.

Молила ји девојчица:
»Облаци, врани облаци,
врните ми јабучицу,
мили су ми гости дошли,
драга браћа материна,
коњи су ји много бесни,
ки но беле горске виле.
Жупска вила коло води,
коло води лело, лело,
мене проси лело, лело.

560.

(при изласку из куће)
На Жељину три се снега беле,
један лањски, други преколањски,
а трећи је ни броја се не зна.
На њему је трава препланула
Ту ми седе Плочак и Плочанка.
Плочанка му зарукавље везла.

560/1

Ој краљеви јато голубато!

2.24. ВИДОВДАНСКЕ

561.

Иде Виде да обиђе!
Све усева и плодове!
Што је никло, нека расте
А што није нек не никне!
Нек не никне, нек не расте!

2.25. ИВАЊСКЕ / ЈОВАЊСКЕ ЛЕТЊЕ / ЈЕЛЕЊСКЕ / ЛАДЕ

562.

Ај дијемо у ливаде,
жуто цвеће да беремо,
златне венце да плетемо,
наша врата да китимо
За Јована светитеља.
Јован, Јован делијо,
Прегни се горенакице на Жељин,
на Жељин висок превисок,
да виш ћудо големо.
Сеја бралу продавала
за шарено морамче.
Продаде га, не жали га.

За мотив продаје/препродаје в. свадбене шеретске, бр. 276, 277; љубавне, бр. 728; мотив трансформисан у песми са (псеудо)историјским мотивима бр. 1122.

563.

Ај у горе огањ гори,
око огња коло игра,
и у колу лепа Марта,
окићена ружицама,
позлаћена звездицама!
На њејзи је разнo цвеће:
ивањско цвеће рујно,
плаво цвеће петровско.
Иван га бере те плете,
те плете венац божански.
У њега тура божур од сунца,
крај њега румену ружицу.
Божур руже говори:
»Ја сам полепши од тебе«.
Ружа њему лепше говори:
»Ој, божуре, мио цвете,
да је мене стас твој,
све би момце намамила«.

Уп. дјурдјевданска бр. 476; виноградарске, бр. 683; љубавне, бр. 722.

564.

Свети Јован Бога моли,
да му бог да лепу жену,
лепу жену лепотицу,
добру жену домаћицу,
окићену ружицама,
позлаћену звездицама.
Крај њега Петар цвеће бере
бере цвће ивањско
Даје га брату Павлу,
Павле га меће у кућу,
у куће здравље обилно
Имање добро велико,
а у куће добро највеће.
Иваново цвеће петровно!
Што си ми тако поносно?
Што си ми тако плаветно?
Иван га бере те плете,
даје га брале до себе,
даје га оцу до себе,
даје га сеје до себе,
даје га даје Божићу.
Ники га неће, Божић га оће.
Ту пролази јеленак
Па се моли Божићу:

»Дај ми боже златне роге,
и сребрне прирошчоће,
да обиђем гору чарну,
да запалим огањ живи,
и позовем девојчице,
јер сам лепши од Илије
од Илије ацамије.

565.

Јелен оди Бога моли,
да му Бог да златне роге,
златне роге витороге,
да опара чарну гору,
а у горе огањ гори,
око њега девет браће,
и десета сеја Марта,
Сеја браће говорила:
»Да сам ваша сеја била,
не би мене оставили,
де но жарки огањ гори!«

Уп. ладаричке, бр. 571.

567.

Ми предомо до поноћи,
од поноћи месец зађе,
ал у горе огањ гори,
око њега девет браће
и десета сеја Марта
окићена звездицама,
позлаћена ружицама.

2.26. ЛАДАРИЧКЕ

(певале се и на Светог Лазара, Ивањдан, Светог Јована летњег)

568.

Лепи ли сам свети Јован, ладо, ладо,
на мене је мор-долама,
мор долама суво злато,
на мене је гајтан-прослук,
гајтан прослук чисто сребро.
Млад ни Јован коња гра,
коња игра цилит неће,
на Јованку очи меће:
»Вала Стојо узећу те,
даћу коња и сокола,
и готово пет стотина, ладо, ладо!

Уп. јовањске зимске, бр. 385.

569.

Два се млади оглђњују, ладо ладо,
на шарено огледалце, ладо, ладо,
куј је вишјли, куј је лепши, ладо, ладо,
момче вишље, чорче лепше ладо, ладо
момче ју се расрдило ладо, ладо
па ју венац растурило ладо, ладо!

570.

Седи Анка у градине, ладо, ладо,
ту пролази младо момче,
насмеја се на девојче.
Танка Анка цркву мете, ладо, ладо,
цркву мете Бога моли:
»Да ми Боже свекра попа,
и свекрву попадију,
и девера калуђера,
и завицу госпођицу, ладо, ладо!

571.

Јеленак ми бога молиладо, ладо, ладо,
дај ми Боже златне роге, ладо, ладо,
златне роге витороге, ладо, ладо,
и сребрне прирошчиће, ладо, ладо!

Уп. ивањске, бр. 564, 565.

2.27. ПЕТРОВДАНСКЕ ПЕСМЕ

572.

Лила гори, бога моли!
Да ни жито боље роди!
Ми палимо лиле да волови живе,
да ни краве воде,
говеда се плоде.
Да ни дадну млека,
сира и кајмака,
и скорупа мека.
Да овнови живе,
да се овце близне,
да се близне и тројане.
Тамо лиле гореле,
вами краве водиле
и све се близниле
и све тројаниле.

573.

(Певала се на Ђурђевдан и на Светог Јована)

Ситан камен до камена!
Желен здравац до колена!
Пратише ме да га берем!
Здравац мене проговара!
Не дајте ме невестама!
Дању туре у прслуче!
Ноћу туре под јастуче!
Па ти јадан сву ноћ венем!
Берите ме девојчице!
Дању турте у морамче!
Ноћу турте у недарце!
Да би радан сву ноћ цвао!

Уп. дјурђевданске, бр. 480, 481, 482; спасовданске, бр. 497; песме о берби
грожђа, бр. 676, 677; свадбене, бр. 274; љубавне, бр. 799-802.

574.
Расрди се бела вила,
бела вила сас Жељина,
расрди се и поруши
белу цркву наред Плоче.
Расрди се Дева Мара
па начини другу цркву,
белу цркву од бисера,
Свети олтар ос шемшира.

575.
Расрди се бела вила
Бела вила сас Жељина
Те разгрди плочку цркву
Ал у цркве чудно чудо,
Чудно чудо та Марија,
Та Марија, та Огњена
Везак везе, ситно плете
Од сувога чистог злата.
Расрди се млад Илија
На ту вилу сас Жељина
Те удари громурине
Још силнеје змиске муње,
Ал се вила њему моли
Несам јадна ја ти крива
Но ви плочки поганија
Они цркву разгадише.

Уп. песме на цвети, бр. 470, 471; ђурђевданске, бр. 477, 478; илинске, бр. 577;
прелске, бр. 611, 612, 613; в. и песме уз часни пост бр. 406, 407.

2.28. ПЕСМЕ О БЛАГОЈ И ОГЊЕНОЈ МАРИЈИ

576.

Блага Мара гројзе у Варине шара!
На Варине два шатора
један бели, други ален,
у првом су Марко и Марија.
а у другом Илинка и Илија
Ел су момче и девојче?
Несу момче ни девојче!
Но два брала и сестрице.
Ниже нија Дева Мара,
Дева Мара бременита.
Породи се дева Марија.
Кума куми светог Јована,
а прикумка светог Аранђела.
Кад су били у Варинске цркве,
отвори се небо врано,
дуну ветар с Копаника
те разведри небо.
Узе Мара да везе,
везак везла Марија,
везак везла Милану
На Огњену Марију.
Док је везла, заспала.
Љута ју се змија обвила
Обвила у недра.

Уп. коледарске, бр. 364; водичарске, бр. 384; прелске, бр. 618, 619, 620;
мобарске, бр. 648.

2.29. ИЛИНСКЕ ПЕСМЕ

577.

Гром грмеше!
Муња севаше!
Киша падаше!
Земљу росаше!
Биће берићета!
Вина, ракије!
Меда, јабука!
Леба белог!
Илинке се долем крију!
А облаци небем бију!
па не кишом ладном лију,
ситном кишом и росицом.
Сас Илинке киша паде,
на волове на јарњеве,

на орање на усева,
да ни расту кукурузи,
да ни зреду виногради.
изобилје свега
Дај Боже, дај!
Све окисло,
Све прокисло!
Понајвише црна земља!
Црна земља, мајка наша!
Што не рани и негује!
До Илинке бела вила
бела вила, жупска вила,
бела вила град градила,
под гицицом гројзаницом.
Отуд иде млад Илија,
па се њојзи младој моли.

Уп. песме на цвети, бр. 470, 471; ђурђевданске, бр. 477, 478; петровданске, бр. 575; преласке, бр. 611, 612, 613; в. и песме уз часни пост, бр. 406, 407; уп. и крстоношке и додолске песме.

2.30. БИЉАРИЧКЕ ПЕСМЕ (певају се крајем лета)

578.
(певала се и приликом прављења леје да би семе никло као биље)
Биљарица биље брала,
набра смиље и босиље,
па га посла драганчету,
набра трња и коприва,
набра траве киселице
па и посла старем деде.

Уп. љубавне, бр. 769-784.

579.
Биљарица биље брала
набра здравца, расковника,
гороцвета, милодуха,
матичњака, копитњака.

2.31. МИТРОВДАНСКЕ ПЕСМЕ

580.
Ђурђевдане, ајдучки састанче,
Митровдане, ајдучки растанче
Лепшег свеца од ђурђа не има,
Ни тужнејег од Митровдана,

За ајдука и жупског вука!
Ер долазе празници!
Свети Тома седи дома!
Свети Лука снег до кука!
Свети Тома жене седе дома!
Свети Лука по кобиле лупа!
»Изнесите чабрице мерице!«

3. ТРАДИЦИОНАЛНА ПРИВРЕДА

3.1. ПОЉОПРИВРЕДНИ ОБИЧАЈИ

3.1.1. ОРАЧКЕ ПЕСМЕ / МАРКОВСКЕ

581.

Ој, орачу, мој млади орачу!
Куј ти води, куј волове тера!
Куј ти меси белу поскурницу!
Куј те поји лађаном водицом!

581/1

Орач оре у горице,
прву бразду поорао,
поорао, па засео,
поскур-колач преломијо,
вино пијо, па уснијо.

581/2

Под горицом орала девојка,
волови ју сиви соколови,
рало ју је од сувога злата,
брана ју је грана јоргована,
поорала мало па заспала,
будило је младо нежењено,
будило је и пољубило је.

Под горицом орала чорица,
поорала мајно, па заспала,
отуд иде лудо нежењено
будило је, не пробудило је
будило је, обљубило је
рипи чора на ноге лагане,
а шта вреди, већ доцкан бејаше!

**Уп. љуљачка, бр. 409; свадбене, бр. 107, 108, 109; љубавне, бр. 749, 750, 751;
копачке, бр. 582-584.**

3.1.2. КОПАЧКЕ ПЕСМЕ

582.

Жупљанчица лојзе копа,
лојзе копа песму пева:
»Расти, расти, мое бело лојзе,
Бело лојзе, бело гројзе!«
Копала је пола дана,
копајући заспала је.
Отуд иде млад Жупљанин
пољуби је, пробуди је.

583.

Млада чора бразду копа,
бразду копа, воду води,
три фртаља бела дана.
Копајући, заспала је.
Отуд иде ђувеглија,
Пробуди је, одведе је.
Оста бразда некопана,
млада чора украдена!

584.

Радна Рада лојзе копа,
мајно кпа, мајно дремље,
окопала па заспала.
Отуд иде млад делија,
не буди је, већ је љуби.

**Уп. љуљачка, бр. 409; орачке, бр. 581/1, 581/2; свадбене, бр. 107, 108, 109;
љубавне, бр. 749, 750, 751.**

585.

Радна Рада копа,
све копаче надвисила,
све копаче и ораче,
и све њине помагаче,
русе косе чиста свила,
обрвице глогињице,
чарне очи сјајне звезде,
гајтан веђе-модро небо,
трепавице пијавице,
па запева до Жељина:
»Прву гицу окопамо,
поскур колач преломимо,
дај ни, Боже, кола гројза!«

Уп. свадбена, бр. 216; љубавне бр. 723-726.

586.

Копач копа више села,
Господи помилуј!
Копа, копа па застане,
Господи помилуј!
Капу скида,бога моли:
»Дај ми Боже, дај ми Боже,
од два класа шиник жита
од две квочке сто пилића
од две козе буљук коза.

587.

Ој, копачи, ој копачи!
И сви ваши помагачи!
копајтете ни њиве уске!
И направте пошироке!
Пошироке подубоке!

588.

Ој, копачу, млад копачу!
Еве носим ти погачу!
Да поореш ми долине!
Све долине и брдине!

589.

О, мој дико, црно око,
Окопај ме сад дубоко.

Уп. песме о кресању врзина, бр. 621, еротске песме, бр. 1062.

3.1.3. САЋЕЊЕ И ПРЕРАДА КОНОПЉЕ И ЛАНА, ПРЕДЕЊЕ И ТКАЊЕ

КОНОПЉАРСКЕ ПЕСМЕ

590.

У конопљишту све ми ишту
да и данем маленога, зеленога!
Ја би повеликога, ал крутога!
Нека бидне ки конопље трска!
Само нека ваздан добро прска!

Уп. свадбене, бр. 304; љубавне, бр. 766.

О конопљи в. и додолске, бр. 513, 514, 533.

В. и еротске песме.

ЛАНАРСКЕ-ЛАНАЧКЕ ПЕСМЕ

591.

О, ти лане, модро цвеће,
по тебе се чора шеће.

Кад су тебе садили,
тад су чору глејали.
Кад су тебе обрали,
тад су чору ходили.
кад су тебе мочили.
тад су чору верили.
Кад су тебе трлили,
тад су чору одвели.
Ситно семе посејамо,
баш на Спасовдан,
на Видовдан почупамо.
Потопимо, киселимо,
осушимо, отрлимо,
огребенамо, опредомо,
уведесмо, изаткамо!

ПРИ ПРЕПРЕДАЊУ

592.

Препреди се мој танки кончићу,
да напредем свиленог дара.

ПРИ СНОВАЊУ И НАВИЈАЊУ

593.

Помози Боже, овесели,
да навијем моју белу свилу,
белу свилу моему драгану,
опрела сам, основала,
основала и навила,
увече у сито увела
и откала на разбоју.
Избелила на Ивањдан,
скроила га и сашила,
и обукла на Ивањдан.

594.

Помози Боже, овесели,
да оснујем наше бело платно,
бело платно и помало златно,
да се ниједна жица не замрси,
да се све маљке отпреду,
на мотавило жице уведу.

ПРИ УВОЂЕЊУ У БРДО

595.

Поногни, Боже, да уведемо у брдо

како једноредну, тако и дворедну
да се ниједна нит не оспе.

ТКАЊЕ

596.

Лети, лети мое ласно брдо,
лети, лети пошироко
пошироко, пдугачко.

Ткуј се ткуј се мое бело платно,
да наткем до дикина двора,
да ми дика по њему прошета,
и на њему ноге не укаља.

ПЕСМЕ О БЕЉЕЊУ ПЛАТНА / БЕЛИЛАЧКЕ

597.

С ову страну Росине!
На Росине побистре!
Чора платно бељаше!
Момче коња играше!
Спремаше се за војску,
да ратује с Араути.
ники њега не жали,
он ни мајку немаше
Чорица се Богу моли:
“Не дај, Боже, да погине,
ни Росину да прегази.
Куј ће њега да ожали
Куј ће њега да сарани?”

Уп. песме са (псеудо)историјским мотивима.

3.1.4. ПРЕЛСКЕ ПЕСМЕ

("Прела су чињена током целе године, зими по кућама, а кад се год могло напољу спрам месечине. Једино и није било за веме жњетве, вршидбе, ер су то били најпречи послови. Успут се најчешће плело. По обаљеној вршидби препредало се, сновало, навијало", Милана Петровић).

598.

Еј, купите се друге на седељку!
Еј, да седимо и да работимао!
Еј, да спремамо свиленога дара!
Еј, да китимо младе прошенице!
Еј, понајвише младог младожењу!

Еј, понајбољше свекра и свекрву!
Преди, вези Жупљанко,
Удачу те за бралу
За мог бралу Божура
Вишљи је од мене
Полепши од мене
И од мене и тебе!

599.

Рокчанка прело чени,
прело чени наред село.
драга оће да ју жене
она јадна нема спреме.
Све ју преље рано дошле,
понајлепше, понајрањше.
Све преље девојчице.
Све поселе на високо
на високо на широко,
Спрам сјајне месечине!

600.

Сас Жељина ја зовем на прело!
Није дошло мое луче бело!
Од душмана не може да прође!
и од Ђуке горскога ајдука.
Болан Ђука по Жељину ода,
на виту се јелу наслонијо,
па је њојзи тијо говоријо:
"Вита јело, мене боли глава!"
Јела њему лепше одговара
"Болела те, не преболела,
три си чоре Ђука преваријо,
све три су ти по мораму дале
све три су се тебе обећале.
Док су преле, све три су те клеле:
"Колико је на мораме грана,
толико ти Ђука било рана.
Колико је на мораме кука,
толико ти додијало мука.
Колико је на мораме жица,
толико ти било модрица.
кад то чуо Ђука ајдук
он ти оде вр Жељинаи
сас Жељинем разговара
"Благош тебе, мијо побратиме,
кад ти имаш од рода порода
милу сеју, милу Нерађицу,
посестриму премилу Гобељу.
Ја неимам никога до себе,
самћим Јању једину у мајке,

самћим Јању сињу кукавицу,
ја је просим, мајка је не даје
но је даје црнем Каурину.

Уп. љубавне, бр. 794; песме са псеудоисторијским мотивима 1094.

601.

Петра ложи седељке у Петрове ливаде.
Све ју друге дођоше само једна не ћаше,
Петра прва запева:
Будила мајка Жупљана
Устани сине, Жупљанине,
Девојка ти се удаје
И тебе зове на свадбу.
Нека је нека нек се удаје
Ја ју шиљем благослов
Колико воде попила,
Толико суза пролила,
Колико леба појела,
толике јаде имала!
(пева се момку коме није дошла миљеница са његовим именом)
Јопе Петра настаља:
Гогин пева на плоту:
Устан, снајо снашице,
свекрва ти устала,
три вретене опрела,
и четврто почела,
Свекар кућу помео
девер воду донео.
Расрди се снашица,
свекру браду почупа.
а свекрве перчине!
(пева се да се не заспе)

Уп. сватовске серетске, бр. 278-280.

602.

Ој, Росино, ој Росино,
тија водо ладна,
по тебе се, по тебе се
бањале девојке.
На обале, на обале, руо остаљале,
на врбице, на врбице,
сјајне огрлице.
Прекраде се, прекраде се ,
чобан од оваца
те украде, те украде
руо девојкама.
Љуто куну, љуто куну

девојачке мајке,
а то чула, а то чула
мајка чобанова.
»Куј то куне, куј то куне,
мога чобана,
до јесени, до јесени,
у мом двору била,
а о друге, а о друге,
и чедо родила.«
Каурин ме мами на жуте дуње
На жуте дуње и јабуке
Каке су мале те жуте дуње
Около жуте, унутра љуте.

**Уп. резидбена, бр. 674; свадбене, бр. 120; љубавне, бр. 850; за клетву и
клетву-благослов в. и љубавне, бр. 848-866.**

603.
Свем другама драги дође,
мене мое не дође,
ел се јадно наљутило
ел се грдно уморило,
од тешкога силна рађа.
Рекло доћи па не дође,
ја га чека до поноћи,
ја га чека не дочека.
Рече драги да ће доћи,
ја га чека три вечери
три вечери до поноћи
од поноћи пођо кући.
Ел се јадан наљутило,
ел га мајка мене не да
ел ће другу да му дадне.
Срето драгог насред моста,
љубисмо се док је доста.
Осташе ми медна уста.
Што ми опет драгог нема!
Ел се на ме наљутило,
сламком врата подупрео,
ружом кућу оградио,
а босиљкем затрnio,
смиљем пенцер закалпијо,
а ковиљем украсијо.
Ој, драгане, прво миловање
мало ти се миловамо
мало по мало три године
три године глејали
три године љубили.
Дођи драги, да прелимо
да прелимо, да предемо,

танку жицу конопљарску.

604.

»Шта то радиш, Маро!
Шта то радиш, лепа Маро!«
»Везем ћелим, Јово!«
Везем ћелим, леп Јоване!«
»Коме ћеш га, Маро!
Коме ћеш га лепа, Маро!«
»Мене. Тебе Јово!
Мене-тебе, леп Јоване!
Мене-тебе, Јово!«

605.

Шта се бели там у горе?
Ел је Сунце, ел је Месец?
Нит је Сунце, нити Месец,
но је оно млада дева,
рајско цвеће заливала.
Она пита јарко сунце:
»Јеси ли се уморило?«
»Несам ти се уморило,
но сам ти се разболело,
гледајући девојчице,
из ока и сунце сија,
испод грла месечина,
а дојке и две јабуке,
Бог и дао свако добро«.

Уп. свадбена, бр. 125, 311.

606.

Тавна ноћи пуна ти си јада,
кад Жељинем ала завлада.
Девет чора пређу прело
у Бабића на вр села,
у Бабића на седељку.
Одједаман нешто лупну,
сас јарчерви роговима,
сас два реда у зубима
и три нокта на прстима.
Све девет ми умреше,
само једна мајно живну,
па дозивље из свег грла:
»Брже горе, наше мајке,
и понесте ни покрове,
да не јадне ожалите!«
Како вељу, тако паде.

607.

Певај Миле, нек те сваки чује,
понајвише млађане чорице,
певај миле чак да чују виле,
не би ли те цвећем закитиле,
не би ли те трипут пољубиле.
Виче ала с Жељинске обала:
"Врните ме на Жељин језеро,
повадите клинце из крила мојеа
да не мутим бистру воду ладну,
враном крвљу из својеа недара.

Уп. свадбена, бр. 308.

608.

Виче вила озгор сас Жељина:
»Ајде, Јано, у Жупу дијемо!«
Лепа Јана виле одговара:
»Поричекај, вило виногорко,
да ја спреим дара жељинскога
миле мале ланену кошуљу,
бате Павлу четворну каницу,
снале Саве свилене рукаве,
сеје Анђе круну позлаћену!«
Али вила Јане одговара:
»Врана Јано, врани твои дари,
синоћ су ти мајку саранили,
бата Павла у гроб отерали,
снала Сава под покровом спава,
сеја Анђа још по мало жива.«

Уп. свадбена, бр. 308; рудиментарне баладе, бр. 1095.

609.

Осу се небо звездама
и равно поље овцама,
овцама нема чобана,
звездама нема месеца!
Звездоле доле мој мили брале!
До само дете Радоје
и оно младо заспало
Буди га сеја Јелица:
»Устани брале, Радоје,
овце ти за брег зађоше!«
Звездоле доле, мој мили брале!
»Не могу, сејо Јелице!
Виле ми срце изеше!«
Звездоле доле, мој мили брале!

Варијанте: рудиментарне баладе, бр. 1089-1092.

610.

Зарекла се та звезда Даница
да испроси муњу из облака,
да ожени сјајнога месеца,
старосвати Бога јединога
а девери светога Ранђела,
барјатари светога Илију,
а војводи светога Николу.
Кад су стали дарове да деле:
старем свату царсто и небесто,
а деверу кључе од рајева,
барјатару муње и громове
а војводе воде и брегове.

Уп. свадбена, бр. 310.

611.

Божја мајка град градила,
град градила с троја врата:
прва врата чисто злато,
друга врата сјајно сребро,
трећа врата шимшир дрво,
ни на небу ни на земље,
но на грање од облака,
ту пролази девојћица,
девојчица једнолика ,
и у струку танковита,
ки да сунцу косе плела,
а месецу двори мела,
није сунцу косе плела,
ни месецу дворе мела,
већ стојала те глејала ,
де се муња с громем игра,
муња грома надиграла,
јабукама сладункама,
и аленим неранцама.

612.

Жупска вила град градила,
град гхрадила с троја врата:
једна врата суво злато,
друга врата чисто сребро
трећа врата драги камен
ни на небу ни на земље
већ на грању од облака.

613.

Град градила Божија мајка,
унутра су три анђела,

рајску песму они певау.
Бога моли Божија мајка:
»Мили, Боже све утишај!«
Све се живо утишало,
сал не могла трепетљика,
Ал ју мајка прокунула:
»Ти ми ваздан трепетала,
Никад пород не имала!«

Уп. песме на Цвети, бр. 470, 471; ђурђевданске, бр. 477, 478; петровданске, бр. 575; илинске, бр. 577; в. и песме које се певају уз Часни пост, бр. 406, 407.

614.
Расло дрво божурово
под њим седи Димитрије,
под њим седи, вино пије,
Вино пије и беседи :
»Виђу чудо невиђено,
де девојка сунце кара
од тебе сам понајлепша!«
»О, чорице, лепотице,
да видимо куј је лепши,
ти изиђи на пољану,
а ја одо на брдашце«.
Чора оде на пољанче,
сунце рипи на брдашце,
сунце гору усануло,
а девојка младе момце,
све заредом засенила.

Уп. и љубавна, бр. 723.

ПРЕЛСКЕ ПЕСМЕ ПЕВАНЕ И ПРИ ПРАЊУ РУБЕ У РЕЦИ

615.
Испод гране божурове,
Свети Петар вино пије,
голуби му вино муте,
то не били голубови,
већ небески анђели.

616.
Испод гране шимширове,
вино пије Димитрије
грлице му воду муте,
то не биле грличице,
већ небески анђелчићи.

Уп. лазаричке, бр. 414.

617.

Мало ђаче разболе се,
разболе се у суботу,
у недељу душу даде,
душу даде вишњем Богу.

Варијанта: рудиментарне баладе, бр. 1093.

618.

Кака је оно ограда,
око сјајнога Месеца?
Оно није ограда
око сјајнога Месеца,
но је оно свети Илија,
крај њега дева Марија.
Везак везе Марија,
везак везе милем Богу,
белем двору на столу,
сан ју одоле па заспа.
Чудан ми санак уснила.
Сави се лоза из неба,
из ведре неба у недра,
и држи Криста у руке.
њој прете Криста украсти.
Теши је светац Илија:
»Не бој се, дево Марија
пуштићу свое громове!«

619.

(„Певла се и детету док се успављивало и прело, а нарочито бачице у бачијама са малом децом, горенакице подно Жељина“, Јованка Бабић)
Жупска вила град градила
ни на небу ни на земље,
но на грање од облака.
Бог се деси на небеси,
небеси се расклопише,
девица ни сина роди,
Светитеља мучитеља
свјати Боже место наше
де наш ... ноћас леже
да никако зло не усни.

Уп. коледарске, бр. 364; водичарске, бр. 384; песме о Благој и Огњеној Марији, бр. 576.

620.

Санда Кљајић каже да се ова песмуа „певала на бабским прелима, а и на Благу Мару у Варини око црквице кад се гројзе шарало. Три пута се обилазила. Обично се узимао и барајачић и носио напред“).
Бог се деси на небеси,

Жупљани се њему моле,
мили Боже што си гори,
мили Боже, слегни доли
те прошарај наше гројзе
Милег бога умолише,
небеси се отворише,
милег Риста и послаше
и прошара њино гројзе
свако пуце на гројзету.

Уп. песме о Благој и Огњеној Марији, бр. 576; водичарске, бр. 384.

3.1.5. ТРАДИЦИОНАЛНО ПОВРТАРСТВО

ПЕСМЕ О КРЕСАЊУ ВРЗИНА

621.

Ој, девојко црноока,
погледај ме испод ока,
да те водим у врзине
и натакнем на дрењине,
да наткрешем повисоко,
да поткрешем подубоко,
само нећу пошироко!

Уп. копачка, бр. 589; еротске песме, бр. 1062.

ПЕСМЕ ПРИ ПРАВЉЕЊУ ЛЕЈЕ

622.

Правим леју, само једно вељу
»Ничи ничи мое бело семе,
бело семе паприково,
бело семе купусово
бело семе месечарке
бело семе од краставца
бело семе од свачега.
Понајвише од моего драгана.

**Уп. песме на бабинама, бр. 1; В. и еротске песме, бр. 1018, 1045, 1048,
1049, 1056, 1059, 1061.**

КАД СЕ САДИ БЕЛИ ЛУК / БЕЛОЛУЧКЕ ПЕСМЕ

623.

Мили Боже, ти помогни,
да ни бидне красна среда,
красна среда, бела среда,
да ми посо урадимо,

бели лукац посадимо.

624.

Бела средо ти помогни,
да болести одагнамо,
бели лукац посадимо,
да ни лукац добро роди.

КАД СЕ САДИ ПАПРИКА / ПАПРИКАРСКЕ ПЕСМЕ

625.

Благовести, благе вести,
Благовести ти помогни
да ни никне папричица
папричица рогачица,
папричица бабурица,
да не бидне љутеница.

626.

Благовести лепе вести
ти опрости, ти помогни
да садимо папричице
да не бидну љутенице.

627.

Мала моја дај ми бабурице
да намикнем на рогача мога
на рогача мајнога
и смикнем се мајно доле
низ то твоје бујно поље
напасам га до зорице.

627a.

Дај ми мала бабурице две
да порасту до зоре
да посејем ситно семе
ситно семе бисерово
из рогача повелика
у бабурче мајно твоје
да ми спласну жеље мое.

Уп. еротске песме бр. 1018, 1045, 1048, 1049, 1056, 1059, 1061.

3.1.6. ЖЕТВА

ЖЕТЕЛАЧКЕ ПЕСМЕ

628.

Жњела Петрија,

жњела, пожњела,
у крај сламке ваћала
за Илију делију.
Друге је клеле:
“Ако се не љубе,
нек памет изгубе!”
(пева се приликом брања или љуштења кукуруза).

629.
Лечам жњела Плочанка,
с најмлађега девера,
пожњели њиву голему,
што су је три рала орала,
четири бране влачиле.
Озгор иде млад пољак
Оће да је улови!
Не да је млад девер!

630.
Ој, девојко, често руковеђе,
благош онем куј за нама веже,
он ће наћи свилено морамче,
у морамче сјајно огледалце!

631.
Ваздан жњемо, ваздан жедне бемо,
Домаћине, донеси ни воде,
ми нећемо ону која тече,
но оћемо коју казан пече!

Уп. здравице 343-346.

632.
Ваздан жњемо, ваздан жедне бемо
Дуга дана у нашег домаћина.
Саставио ручак и вечеру
Не да сести ни одморити
Домаћине, донеси ни воде.

633.
Домаћине, ти не бери цвеће,
но ти спремај жетварима ручак.

634.
С брега куне презрела шеница:
»Ел ме жњете, ел ме покосите
јер су мене ноге заболеле!«

635.
Жетву жњела Жупљанка девојка,

златнем српем и десницом руком,
до подне је жњела и певала,
од подне је жњела и кунела:
»Куј би мене ладак учинео,
ја би њему русе косе дала,
куј би мене ладне воде доно,
ја би њему вране очи дала!«
Дочуло је у пољу чобанче,
па овако њојзи говорило:
»Чујеш ли ме млада жетварице,
ја ћу тебе све то учињети!«
Од зовке ју ладак наместио
и донео лађане водице
па говори млађане Жупљанке:
»Дај, жетварко, што си обећала?«
Ал жетварка полукава била,
па говори младеч чобанину:
»Ако си ми ладак наместио,
и ти си под њим поседео,
ако си ми водице донео,
и ти си се саш њоме напио!«

636.

Јечам жњела Жупљанка девојка
Јечам жњела јечму говорила:
»Ја те жњела, а ја те не јела,
сватовски те коњи позобали!«

637.

Јечам жњеле јелачке девојке
јечам жњеле јечму говориле:
Ми те жњеле, а ми те нејеле,
Сватовски те коњи позобали.
(слична је косовској јер је село Јелакце настањено становништвом са Косова)

638.

Жетву жњело момче и девојче,
момче најње дваес и три снопа,
а девојче дваес и четири,
кад увече о вечери било,
момче пије дваес и три чаше,
а девојче дваес и четири
Кад ујутру бели дан освану,
момче лежи ни главу не диже,
а девојче ситан везак везе.

639.

Марко проси Моравку девојку,
Марко проси, а мајка му не да,
»Немо синко, Моравку девојку,

Моравке су често главобољне,
а у жетву синко мрзовољне.
но ти узни Жупљанку девојку,
Жупљанке су танке и високе!«

Бога моли Жупљанка девојка:
»Дај ми боже лето ладовито,
и у лето жито положито
и за срећу девера ковача
и за мужа младог Жупљанина.

Жњетву жњели Плочак и Плочанка.
Кад пожњели, мало позаспали.
Чорица га будна попитује,
а момче ју ништа не казује.

640.
Пораниле две Жупљанке младе
у недељу жито да пораде
До подне су жњеле и певала
Од подне су жњеле и кукале
Њи ми Раде кроз свирајку зове:
»Ој, чорице цвеће ни увену
Чоре њему лепше одговарау:
»Заливај га да ни не увене!«
Раде њима јопет одговара:
»Ја заливљем оно грђе вене!«
Оне њему отпевау:
Ватајте се сламке
Венац да плетемо
Куја ће кујем да бидне.
(венац носе кући)

641.
Жњем ти жито па га ласно слажем
дођи душо, да ти нешто кажем,
дођи драги, ужета да правиш,
мене младу немо да оставиш.

642.
(Текст који следи састављен је од фрагмената више песама, али Јованка Бабић их је испевала у једном даху и говорила да је једна, да се „жњетварске песме певау одједаман да се мајно дане.” Морало је да се жури да се жито што пре пожње. Није разликовала жетварске од мобарских. На моје инсистирање, одговорила је да сељаци нису знали за мобу, помагали су се у жетви сви, „само се код Пере Ђукића ишло у мобу јер је бијо најбигатеји”.)
Пораниле две девојке младе
у недељу жито да пораде.
Пера Ђука мобу учинијо
из Плоче сто мобара,

из Јелакца сто жњетвара,
из Плеши сто косача,
и то му се мало учинило,
из Рокци сто везача,

Пера Ђука мобу сакупијо
да му зњу плочку пченицу
сакупијо на Огњену Марију.

Жетву жњела моба Петрова
Баш у Плоче на Жељину,
Више куће Пере Ђукића.
Жњетву жњеше и пожњеше,
ал увече ето Каурина.
Запали му жњетвену пченицу.

Пера Ђука чени силну мобу
Мобу чени, а ручак не даје
Он ми мобе често преговара
»Брже, брже моја силна мобо,
на крају је повелика торба
а у торбе свака ђаконија,
понајвише вино и ракија,
медовина за чоре Плочанке.
Мало било не било за дуго,
сину муња озгор сас Жељина,
те упали жито Пере Ђуке.
Гром загрме, уби Перу Ђуку.

Пера Ђука мобу учињео
у недељу на Преображење,
сто жњетварки, двеста водоноша.
До подне је ведро време било,
од подне се нешто наоблачи,
Из облака вила проговара:
»Сечи мачем свети Пантелија,
пали огњем Огњена Марија
Удри громем громовит Илија!
На крај, на крај моја силна мобо
На крају је ужина и ручак
Вода ладна и девојка млада
Воду ћемо пити, девојку љубити.

Уп. прелске, бр. 599, 600; мобарске, бр. 647, 648; песме о Благој и Огњеној Марији.

МОБАРСКЕ

643.
Весели се мобо нашег брале!

Он че нас добро почастити!
Мрснем смокем, пићем свакојакем!
Сад смо жњеле код њега на мобе!
Догодине никад ни до века!
Већ у двору неше миле дика!

644.

Мила мале, рано ме пробуди,
да ја видим мобарке девојке,
јер ме драги на мобу позивље.

645.

Ал је лепа мог драгана молба!
Све девојке у тесне јелеце!
А момчићи у танке кошуље!

646.

Порани мобо док је ранеје!
Долеко су наши двори преко Гобеље!

647.

Порани мобо за лађа!
Не би ли рано пожњели!
И лепу Ружу превели!
За нешег момка Вукоја!

Силан ага мобу поченијо!
поченијо у часну недељу!
Намамио саме девојчице!
Девојчице, младе Жупљанчице!
Бога моли Огњена Марија:
»Пушћај Боже, Петрове ветрове,
удри Боже, илињске громове
те ударај на агину мобу,
ал не удри млађане мобарке,
но ти удри у агине дворе
де одведе најбољу мобарку!«

648.

Мобу чени силни жупски ага!
У Свету недељу петровданску!
Није њему до велике мобе!
Већ је њему до лепи Жупљанки!
Већ је неке на силу довео!
Неке су му богме дошле саме!
Три арема већ је напунијо!
То глејала Огњена Марија!
Глејала га па се расрдила!
Из облака љуто говораше:
»Бог т убијо ага насилниче,

што одведе најлепшу Жупљанку!«
Како рече тако се и стече,
још не стиже ни до бела двора,
мртав ага на зељицу паде.

Уп. прелске, бр. 599, 600; жетелечке, бр. 642; мобарске, бр. 647, 648; песме о Благој и Огњеној Марији 576.

ВРШИДБЕНЕ ПЕСМЕ

Бог ни даде лепо време!
Наше жито овросмо!
Бог ни даде три кошића!
Биће нами до Божића.

3.1.7. КОСИДБА

КОСИДБЕНЕ ПЕСМЕ

650.
Плочак коси жељинске ливаде,
левом руком три откоса коси:
први откос смиље и босиље,
други откос момче и девојче,
трећи откос шарена розетла.

651.
Плочак коси ливаде жељинске
први откос трава детелина,
други откос жута перуника,
трећи откос све зелен босиљак.

652.
Косач коси зелене ливаде,
три откоса једна коса коси:
први откос смиље и ковиље,
други откос мирисан босиљак,
трећи откос зелени рузмарин.

653.
Косач коси три откоса коси
први откос пиатома ружица,
други откос све бели босиљак,
трећи откос зумбул и каранфил.

654.
Ел видесте чудо невиђено,

Како коси јелачка девојка!
Једаман мане три откоса пане!
Први откос смиље и босиље!
Други откос трава детелина!
Трећи откос шеница белица!

655.

Момче коси траву у ливаде,
прекраде се вила из горице,
те устрели младога косача,
да га љуто заболела глава.

656.

Косач коси доле у Росине!
Једном мане три откоса пане!
Први откос све младе Плешанке!
Други откос још бољше Грчанке!
Трећи откос Стрменичанке!

657.

Косач коси горе у Гобеље!
Први откос моја другарица!
Други откос премила сестрица!
Тре'и откос ја девојчица!

658.

Косач коси поред Јошанице!
Па дозивље млађане чорице!
Све чорице младе Рокчанице!

659.

Косач коси росну детелину
Покосијо мало па заспао!
Будила га млађана Вратарка!
С ону страну Вратарице!
Де но шећу девојчице!

660.

Раде коси доле у ливаде
Из луга се чорица прекраде
Украде му зобницу са ручком
Украде му заструг са млечиком
Украде му крчаг са ракијом!

661.

Косач коси доле за горицом

662.

Ој косачу млад косачу

Покоси ми траву са усана
Покоси ми невен у грудима
Да ти даднем мое бело лице
Да ти даднем срце из недара!

663.

Куј би мене траву покосијо
Покосијо и сено сугупијо
Ја би њему верна љуба била
Верна љуба за довека мила!

664.

Ој, драгане, мој мили косачу!
Ој драгане прерасла ми трава!
Па ме љуто заболела глава!
Што не дођеш траву да покосиш!
Што не дођеш и мене испросиш!

665.

Виче косач озгор сас Жељина!
»Куја би ми водице донела,
дао би јој моег коња врана,
и још приде два натоварена!

666.

Плочак коси горе на Нерађе,
прекраде се из горе чорица
па зачара младога косача
те га љуто срце заболело!

667.

О, мој Раде, не коси ливаде,
не заврћи смиље у ковиље,
росна трава, болеће те глава.

668.

Ој, ливадо, зелена ливадо!
Ој, ливадо, и та твоја боја!
Коса ће те отковати моја!
Ливадицо, ево ти косаца!
Девојчице, ево ти просаца!

Уп. свадбене, бр. 110, 111.

669.

Ој војводо, водо на ливаде!
красан јунак крај воде косаше,
једна коса три откоса коси
омањује често погледњује
да л му иде вереница љуба

дал му носи госпоцкога ручка?
Ручак прође и ужина дође
њему љуба од куће не дође.
Ој војводо, водо на ливаде!

Уп. свадбене, бр. 202, 203.

670.

Косач коси зелену ливаду,
омањује к селу погледњује
иде ли му млађана невеста.
Ручак прође и ужина дође,
њему љуба од куће не дође.

671.

Ој ливадо, ливадо зелена!
Што си тако зелена полегла!
Ел од воље, ели од невоље!
Два се млада загрлили!
Мене јадну поврљаше!
Те сам с тога зелена полегла!

672.

Ливадо, зелена ливадо!
Што си тако зелена полегла!
Ел те стадо погазило!
Ел девојке за шарено цвеће!
Ели момци за лепе девојке!
»Ни ме момци погазили!
Ни девојке за шарено цвеће!
Већ момци за лепе девојке!«

Варијанте: ранилачка, бр. 402; ђурђевданска, бр. 483; љубавне, бр. 786-788.

За мотив (не)кошене ливаде в. и регрутске песме, бр. 99.

ПЛАСИДБЕНЕ / ПЛАСТИЛАЧКЕ ПЕСМЕ

673.

Порани девојка, дико перунико,
у недељу рано да преврће сено,
уједе је гуја за десницу руку.,
Тешила је мајка:«Ћути, мила ћеро,
наће мајка лека од кошуте млека»
»Не треба ми мале млака коштутина
већ зонви лекара, младога бећара!«

Уп. љубавне, бр. 721.

3.1.8. ВИНОГРАДАРСТВО

РЕЗИДБЕНЕ

674.

(тривуњска)

Прву гицу орезамо;
Дај ни, Боже берићета,
једна гица чабар вина,
две гице буре вина,
три гице шавољ вина,
четри гице бачву вина.

674/1

Јова ми гицу порезује,
ореза је па се и посече,
посече се десном преко леве.
Њега пита остарела мајка:
»Сине, Јово, боли ли те рука?«
»Мила мале не боли ме рука ,
но ме боли срце за девојком!«
»Сине, Јово, за којом девојком?«
»Мила мале за Јаном девојком«
»Сине, Јово, вода је однела!«
»Мила мале мене је донела,
мила мале у мојем милем двору!«

Уп. прелске, бр. 601, 602; за клетву и клетву-благослов в. и љубавне 848-866, свадбена, бр. 120.

ПЕСМЕ О БЕРБИ ГРОЖЋА

675.

Берем гројзе, берем тамјанику
да почастим моего дику.
берем гројзе, берем ја калину
да пораним и дикину стрину.

676.

»Летња росо, де си зимовала?«
»У ливаде међу пластовима,
у бачваре међу бурићима,
у гицама међу гроздовима,
у девојке међу беле дојке!«

677.

»Ситна росо, де си летовала?«
»У ливаде међу пластовима,
у Топлице у класу пченице
и у Жупе међу гроздовима.«

**Уп. ђурђевданске, бр. 480-482; спасовданске, бр. 497; петровданске, бр. 573;
свадбене, бр. 274; љубавне, бр. 799-802.**

678.

Мало чорче виноград плевало,
оплевало па се уморило,
де плевало ту младо заспало.
Будила је млада пољачица.

**Уп. љуљачка, бр. 409; свадбене, бр. 107, 108, 109; љубавне, бр. 749, 750, 751;
копачке, бр. 582-584.**

679.

Миљојчице, млада девојчице,
што не дођеш, мене да погледнеш,
како ми се овце ојагњиле,
како ми је виноград родио.
Свака овца два јагњета води,
старуница четири вођаше,
свака гица два кондира вина,
положница четири родила.

680.

»Другарице, штопа си ме звала!«
»Подруга ти момку гројзе дала!«
»Да сам знала би је отровала!«

Варијанте: љубавне, бр. 869, 870.

681.

Ој, Жељину висока планино,
а ти Жупо гроздана долино,
гројзе беру Жупљанчице младе,
гројзе беру, бело лице гладе.
Чувала га млада пољачица,
пољачину свема наплатила
сам не могла својом драгану!

682.

Сас Жељина сунце грану,
види се Жупа цела,
по Жупе гројзе родило,

брале га младе Жупљанке.

ОСТАЛЕ ВИНОГРАДАРСКЕ ПЕСМЕ

683.

(виноградарско-пољанска)

Ветар дува сас пољане,
чујеш ли ме мој драгане:
»Побраше ти винограде,
побраше и цуре младе.«

Белолика девојка
бело гројзе садила,
па лојзу казује:
»Расти мое бело лојзе,
чак до неба висока
до облака дубока.«
Ја посади виноград
Ја посади у долине,
драго мое обљуби ме,
на Спасовдан посадила,
на Видовдан никло ми,
на Илиндан олистало
и лозицу опустило.

Под лозицу постељица,
на постељу ми соврица,
на соврицу ми чашица,
у чашице божур цвета,
под божурем ружа рујна!
Божур руже проговара:
»Лепши сам од тебе!«
Ружа њему одговара:
»Но немаш мирис мој«
Проговара божур цвеће:
»Да је мене мирис твој,
све би чоре преваријо!«

Уп. регрутска, бр. 97; ђурђевданска, бр. 476; ивањска, бр. 563; краљичке, бр. 556, 557; љубавне, бр. 722, 729-739; песме у колу, бр. 1010, сватовске, бр. 169, калемарска, бр. 701.

684.

(виноградарско-чаршијска)

Ветар дува преко града,
Мајка буди Милорада,
»Устај, сине Милораде,

обраше ти винограде,
обраше и цуре младе!«

3.2. СТОЧАРСКИ ОБИЧАЈИ

ПРИ КУМОВАЊУ СТОЦИ

685.

Помогни Боже, подај ми Боже,
да преватим мое мало кумче,
да му лепо име наденем,
да ми живи 100 година,
да отели два телета,
догодине тројанчиће,
а налане четворчиће!

686.

Пусти лескову, узни дренову!
Помогни, Боже, овесели
да ојари догодине близначиће
а налане тројанчиће!

687.

Пусти дренову узни лескову
да опраси догодине
тринаест прасића,
а наклане мајно више!

ПРИ НАСАЋИВАЊУ ЖИВИНЕ

688.

Помоз Боже, ти једини,
да насадим пилиће,
ћуриће, ћуриће, ћуриће (пачиће, шочиће).
сви живи, сви жути,
сви живи, сви бели,
сви живи, сви пепељиви,
сви живи, сви црни,
сви живи, сви леви,
сви живи, сви пиргави,
сви живи, сви граораста,
сви живи сви ћубаста,
сви живи, сви гаћани,
сви живи сви голопијани.

ПЧЕЛЕ

691.

Мат, мат, матице!

Мат, мат, у своју кућу!

692.

Мат, мат, буба маро!

Мат, мат, у соју кућу!

693.

Кот мата, кот мата!

кот буба, кот буба!

В. лазаричке песме пчелама бр. 456, 457.

3.3. ТРАДИЦИОНАЛНО КУЛИНАРСТВО

КАЈМАЧКЕ ЧОБАНСКЕ ПЕСМЕ

694.

Копаниче дебели кајмаче

Крива Реко дебели јагањци

Ватај ми се дебели кајмаче

ватај ми се до дикина двора

да ја слегнем доле низ ливаде

да поглејам неговe чаире!

ПЕСМЕ О КУВАЊУ УСИЈАНИМ КАМЕНОМ

695.

Ој, камен студенче,

да те усијамо,

перемо чабрице,

мале каленице.

Ој, камен белутак,

да те загрејемо,

видамо чабрице,

видамо карлице,

видамо заструзе.

ПЕСМЕ О СУШЕЊУ ПАСТРМЕ

696.

Пастрму сам уранијо,

а и дрва ја спемијо.

Да је мене још снашице,
да ју љубим бело лице.

КУВАРИЧКЕ / МАЏАРИЦЕ

697.

Куварица пиле пече ,
из пилета чорба тече,
пиле ћемо да појемо
куварицу да ј...

698.

Куварица купус кува,
из кецеље рипи бува,
па у купус да се скува,
купус ћемо да појемо,
куварицу да ...

699.

Куварице мање збори
да ти ручак не загори.
(среће се и као облигатни натпис на куварицама)

700.

Куварице злато мое
најбоље је јело твое.
В. еротске песме.

3.4. ТРАДИЦИОНАЛНИ ЗАНАТИ И ЗАНИМАЊА

КАЛЕМАРСКЕ ПЕСМЕ

701.

Калемару, дико наша,
камо нама пелцер твој.
Калем по калем,
нек је калемаров ален,
нека се добро прими.

Дивљаке сам калемијо,
калемијо кад сам момак бијо.
Калем се сви примише,
а чоре се испросише.

Сади трње испроси девојку

калеми га, девојку пелцерава,
процва трње у црвене руже,
а девојка два ми сина роди.

**Уп. песме на бабинама, бр. 1; виноградарске, бр. 683; љубавне, бр. 729-739,
регрутска, бр. 97.**

КОВАЧКЕ ПЕСМЕ

702.

Ој, ковачу, млад ковачу,
сакуј мене сребрно повесмо,
да опредећем драгу кабаницу.

ПОТКИВАЧКЕ ПЕСМЕ

703.

Поткивачу, мили помагачу,
поткуј мене мога коња врана,
да обиђем моју милу драгу,
што ме вара три године дана.

Плочак кује коња у заранце
Плочак куне, а мајка га куне
»Сине Ранко, једини у мајке,
не кују се коњи на заранце
но ујутро на прво јутрење!«
»Не куни ме остарела мале,
»Када мене на ум вино пане,
ја не глејам јутро ни заранце,
већ прегазе мутне Росине!«

ТЕПСИЈСКЕ ПЕСМЕ

704.

Ала слеће озгор сас Жељина
и пронесе под крилем девојку.
Љуто пишти под крилем девојка:
»Не носи ме ало сас Жељина,
остаде ми момче нежењено!«

705.

Ала слеће с трнавачке чуке
Диде Маговцу у руке.
Дида њојзи проговара:
»Ид одатле алуждијо,
шегрти ми не требају!«

ПИНТЕРСКЕ / КАЧАРСКЕ ПЕСМЕ

706.

Правим, правим качицу,
љубим, љубим качарицу,
ј.... ј... качарицу
уз г..... низ г....

Певарим качарицу
уз п... низ п...

в. еротске песме.

ВОДЕНИЧАРСКЕ

707.

На јазу сам воду навратијо
и обадва камена пустијо,
пресеце букове напунијо.
Нек се меље пшенично и проја
само да ми дође она моја
да сámeљем међу њени ногу
сад кад оћу и кад дваред могу.

Уп. еротске песме, бр. 1051-1053.

ВАЉАРИЧКЕ ПЕСМЕ

708.

Кад сам некад млађан бијо
На леђа сам трубу упртијо
Кад пуцаше камење од леда
да ме моја чорица загледа
у чашире и новем гуњшету
и омили својем драганчету.
Ваљај се ваљај, мое сукно врано,
ваљај ми се ваљај непрестално.

Уп. еротске песме, бр. 1067.

ШУМАРСКЕ ПЕСМЕ

709.

У шумицу подје шумар
кад у шуми диван дар.
На чорицу он набаса
па помисли да таласа
али самар добар доби
и тиме га чора одби.
Подје дубље у сумарак

вран ми бесе ки угарак
секира се јасно чује
на све стране одјекује.

в. еротске песме.

РИБАРСКЕ / АЛАСКЕ ПЕСМЕ

710.
У рибара мокре гаће
за вечеру не зна шта ће.

Пецам штуку, вретенара,
да м драга не вара.
Пецам крај зелена бора
да ми дође чора.

РАБАЦИЈСКЕ ПЕСМЕ

711.
Мене моја говорила стрина,
да не пијем воду сас Жељина,
ту су воду отровале виле,
па се бојим и тебе ће Миле.

712.
Мене моја говорила стрина ,
да не пијем воду сас Жељина,
ту је воду отровала ала,
и тебе ће и твоєга брала!

713.
Мене моја говорила стрина,
да не пијем воде сас Жељина,
ту су воду отровале але!

714.
Ој, јабуко, зеленико,
још зелена, а не нагрижена!

Ођутрос ми порани Плочанка!
У Росину да тражи сокола!
Не нађе ми сив-зелен сокола,
но ми нађе младог рабацију,
рабацију лудог ацамију.

Уп. ранилачка, бр. 404, љубавне, бр. 890.

715.

Шта се оно на Жељину бели?
Пао снег по зеленој јели!

Ој, Жељину, жао ми је на те!
Јел ме мајка преко тебе дала!
Да за кујег ни за по јада!
Но за црног горскога ајдука!
Перу Дјуку Жељинскога вука!
Не даде ме за љубљење!
Но да перем кржаве аљине!
Кад не певау петли!
Но кад лете виле и вештице!

716.

Троја кола преко поља!
Куј је њима рабација?
Милка и је рабација!
Млада Плочанка девојка!

4. ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ

4.1. ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ

717.

Што је полепше од лета?
што је побрже од коња?
што је слађе од меда?
што је драже од брата?
Лепше је сунце од лета,
шире је небо од мора,
брже је око од коња,
слађе је здравље од меда,
дражи је драги од брата.

718.

Имал што лепше од лојза?
Имал што слађе од гројза?
Имал што драже од брата?
Лепше су дуње од лојза!
Слађе су смокве од гројза!
Дражи је драги од брата!

719.

Бисер Мара по Росине брала,

уз Росину, низ Росину сама,
из Росине свога баба звала:
»Дођи, бабо, и доведи лађу,
да извезем бисер из Росине«
Дође бабо не доведе лађу.
Опет Мара низ Росину сама,
Из језера своју мајку зове
»Дођи, мале, и доведи лађу,
да извезем бисер из Росине!«
Дође мајка не доведе лађу.
Опет Мара низ Росину сама,
Из Росине свог дика звала:
»Дођи дико и доведи лађу!«
Дође дика и доведе лађу,
Те изведе бисер из Росине.

720.

Красан јунак воду гази,
а из воде нешто збори,
ел је риба, ел девојка?
Није риба но девојка,
Сас очи га погледује
и на њега намигује.

Варијанте: здравица, бр. 323.

721.

Пошла Стоја на воду!
Изиђе змија из воде!
Уједе Стоју за руку!
Стоја се мајке мољаше:
»Зовни ми мајо лекара,
лекара младог пастира!«

Варијанте: пластилачке, бр. 673.

722.

Валила се зеленика:
»Ники лепши ники бољи!«
То дочула жута дуња:
»Ја сам боља, ја сам лепша!«
То дочула млада мома:
»Ја сам лепша понајлепша!«
То дочуло младо момче:
»Ја сам лепши, ја сам бољи!«

**Варијанте: ђурђевданска, бр. 476; ивањска, бр. 563; виноградарска, бр. 683;
уп. и варијанте уз. бр. 614.**

723.

Стана ми воду лила
над воду се наслонила,
Сама себе говоарила:
»Мили Боже, што сам лепа,
што сам лепа и голема,
још да су ми очи вране,
све би момце преварила,
ожењене раженила,
младе попе распопила,
а Турчине растурчила.«

Уп. прелска, бр. 614.

724.

Де но синоћ на вечере бемо,
шербе пимо, шећер вечерамо.
Све ни слатко за вечеру беше,
а још лепшу девојку гледамо,
кад се смеје ки да сунце греје,
када збори ки да бисер броји,
када иде ки да ветар дува,
бело лице румен јагодице,
очи су ју црне трњинице,
а веђице с мора пијавице.

725.

Што је лепа Жупљанка девојка:
коса ју је кита ибришима,
чело ју је алтан амајлија,
веђе су ју с мора пијавице,
очи су ју два драга камена,
уста су ју кутија шећера,
у кутије два низа бисера.

726.

Мила мале видел ми девојку!
Видо сине, како да не видо!
Лице ју је бел облак сас неба!
Веђе су ју с мора пијавице!
Трепавице крила ластавице!
Очи су ју два драга камена!
Уста су ју кутија шербета!
Зуби су ју два низа бисера!

Уп. копачке, бр. 585; свадбена, бр. 216.

727.

Шта се бели низ Жељин планину?

Ел је цвеће, ели божур дрво?
Нит је цвеће, нити божур дрво!
Већ девојка, млада Жупљанчица!

728.

Лепо ли је низ лојзе гледати,
што су лепе Жупљанке девојке,
понајлепше ђаволче Стубљанчече
што је лепше, још је враголасто,
од враголста момце пробирало,
за два плава пару не би дала,
за једнога, море, све би дала,
за једнога црномањастога.

Уп. свадбене, бр. 276, 277; краљичка, бр. 562.

729.

Сас Жељина момче сађе
и посади перунику
перунику у градинку
у градинку насред Плоче.
Јавор дрво у Нерађе,
а у Пљаке чору нађе,
па отиђе за Гобељу.
Од чоре му абер дође:
»Перуника прецветала,
јавор дрво посечено
ја из Пљака одведена«.

730.

Ја посади виту јелу,
виту јелу на камену,
дадо драге да је чува,
ал не прође недељица,
од драге ми абер дође:
»Јела ти се осушила,
а ја ти се испросила«.

731.

Бор садила Борика девојка
бор садила бору говорила:
»Расти боре, највећи у горе,
да се пењем тебе у врове,
да ја видим де мој драги шеће.

732.

Расти боре, највећи у горе,
пушћај грање на четири стране,
да се попнем на твое врове,
да ја глејам куд мој драги шета,

ели шеће, ели бере цвеће
ели чува по горице овце!«

733.

»Селен ми се лелујаше
Стано, Стано,
Селен ми се лелујаше
Лепа Стано,
Преко плота у градине
Стано, Стано,
Навади се младо момче
Лепа Стано,
Те покида зелен селен
Стано, Стано,
Пита Стану другарица
Лепа Стано,
»Куј покида зелен селен?«
Стано, Стано,
»Покида га мое момче«
Лепа друго
»За њег сам га и сејала«
Верна друго«

734.

Наспрам расли два бели цветића,
отуд иду два плави момчића,
па се пружау цвеће да откину,
ал говори Милојка девојка:
»Није цвеће расло за свакога
но је расло само за једнога,
за једнога црномањастога,
куј не пије вино ни ракију,
куј не јаше коња аџамију!«

735.

Сади Мара млад босиљак,
и над воду и под воду,
ноћу ју га украдоше.
Чени ју се овчар да је,
из долеко глас се чује,
»Чобанице, де је јање,
ћу ти врнем млад босиљак.
Ако мајке момка немаш,
дођи мене да те љубим«
Мене мајка даје за старога,
Стар је војно трула јаворина.

736.

»Ој, момчићу, мајкино пастирче!
Ој, момчићу, убило те цвеће!

Што га седиш кад да никне неће!«
»Ја сам мое синоћ посадила!
Ођутрос ми стигло за кићење!
Да закитим тебе младожењу!«

Уп. свадбене, бр. 230; љубавне, 915, 916, 917.

737.

Синоћ ми драги долази,
младо ми цвеће погази.
Нека га нека нек гази,
само нек често долази.

Уп. свадбена, бр. 169.

738.

Цветала ми ружа у градине,
сваки гине ружу да откине,
али ружа воду пушћаше,
није вода од поситне кишице
но од суза девојачки, девојачки и момачки.

739.

У Стојана зелена ливада!
Ни кошена ни нити погажена!
Кроз њу текла вода неношена!
Грабила је Стана непрошена!
У руке ју бела морамица!
Око главе алена ружица!
Белша Стана неголи морама!
аленшеншеја неголи ружица!

**Уп. краљичке, бр. 556, 557; виноградарске, бр. 683; песме у колу, бр. 1010;
калемарске, бр. 701.**

740.

»Ој девојко, де си божур брала?«
»Младо момче, у твое градине.«
»Ој, девојко, да сам те видео?«
»Младо момче, шта би ми чинео?«
»Ој, девојко, ја би те пољубио .«
»Младо момче, а шта би ми било?«
»Лице би ти било изгрижено
ки јабука у детиње руке.«
»Младо момче, слатко би ми било!«

Варијанте: сватовске, бр. 275.

741.

Лепо пева у горе Милева!
Још ју лепше Миле одговара:
»Украшћу ти овцу старуницу,
скинућу ти с овна меденицу,
и украшћу овчју чобаницу!«

742.

Лепо пева у горе Милева!
Још ју лепше Миле одговара:
»Украшћу ти овцу јаловицу,
скинућу ти с овна меденицу,
и украшћу овчју чобаницу!«

743.

Куј то пева покрај бела стада?
Ел је пастир, ел је пастирица?
Нит је пастир нити пастирица!
Но је наше млада чобаница!
Синоћ ни је стадо погубила,
а ођутрос стадо нарањено,
пола ју се овце облизниле,
оне друге све отројаниле!

744.

Стана ми тера говеда,
говеда тера и плаче
ники ју не зна што плаче.
Ту ми козарче козе чуваше
козе чуваше, нишан гађаше,
нишан му беше њојно црно око.

Уп. и варијанте уз пример бр. 747.

745.

Више пута јабука зелена,
соко ју је грање поломијо,
падајући јутом и вечером,
гледајући чудо по планине,
де два брата један ловак лове,
лов ловише, докле уловише,
уловише лепоту девојку.
Млађи братац старејем говори:
»Ајде брате, улов да делимо,
којем руо, а којем девојка,
мене руо, а тебе девојка!«

746.

Два братића итар лов ловише,
уловише срну и кошуту,
а пред зору лијепу девојку.
Млађеји брат старејем говори:
»Ајде брале улов да делимо,
тебе брајко срна и кошута,
мене бато лијепа девојка,
ел се млађан оженијо несам.

747.

Лов ловило млађано Жупљанче,
угледало зелену ливаду,
на ливаде невен до колена,
у невену заспала девојка,
будило је и пољубило је.

Уп. свадбене, бр. 134, 135; лазаричка, бр. 431; чаршијска саборска бр. 510; песме из другог светског рата, бр. 1118.

748.

Пошла цурица у виноград
пресретоше је три момчића.
први велју: «Гројзе је мое!»
други велју: «Лојзе је мое!»
трћи велју: «Цура је моја!»

749.

Лепа Пава у ковиљу спава,
русе косе растурила.
Њој се Раде кроз ковиље краде,
гледа Раде Паву да украде,
ал је Пава лака санка била,
па је она Рада осетила!

750.

Лепа Сава у ковиљу спава!
Њој се Раде кроз ковиље краде!
А како је да је Бог убије!
Бујне русе косе расчешљала,
Танке, беле руке разширила.

Варијанте: љуљачке, бр. 409; копачке, бр. 582-584; свадбене, бр. 107-109.

751.

Теко поток низ пољнче.
Кад је теко де се део?
Попили га морни коњи!
Морни коњи и берачи,

и сви њини помагачи,
у пољане гројзе брали,
гројзе брали па поспали!

Уп. песме о берби грожђа, бр. 678; копачке, бр. 582-584; орачке, бр. 581/1, 581/2.

752.

Оклади се момче и девојче,
да спавау да се не дирау,
момче дадне своџа ђогата,
а девојче ђердан око врата,
чим рекоше у кревет легоше,
једно другом леђа обрнуше.
Кад је било око пола ноћи,
проговара лепота девојка:
»Обрни се, не обрнуо се,
мртвога те обрнула мајка!«

753.

Оклади се момче и девојче
да спавау да се не дирау
Што рекоше, то и учинише,
ал пред поноћ мало прозборише:
»Обрни се, не обрнуо се,
мртвога те обртала мајка!«
Момче њојзи још лепше беседи:
»Загрли ме, отпале ти руке,
гује ти се у крилу разлегле!«

Уп. сватовске, бр. 273.

754.

»Ој Јоване, Београђанине,
Чујеш млади, Београд се гради!«
»Није мене све до Београда,
већ је мене до моего јада.
Синоћ мене оженила мајка,
а ођутрос побегла девојка
и однела три ћемера блага!«
»Ој, Лазаре, на воде возаре,
јесил скоро кога превозијо?«
»Несам скоро, несам ни одавно,
сал ођутрос лијепу девојку.
Дала ми је три ћемера блага:
први ћемер што сам је возијо,
други ћемер што сам је љубијо,
трећи ћемер никем да не кажем!«

Уп. свадбене, бр. 152, 278-282.

755.

Под ноћ пођо под зелено лојзе,
ја под лојзе девојка над лојзе,
ја над лојзе девојка у село,
ја у село, седе да вечера,
даде мене луча да ју светлим:
»Бирај, аго, коју тебе драго,
проси мене, ел ову до мене.«
»Нећу тебе, нећу ни до тебе,
но ћу ону што глеја пред себе.«

756.

Девојка је ишла
за гору је зашла,
за гору је зашла
доброг момка нашла.

757.

Ја прошета по Жељину!
И набаса цуру фину!
На коњу, на шарену!
На Плочанку малену!

758.

Сас Жељина цура сађе,
па у Плоче мене нађе.

759.

Ој, Жељину, преголема туго,
по тебе сам пролазијо дуго,
с девојкама често сам одијо,
и лепу Мару испросијо!

760.

Низ Нерађу Миле сађе!
Код оваца мене нађе!
Ој, Нерађо, ој једина!
Најлепша си од планина!
По Нерађе овце пасу!
Чени ми се мое да су!
Испред њиа чобан свира!
И за срце мене дира!
А за нима чобанице!
Чобанице Жупљнкице!
Ситно везу морамице!

761.

Ој, Нерађо, ој једина,
најлепша си од планина.

Ој, Нерађо, најлепша си,
најлепша си од свих гора,
све су јеле, бор до бора.
Пера ајдук кроз Нераду прође,
Глејале га Плочанке девојке,
глејале га па му говориле:
»Есил жењен, Перо ајдучино,
есил жењен, ел ћес да женис!«
Пера њима лепше одговара:
»Несам зењен, нећу да се зеним,
Ајдучима жене не требау,
Кад требају, сами отимау!«

762.

Сас Жељина Миле сађе,
код оваца мене нађе,
па му велим:»Цвеће плаво,
што те питам кажи право,
најлепши си од момака,
колко имаш девојака?«
»Казујем ти душо јавно,
да и имам дваес рано!«
»Све су оне ки но змија,
Ти си мене најмилија!«

763.

Сас Жељина сам што сађо!
Ја у Плоче чору нађо!
Ој, ти Плочо, равно поље!
Што не гајиш жене боље!

Уп. ругалице и задиркивалице, бр. 1082.

764.

Момче иде Жељинем,
А девојче Козницом
Он се баца глогињом,
Она њега трњином
Не мисле се убити,
Већ се мисле љубити.

Уп. песма у колу, бр. 1013.

765.

Пишти пиле у конопље
није пиле нити врапче,
но то јесу двоје млади,
лудо момче и девојче
поврљаше конопљиште.

766.

Пева славуј у конопље

767.

Нешто пишти у пољанче
ел је славуј, ел славујка,
није славуј ни славујка,
но су момче и девојче,
окопше винограче
па се мајно повћаше.

**Варијанте: ђурђевданска, бр. 488; конопљарска, бр. 590; свадбена, бр. 304;
уп. мотив трансформисан у савинданској песми бр. 391.**

768.

На Жељину зелена ливада,
у ливаде извор воде ладне,
крај извора два голуба млада,
нису оно сиви голубићи,
већ то јесу нови младенчићи.

769.

Седи чора на Жељину,
сама седи, грудњак плете,
с грудњакем се разговара:
«Да ја знам мој грудњаку,
да ће те млад носити
свиллом би те основала
бисерима потковала
дукатима накитила.
Да ја знам да ће стар да те носи
ликом би те основала
паветином потковала,
а поздерем накитила».

770.

Жупљанка је лицу говорила:
»Кад би знала да ће стар да љуби,
отишла би у гору чемерно,
набрала би свакојаку траву,
кад ме љуби, нек му је чемерно.
Кад би знала, да ће млад љубити,
отишла би у гору зелену,
набрала би цвећа свакојака.
Нек мирише кад ме младу љуби».

Варијанте: биљаричке, бр. 578, свадбене, бр. 114.

771.

Брегеџ шеће жупска чобаница,
брегеџ шеће па се огледњује,
сама своем лицу говорила:
»Аој лице, аој бриго моја,
а ја мишља, да се удат нећу!«

Уп. свадбена, бр. 115, 116.

772.

Лепа Стана над воду стајаше,
а над њу се соко савијаше,
и он Стане тијо говораше:
»Лепа Стано што си невесела:
'ел' те мајка била 'ел' карала,
'ел' те мајка за недрага дала«
»Ни' ме мајка била ни карала,
већ ме мајка за недрага дала.
Волим с драгеџ с листа воду пити,
но с недрагеџ из злаћане чаше.
Волим с драгеџ на камену спати,
но с недрагеџ на свилен душеце«

773.

Коњ ми вранац росну траву пасе.
Час ми пасе час ми прислушкује,
де Жупљанка своју мајку моли:
„Не дај мене мајко за старога,
стар је мале трула буковина,
но ме подај за момка младога.
С младеџ момкеџ ћу на камен,
волим с драгеџ с листа воду пити,
нећу староџ у меке душеце.

774.

Лепа Тода над воду стојаше,
а над њу се соко савијаше,
и он Тодџ тијо говораше:
»Лепа Тодо, што си невесела,
ел те мајка била ел карала,
ел те мајка за недрага дала«
»Ни ме мајка била ни карала,
већ ме мајка за недрага дала«

775.

»Мене наја за другога спрема,
да сам тица ја би полетела,
моеџ драгу на шајкачу пала,
над шајкачу крила раширила,
мое драго у лице љубила.«

776.

»Ветар дуваше гора лелејаше,
девојче виче:«Зима је мене!»
Старо је зове:«Оди код Мене!»
»Нећу код тебе, зима је мене,
дуга је ноћ, кратак је јорган,
зима је мене по сву ноћ».
Ветар дуваше, гора лелујаше,
Девојче виче:«Зима је мене!»
Младо је зове«Оди код мене!»
»Оћу код тебе, топло је мене,
кратка је ноћ, јорган не треба!»

777.

Девојка ми сеђаше,
бисер ситан низаше,
на две игле сребрне,
на два конца злаћана.
Отуд иде старчићу
на коњићу вранчићу,
па говори девојке:
»Ој, богати чорице,
могул тебе помоћи,
ситан бисер низати,
на две игле сребрне,
на два конца злаћана«
»Не мош мене помоћи,
ситан бисер низати ,
на две игле сребрне,
на два конца злаћана.«
Отуд иде момчићу,
на коњићу вранчићу,
па говори девојке:
»Ој, богати девојко,
могул тебе помоћи,
ситан бисер низати,
на две игле сребрне,
на два конца злаћана?»
Цура лепше говори:
»Можеш мене помоћи
ситан бисер низати,
на две игле сребрне,
на два конца злаћана.«

778.

Немам мира ни спокоја!
Што ме дају за недрага!
Што он не зна шта је драга!

»Бог да бије стару мајку,
Бог да бије старог баба,
што ме дају за недрага«.

779.

Девојка се стаду моли:
»Синоћ ме је моја мати
за недрага хтела дати.
Нећу, најо, нећу мила,
за недрага поћи жива!«

780.

Девојка се стаду поверује:
»Стадо мое, само ћеш остати,
мои су ме решили удати,
мене дају у варош за чику,
но ја оћу у село за дику!«

781.

Овце мое двиске, старунице,
ви не знате муке девојчице,
мене дају у варош за чику,
а ја оћу у село за дику.

782.

Мала чора овце чува,
па овцама прекорева:
»Овце мое бели мрави,
дабода ве вук подави,
кад не знате о љубави!«

783.

Стана шије, пије и седи у 'ладу
па се мисли којем ће је даду,
њу ми дају у варош за чику,
она нећу у варош за чику,
већма оће у село за дику.

784.

Мене Анђу дукатлику дају,
Анђу дају, а ја нећу
Милија је моја Ката!
Моја Ката без дуката!

785.

Три девојке збор збориле,
у ове тије ладне ноћи,
на ове сјајне месечине:
»Устај бисер не нијај се,
дилбер-драги не надај се.«

Најстареја говорила:
»Ја би злато најволела,
устај бисер, не нијај се,
дилбер-драги не надај се.«
Средњикава говорила:
»Ја би сребро најволела,
устај бисер, не низај се,
дилбер-драги не надај се.«
Најмлађеја говорила:
»Ја би драго најволела,
устај бисер, низај ми се,
дилбер драги надај ми се.«

Варијанта: свадбена, бр. 128.

786.
Ој, јаворе, млад јаворе,
Ој, јаворе, зелен боре,
што си млад увенуо,
»Два се млада загрлише,
на мене се навалише,
из корена изчупаше!«

787.
Ој, немене, шестопере!
штопа си ми увенуо,
ел ти змија корен гризе,
ел те вода поткопава,
»Ни ми змија корен гризе,
ни ме вода поткопасва,
двое су се заволели,
на мене се наслонили,
из корена изчупали!«

788.
Љубичица зумбул пита:
»Мој зумбуле, штопа венеш?«
»Два се млада пољубише,
на мене се наслонише«

Варијанте: ранилачка, бр. 402; ђурђевданска, бр. 483; косидбене, бр. 672.

789.
Ој, јаворе, млад јаворе!
Ти си дрво понајбоље!
Казуј мене, мој јаворе!
Оће ли ме скоро женит!

790.
Љубичице, плава љубичице,

сваког дана радо би те брала,
немам драгог кујем би те дала.

791.

Љубичице, моја девојчице,
Љубио би те, ал си малена
Љуби драги, порашћу голема
Малено је зрно бисерово,
Ал се носи на госпоцко грло«.

792.

»Љубичице плава љубичице!
Љубио би те, ал си поситначка«
»Љуб ме драги, бићу подугачка!«

Варијанте: свадбене, бр. 136.

793.

Љубичице, бела љубичице,
кад запеваш овако малена,
потекла би суза из камена.

794.

Гором језди млади Милутине!
Гором језди гора га питује:
»Ој богати, млади Плочанине!
Јеси жењен, јеси ли нежењен!«
Мила горе лепше одговара:
»Несам жењен нићу да се женим,
док не нађем младу чобаницу!«
Ниже њега језди млађано чобанче.
Гором језди и гором беседи:
»Благош тебе, горо Жељинска!
Сваки дан се лишћем подмлађујеш,
А ја јадан никад ни до века.
Стадо чувам, за Рокчаком венем.
Не знам јадан шта ми саде ради.

Уп. свадбене, бр. 143-146.

795.

«Ој, невене, мој невене,
благош онем куј те бере.«
»Мене нема куј да бере,
стога јадан бол болујем.«
»Ја би тебе млада брала,
мом дилберу киту дала«

796.

»Благош тебе бела перунико! «

Што ти имаш твоју милу мајку!
Те ти цветаш у рано у пролеће!
Ја имадем проклету маћеву!
Па ме тера у јесен да цветам!
Да ме бију слане и снегови!

797.

»Цвеће радо, берул те чорице?«
»Мене ники сад да бере неће!
сам ме беру старе бабетине,
»Беру, беру, како да не беру«

798.

Здравац цветић тијо поручује:
»Нека дођу чоре и чорице,
нек наплету зеленога венца,
да ме туре на младе јагањце.
Здравче цвеће беру ли те чоре
»Понајвише младе чобанице,
кад ја цветам сва гора мирише,
кад ја венем све се поудају!«
Чобанко, ти се не удала,
док на мојем крилу не заспала!

Варијанте: ђурђевданске, бр. 479.

799.

Ој голубе, мој бели лабуде,
да је мое грло ки но твоје,
ја би знала де би запеваала,
запевала драгу под пенцере,
да га будим и да га пољубим.

800.

Да сам јадна студена водица,
ја би знала де би извирала,
моем драгу под пенцере горње,
да ја видим мое мило драго,
дал му цвета ружа и каранфил,
што сам јадна у суботу брала,
у недељу на уранку дала.

801.

Да ми је се муом претворити,
ја би знао де би зимовао:
удовице пао би на лице,
а девојке на те беле дојке.

802.

Летња росо де си зимовала?

У ливаде међу пластовима,
у гицама међу гроздовима,
у бачваре међу бурићима
у чорице на мекано лице,
девојкама на белем дојкама.

Варијанте: ђурђевданске, бр. 480-482; спасовданска, бр. 497; петровданске, бр. 573; песме о берби грожђа, бр. 676, 677; свадбене, бр. 274.

803.

Здравац цветак тијо поручује:
»Нека дођу чоре и чорице,
нек оплету зелене венце,
да ме туре себе у недарца«

804.

Смиље бере Смиљана девојка
набра скуте и оба рукава,
те наплете три зелена венца:
први венац себе оставила,
други венац другарице дала,
трећи венац у воду бацила,
па је њему тијо говорила:
»Пливај, пливај мој зелени венче,
те испливај Ђурђу преда дворе.
Ту ми Ђурђе болес боловаше,
крај главе му свирајче стојаше,
свирајчету Ђурђе говораше:
»Много си ме лебем наранило
и руменим вином напојило.
Куј ће свири, кад мене нестане!«

Варијанте: сватовске, бр. 123; уп. сватовске, бр. 228.

805.

Девојка се своме драгу нада,
од босиљка начинила лада.

806.

Чарна горо, пуна ли си лада
срце мое, још пуније јада,
јад јадујем никем не казујем
мајке немам да ју се потужим
ни сестрице да ју јаде кажем,
самте драго и то на долеко.

807.

Горо, вита горо,
по тебе ми расте,
смиље и ковиље,

чобанке га брале,
у киту везале,
па горе говоре:
»Ти видела неси ,
што смо учињеле!«

808.

Која гора, Иво, која гора, Иване!
Која гора, брате Иво разговора нема!
Жупска гора, сејо, Жељин гора сестрице!
Жељин гора, сејо мила, разговора нема!

809.

Листај ми горо зелена!
Теци ми водо студена!
Прекри ми мое трагове!
Да ме мој драги не нађе!
ва рала сам га три године!

810.

Опадај лишће сас горе,
те сакри мое трагове,
да ме мој драги не нађе,
варала сам га три године:
Прве године реко му ја:
»Чекај ме, драги, још сам малена!«
Друге године реко му ја:
»Чекај ме, драги, спремам дарове!«

811.

Опадај лишће сас горе
да ме мој драги не нађе,
Варала сам га три године:
Прве године реко му ја:
»Чекај ме драги још сам ситначка!«
Друге године реко му ја,
»Чекај ме драги нисам спремљена!«
треће године реко му ја:
»Жени се драги, ја сам верена!«

812.

Опадај лишће сас гране!
Да ме мој драги не нађе!
По Нерађе, по Нерађе!
Варала сам га три године!
Прве године реко му ја!
Жени се драги још сам малена!

813.

...
Жени се драги нисам спремљена.

814.

...
Жени се драги ја сам верена.

815.

Ој, Росино, тија водо ледна!
Превези ме тамо и овамо!
Тамо ми је село омилело!
И у селу мое мило драго!
Узо би је, ал ми на да мајка!
Укро би је, ал ми не да стража!
Бог ће дати, стража ће заспати!
И украшћу прелепу девојку!

816.

Ој, Росино, водо племенита,
што се синоћ криво кунијаше,
да на тебе нигде брода нема .
На првом су братац и сестрица,
на другом су девер и снашица,
а на трћем кићени сватови.
Ти не руни поља и долине
но ти руни брда и долине.

Уп. сватовска, бр. 309.

817.

Ој, Росино, моја верна друго!
Певала би, но не могу сама,
чуће драги да ја певам сама,
па ће рећи:«Не аје за мене!»
»А ја ајем, своју душу дајем!
Дала би му душу у душеку!
Дала би му срце у кутице!
Дала би му лице у артице!
Дала би му зубе у јабуке!
Дала би му руке у јаглуке!
Дала би му себе у Росине!»

819.

Ој, Росино, водо племенита!
Кад мој драги мене крене крадом,
Нека иде месечевим ладом!
С ону страну Козника!

820.

Ој, Росино, и те твое воде!
Кажи водо де ми драги оде!
Ој, Росино, без воде остала!
у тебе сам драго миловала!

821.

Ој, Росино, ти водо ледена!
Тија киша пада из облака!
Покисе ми коло девојака!
Девојака сас Жељина!

822.

Украј реке Росинице
Убрала сам плаво цвеће,
но га мое срце неће!
Те га бачи низ Росину!

823.

Поред горе девојке говоре:
»Састала се Росина и море,
кад ли ћемо ја и мое драго!

824.

Ој, Жељинска вита јело,
не дирај ми лице бело,
сачувај га ти од кише,
од љубави понајвише.

825.

Ој јабуко, зеленико,
ој, јабуко, крај Росине,
лепи ли си род родила,
на вр грање три јабуке,
на четврте соко седи,
соко седи перје реди,
перје реди доле гледи,
де девојка вара момка
на два своја плава ока.

Варијанте: Ћурђевданска, бр. 478.

826.

Ој, јабуко крај Росине!
Ој, јабуко, руменико,
Лепи ли си род родила,
на две грање две јабуке,
а на трећу соко седи,
па ми гледи тамо доле,
тамо доле низ Ботурић

де момчићи коло играу
куј повише, куј пониже,
мое драго понајвише.

827.

Покрај пута родила јабука,
ситан бисер и драго камење.

828.

Млад чобанин под божур сеђаше!
И крај њег стадо пландоваше!

829.

»Спавала би, ал не могу сама,
синоћ ми је драги долазијо,
на пенџеру бурму оставијо,
оставио па ме пољубио«.

830.

»Спавала би, ал не могу сама,
синоћ ми је драги долазијо,
долазијо, цвеће погазијо«.

Уп. варијанте уз пример бр. 739.

831.

»Месечина, ал месеца нема,
месечина сву недељу дана,
а ја јадна сву недељу сама,
још две ноћи па ће месец проћи,
још три ноћи па ће драги доћи.«

832.

Месечина, ал месеца нема ,
ја сирота сама, па задрема.
Још две ноћи па ће дика доћи.
Ако дође, терати га нећу.
Ако неће, молити га нећу.

833.

«Месечина сву недељу дана,
а ја врана три недеље сама,
још две ноћи па ће месец проћи,
још три ноћи па ће дика доћи«.

834.

»Месечина сву недељу дана,
а ја јадна без мога драгана,

моја нана уморна па спава,
стари тајко заспо ми слатко.«

835.

»Месечина сву недељу дана,
а ја јадна без моег драгана,
стара нана уморна па спава«.

Уп. љубавна шеретска, бр. 986.

836.

Греј месече, греј по целу ноћ,
огреј мене мојем драгу двори,
да ја виђу коју ми он љуби!

837.

Мајка Санду на вечеру звала:
»Сандо, ћеро, вечерај те легни«
»Како ћу ти мале, вечерати
када несам драгога видела«.

838.

Дрема ми се, спава ми се мајко!
Спавај ћерко, не наспавала се!
Ћути моја остарела мале!
Ноћас ми је драги долазијо!
Велику ми штету учинијо!
Русе косе све ми замрсијо!
Црне очи све ми замутијо!
Бело лице све ми изљубијо.

839.

Зора руди, мајка ћеру буди:
»Устај ћеро, момчићи пролазе!«
»Бог т убијо остарела мале,
мое драго покрај мене спава!«

840.

Рано ми је сунце огрејало!
А још рањше роса опаднула!
А ти неси овце истерала!
Еси болна, ел болнога чуваш!
»Несам болна ни болног чувам!
Драго ми је на руке заспало!«

841.

Порано ми сунце огрејало,
још рањеше роса паднула,
а ти ми овце неси истерала.
»Јеси болна, ел болнога чуваш!«

»Несам болна ни болнога чувам,
драго ми је на руке заспало!«

842.

Кицош-момче низа село прође;
Гледала га с пенцера девојка:
»Види, мале, доброг ђувеглију:
у цепу му три златне јабуке,
прву носи за ради дикости,
другу носи по ради пакости,
трећу носи да вара девојке.
Варао ме и преварио ме!«

843.

Добар јунак кроза село прође,
с прозора га глејала девојка:
»Видиш, мајко, доброга јунака,
благош мајке куја га родила,
благош сеје куја га китила,
благош чоре куја ће га љубит.«

844.

Врано момче по гицама шета,
виделе га Жупљанке девојке,
медју себе тијо говориле:
»Благош мајке, што га је родила,
благош сеје што га је њијала,
благош љубе куја ће га љубит.«

Уп. свадбене, бр. 199, 222, 235; песме са (псеудо)историјским мотивима, бр. 1106.

845.

Видиш мале момка руменог!
Како игра коња зеленог!

846.

Посвађа се Јова и Никола:
Јова вели:«Дукат сам ју дао!«
А Никола:«Прстен сам ју дао!«
Јованка се мајке пожалила:
»Аој, мале, и добога мене,
посвађа се Јова и Никола,
Јова мене златан дукат даде,
а Николе ништа узла несам.«

Уп. лазаричке, бр. 432.

847.

Ћерка Тода по ливаде боса,
мајка стара њу ми кара:
»Ћеро Тодо, зебу ли ти ноге?«
«Стара мајко не зебу ми ноге,
но ме боли срце за јунаком
но ме боли и срце и душа!»

Варијанте: сватовске, бр. 149; резидбене, бр. 674.

848.

Врано беше у Рокце девојче
врано беше, мене мило беше
али ми га Пљаке преотеше
преотеше, мене окумише.
Кад бејаше посреди венчања,
само срце мое кунијаше:
»За недељу моја кума била,
а у другу млада удовица,
а у трећу моја суђеница«.

849.

Девојка се у Варинцу купа
баци сукњу у дебело лојзе,
а кошуљу пода зрело гројзе.
прекраде се младо нежењено,
те украде кошуљу девојке.
Љуто куне млађана девојка:
»Куј то моју кошуљу украде,
гице му се гројзем окитиле,
а шеница у долу полегла.
До јесени ја му љуба била,
а одруге и чедо родила:«

Варијанте: свадбена, бр. 272.

850.

Ој Росино, ој Росино,
тија водо ладна,
по тебе се, по тебе се
бањале девојке.
На обале, на обале
руо остаљале.
На врбице, на врбице
сјајне огрлице.
Прекраде се, прекраде се
чобан од оваца
те украде, те украде

руо девојкама.
Љуто куну, љуто куну
девојачке мајке,
а то чула, а то чула
мајка чобанова
»Куј то куне, куј то куне
мојега чобана
до јесени, до јесени
у мом двору била,
а о друге, а о друге
и чедо родила.«

Варијанте: прелска, бр. 602.

851.
Знаш ли, Станко, како греје дзвезда
ја сам тебе чарапе извезла,
сас две грање сас четири цвета
да и обујеш кад дођеш из света.
Драго мое проклето ти било,
што ми оде преко бела света
ки 'но 'чела од цвета до цвета!

Варијанта: љубавне, бр. 964.

852.
У горици испод вите јеле,
рањен јунак болове болује.
Девојка му ране превијаше.
А када му ране прерастоше,
он невера младу остави је.
Љуто куне млађана девојка:
»Момачка је вера ки у мору пена,
девојачка вера-тврђа од камена!«

853.
Мој се дика на мене наљути,
де пролази он ми самћим ћути,
снуждијо се ки но турско робље,
обиђе ме ки но турско гробље,
дабода ми дико прозборијо,
ки но горњи воденични камен.

854.
»Ој ти Ано, Анчице,
црне су ти окице,
дај ми, дај ми да љубим?«
»Не дам, на дам ђаволе
де смо синоћ стојали

у попове ливаде,
ту ми гривне осташе.
Момчићи ми нађоше,
нити мене дадоше,
нити мајке казаше.
Мене мајка куњаше:
»На два зрна, два класа,
девет мома мењала,
нигде среће немала«.

855.

Два се драга у ливаде љубе,
бисер момче и срма девојче,
бисер срме тијо говоријо:
»Срмо моја, ја ти бол болујем«
Срма њему лепше одговара:
»Болуј драги, но немо умрети,
ја ћу тебе понуде донети,
с мора смокве, а из Жупе гројзе.«

Варијанте: саборске чаршијске, бр. 510; љубавне, бр. 928; песме у колу, бр. 1012, 1015; мотив понуда в. и у песми при првом шишању, бр. 5.

855/1

Два се драга у ливаде љубе,
они мисле ники и не види,
видела и зелена ливада,
па рекнула овце беличице,
овца каза своєм чобанину,
чобан каза девојачке мајке.

855/2

Два се драга у ливаде љубе,
Они мисле ники и не гледи,
Видела и зелена ливада,
па рекнула овце беличице,
овца каже своєм чобанину.
Чобан каже девојачке мајке.
Љуто куне девојачка мајка:
»Колко зрна на четири класа,
толко села јадна обиграла,
нигде дома, море, не имала!«

856.

Два се драга у ливаде љубе,
младо момче и девојче.
Стид је момче на девојче.
Испод стида проговара:
»Дај, девојко, једно око!«
»Стан де мало, младо момче,

док ми маја за брег зађе,
биће оба твоја ока,
оба ока и девојка«.

857.

Пала магла по пољане,
ситна роса по ливаде,
нема росу куј да гази,
само јадна боса Мара,
и она је прећ не могла,
осуну се десна нога,
десна нога, лева рука,
Маре с руке прстен слете:
»Ти ми, Марко, прстен узе«
Марко ју се кунијаше:
»Нисам, Маро, живота ми,
и тако ми цркве беле,
дабода ми не помогла«.

858.

Паде магла на ливаду,
ситна роса на Росину,
ники росу да прегази,
салте јадна боса Мара,
сас руке ју прстен паде.
Ту пролази млади Марко
те свој прстен Маре даде.
Кара њега боса Мара:
»Ти ми Марко прстен узе!«
»Нисам, Маро, живота ми,
живота ми мог и твоег!«

859.

Пала слана около Козника
бели снег преко Копаника,
ники слану да прегази,
самте јадна боса Мара
ту се нађе млад Јоване,
па ју мајно говораше:
»Лепа Маро, жељан сам те!«
Мара њега кунијаше:
»Дабода се обесијо,
о зло дрво, мое грло!«

860.

Мајка Мару кроз три горе звала,
»Јесил, Маро убелила платно?«
Мара ју се кроз девет одзвље:
»Несам мајко, ни до воде била,
Јова ми је воду замутијо.

Куни, мале, обе да кунемо,
не би ли се Јова обесијо,
о зло дрво мое бело грло!«

Варијанта: свадбена, бр. 120.

861.

Дабода се чора обесила!
О зло дрво мое бело грло!

862.

Дабода се дико обсијо!
О зло дрво мое бело грло!

863.

Ти се чора никад не удала!
Док на мојем крилу не заспала!
Не заспала и чедо родила!
И мое му име наденула!

864.

Ој, девојко ти се не удала
док на моем крилу не заспала!
Ако ли се и млада удала,
а ти мушка чеда не имала!
Много си ме млада изварала,
на крају се за другог удала.

865.

Благош мене и тебе чобане!
Ој, Јоване, ели подне!
да муземо овце!
Саће, саће, саће!
Ој овчаре, млађано Жупљанче!
Студен ти камен под главу!
Тмони ти облак простирка!

865/1

Благош мене и тебе пастирче!
Кад су нама ливаде у реду!
Благош мене и тебе чобанче!
Кад су нама двори распореду!
Распореду у једноме реду!
Двор до двора, чаир до чаира!
Измакоше наша бела стада!

Варијанте: свадбена, бр. 156; љубавне, бр. 927.

866.

Ој овчаре, млади јагањчаре!

Студен ти камен под главу!
Таман ти јорган под облак!
Овце чувам, гајтан плетем
Гајтану се поврујем:
„Да ја знадем мој гајтане,
Да ће тебе млад да носи
Свилом би те окитила
Златом би те украсила
Бисерима нанизала
Да ја знадем мој гајтане ,
да ће тебе стар да носи.
Ликом би те оплетала,
Рогозином поплетала
Копривама украсила.“

За клетву и клетву-благослов в. прелске, бр. 601, 602; резидбене, бр. 674.

867.

»Драга моја, јесил се удала?«
»Јесам драги и сина добила
и твое му име наденула
кад га зивљем да ме жеља мине!«

868.

Које ли је доба ноћи,
реко дика да ће доћи,
ја га чека до поноћи
од поноћи одо кући.
Срето дику на сред моста,
пољуби га трипут доста.
Слатка су му уста била,
ки 'но да су шербе пила.

869.

Сви драгани мог драгана нема!
Ел га нема ел се друге спрема!
Кад би знала би ју отровала!

870.

Идем гором, гора проговара!
Да ми драго друга завава!
Да је знадем би је отровала!
Па ју тијо поручујем:
„Врни овце из горе девојко
Доћи ће ти из горе Радојко“

Варијанта: песме о берби грозња, бр. 680.

871.

Авај мене до Бога милога!
Чарне очи у драгана мога!
Три године он ме бегенише!
А сада ме очи оставише!

872.

Три године ми се миловасмо,
нашу тајну никем не одасмо,
а сад знаде и у горе цвеће,
да ме драга више волет неће!

873.

Ширим руке око цуре беле
ки но бршљан око вите јеле.
Ширим руке, ал ми не помаже,
ел ја видим да ме цура лаже.

874.

Жупљанка је свое очи клела:
»Све гледасте, данас не видесте,
де ми дика поред двора прође
и проведе коња риђастога
и на коњу лепоту девојку!«

Уп. свадбене, бр. 139.

875.

»Чуј, драгане, одо за другога,
за другога, за комшију твога,
Ако мене, душо, не верујеш,
јутре ћу ти прстен показати!«

876.

Иде Раде сас орања
бела Рада сас белила,
Раде Ради говоријо:
»Ајде, Радо да с узнемо!«
Проговара лепа Рада:
»Ид одатле лепи Раде,
ја ти саде немам каде,
дошли су ми нови гости,
нови гости, прошеници.
Ако ли ми не верујеш,
када бидне у вечере,
ти ми дођи на пенцере,
видећеш ми нове госте,
нове госте прошенице!«

Уп. љубавне, бр. 988, 999.

877.

Милутине, Плочанине,
Милутине, мило име,
имаш мају, боље да је немаш,
долеко ти чору проси,
ни је знајеш ни познајеш.

878.

»Девојчице, кад ме волиш,
што ми пенџер не отвориш?«
»Ја би тебе отворила,
но ми маја запретила!«

879.

Што се мене ти прекрадаш, Раде,
кад ме мајка за тебе не даде!

880.

Јутрос певам изнад мог села!
Чуј ме драги, чуј ме лутко бела!
Нећу за те не да моја мајка!
Има за те полепша девојка!

881.

»Ој девојко, душо моја,
ој девојко бриго моја!«
»Што сам момче, душа твоја,
што сам момче, брига твоја,
када несмо јеног рода,
када несмо з истог села«.

882.

»Ој девојко, душо моја,
чим миришу њедра твоја
ели дуњом, ел неранџом?«
»Ој момчићу, срце мое,
моја њедра не миришу
ни дуњом ни неранџом,
антек душом девојачком!«

883.

»Ој, девојко, душо моја
шта ти вељу мајка твоја,
оће ли те мене дати,
оће ли ме зетем звати!«
»Не надај се млад јуначе,
мене мајка другом дала.«

884.

»Јоване, млади бекријо,
за теб ме наја не даје,
на вино вадиш пиштоље,
а на ракију ножеве.«

885.

»Ој, девојко, која ми је мана?«
»Мајно си мален, премален,
лечка си танак, претанак,
млого си блеђан, преблеђан!«
»Ако сам мален премален,
моме сам коњу лаган;
ако сам танак претанак,
ја сам ти рода сирота.
Ако сам блеђан преблеђан,
млого сам тебе волео!«

886.

Мој је драги на долеко село,
на долеко у то пусто преко,
преко три чарне горе зелене,
преко три тије воде студене.

887.

Лепо пева у горе Милева,
још ју лепше драги одговара:
де си, да си, прелепа Милево,
ни те могу чути ни видети,
ни по којем верно поздравити!«

888.

»Ој девојко, чим голубе појиш?«
»Сузе роним те голубе појим!«

889.

Лети соко планинама,
плаши овце девојкама,
није голуб црне боје,
но је, Миле, злато мое.

Уп. здравица 325.

890.

На јабуке голуб гуче,
ел је жедан, ел је гладан,
нит' је жедан, нит' је гладан,
но он ишће голубицу,
што је оро јутрос одно.

Уп. ранилачке, бр. 494; рабацијске, бр. 714.

891.

Поситна киша ромиња,
ни од бога ни од људи,
но од суза девојачки,
девојачки и момачки.

892.

Поситна киша падаше,
није вода од ситне кишице,
но од суза девојачки,
девојачки и момачки.

893.

Мала моја, цвеће росно!
Ми зајно порастосмо!
А за љубав не знадосмо!

894.

Под Жељинем овце пасу,
чени ми се мое да су,
мала моја цвеше росно,
ми баш зајно порасосмо,
а за љубав не знадосмо,

Под Жељинем овце пасу!
Чени ми се мое да су!
И на њима куца звоно!
чини ми се да су оно!

895.

Под Козником овце пландовале,
откину се стена од Козника,
те побила овце старунице,
и убила два овчара млада,
младог Марка још млађејшег Јанка,
Марка жали и отац и мајка,
антек Јанка из Плеши девојка.

896.

Под Жељинем овце пландовале,
пландовале па га поткопале.
опучи се сас Жељина стена!
Уби драго да га више нема!

897.

Под Жељинем врани коњи пасу!
Чувала и прелепа Жупљанка!

Прекраде се младо нежењено,
те украде коња најбољега!

898.

Под Жељинем врани коњи пасу,
чувала и млада чобаница,
прекраде се младо нежењено,
те украде коњску чобаницу.

899.

На Жељину бело стад пасе,
за час пасе за час прислушкује,
Да ли грми дал се земља тресе?
Нити грми нит се земља тресе!
Но то јесу плочке чобанице!

900.

Шта то бруји низ то поље равно?
Ел су овце, ел овцама звонце?
Нит су овце нит овцама звонце!
Но то јесу жупске чобанице!

901.

Чувам овце све по доловима,
прође Миле оде воловима.
Чувај, Миле, волове по лугу,
салте немој заволети другу.

902.

Чувам овце, питала ме браћа:
»Сејо мила, куј ти овце враћа?«
»С једне стране враћају се саме,
а са брега дошо ми колега,
сас Росине и ја и мој Миле.«

903.

Ој, девојко, млада Рокчанице,
крени овце уз Нерађу!
Нек пландују, нака се одмарау,
да седнемо да се одморимо.
Ти да љубиш твоєга овчара,
овчара, младог Плочанина.

904.

Ој, овчару, млади Плочанине!
Крени овце уз Жељин планину!
Нека стока воде се напије!
Нек пландује под зелене јове!
Да ти мене о јесени жениш.

905.

Овчар свире у свирајку!
Овчарицу зове Плочаницу!
»Дођи драга душо, у Жељин!
Да јединимо наша мала стада!
Нек пландују, нек се одмарау!

906.

Јова Ружу кроз свирајку зове:
»Ајде Ружо, да чувамо овце,
ја ћу овце, а ти ћеш јагањце!«
»Не смем Јово, караће ме мајка!«
»Ако кара убити те неће,
ако бије, а ти бежи к мене!
У мене су врата отворена,
у по ноћи ки но у по дана!«

907.

Ајде, Радо, да бегамо!
У то мое равно село,
мое село, добро село,
мои људи, добри људи.

908.

Овце чува чобан и чобанка,
по имену Јован и Јованка.
»Ој, Јоване, чобанине стари,
Јованка те за јагње превари!«

909.

»Боже благи, шта ми ради драги?
Да ли оре, дал чува волове?
Што да оре да га руке боле?
Кад му лашће да чува волове!«

910.

Чувам овце па сам погубила
идем кући па би се убила.
»Немо, ћеро, мајкино чобанче,
синоћ сам ти видела драганче!«
»Де га виде, пушка га убила,
због њега сам овце погубила!«

911.

Чувам овце доле у ливаче,
продје Миле, свире у свирајче,
а ја ђаво па га дирам мало:
»Дај ми, Миле, музике да свирам.«
»Ја не свирим, жалим моју дику,

оћу моју да продам музику.«

912.

Чувам овце доле у ливаде
па ја глеам, Миле, твое зграде:
двор до двора, прозор до прозора,
сви прозори лепо изграђени,
залуд, Миле, кад смо завађени
завади не другарица моја,
стра је било да ћу бити твоја.«

913.

Ој, пастиру, што си тако красан?
Ки да ниси зиму зимовао!
Ки да ниси лето летовао!
Ки да си у кавезу расо!

Варијанта: свадбена, бр. 215.

914.

Пастирче, младо снужено,
срце му лечка клонуло,
ал му је стадо потпуно,
драга га мила одбила,
која га досад љубила,
одзивље му се из луга,
да сада љуби другога.

915.

Ој, пастирче, мајкино јединче!
шта је било у љубави наше,
шта је било шта ће да се деси,
млади пастир оће да се беси,
обеси се о мое капије,
нека виде све мое комшије,
нека виде, нека се увере,
да се пастир обеси због мене.

Варијанте: свадбене, бр. 229.

916.

Ој, пастирче, једино шибљиче,
Ти си мене много миловао!
Миловао три године дана!
Мене мои другоме дадоше!

Уп. свадбене, бр. 230.

917.

Порани, млади чобане!
Стадо ти сунце огреја!
Велико стадо големо!

918.

Порани, млади Плочанине!
Жељин ти сунце огреја!
Велики Жељин поголем!
На њему стадо малено!

919.

Волело се двоје млади,
волело се преволело,
душмани и раставише,
обадвоје ми умреше.

920.

Двое су се волели,
из малена грлили,
из малена љубили,
од малена до голема.

921.

Ћу ти умрем мајко,
рано у недељу,
рано у недељу,
на меку постељу.

922.

»Ајде Миле, зајно да умремо,
да ву љубав више не кријемо,
на мом гробу нек посаде јелу,
а на твоєм једну ружу белу,
нек се вије ружа око јеле,
ки што си ти Миле око мене«

923.

Умри дико, а ја ћу за тобом,
нек ни бидне спровод за спроводом.

924.

Знаш ли, Миле, не знали те јади,
знаш ли, Миле, кад смо били млади,
кад смо јели јабуке из крила,
бело гројзе из твоег шешира,
суви шљива сас сирови грања.

925.

Мој драгане, небери ми шљива,
бићу твоја, сал да несам жива.

926.

Ој, мој драги, набери ми шљива,
волећу те све док биднем жива.

927.

Ој, комшија, набери ми шљива,
бићу твоја, мал да нисам жива.

Све ливаче једно наспрам другог!
А пландиште крај ладна потока!
Ми ћемо се често састајати!
У пролеће свакога месеца!
У месецу сваке недељице!
У недеље сваког белог дана!

Варијанте: свадбена, бр. 156.

928.

Болуј, драги, ал немој умрети,
ја ћу тебе понуде донети,
с мора смокве, а из Жупе гројзе
суви шљива са сирове грана.

Варијанте: саборске чаршијске, бр. 510; љубавна, бр. 658; песме у колу, бр. 1012, 1015; мотив понуда в. и у песми при првом шишању, бр. 5.

929.

Болуј драги, ал немо умрети,
ја ћу тебе понуде донети
суви шљива из моја крила.

930.

»Ој, девојко, ој зелено лојзе,
набери ми у сукњенче гројзе!«

931.

Драги драгој поручује:
»Посадићу бело гројзе,
по мирису да ми дођеш!«

932.

По Жељину сва полегла трава,
мое драго заболела глава,
а Росина понадошла река,
не смем драгу да донесем лека.

933.

Другарице, причувај ми овце,
док ја слегнем доле у чаршију,
да ја купим меда и шећера,
и пошаљем моем милем драгу,
нек му бидне медно и шећерно.

934.

»Девојчице, ружо румена,
за кујег си лице белила? «
»За тебе мило моје драганче.«

935.

»Ој, девојко, црно око?
Чим га раниш, чим га појиш?«
»Трњиницом, глогињицом«.

936.

»Ој, девојко, ој,
прими поздрав мој,
ја ћу бити твој,
само немој ти
мајке казати.«

937.

»Ој, драгане, драганчићу,
не жени се о Божићу,
о Божићу јака зима,
биће ладно сватовима!«
»Није мене до сватове,
већ је мене до нас двоје.«

938.

Мара Ранка са прозора зове:
»Де си, Ранко, де си разговоре!«

939.

Покрај друма зелена ливада!
Мене драга оставила млада!

940.

Покрај друма зелени се шума!
Ти ми дико не силазиш с ума!

941.

На Жељину зелени се шума!
Ти ми душо не силазиш с ума!

942.

»Једва чекам вране ноћи,
Кад ти могу, драга, доћи«.

943.

Устај, дико, зора је!
Спавај, цвеће, још неће!

944.

Смакни, драги, шајкачу са чела!
Она ме је на љубав навела!

945.

Чувам овце, све ми нешто беже!
А Јовине још у тору леже!

946.

Заблејала овца старуница
Запевала пред зору чорица:
»Боже благи, што мој љуби драги!«

947.

Заблејала овца старуница,
запевала рано девојчица:
»Тавна ноћца, а мала авлија,
Дођи да ни биднеш кириција!«

948.

Драгем ми је кућа преко воде,
покривена цвећем од јагоде!

949.

Певај, Миле, љубави ти твое!
Ја те слушам из авлије мое!

950.

На Нерађе Миле оре!
Па се дере на волове!
Дер се, Миле, бриго моја!
До јесени бићу твоја!

Уп. љубавна, бр. 955.

951.

Ветар дува од Росине!
Чујеш ли ме, Драгутине!
Чујеш ли ме како гучем!
како гучем и гргућем!

952.

»Ој, девојко, мелеска ти бела,
ти си мене памет одузела!
Ћу ти платим памет да повратим!«
»Све се плаћа, памет се не враћа!«

953.

»Ој девојко, бела изливарко,
ти си мене памет одузела!
Ћу ти платим, памет да повратим!«
»Све се плаћа, памет се не враћа«

954.

Ој, Плочанко, трњинице,
црне су ти окице,
дај и мене ђаволу,
на мекану постељу.
Свема топло, само мене зима,
драго ми се на Жељин опрема,
ја ћу боса за њем у Жељина.
Ој, Плочанко, мелеска ти бела,
ти си мене младога завела.
Ој, Плочанко, изливарко шарена,
на мом пелцеру бићеш калемљена.
Ој, Плочанко, алена плисирка,
ти си моја смугра мисирка.
Ој, Плочанко, рујна калемћарко,
ти си мое сунце рано, јарко.
Ој, Плочанко, мелеска ти мила,
ти си мене сву памет попила.
Ој, Плочанко, сукња ти тежана,
Остаде ми душа ужежена!

955.

Ој, Плочанко, преко воде!
Слађа си ми од јагоде!
Од јагоде благо мени!
Бићеш моја до јесени!

Уп. љубавна, бр. 950.

956.

Ој, Плочанко, грудо девојачка!
Лепо ти је Плочу погледати!
На све стране девојке без мане!

957.

Ој, Плочанко, ел те срце боли,
кад погледаш мене друга воли!

958.

Ајд, Плочане, да не говоримо,
сви ће рећи да се не волимо.

959.

Плочанине, сад ме нико неће!
Што ме јадну остави без среће!

960.

Прође Миле с Плочанкама!
А ја јадна оста сама!
“Ако сам мален, премален,
моме сам коњу лагачан,
ако сам танак, претанак,
ја сам рода госпоцка,
ако сам блеђан преблеђан,
млоге сам чколе учио”

961.

Плочанине, моја веро мала!
Цело сам те лето помињала!
Помињала и мајку ти клела!
Што ме није за тебе узела!

962.

Кад погледам преко Плоче,
Преко Плоче и Нерађе,
Мој Плочанин другу љуби,
А мене се памет губи!

963.

Ој, момчићу ти из Рокца,
превићу те преко палца.
Чувај, момче, наше речи,
и са њима ране лечи.

964.

Ој, драгане, из другог села,
ја сам тебе чарапе исплела,
са два листа са четири цвета,
да обујеш кад дођеш из света.
Ој, девојко црноока,
што ме глеаш испод ока!

Варијанта: љубавне, бр. 851.

965.

Кад је чора била мала,
Рокчану се обећала!

И то за мог побратима
О мој побро, мој по Богу брате,
Моје чорче оће поћи за те
Не узни је мој по богу брате,
Сама ми се сабља вади на те!

966.
Мила мале, и умрећу!
У Рокце ти ићи нећу!

967.
Лепе дане спроводим код нане!
Каке ли ћу код тебе драгане!

4.2. ШЕРЕТСКЕ ПЕСМЕ

968.
Мене мајка негује и гледа,
да ју чувам овце и говеда.
Овце оћу, ал говеда нећу!
код говеди ники ме не гледи,
код оваца има пољубаца.

969.
Малема сам, нумем да бројим!
А камоли сас момце да стојим!
Мене је драги дражи од брата!
Драги ме даје за недрага,
Драги нјему поручује
»Белај ћу учиним,
Свадбу ћу растирум,
Гору ћу уватим!«

970.
Косо моја косо колмована!
Ја због тебе оста неудана!

971.
Зелени се од шуме,
иде момче од цуре,
покушао да вара,
за двеста динара
За моја два краставца.

972.
Греота је обљубит девојку,
Обљубити па је оставити.
Ја сам моју у постељу свео
На јастуци попуцали кнци,
На тованче летело ћелимче.

973.

Божурика порасла до неба,
све момце обесити треба,
отровати са лијандер гране,
што налазе девојкама мане.

973/1

Божуричка порасла до неба,
Што ме земљо не покри одамно,
да не глејам јаде по сокаку,
сто момака, двеста девојака,
сваки момак по две цуре љуби,
а ја јадан још ниједне немам.

974.

Ој другару, не веруј девојке,
девојка је свака преваруша,
мене моја младог преварила,
данас мене, а сутра ће тебе!

975.

Варај, Жупљанко, око шарено,
куј ти купијо, везен морамче!
»Куј ме волео, тај ме преварио«
Момачка је вера ки но морска пена
девојачка вера тврђа од камена!

976.

»Ој Жупљанко, даље од момака,
у момака вера свакојака,
до вечере трипут веру мења!«

Уп. песма у колу, бр. 1012.

977.

Ој, Рокчанко, не варај момака,
убиће те ала из облака,
из облака испод вите јеле.
Јела момка питује:
»Оће ли ме скоро женит?«

978.

Варај, драги, стара варалице!
Варај чоре и чорице!
Варала сам те три године!

979.

Чим Плочанка с момкем стане!

Одма веле: »Његова је!«

980.

Плочанину, црни Ђоко,
што ме глејаш испод око.
ако сам ти омилела,
дођи ноћи у поноћи.
Има соба за нас оба.

Уп. чаршијске саборске, бр. 510.

981.

О, мој драги, мој батлија!
Сви ни веле да смо вамилија!
Несмо, Миле, ал можемо бити!
Мало смо се почели љубити!

982.

Плочак љуби Рокчанку,
чим пољуби обеже,
Рокчанка му говори:
»Стој ђаволе, не бегај,
остаде ти долама
у доламе морама,
на мораме везено
име мое а презиме твое«.

983.

Игра момче и девојче
Момче ју се мајно моли:
»Дај ми чорче, једно око!«
Чора била вантрљива,
па му оба поклонила.

984.

На Жељину јабука сладунка,
Под њу седи девојка Радунка,
Њој се Раде с Копаника краде:
»Ој Радунка, јел си још младунка,
»Јесам, јесам, како да не јесам,
куј ме неће, не имао среће,
куј ме оће цветало му воће!«

985.

На ливаде јабука петровка
Под њу спава девојка Радојка,
Њој се Раде сас Жељина краде:
»Ој, Радојка, јер си још девојка?«

»Јесам, Раде, како да не јесам:«

986.

»Ој драгане, казаћу код нане
што ме љубиш са обадве стране«
»Твоја нана пијана па спава.
Цуро моја, кад вечерас дођем,
ти остави врата отворена,
ја ћу доћи у по црне ноћи,
обљубићу твоје бело лице.«

Уп. љубавне, бр. 834, 835.

987.

На вр Плоче, на чардаку!
Љубијо сам ћер и мајку!
Мајка стара има праксе!
Черка мала уједа се!

Уп. еротске песме, бр. 1055, 1057-1060.

4.3. ДОЗИВАЉКЕ / ПРИПЕВУШКЕ / ПРЕПЕВАЉКЕ

988.

Зелен ора у горе,
момци мене говоре:
»Ој ти, чоро, луче бело,
ајде да се узнемо!«

989.

Ој момчићу из Рокцију!
Волем твоју вамилију!
Бићу твоја до јесени!
Само дођи па ме жени!

990.

Ове чоре криворечке!
Баш су праве намигуше!
Намигуше, торокуше!

991.

Плочанине, Каурине!
Што ме младу ти пољуби!
Што ме младу ти обљуби!
Обљуби ме па остави!
Још побрже заборави!
Заборави врло младу!
Да ме моји другом даду!

992.

Ови момци Козничани!
Баш су прави шакламани!
Ки да су са крушке пали!
Баш су прави торомани!

993.

Ој, девојко, ти из Плеши!
Само мајно се насмеши!
Да ти виђу бело лице,
Бело лице и веђице!

994.

Ој, девојко Ботурицка!
Ти се сети твоег Мицка!
Мајно смо се миловали!
Крај Росине помазили!

995.

Ој, ви момци враголани!
Де су вама јатагани!

996.

Ој, чорице из Ратаја!
Сећаш ли се лањског маја!
Кад но бемо подно Сврачка!
Ти помази моег мачка!
Онда сам те обљубијо!
Па те одма оставијо!

997.

Ој, момчићу из моего села!
Чуј ме, душо, одо за другога!
За другога, душманина твога!

998.

Ој, Драгане, из другога села!
Ја сам тебе младога завела!
Сад те моја дуга заволела!
Ја те несам јоште преболела!

999.

Зелен ора у горе,
чоре мене говоре:
»Ој ти момче, луче бело,
ајде да се узнемо!«

Уп. љубавне, бр. 876.

1000.

Грабите се чорице за мене!
Док се нису пограбиле жене!

1001.

Ватајте се цурице за мене,
Док се нису поватале жене!

1002.

Постој сунце, рано не заоди,
док навезем драгоме кошуљу,
на рукаве крила лабудова,
на колире очи соколове.

Уп. свадбене, бр. 196-198.

1003.

Коловођо, дико наша!
Која ће ти бидне снаша!

1004.

Коловођо, дико наша
де је тебе твоја снаша!

1005.

Оћемо ли заиграти,
заиграти запевати.

4.4. ПЕСМЕ КОЈЕ СЕ ПЕВАЈУ У КОЛУ

4.4.1. ИГРАЧКЕ (ДОК СЕ ИГРА БРЗО)

1006.

Скочи коло да скочимо!
Куј може куј не може!
Куј се скоро оженијо!
Свака добра пожелео!
Понајвише девојака!

1007.

Опа, цупа, скочи,
да ти виђу очи,
да ти виђу очице,
да ти виђу косице,
вране косице,
вране до земљице,
врана Жупљанчице!

1008.

Ај на лево брате Стево,
Ајд на десно мила сестро!
Сено, слама, зоб,зоб!

1009.

Шљива, крушка, ора,
мене воли Бора,
а ја Бору нећу,
тражим вишљу срећу!

1010.

Ја посеја лубенице,
покрај воде Росинице,
навади се девојчица
девојчица Жупљанчица,
ја увати девојчицу,
девојчицу Жупљанчицу,
одведо је своєм дому!

**Уп. краљичке, бр. 556, 557; виноградарске, бр. 683; калемарска, бр. 701;
љубавне, бр. 729-739.**

**За песме у колу в. и свадбена, бр. 304; чаршијске саборске, бр. 510; песме из
Другог светског рата, бр. 1136, 1137.**

4.4.2. ОРСКЕ (ЛАКЕ,ТАНКЕ, ПЕСМЕ ОД КОЛА, ДОК СЕ ШЕЋЕ У КОЛУ)

1011.

Коловођа с Трнавачке чуке!
Све ти чоре ки зреле јабуке!
Ој, ти коло велико!
Ој, ти коло малено!
Имате ли девојке!
Ми имамо девојке!
Ми не дамо ниједне!
Ми ћемо је одвући!
Одвући на силу!
Сила Бога не моли!
Бог силу проклиње!
Коловођа с Трнавачке чуке!
Све ти чоре ки зреле јабуке!
А он њима говори:
Ватајте се чорице до мене
Док се нису поватале жене.

1012.

»Чујеш, чујеш, мале,

тамо крај Росине,
коњи оседлани,
за град повезани.
Они пасу смиље и ковиље,
они пасу, али не појени!«
»Иди, иди, ћеро, те коње одреши,
на Росину сведи,
да се ње напију.

Росина Жељин дере,
у њој чора ноге пере,
изнад ње се Ђука дере:
Купићу ти опанчиће,
да не прљаш ноге беле!

Плочанка болује!
Никем не казује
Кад драго дочуло!
Плочанку питује:
»Што ми неси казала
да донесем понуде
жупску љуту ракију,
врано вино с Варине!«

Батајте се беле руке
за канице све четворне,
млади момци нежењени
и чорице Жупљанчице.
Куј није за у коло,
свако добро пожелео,
и чарапе истрешене,
и обуће осушене,
бело лице умивено,
добра коња оседлана,
и оружја очишћена.

Никака је вера у момака!
У момака ки у опанака!

Мушка глава ки но шупља грана!
У пролеће олисатла грана!
А у јесен опанула сама!
Куј ће, куј ће ван!
Нек бидне Милан!
Тамонакице седи капетан!
Мене дозивље на диван,
да ми дадне шамију!
Па ми казује:
»Поведи коло Бојана,
узни момка до себе,

Бог да му мајку убије,
јер он ми нема кошуљу
Бојана, чува ли те нана!«
»Чува гледа, а за тебе не да!«

Уп. саборске чаршијске, бр. 510; љубавне, бр. 751, 658, 928, 976; песме у колу, бр. 1015.

1013.

Ја код коза дика код оваца,
па се на ме гроздовима баца.
О, мој лепи Димитрије,
Што ми тебе нигде није?
Ел ти не да стара мати?
Ел је тебе лашће спати?

Уп. љубавна, бр. 764.

1014.

Варо си ме док сам била млада!
Дођи, дико, да превариш сада!
Олистало Митрово поље
А у пољу јавор дрво високо
Под јаворем постеља
на постеље девојка.
Будијо је Митар чобанин:
»Устан, устан, девојко,
просе тебе сватови,
све попови синови.
Варо си ме док сам била млада!
Дођи, драги, да превариш сада!

Варијанте: лазаричка, бр. 421, 450; краљичка, бр. 540, 541, сватовска, бр. 160.

1015.

Мој се драги низ Росину воза,
а ја јадна у Плоче код коза!
Шта се бели на Нерађе?
Ел је магла, ел је облак?
Није магла није облак,
но ми болан јунак лежи.
Отуд иде Осречанка
испод руке лебац носи,
белу проју препечену,
и тестију воде ладне,
а у руке суво гројзе,
суво гројзе све из Жупе.
Мој се драги низ Росину воза,
А ја јадна у Плоче код коза.

Уп. саборске чаршијске, бр. 510; љубавне, бр. 658, 928; песме у колу, бр. 1012.

1016.

Мој драгане очи на вр главе!
Кад намигнеш, оћу да ме стигнеш!
Овчар свири на Жељину!
Више цвили но што свири!
У груди му љута гуја!
Виче оца да помогне!
Виче бралу да помогне!
Виче драгу да помогне!
Ники му се не одазва.
Чора јадна превари се,
тури руке у недарца,
тури руке нема ништа
тури руке ниже паса,
ту изводи бојно кпоље,
бојно копље љуту змију.
Мој драгане, очи на вр главе!
Кад намигнеш, оћу да ме стигнеш!

1017.

Ој, Жељину најмилији!
Лепо су ме одгајили!
Јелен гору поломи,
зарад наше девојке
не дајте му да ломи
дајте њему чорицу
па је неће ломити.

Ми идомо нашем дому,
нашем дому маленоме,
прославимо наша брда,
Жељин брдо, Нерађицу,
напимо се воде ладне,
што је мртво нек оживи
што је живо нек се плоди!

Ајде селе да певамо!
Наша брда да славимо!
Жељин брдо величамо!

Умре, умре, Станојло!
На Жељин планине!
За девојку Станојлу!
Устан, устан Станојло!
Дошла ти је Станојла!

5. ЕРОТСКЕ ПЕСМЕ

1018.

Пичка се отима
за бисер, два.
Курац би јој дао ниске две
само да је додирне.

1019.

Пичка курац комиша,
он се јадан батрга,
намами га у рупице доње,
да никада не сиђе са ње.

1020.

Ој, чорице, пичице.
скин ми курцу скрамице.
Отвори му очи,
да боље поскочи.

1021.

Ој, чорице, што си луда,
помази ми мајно муда,
од милине отекоше,
од чекања пресануше.

1022.

Ој, ти чора , буди боља!
да ми дођ курцу воља!

1023.

Ој, чорице, њуферице,
помазим те по гузице.

1024.

Ој чорице њуферице,
намикнем те ја на мој
да помилким њуфер твој.

1025.

Ој чорице њуферице,
помази ми курцу лице.

1026.

Ој, чорице секељице,
помази ми курцу лице

1027.

Ој, чорице бидни фина

да надође сокурина.

1028.

Ој девојко да ми даш
да ти биднем њуфераш.

Ој девојко да ми даш
да ти биднем секељаш!

1029.

Ој девојко, њуферице,
помази ме по ђокице.

1030.

Ој, чорице, што си уска!
намикнем те на мог гуска!
нека пишти, увија се,
и што више набија се.

1031.

Намикнем те на мог гуска
да он виђу што си уска
помази ми мој курчић
да ти виђу нуферић.

1032.

Ој, чорице што си тако бесна!
кад ти пичка није тесна!
пусти мога шарина!
да шишамо јарина!

1033.

Ој, девојко, што си бесна,
кад ти пичка није тесна,
пусти мога ђогина,
да затегнем дизгина,
да ти сипљем сокурине,
и испустим му дизгине.

1034.

Еј, ти чора, Дикосава,
пођи сутра за козама,
држи козу за рожице,
ја ћу тебе за ножице.

Уп. свадбене, бр. 301.

1035.

Ој, чорице ти из Рокца,

не смикла се са мог коца,
док се на њем нанијала,
из корена исчупала,
па тек онда ми заспала.

1036.

Ој, чорице, сас Росине,
дај ми мајно да ме жеља мине.

1037.

Ој, чорице, из Игроша
подај мене за два гроша,
за два гроша и талира,
спласни ђоку из чашира.

1038.

Ој, девојко, врућа варенико,
зар у тебе не удроби нико?
Ој, јуначе, дебели кајмаче,
ломи проју, па да се умаче.

Уп. свадбене, бр. 300.

1039.

Мала моја, оседлај ми мога,
мојега коња вранога.
Мала моја узјаши ми мога,
мојега коња вранога.
Мала моја, напој де ми мога,
мојега коња вранога.
Мала моја, испрегни ми мога,
мојега коња вранога.

1040.

Ој пријо, пријо!
Ал би те бијо!
Де гођ те стиго!
Ноге би ти диго!

Ој, пријо, кад ти тесна,
ево мога шарца бесна,
да ти бидне по вољи,
ако мајно и боли.

Уп. свадбене, бр. 301.

1041.

Ој, девојко вртигуз,
дођи у мој кукуруз,

да те јебем збока,
онако од ока,
да те јебем згуза,
ки но из топуза,
да те јебем спреда,
колико ти треба,
да ти сипљем бисере,
све до рујне зоре.

1042.

Ој девојко, вртигуз,
помазиш ми кукуруз,
па уз гуз, па низ гуз,
док отошиш кукуруз!

Уп. успаванка, бр. 41.

1043.

Ој, девојко, вртирепко,
знаш ли оно што ти реко,
јебо би те богами!
да ти смикнем амови!

1044.

Ој, девојко каћиперко,
знаш ли да сам се зареко,
чим скренемо у шумицу,
и укрутим ја предњицу.
Ој, девојко, сукња ти ланена,
моем курцу ти неси малена.
Ој, девојко, плисирка ти бела
ти си моем курцу омилела.
Ој, девојко, калемћарко врана
Твое сукње самћим једна мана,
Чим те стигнем ноге ћу ти дигнем.
Ој, девојко, врана изливарко,
Дођи ночас да те јебем малко.
Ој, девојко, мелеско тежана,
Мом си курцу узда подвезана
Ој, девојко, тергарко узана
Намакнем те на моег гусана.

1045.

Ој, девојко каћиперко,
нек те пушти мајка саму,
да ми скинеш курцу скраму,
па га онда комишај,
од заранка па до зоре,
да ти сипљем ја бисере.

1046.

Мала моја шта те снађе,
Те у друго стање зађе.

1047.

Плоћанине, црна ока,
намикни ме на твог ђока
и потегни ми дизгине
да ме мајно жеља мине.

1048.

Дај ми момче бисерчић
да помазим твој курчић.
»Даћу теби ниске две,
да ти пичку додирне!«

1049.

Једна мала никем није дала,
а на мене сажали се,
ја кад бисер просу,
она вељу: «Још ћу!»

1050.

Једна мала из Плоће ми дала
да попијем из њојног бокала.
Пићу, пићу док је у бурићу,
кад нестане одо у пољане.

1051.

Једна мала двапут мене дала
оће јоште, ја не могу
па се молим вишљем Богу:
»Мили Боже, подај да ми може!«

Тад завуко ја поново
чора врисну: «До сванућа само ово!»

1052.

У овија из Рокаца
модар ђока црна ока
подугачак, пошироки,
врани ђока црнооки.
Подај боже, да и навек може!

1053.

»Шта ћу, Боже, дика ми не може,
Подај, Боже, да ми дика може!«

Уп. воденичарске песме, бр. 707.

1054.

Ове чоре криворечке,
за помаду мене увек даду!
Ове чоре лапчевицке,
баш су праве вртирепке
ал не даду за помаду.
Ове чоре осредачке
баш су праве каћиперке
баш не даду, баш не даду
ни за пудер ни помаду!

1055.

Љубио сам једну малу,
док смо ишли у пољану,
Кад сиђомо у доњу пољану
не нађе ми баш ниједну ману.

1056.

Љубијо сам њуферицу
и мазијо баш у пицу,
она не да, отима се,
али бисер просипа се.

1057.

Љубијо сам једну малу
док смо ишли низ полану.
Кад слегнумо у пољану доњу,
она мрдну, а ја ти оману!

1058.

Уз Козницу, низ Козницу,
љубијо сам моју Мицу
пролетос ми обећала,
ал ми јоште није дала
даће, даће, самћим не знам каће.

1059.

Тамо доле у торова,
јебао сам њуферицу,
њуферицу чобаницу,
сва утрну од болова.
А кад у њу бисер просу,
угризе ме баш по носу,
два је сунца огрејаше,
не даде ми с ње да сађем,
све док ниску не пронађем.

1060.

Уз браздицу, низ браздицу,

Јебао сам удовицу,
још га нисам ни завуко,
умало се не обруко,
ки да ју од чиста сребра,
поломи ми курцу ребра.
»Не увијајај куковима,
да надође сокурина,
и напојим мог ћогина«.

Уп. љубавна, бр. 987.

1061.
Ветар дува сас Жељина,
ветар дува и по мало гуди,
мене моја милује по муди,
мајно милки, мајно кара,
оће мога паламара,
и још зрно бисера.
Ја би ниску да ју дам,
само да је продрмам.

1062.
Понајвољем ја мојега дику,
кад ми риља по риљ и мотику,
риља, риља, па мајно престане,
да ми лечка својом душом дане.
Уп. песме о кресању врзина, бр. 589; копачке, бр. 621.

1063.
Шта ћу мајко, шта ћу?
Дошо драги пред кућу!
Дошо драги па иште!
А ја јоште дериште!

1064.
Дала сам и даћу!
И синоћ сам и саћу!
Моем милем драгану !
за свилену морамау!

1065.
Ласно ти је јебат удовицу,
боковима стално гуди,
а заврће лако с муди.

1066.
Ситна киша ромиња
деда бабу комиња
у ливаде на кладе:
благош старцу на бабе.

Уп. успаванке, бр. 36, 37, 38, 40; свадбене, бр. 302.

1067.

Кад сам јео жуту проју јебао сам било коју
Кад сам јео будав лебац, јебао сам кино ждребац.
Пипни доле, пипни горе! У средине све изгоре!

Уп. ваљаричке, бр. 708.

1068.

Пошле буле низ страну у шетњу
и понеле вина свакојака,
како пиле, тако се напиле,
поднадуле, па мало уснуле.
Прекраде се са Жељина вуче,
сваке буле по трипут натуче.
Кад се из сна буле пробудиле,
међу се су тијо говориле:
»И досад смо жупско вино пиле,
ал ни гаће нису мокре биле.«

Уп. свадбена, бр. 303.

За еротски фолклор в. и песме на бабинама, бр. 1; куварице/мацаице,
паприкарске песме, бр. 627; песме при прављењу леје, бр. 622; калемарска, бр.
701; пинтерске/качарске песме, бр. 706; шумарска песма, бр. 709; песме са
псеудоисторијским мотивима, бр. 1108-1110.

6. РУГАЛИЦЕ И ЗАДИРКИВАЛИЦЕ

6.1. РУГАЛИЦЕ

1069.

Боже мили, на свему ти вала!
Каког си ни јуначину дала!
Цело село слегло се крај жира,
Да испрати нашег Велимира,
У Клисуру крај Росине воде,
Он ти Турце убивати оде!
Пуче пушка, Велимир се збуну!
Он ни таде чашире напуни!

1070.

Боже мили, чуда големога!
Кад појури ћорав сакатога!

1071.

Ој, Бобате, да те бог убије!
Кад у тебе нигде овце нема!
Једна овца, четири чобана!
Три спавау један овце чува.

1072.

Трнавчани једну козу музу!
Још се вале да се добро ране!

1073.

Трнавчани једну козу музу!
Сви се вале да се сирем ране!

1074.

Трнавчани једну козу музу
Још се вале да се млекем ране!

1075.

Глејала сам у Брајковцу!
Де тројица музу овцу!
Овца поче да се гица!
Побегоше сва тројица!

1076.

Вржогрнци, зар си и ти село?
Брегем село, а долем бунари!
И у њима капи воде нема!

1077.

Енђе, буле, што сте подадуле,
ки но да сте жабу прогунуле.

6.2. ЗАДИРКИВАЛИЦЕ

1078.

Ветар дува и прашину носи
оде (име девојке у коју је момак заљубљен) да проси.

1079.

(девојци која се није удала)
Трт, Миљојка зар си још девојка.

1080.

(девојци коју је момак пољубио)
Трт, Стамена, ти си обљубљена.

1081.

(сваком момку који треба да се жени)

Дајде оће да се жени,
оће живот да промени!

1082.
(пева се момку који је »одвуко« девојку)
У Осреце Дајде сађе,
код оваца Раду нађе,
На рамена набаци је,
па у Рокце одведе је
Рада слаба отима се
али Дајде не даје се!

Уп. љубавне, бр. 758-763.

6.3. ЧОБАНСКЕ ПОДРУГАЧИЦЕ

1083.
Плочак иде на воду,
нагибљује на ногу,
за њем крмак грокоће
па Плочаку говори:
»Мој ти брате каљави!«

1084.
Плочанине,
пречувај ми свиње!
Док се вратим,
ћу ти платим
два шамара.
Док се врнем,
да обрнем.

1085.
Ој, чобани, Плочани!
Добро ћу ве ранити!
С три балеге мекане!
Овчарима једну ћу!
Козарима другу ћу!
Свињарима трећу ћу!
Говедару блатњавом,
суве проје без соли!

1086.
Пречувај ми говеда!
Добро ћу ти платити!
Три балеге мекане!

7. РУДИМЕНТАРНЕ БАЛАДЕ

1087.

Има мајка две девојке,
јер Јело, јер Јелено,
јер Јело, луче бело,
обадвема једно име,
јер Јело, јер Јелено,
јер Јело, луче бело,
обадве се разболеше,
јер Јело, јер Јелено,
јер Јело, луче бело,
разболеше и умреше,
јер Јело, јер Јелено,
јер Јело, луче бело
жали мајка две девојке,
јер јело, јер Јелено,
јер Јело луче бело.

1088.

Ранко рани
низ зелено лојзе,
стревише га
три беле виле.
Прва вели:
»Очи да му извадимо!«
Друга вели:
»Срце устрелимо!«
Трећа вели:
»Да га оженимо!«
Прва му беше постара мајка!
Друга му беше мила сестрица!
Трећа му беше млада невеста!

Варијанте: ранилачке, бр. 401; свадбене, бр. 121.

1089.

Зора руди, мајка сина буди:
»Устани сине Лазаре!«
»Не могу мајко устати,
три су ме виле давиле,
имладем срце вадиле,
најпрва мајко ти си ми,
друга ми беше сестрица,
а трећа млада невеста!«

1090.

Будила мајка Лазара,

уочи светог Лазара:
»Устани сине Лазаре!«
»Не могу мајко мајчице,
изеле су ме вештице:
прва ми срце вадила,
друга ми руке држала,
трећа се богу молила.
»Намоте мојег Лазара,
оставте ми га за сутра!«

1091.

У недељу поранила мајка,
да пробуди својег сина Ранка!
»Устај Ранко једини у мајке!«
Ранко мајке пила одговара:
»Три ми виле срце извадиле!«
»Знаш ли, сине, које су то виле?«
»Познајем и Бог и не познао,
прва вила стара мајка била
друга вила сестрица премила
трећа вила љуба најмилија!«

Варијанте: прелска, бр. 609.

1092.

Зора руди, мајка сина буди:
»Устај сине, чорице пролазе!«
»Нек пролазе, моја проћи неће,
ја сам моју саиноћ саранију,
од две банке свећу ју купију,
свећа гори, мене срце боли,
свећа паде, мене срце стаде.«

Уп. свадбене, бр. 307.

1093.

У петак се ђаче разболело,
у суботу боле боловало,
у недељу на небо васкрсло,
лепо га је мајка опремила,
крстача му шемшир дрво млао,
сандук му је лака боровина.

Варијанта: прелска, бр. 618; уп. успаванка, бр. 21; песме са (псеудо)историјским мотивима, бр. 1101.

1094.

Мајке синоћ сина саранише
Ођутрос га кроз плач питује:
Ел ти тешка црна земља,

Ел ти грка зелена травица?
Није мене тешка црна земља,
Није мене грка зелена трава,
Тешке су ми девојачке клетве!
На мене се много наврзоше,
Докл се Бог мили не умоли,
Те ме узе сас овога света!

В. прелске песме, бр. 600.
Уп. и нарицаљке.

1095.
Анку грло заболело!
Ники Анке не верује,
Ни јетрва ни свекрва,
Ни пак миле заовице,
Ни пак Анкин ђувеглија!
Он у крчме вино пије,
Вино пије и ракије!
Абер стиже однеклице,
Анка му је много болна,
Оће јадна да му умре.
Јурну јунак уз планину,
Уз планину, уз Жељина,
Срете Анку на носила,
Бело лице пожутело,
Чарне очи заклопљене,
Вите руке прекрштене.
Па извади бритку сабљу,
Бритком сабљом посече се!

Варијанте: свадбена, бр. 308, прелска, бр. 608.

За баладе в. и прелска, бр. 606; свадбене путничке, бр. 147, 148 и рудиментарне баладе, рабацијске, бр. 715; песме у колу, бр. 1017.

8. ПЕСМЕ СА (ПСЕУДО)ИСТОРИЈСКИМ МОТИВИМА

8.1. ПЕСМЕ СА ЕПСКИМ И БАЛАДИЧНИМ МОТИВИМА

1096.
На Жељину извор воде ладне,
крај извора свилен шатор стоји,
под шатором Жупљанка девојка,
вино пије, ни брига је није,
песме пева да сва гора јечи.
Отуд иде Туре момче младо

Па говори Жупљанке девојке:
»Вино пијеш, Турчину се смејеш,
песме певаш, Турчина исмеваш!«
Проговара Жупљанка девојка:
»Ид ојдатле, црни Каурине!«
Ал се Туре проћи не хоћаше!
Расрди се Жупљанка девојка,
па потеже сабљу димискију,
ману њоме, одсече му главу.

1097.

Ранку ми просе у Турце!
За неког црна Турчина!
Мајка ју спрема дарове!
Ранка ми неће у Турце!
»Не спремај мајко дарове,
Нећу дијем у Турце,
Нећу ти дуго да живљем,
Но оћу што пре думрем!«

Уп. свадбене, бр. 107, 160, 307; рудиментарне баладе, бр. 1092.

1098.

Чорица је цвеће брала!
И у венац уплећла!
Њој говори Туре младо!
»Ајде чора, потурчи се!
Турска вера боља вера!«
Чорица му одговара:
»Ајде, Туре, не шали се,
Иња вера грђа вера!
Ајде Туре, покрсти се!
Српска вера бољша вера!«
Она њему одговара:
»Имам драгог па га глејам
Од малена до голема
Глејали се никад доста
Никад доста ни до века
Стареји не опазише,
Опазише, растурише
Од јевтике се ја разболе.«

1099.

Пуче пушка чак са Копаника,
па убила најбољег војника,
мртав јунак овако беседи:
»Више главе цвеће посадите,
крај ноге ми извор извадите,
када дођу Жупљанке девојке,
нека пију извор воду ладну,

нека беру цвеће свакојако!«

1100.

Пуче пушка из града Козника,
па убила најбољег војника,
мртав јунак овако беседи:
»Више главе цвеће посадите,
крај ноге ми извор извадите,
када дођу Жупљанке девојке,
нека пију извор воду ладну,
нека беру цвеће свакојако!«

1101.

На Карауле изгорела трава!
Ту је мајка сина закопала!
Покрај пута крај зелена бора!

Уп. рудиментарне баладе. бр. 1093.

1102.

На вр Чуке парамида мала,
ту је сеја брата закопала.

1103.

На вр Чуке извор воде ладне,
ту спроводе све јунаке гладне.

1104.

Извор вода извирала,
и јунаце избацила,
све јунаце Жупљанине.

1105.

Паде облак насред Жупе!
Те ојади све Жупљане!
Време није за бијење!
За бијење за губљење!

8.2. ПЕСМЕ СА МОТИВИМА ИЗ УСТАНКА

1106.

Пера Ђукић кроза Жупу прође!
Виделе га Жупљанке девојке,
међу се су тијо говориле:
»Дај ни Боже онаког јунака!«

Уп. љубавне, бр. 843, 844; уп. и свадбене, бр. 199, 222, 235.

1107.

Пера Ђука кроза Жупу прође!
И проведе коња крађенога!
И на коњу друга рањенога!
Ни од пушке ни од бритке сабље!
Већ од пусти зуби девојачки!

1108.

Кад загрме Пере Ђуке але!
И појуре по Жељину Турце!
На кочеве и заподену...

1109.

Кад навале Пере Ђуке але,
и потерау сас Жељина Турце,
На копља им заподену к...

1110.

Кад навале Пере Ђуке але,
и потерау сас Жељина Турце,
на копља им заподену ...

1111.

Нема ђака Ђукиђа јунака!
Отишо је Турце да побије!

1112.

(пева се и као регрутска)
Зелен боре, не зеленио се,
Карађорђе не наратова се!
пушћај момце, осташе девојке,
иструлеше дуње и јабуке,
потамнеше свилени дарови.
Карађорђе, моле те девојке
да и пуштиш на осусто момце!
Официри, моле ве девојке
да пуштите на осусто момце!

1113.

(пева се и као регрутска)
Карађорђе, моле те девојке,
Да и пуштиш на осусто момце.

Уп. регрутске и војничке песме.

8.3. ПЕСМЕ ИЗ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

1114.

Нико не зна шта су муке тешке!

Док не пређе Албанију пешке!

1115.

Киша пада, Србија пропада!
Киша роси родна Жупа проси!
Србија мала предала се сама!
Само Жупа не могла од срама!

1116.

Мој Драгане очи на вр главе

1117.

Киша пада Бугарска пропада!
Киша роси Бугарска проси!
Бугарска мала предала се сама!
Самћим Србија не могла од срама!

8.4. ПЕСМЕ ИЗ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

1118.

Извор вода извирала,
уз Росину низ Росину,
златан сандук избацила,
у сандуку лепо чорче,
проговара лепо чорче:
»Куј би мене избавијо,
ја би њега пољубила,
ја би њему љуба била!«
Отуд иду љотићевци,
носе црн кључ у рукама,
отвараше не могоше,
отуд иду недићевци,
носе сив кључ у рукама,
отвараше не могоше,
отуд иду два четника,
покушаше, отворише,
лепо чорче избавише,
обадва је пољубише,
и у гору одведоше!

Уп. свадбене, 134, 135; лазаричка, бр. 431; чаршијска саборска, бр. 510; љубавне, бр. 745-747.

1119.

Подигла се сва жупска наија,
спроћу тешки немачки даија!
напред иду четници смели,
а за њима жупски народ цели!

1120.
(при уласку из црногорске бригаде)
Напред иду партизани смели
а за њима жупски народ цели!

1121.
Заплакала Крива Река,
грке сузе она брише,
ништа она нема више,
Бугари ју запалише.
Кокарда се вила насред села!
Њом се вали вамилија цела!

1122.
Ој чаршијо, варошицо мала!
Сеја брата рођеног издала!
Издала га швапском капетану!
Да он има пушку закопану!

Уп. мотив из краљичке песме бр. 562.

1123.
Ој ти, Плочо, равно поље,
Пуно туге и невоље!

1124.
Вр Жељина равно поље!
Пуно туге и невоље!

1125.
Ој, ти Плочо, ти село на брегу!
У тебе се све четници легу!
То је нама наша борба дала
да имамо Кесера маршала!

1126.
Ој, ти Плочо, ти село на брегу!
У тебе се кесеровци легу!
То је нама наша борба дала
да имамо Кесера маршала!

1127.
Ој, Плочанци, рабри сте војници,
А Плочанке још рабрије мајке!
А нама је наша Жупа дала,
Да имамо Кесеру маршала!

1128.
Спустила се густа магла!
Густа магла сас Жељина!

Густа магла сас Жељина!
То не била густа магла!
Густа магла сас Жељина!
Но то била јака војска!
Јака војска Кесеровицка!

1129.
Спустила се густа магла!
Густа магла сас Росине!
Густа магла сас Росине!
То не била густа магла!
Густа магла сас Росине!
Но то била јака војска!
Јака војска Кесеровицка!

1130.
Кад је Кесер Плочу прелазијо!
Он је своје војске говоријо:
»Војско моја, војско поносита!
Не бојиш се ни маршала Тита!«

1131.
(дечја из Плоче и Јелакца)
Кесер носи топове!
Да побије шопове!
Ни побијо шопове!
Ни врнуо топове!

1132.
Стани Тито, не смеш даље!
Чича Дража војску шаље!
Стани Тито, немаш куда!
освојио Дража свуда!
(касније се обрнуто певало)

1133.
Мисли Китлер зла му мати!
Он у Жупи зимовати!

1134.
Пошо Китлер на Руса!
Па се буса, па се буса,
У прса, у прса, у прса
Победиће руског бају!
Ки но сву осталу рају!

1135.
Ој, Калаба, друже мијо!

Ти си војску предводијо!
У бој љути предводијо!
У бој љути наводијо!
Водијо ки срне лаке!
Винуо се у облаке!

1136.
Игра коло на Жељину!
Спреда њима Кесер јунак!
Коло води барјак носи!
Сас њиме се он поноси!
Игра Кесер, игра коло!
Све се тресе наоколо!
Коло игра коло води !
А све пева о слободи!

1137.
Дражино коло ово!
Ми водимо наоколо!
Водимо га громко гласно!
Да се чује свуда јасно!

Уп. играчке песме (под. 4.4.1.)

1138.
Киша пада, тече мутна вода!
Смрт фашизму, живела слобода!

1139.
Певају машинке!
Лепше него стрина!
Из бункера нашег!
Зеленог Жељина!

8.5. ПЕСМЕ ИЗ СОЦИЈАЛИСТИЧКОГ ПЕРИОДА – РАДНИЧКЕ ПЕСМЕ

1140.
Ала волем овај режим,
плата иде а ја лежим.

1141.
Играм коло специјално!
Мене лечи социјално!

1142.
Удаћу се за члана партије!
Не имао куће ни авлије!

За песме са (псеудо)историјским мотивима уп. песме о бељењу платна, бр. 597, прелске, бр. 600.

ДОДАЦИ

Табела а

пол→ број→ област↓	Фемининум		Масцулинум		Укупно	
	број певача	Број Песама	број певача	број песама	број певача	број песама
Горња Жупа	6	292	1	52	7	301
Доња Жупа	11	460	8	397	19	852
укупно	17	752	9	449	26	1153

Јелакци, Козница, Осреци, Плоча и Рокци су села Горње Жупе из којих потичу певачи и у којима су сакупљане песме, док су певачи из Доње Жупе становници села: Вражогрнци, Горње Ратаје, Суботица и Трнавци (погледати карту Жупе). Број певача и број песама по селима приказани су у Табели б и Табели в, а у Табели г приказан је укупан број певача и укупан број песама по областима.

Табела Б

село	број певача	број песама
------	-------------	-------------

Јелакци	1	31
Козница	1	34
Осреци	1	33
Плоча	3	166
Рокци	1	37
укупно	7	301

Табела В

село	број певача	број песама
Вражогрнци	14	623
Горње Ратаје	1	45
Суботица	3	141
Трнавци	1	43
укупно	19	852

Табела Г

број → област ↓	број певача	број песама
Горња Жупа	7	301
Доња Жупа	19	852
укупно	26	1153

ПЕВАЧИ И КАЗИВАЧИ

презиме и име (певачи)	годишт е	место	Песма	Укуп н број песам
АЛЕКСЕНД РИЋ, НИКОЛИЋ РУМЕНИКА	1919.- 2007	Рокци, рођена у Плеши	109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 568, 569.	37
	1908-		132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142,	

БАБИЋ МИЈАЈЛО	1994	Плоча	299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 361, 389, 466, 570, 571, 599, 600, 650, 651, 656, 657, 658, 665, 666, 686/1, 689, 690, 694, 695, 708, 709, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 848, 860, 877, 894, 895, 896, 897, 1022.	68
БАБИЋ ЂУКИЋ ЈОВАНКА	1909- 1995	Плоча, рођена у Плочи	155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 438, 439, 440, 441, 442, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 562, 563, 572, 573, 601, 602, 629, 630, 631, 681, 682, 768, 769, 878, 879, 880, 900, 905, 906, 907, 918, 932, 941, 985, 986, 988, 989, 990, 991, 992, 993.	53
БИЋАНИН, ЈОВКОВИЋ ИНОСАВА	1917- 1996	Осреци, рођена у Јелакци	120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 486, 487, 488, 489, 526, 527, 528, 529, 530, 564, 565, 574, 603, 604, 605, 632, 633, 687, 755, 756, 770.	33
ЂУКИЋ, ЂЕНАДИЋ РАДМИЛА	1928	Плоча, рођена у Ботурићи ма	143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 478, 479, 480, 481, 566, 567, 606, 607, 608, 634, 635, 688, 771, 772, 773, 774, 775, 908, 909, 910, 933, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 1112, 1113, 1114.	45
ЖИВКОВИ Ћ ЈОВАНОВИ Ћ РАДОЈКА	1913- 2003	Суботица, рођена у Горњем Ступњу	166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 482, 483, 484, 485, 531, 532, 533, 534, 535, 609, 610, 611, 686, 706, 751, 752, 753, 754, , 776, 901, 902, 911, 912, 913, 914, 937, 939, 940, 955, 956, 957, 958, 959, 977.	44
КАТИЋ ЈОВАНЧЕВ ИЋ ЈЕЗДИМИР КА	1902- 2000	Јелакци, рођена у Плочи	176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 433, 434, 435, 436, 437, 490, 491, 492, 493, 493/1, 536, 537, 538, 539, 582, 583, 612, 613, 614, 636.	31
КЉАЈИЋ БОГОСАВ	1902- 1987	Вражогрн ци	320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 388, 581/2, 637, 683, 684, 707, 898, 915, 916, 917, 919, 920, 921, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1133, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138, 1139.	45
КЉАЈИЋ, ПАНИЋ САНДОЛЕН А	1901- 1989	Вражогрн ци, рођена у Трнавци ма	277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 584, 615, 616, 617, 837, 838, 1115, 1116, 1117, 1118.	37
КОВАЧЕВИ Ћ, БАБИЋ ЈЕЛИЦА	1923- 2007	Козница, рођена у Плочи	226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 378, 379, 380, 443, 444, 445, 585, 586, 619, 620, 934.	34

МАКСИЋ, РАДОВАНО ВИЋ АНГЕЛИНА	1900- 1988	Вражогрн ци, Рођена Горњи Вратари	261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 381, 382, 383, 384, 429, 430, 431, 432, 446, 447, 448, 493/2, 494, 495, 587, 588, 642, 643, 644, 726.	36
МАКСИЋ, ЂОРЂЕВИ Ћ БОЖАНКА	1903- 1989	Вражогрн ци рођена Дашница	208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 385, 386, 387, 425, 426, 427, 428, 496, 497, 589, 593, 638, 639, 640, 641, 645, 646, 647, 648, 723, 724, 727.	40
ПАУНОВИЋ ЋАЛИЋ ЈОВАНКА	1901- 1989	Вражогрн ци Рођена уТржцу	249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 449, 450, 451, 452, 453, 498, 518, 519, 590, 691, 692, 693, 725, 728, 729, 730, 899, 903, 904, 938, 1080, 1086, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1140.	52
ПЕТРОВИЋ ДЕНИЋ МИЛАНА	1913- 1989	Вражогрн ци, рођена у Суботици	200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 409, 415, 416, 417, 418, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 546, 547, 548, 549, 550, 578, 591, 598, 720, 721, 731, 732, 794, 795, 827, 828, 829, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975.	43
ПЕЦИЋ АРСИЋ РАДМИЛА	1917- 2002	Вражогрн ци рођена Боботе	187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 408, 413, 414, 460, 461, 462, 463, 464, 551, 552, 553, 554, 592, 624, 722, 830, 831, 832, 935, 944, 945, 946, 947, 948, 949.	38
РИЛАК ДУШАН	1905- 1987	Суботица	97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 331, 332, 333, 334, 581/1, 824, 825, 826, 942, 943, 950, 973/1, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037, 1041, 1042, 1043, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1058, 1059.	49
РИЛАК ИВКО	1906- 1989.	Суботица	92, 93, 94, 95, 96, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 499, 500, 581, 622, 750, 819, 820, 821, 822, 823, 839, 840, 841, 842, 951, 952, 953, 954, 976, 978, 1038, 1039, 1040, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072.	48
САВКОВИЋ МИОДРАГ	1910- 1992	Трнавци	71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 501, 502, 503, 764, 765, 766, 767, 791, 792, 793, 817, 818, 843, 844, 855/2, 873, 874, 875, 876, 881, 882, 883, 885, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079.	43
СИМИЋ ДЕНИЋ	1922- 1989	Вражогрн ци	84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 407, 410, 411, 412, 465, 467,	45

ВЕРИЦА		Рођена у Суботици	468, 469, 555, 556, 557, 558, 579, 623, 789, 790, 815, 816, 833, 845, 846, 867, 868, 869, 870, 871, 872.	
СИМИЋ ДЕСИМИР	1910- 1997	Вражогрн ци	61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 397, 398, 399, 704, 705, 733, 734, 735, 736, 811, 812, 813, 814, 847, 855, 855/1, 856, 857, 858, 859, 861, 862, 891, 928 929, 930, 931, 979, 981, 983, 994, 995, 996, 997, 984, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1087, 1028, 1029, 1030, 1031, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1141.	64
СИМЧЕВИ Ћ ДРАГОСЛА В	1907- 1996	Вражогрн ци	51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 360, 400, 504, 505, 580, 627, 627/1, 662, 663, 664, 685, 703/1, 710, 713, 1026.	33
СИМЧЕВИ Ћ ЖИВКОВИ Ћ МИЛИЈА Ф	1900- 1986	Вражогрн ци, рођена у Гаревини	41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 401, 402, 403, 559, 560, 560/1, 596, 597, 628, 675, 676, 677, 678, 781, 782, 783, 785, 786, 787, 788, 801, 802.	32
СИМЧЕВИ Ћ МИЛОШ	1919- 1989	Вражогрн ци	31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 506, 507, 561, 577, 654, 655, 659, 660, 661, 701, 702, 711, 712, 737, 738, 739, 740, 741, 784, 799, 800, 809, 810, 834, 836, 892, 893, 1000, 1001, 1002, 1003, 1004.	42
СИМЧЕВИ Ћ ПАУНОВИЋ СТОЈКА	1910- 1994	Вражогрн ци Рођена у Вржогрнци има	21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 404, 405, 470, 471, 472, 473, 474, 515, 516, 517, 594, 595, 674/1, 699, 700, 717, 718, 719, 742, 743, 744, 796, 797, 798, 807, 808, 863, 864, 865, 884, 886, 927, 936, 980, 982, 987, 998, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017,	60
СИМЧЕВИ Ћ СЛАВКА	1922- 2010	Вражогрн ци Рођена Вржогрнци и	11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 406, 475, 476, 477, 511, 512, 513, 514, 575, 576, 625, 626, 673, 674, 679, 680, 697, 698, 745, 746, 747, 780, 805, 806, 835, 865/1, 887, 922, 923, 924, 925, 926, 999, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111.	56
ТОДОСИЈЕ ВИЋ МИЛАН	1919- 2011	Горње Ратаје	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 10, 508, 509, 510, 621, 649, 652, 653, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 696, 703, 714, 715, 716, 748, 749, 777, 778, 779, 803, 804, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 866, 888, 889, 890.	45

Казивачи о народним обичајима	Година рођења	Место
Александрић Русомир	1928	Рокце
Бабић Мијајло	1908-1994	Плоча
Бабић Јованка	1903-1995	Плоча
Живковић Радојка	1913-2003	Суботица
Капларевић Миленка	1922-2007	Вражогрнци
Кљајић Богосав	1902-1987	Вражогрнци
Кљајић Сандолена	1901-1989	Вражогрнци
Пауновић Јованка	1901-1989	Вражогрнци
Петровић Наталија	1942	Вражогрнци
Рилак Душан	1905-1987	Суботица
Рилак Ивко	1906-1989	Суботица
Петровић Милана	1913-1989	Вражогрнци
Савковић Миодраг	1910-1992	Трнавци
Симчевић Драгослав	1907-1996	Вражогрнци
Симћевић Милија (ф)	1900-1986	Вражогрнци
Симчевић Милош	1919-1989	Вражогрнци
Симчевић Стојка	1910-1994	Вражогрнци

Д О Д А Т А К

1.

ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ У НАРОДНИМ ПЕСМАМА ИЗ ВУКОВЕ ЗБИРКЕ
И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ У НАРОДНИМ ПЕСМАМА У ЗБИРЦИ ИЗ ЖУПЕ

животиња	Вукова збирка	збирка из Жупе
аџамија	-	+
алуждија	-	+
бедевија	-	+
гавран	-	+
голуб / голубица	+	+

грлица	+	-
јаребица	+	+
јелен / кошута	+	+
коњ	+	+
кукавица	+	+
лабуд	-	+
лептир / лептирица	+	+
овца	-	+
паун / пауница	+	+
препелица	+	-
славуј	-	+
соко	+	+

ДОДАТАК

2.

БИЉНИ СВЕТ У НАРОДНИМ ПЕСМАМА ИЗ ВУКОВЕ ЗБИРКЕ
И БИЉНИ СВЕТ У НАРОДНИМ ПЕСМАМА У ЗБИРЦИ ИЗ ЖУПЕ

биљка	Вукова збирка	збирка из Жупе
божурика	-	+
божур	-	+
босиљак / босиок	+	+
бор	+	-

бостан	+	+
бршљан-вршљан	-	+
винова лоза	-	+
вишња	+	-
глог	+	-
детелина	+	+
диња	+	+
дуња	+	+
ђул	+	-
здравац	+	+
зумбул	+	-
јаблан	+	+
јабука	+	+
јавор	+	+
јела	+	+
јечам	+	-
јоргован	+	+
калопер	+	+
калопер-шестопер	-	+
каранфил	+	-
ковиле	+	+
коприва	+	+
краставац	+	+
крушка	+	+
лимун	+	-
љубичица	+	-
маслина	+	-
милодух	+	-
мушкатла	-	+
невен	+	+
околог	+	-
орах	+	-
пелен	+	+
перуника	+	+
пшеница	+	+
розетла	-	+
ружа	+	+
рузмарин	+	+
самдокос	+	-
сватавац	-	+
смиље	+	+
смоква	+	+
топола	-	+
трава	+	+
трн	+	-
чемерика	+	-
чубер	+	-
шимшир	-	+

шљива	+	+
-------	---	---

ДОДАТАК 3.

ЕПИТЕТИ У НАРОДНИМ ПЕСМАМА ИЗ ВУКОВЕ ЗБИРКЕ

И ЕПИТЕТИ У НАРОДНИМ ПЕСМАМА ИЗ ЗБИРКЕ ИЗ ЖУПЕ

Епитети	Вукова збирка	збирка из Жупе
ален	-	+
бео	+	+
бледуњав	-	+
бистар	+	-
валовит	+	+
ведар	+	-
везен	+	+
велик	+	+
висок	+	+
вран (зн. духовит)	-	+
вредан	-	+
гаћан	-	+
голем	+	+
голубат	-	+
госпоцки	-	+
граораст	-	+
диваљ	-	+
жут	+	+
златан	+	+
зелен	+	+
зејтињав	-	+
јадан	-	+
јарки	+	+
јасан	+	-
каљав	-	+
кићен	+	+
колмован	-	+
ладан	-	+
ланен	-	+
леп	+	+
луд	-	+
љут	-	+
мио	+	+
млад	+	+
молован	-	+
неношен	+	+
нечитан	-	+
низак	+	+
нов	+	+

оседлан	+	+
пиргаст	-	+
пембо	-	+
пепељаст	-	+
поголем	-	+
прошен	+	+
ран	+	+
рујно	+	+
румен	+	+
ручни	+	+
свилен	+	+
сив	+	+
смугро	-	+
средњикав	-	+
стар	+	+
старуница	-	+
студен	-	+
ћубаст	-	+
чарни	-	+
џангараст	-	+

ЗНАЧЕЊА ЖУПСКИХ ЕПИТЕТА

ален	јакоцрвен
бело вино	резедо жућкаста
вран	загаситоцрн
граораста	сиво-црна
дињава	отворено наранџаста
зејтињава	затворенозелена
кавена	кафена
маслинаста	тамнозелена
пембо	јарко розе
пиргаста	сиво бела
трула вишња	тамноборда
смугра	ни црна ни кавена
чивитан	модар
џангараста	мешавина црне и модре

Индекс топонима, хидронима, оронима са значењима

Бабићи	село подно самог Жељина
Боботе	село у доњој Жупи, остатак прасловенског аблатива
Брајинац	извор у Трнавцима, са кога су се водом снабдевали Поповићи, Стојановићи, Савковићи, Маговци
Ботурић	село у горњој Жупи
Варина	присојни потез, белобрежинаст, веома погодан за гајење винове лозе између неколико села, по казивању на њему има гиџ још из Лазарева доба, а некада је

	постојао цевовод до Аладахисара (Крушевца) којим је текло вино
Вратарица	река у доњој Жупи, извире испод планине Вратарне изнад горње Велике Врбнице (Глишићеве), улива се у Пепељушу која настаје од Кожетинске реке код Доњег Ступња
Гарвањак	извор испод велике шуме у којој су се гнездили "гарвани" у атару села Вражогрнци недалеко од села Златари које припада општини Брус, на тромеђи Бруса, Блаца, Александровца
Гобеља	највидљивија планина из Жупе јер је остала непошумљена због висине
Дрењска клисура	клисура између Рашке и Александровачке општине, села Дрење и Јелакци, зими веома непроходна, а лети са сталним одронима
Дубокинац	извор између села Суботице и Судимци (општина Брус, на самој граници са крушевачком општином, тромеђа)
Здравац	извор лековите воде у селу Доњи Вратари, где се остављају алени конци и паре
Жељин	планина изнад Жупе, на чијем је врху језеро и данас између два врха. Ту по предању живи ала жељинска
Жупа	најчешћи топоним
Жупљанчица	мештанка Жупе, чешће се употребљава нег Жупљанка
Жутице	извор у Вражогрнцима где је жута земља, иловача, па и вода добија исту боју
Јелакце(Јелакци)	прво село у горњој Жупи од Јошаничке бање, некада Јелакце (остатак прасловенског аблатива), данас Јелакци, пл. тантум.
Копаник	највиша планина изнад Жупе
Кожетин	стари назив за Александровац. Срби су желели да саграде цркву. Обратили су се аги са закланим биком као поклоном. Он им је дао кожу и рекао да могу саградити толику колика је његова кожа. Али Жупљани су је расекли на каиш и толику направили.
Козник	утврђење изнад села Плеши које је по предању градила Ђурђева Јерина. Камење су носиле козе.
Нерађа	планина најближа Жупи, веома неплодна и тешка за обраду
Плеш	село у Горњој Жупи, двородна именица (м. и ф). Мења се: н) Плеш, Плеш г) Плеша, Плеши д) Плешу, Плеши а) Плеш, Плеш в) и) Плешом, Плеши (Плешју) л) Плешу, Плеши Некада се у Жупи употребљавао само номинатив и акузатив, Плеш

Пландиште	место где овце одмарају у подне, у ладовини
Плоча	најбогатије село у горњој Жупи и највише опевано
Плочак	мештанин села Плоче
Рокце (Рокци)	село до Јелакца, некада Рокце, данас Рокци
Рокчанка	мештанка села Рокци
Росина, Росиница (Расина, данас)	највећа река у горњој Жупи, не протиче кроз доњу Жупу, деминутив
Слањиште	веома хладан извор, кладенац, студенац између села Трнавци и Жилинци које припада општини Брус, шумовит потез на осојној страни, па је често под сланом
Солун	град у северној Грчкој
Чаршија	други назив за Александровац, некада Кожетин

ЖУПСКЕ ПОЉАНЕ

Ботуњска пољана	подно села Ботуње
Боћка пољана	најмања је, име је добила по земљорадницима из села Боћа крај Студенице и Јошаничке Бање
Велико Борје	налази се на заравни изнад Александровца
Велика, Мала Крушевица	налази се између Стубла и Кожетина, у њој винограде имају пољопривредници из бруских села
Велика Ракља (Велико Ракље, некада)	пољана изнад Ракљанског потока
Вуков Дол	простире се изнад саме чаршије с десне стране
Голубовац	једна од мањих пољана
Дренчанска пољана	заузима потез иза села Дренча и манастира Душманица
Јарушка пољана	у њој извире у јарузи поток
Јежевица	назив добила по пољопривредницима из Јошаничке Бање
Лукаревина	налази се изнад истоименог потока
Калуђерица	име је добила по калуђерима
Калуђерско брдо	назив је добила по калуђерима из Студенице који су овде обрађивали винограде
Мало Борје	спојена је са Великим Борјем
Мала Ракља (Мало Ракље)	пољана уз сами Ракљански поток
Марковина	по предању овде је Марко Кераљевић имао подруме
Парчинска пољана	налази се крај села Парчин
Покреп	пољана подно села Ботуње
Прибојевац	по предању у њој је живео Приба, отац Кнеза Лазара, настањена је Криворечанима
Смонице	најближа чаршији с леве стране

Старачка пољана	испод села Старци
Црвена јабука, Мала и Велика	у њима винограде имају људи из бруских села као и Велике дренове

Топоними, хидроними и ороними

Топоними

А

Албанија 1114

Б

Београд 754

Биоград 133

Ботурић 826

Брег 114, 115, 116, 161, 856, 1076, 1125, 1126

Брдо 15, 63, 104, 309, 333, 542, 595, 1017

Бугарска 1117

В

Вржогрнци 1076

Г

Гора 14, 44, 98, 108, 139, 143, 144, 145, 146, 305, 306, 380, 408, 409, 475, 494, 496, 563, 564, 741, 742, 794, 806, 807, 808, 809, 887, 988, 999, 1118

Д

Долина 44, 309, 312

Дрењска клисура 389

Ђ

Е

Ж

Жупа 103, 125, 228, 313, 377, 379, 383, 384, 429, 516, 541, 582, 608, 677, 681, 682, 855, 928, 1015, 1105, 1106, 1107, 1115, 1127, 1133

З

И

Игрош 1037

Ј

Јелакци 390, 642

Јеринин град 379

К

Клисура 1069

Кожетин 313

Козник 408, 470, 471, 478, 819, 859, 895, 1100

Козница 764, 1058

Крива река 694, 1121

Крушевац 278, 279

Л
Луг 157,158,238
Љ
М
Митрово поље 1014
Н
Њ
О
Осреци 1082
П
Пазар 71
Плеш 408,642,895
Плоча 312,313,389,558,560,574,642,729,758,763,956,962,987,1015,1050,1123,1125,
1126,1130
Пљаке 729,848
Пољана 375,377,614,857
Р
Рокце 313,558,642,848,963,966,1035,1052,1082
С
Сокак 211
Солун 152
Србија 1115,1117
Т
Топлица 677
Ћ
У
Ф
Х
Ц
Ч
Чаир 156,694
Чаршија 114,245,449,1122
Џ
Ш

Хидроними
А
Б
Брајковац 1075
В
Варинац 272,849
Г
Д
Ђ
Е
Ж
З
И
Ибар 389
Ј

Јошаница 390

К

Л

Љ

М

Митровица 79

Н

Њ

О

П

Р

Росина 28,101,245,309,313,321,323,377,379,388,408,448,470,471,510,597,602, 703,714,
719,815,816,817,818,819,820,821,822,823,825,826,850,858,902,932,951,1012,1015,
1035,1069,1118,1129

Росиница 822,1010

С

Сава 84

Т

Топлица 677

Ћ

У

Ф

Х

Ц

Ч

Џ

Ш

Ороними

А

Б

Брајковац 1075

В

Варина 576,1012

Г

Гобеља 391,600,646,729

Д

Ђ

Е

Ж

Жељин 148,293,303,308,312,313,321,323,376,377,388,389,394,409,429,477,478,485,486,
491,510,558,560,562,574,575,585,600,606,608,642,665,681,682,704,711,712,713,715, 727,
729,757,758,759,762,763,764,768,769,794,808,821,894,896,897,898,899,904,905, 918,
932,941,954,984,985,1012,1016,1017,1017,1061,1068,1095,1096,1109,1110,1124, 1128,
1136,1139

З

И

Ј

К

Караула 1101
 Копаоник 174,312,396,576,859,984,1099
 Л
 Љ
 М
 Н
 Нерађе 361,431,486,600,666,729,760,761,812,903,950,962,1015,1017
 Њ
 О
 П
 Р
 С
 Т
 Трнавачка чука 705,1011
 Ћ
 У
 Ф
 Х
 Ц
 Ч
 Чука 1102,1103
 Џ
 Ш

Именослов у жупским песмама

А
 Ана 854
 Анђа 308, 608, 784
 Анка 570, 1095
 Аранђел 576
 Б
 Бојана 1012
 Бора 102, 1009
 В
 Васа 276, 277
 Василија 378. 379
 Велимир 1069
 Виде 471, 561
 Видоје 471
 Вилоња 690
 Воја 276, 277
 Вукоје 647
 Г
 Д
 Дајде 1082
 Даница 310, 610
 Дикосава 301, 1034
 Димитрије 614, 616, 1013

Драгутин 951
Дража 1132
Ђ
Ђорђе 276, 277, 473, 479
Ђока 980
Ђука 600, 642, 715, 1012, 1109, 1108, 1107
Ђура 490
Ђурђе 112, 123, 473, 474, 475, 804
Ђурђа 472, 804
Е
Ж
З
Злата 542
И
Иван 808
Ивана 96
Иво 96, 808
Игњат 364
Илија 310, 537, 575, 576, 610, 618, 628
Илинка 576, 577
Исус 388
Ј
Јанко 895
Јања 600
Јела 97, 120, 1087
Јелена 1087
Јелица 151, 609
Јеремија 494, 495, 496
Јова 120, 122, 152, 228, 270, 604, 674, 846, 860, 906, 945
Јован 276, 277, 364, 384, 385, 386, 387, 562, 564, 568, 576, 604, 754, 859, 865, 884, 908
Јованка 367, 486, 568, 619, 908
Јовица 276, 277
К
Калаба 1135
Калина 373
Ката 118, 149, 542, 784
Кесер 1136
Китлер 1134
Костадин 417, 418, 419
Крист 618
Л
Лазар 117, 414, 416, 451, 452, 463, 754, 1089, 1090
Лаза 117, 414, 415, 451, 452
Љ
Љуба 237, 557
Љубиша 276, 277
М
Мара 7, 119, 120, 173, 179, 379, 497, 498, 576, 604, 719, 735, 759, 857, 859, 860
Марија 384, 575, 576, 618, 642, 647
Марко 576, 639, 857, 895

Марта 563, 565, 567, 574
 Мијо 286, 287, 288, 289, 290, 291
 Мила 794
 Милан 377, 1012
 Миле 140, 142, 308, 510, 607, 711, 741, 742, 760, 762, 889, 901, 902, 911, 912, 922, 924
 949, 950, 960, 981
 Милева 432, 741, 742, 887
 Милена 262
 Милија 126, 151, 168, 444, 784
 Милина 576
 Милић 276, 277
 Милица 367, 444
 Милојко 734
 Милорад 684
 Милош 151
 Милутин 277, 794, 877
 Миљојка 1079
 Митар 1014
 Мица 86, 1058
 Н
 Неда 86
 Никола 120, 197, 198, 310, 540, 610, 846
 Николица 360
 Њ
 О
 Огњена 575, 576
 П
 Пава 749
 Павле 55, 147, 148, 308, 564, 608
 Петка 475
 Пера 55, 642, 715, 761, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110
 Петра 601
 Петар 70, 144, 362, 451, 453, 540, 642, 647
 Петрија 267, 628,
 Р
 Рада 584, 585, 749, 876, 906, 1082
 Раде 3, 33, 432, 640, 667, 749, 750, 876, 879, 984, 984, 985
 Радивоје 143, 144, 145, 146, 267.
 Радоје 609
 Радован 276, 277
 Радојица 276, 277
 Радојка 985
 Радунка 984
 Ранђел 310, 610
 Ранка 6, 8.
 Ранко 703, 938, 1088, 1091
 Риста 378, 387, 389, 475, 477, 620
 Ружа 1, 457, 647, 906
 С
 Сава 308, 364, 388, 389, 390, 391, 608, 618, 750

Савица 360
 Санда 837
 Смиља 143, 144, 145
 Смиљана 109, 123, 124, 143, 144, 145, 804
 Сретен 276, 277
 Стамена 485, 1080
 Стана 733, 739, 744, 772, 783
 Станко 851
 Станојло 1017
 Стево 1008
 Стоја 568, 721
 Стојан 739
 Стојка 125
 Стојко 1
 Т
 Тито 1132
 Тода 774, 847
 Траиловић 122
 Ћ
 У
 Ф
 Х
 Ц
 Ч
 Џ
 Ш

ИМЕНОСЛОВ У ЖУПИ

Анђелко	драг, мио, као анђео
Анка	милост, захвалност
Аранђел	рођен на Светог Аранђела
Благоје	благ
Бодан	дар од Бога
Богдана	богом дана
Богољуб	онај који љуби Бога
Бојана	које се бог боји
Бора, Борка	борац
Борика	висока "ки" бор
Босиљка	миришљава
Божидар, Божур	божји дар
Бошко	Бог
Бранимир	брани мир
Братислав	брат+Словен
Василиса	владарка, царица
Василије	цар, вођа, строг, груб
Велибор	велик бор

Велимир	велик мир
Величко	велик
Верица	праведна
Верољуб	љуби , воли веру
Веселин	да буде весео
Војислав	славан војник
Вид, Видосава	све види и зна
Владимир	влада миром
Војислав	војник+слава
Вук	у породицама где су умирала деца од разних болести, обично се давало ово име
Вукашин	вук+ син
Вукомир	вук+мир
Вукослав	вук+ слава
Гаврило	јак, моћан човек
Гвозден	чврст, јак, здрав
Гојко	миран, задовољан, мироточив
Гордана	поносна, горда
Горчин	да буде горак
Градимир	гради мир
Гроздана	родна "ки" гица
Данило	суди по божијој правди
Дарко	дар с неба
Деспот	господар
Добрашин	добар син
Добрило	добар
Драгица	да буде драга
Драгољуб	драго љуби
Дуња	да мирише ки дуња
Душан	дух, добар ки душа
Ђенадије	благодаран, племенит
Ђорђе	земљорадник
Ева	жива
Жарко	попут ватре
Живорад	рад је живети
Иван	милостив,варијанта од Јован
Илија	громовник
Ива	врба
Јаблан	да буде висок
Јаворка	да буде витка ки јавор
Јарослав	славље, лепота
Јагода	савршена
Јелисавета	по божијој вољи
Јефимија	да говори добро
Јована	да се бог смилује
Ковиљка	ковиље, постојаност
Косара, косана	да има дугу постојану косу
Лазар	онај који помаже

Лепослав	леп Словен
Лепомир	леп мир
Лепосава	да буде лепа
Љубивоје	рођен из љубави
Љубодраг	онај који је љубак и драг
Љиљана	по биљци љиљан
Максим	велик
Матија	дар од бога
Милан	мио
Милашин	мио син
Милован	да буде вољен
Миломир	коме је мир мио
Миодраг	мио и драг
Михајло	сличан богу
Момчило	стасит момак, момчина
Малина	да буде лепа "ки" малина
Милева	рођена од милоште
Милица	мила и драга
Небојша	неустрашив
Невена	да никад не вене
Немања	да му ништа не недостаје
Никодије	онај који побеђује народ
Негован	онај који негује
Негослав	негује славу
Олга	благословена, света, успешна
Петар	камен
Првослав	прво дете
Предраг	превише драг
НАДИМЦИ	
Ајдум	ни мушко ни женско
Аламуња	несталан
Алоња, Алавко	воли да једе и пије
Аљкавко, Аљкавуша	нечист
Ацамија	леп
Баја	поносан
Бајмак	аљкавко
Балегар	прљав
Балоња, Балко	балави
Бангур	висуљак
Батлија	добродушан
Бачлија	добар човек
Бедевија	крупан момак/девојка
Будак	туп
Буздован	туп

Букација, Укација	много прича, вата на галаму
Вилоња	лењ
Вепрић	нечист
Ветропир	несталне нарави
Вратница	жена која много прича
Вренга, Вренгуља	гадне нарави
Вретенар	увија се ки вретено
Врцојла	уврће задњицом
Вртигуз	премеће гузовима
Вундул	нерадник
Глуваћ	не чује добро
Гиздоња	лепо се облачи
Гароња	црн човек
Гологузија	сиромашан
Голокотра	који ништа нема
Голошијан	има велики врат
Грбоња, Грбавко	погурен
Грлица	жена која воли мужа
Дирек	непокретан
Дункстер	глуп
Дупоња	све хоће да поједе
Д...лизац	увлачи се сваком под кожу
Ђида, Ђидојла	крупан
Жвалоња	стално жвали
Завртојла	уврнут
Загуљара	онај који ради на свој начин
Замлата	занесен
Зевзрек	откачен
Зекоња	зеленкасте косе
Зрикоња	једно му је око полузатворено
Иверка	танак човек
Изливарка	воли да носи сукњу изливарку
Иљоња	разрок
Јагуда, Јагудурија	висуљак
Јаребица	жена која воли децу
Јатаган	реже речима
Кајмак	воли да једе кајмак
Калемћар/ка	човек који је стално усправан
Колац	непокретан
Кочобија	крупан
Кундак	крут
Мазгов, Мазгоња	нерадник
Мирођија	у све се меша
Мурга	радознао
М....а	стално се прси
Мутавко	глувонем
Набигуаш	мисли само на јело
Намигуша	воли да намигује

Окламиш	обилази тежак рад
Пармак	дебео а збивен човек
Пицоња	воли да се дотерује
Плиска	танак у ногама
Плисирка	жена која често носи плисир сукњу
Прангијара	жена која има доста деце и добро их чува
Препелица	добра мајка
Продупчина	све би појео и попио
Профукњача	онај који ништа не ствара, већ све проћерда
Пупуњак	скрива главу
Развијота	развијен
Ракија, Ракијара	воли ракију
Рудоња	јак а неук
Самбашак	ни петао ни кокошка
Смрдан, Смрдојло	нечист
Срндаћ	танак
Сврдло	увлакуша
Ступац	непокретан
Торовија, Турувија	иди ми, дођи ми
Тергарка	воли да носи сукњу тергарку
Тоња	мрачан
Торлак	смотан
Трлица	обично је жена која много прича
Трупац	непокретан
Тртоња	воли да једе
Туња	наглув
Чанколизац	не оставља ништа у тањиру
Ћустек	глуп
Шакламија	ни лук јео ни лук мирисао
Шамшал	непристојан
Шапоња	има велик шаке
Шепоња	шепа кад иде
Шкирма, Чкирма	џангризало
Шотан, Шојко	да се стане са рађањем деце
Штубик	укрућен
Убу..ко, Уп....ко	који мокри у гаће
Чеповада	воли да пијеи
Дзиндзов	глуп, често се за ере из горње Жупе исто каже

Бильке

А

Б

Бабурица: 625,627,627a

Биле: 408,578,579

Боб: 1

Бор: 4, 97, 244, 352, 430, 455, 542, 710,731,761,786,1101,1112

Божур: 210, 275, 363, 377, 414, 415,563,614,615,683,727,740

Босиљак: 121,157,158,159,169,184,245,363,401,430,444,446,464,556,603,651,652,653
735,805

Босиље: 578,654

Босиок: 480

Бршљан: 21

Буква: 59,707

Буковина: 773

В

Вишњиочица: 420

Врба: 63

Врбица: 467, 468, 469

Г

Гица: 117,265,272,274,304,313,361,499,585,674,674/1,676,679,802,844

Гицица: 577

Глог: 315, 495, 496

Горгин: 234

Гороцвет: 579

Граб: 477

Граорица: 503

Гроз: 274,384, 411, 509, 512, 519,677,802

Гројзе: 5,272,276,277,320,445,499,520,521,576,582,585,620,675,676,680,681,682,683
718,748,751,849,855,924,928,930,931,1015

Д

Детелина: 26, 161, 683,651,654

Диња: 121

Диње: 257

Дрен: 408, 477,

Дрењине: 621

Дуња: 171, 602,718,722,882,1112

Ђ

Е

Ж

Жито: 170,313,327,377,492,499,503,510,512,513,519,520,521,572,587,639,640,641,642,
649

З

Здравац: 573,579,798,803

Зумбул: 653,788

И

Ј

Јабuka: 17,19,192,194,224,225,275,354,402,408,478,559,577,602,605,611,714,740,745

817, 825, 826, 827, 842, 924, 984, 985, 1011, 1112
 Јаворика: 246
 Јагличак: 462, 463, 464, 645
 Јагода: 48, 49, 948, 955
 Јавор: 729, 786, 789
 Јела: 119, 134, 216, 430, 715, 730, 761, 824, 852, 922
 Јечам: 629, 636, 637
 Јоргован: 21, 168, 484, 485, 486, 487, 581/2
 К
 Калина: 675
 Калопер: 556, 557
 Каранфил: 653, 800
 Крушка: 28, 29, 299, 1009
 Ковиља: 807
 Копитњак: 579
 Коприва: 578
 Конопље: 513, 514, 518, 519, 520, 532, 590
 Краставац: 522
 Крушка: 28, 29, 299, 1009
 Кукуруз: 384, 505, 506, 518, 520, 521, 577
 Купус: 622, 698
 Л
 Липа: 292
 Лоза: 118, 265, 332, 333, 377, 503, 618
 Лозица: 683
 Лојзе: 272, 320, 375, 408, 520, 582, 584, 683, 718, 728, 748, 755, 849, 930, 1088
 Лубенице: 121, 1010
 Лукац: 2, 623, 624
 Љ
 Љубичица: 788, 790, 791, 792, 793
 М
 Матичњак: 579
 Месечарка: 622
 Милодух: 579
 Н
 Невен: 430, 444, 474, 787, 795
 Неранца: 266, 329, 611, 882
 Њ
 О
 Ора: 28, 58, 999, 1009
 П
 Паветина: 769
 Паприка: 622
 Паприкица: 384,
 Папричица: 625, 626
 Патлиџан: 384
 Перуника: 137, 147, 476, 651, 673, 729, 796
 Пченичица: 377, 378, 502, 503
 Пшеница: 31, 327, 333, 707
 Р

Расковник: 579
Ружа: 1,12,49,107,115,457,469,683,738,800,922,934
Ружица: 148, 563,564,567,653,739
Рузмарин: 182,652
Рогачица: 625
Розетла: 650
С
Саса: 276, 277
Селен: 733
Смиље: 109,578,654,667,804,807
Смоква: 5, 330,718,855,928

Т
Тамјаника: 675
Тисовина: 21
Трава: 13,26,98,99,101,114,148,224,331,359,476,484,487,492,560,578,651,654,655,667
770,773,932, 1094, 1101
Травица: 1094
Трепетлика: 478, 491,613
Тресњичица: 420
Трска: 590
Ћ
У
Ф
Ц
Ч
Џ
Ш
Шемшир: 574, 1093
Шеница: 256, 272, 326, 332, 361, 412, 499, 505,634,654
Шеничица: 384, 506
Шимшир: 161, 328, 616
Шипак: 496
Шљива: 230, 411, 521, 924,925,926,927,928,1009

Животиње

А
Б
беличица 425
бик 5, 396, 689, 690
буба 693
бубамара 692
бува 698
В
вашке 461
во 71, 140, 313, 314, 365, 381, 386, 539, 572, 577, 581, 581/2, 689, 690, 901, 909, 950
вранчић 45

врапче 765
вретенар 710
вуја 392, 393, 395
вук 9, 14, 31, 380, 396, 397, 580, 715, 782
вучина 392, 394

Г

говеда 572, 744, 968
голуб 414, 615, 768, 799, 888, 889, 890
голубенце 12, 448
голубић 448, 768
голубица 105, 404, 414, 424, 427, 890
голупке 423
голупци 423
гуја 149, 248, 273, 673, 753, 1016
гуска 71
грлица 616
грличица 70, 427, 616

Д

двиска 361, 781

Ђ

ђога 150

Е

Ж

жаба 247, 1077
ждребац 47, 1067
ждребић 365

З

зека 83
зец 73, 74
зечица 74
змија 391, 418, 419, 494, 495, 496, 576, 762, 787, 1016
змијурина 496

И

Ј

јагањци 798, 906
јагње 26, 346, 361, 365, 492, 501, 679, 694, 908
јање 361, 735
јарац 62, 606
јаребице 126
јарићи 7, 501
јелен 362, 565
јеленак 564, 571
јеленче 405

К

квочка 276, 277, 500, 586
кер 447
клепетуша 381
кобила 44, 46, 47, 365, 580
коза 71, 130, 301, 380, 470, 501, 586, 744, 1015, 1034, 1073

кока 71
комарац 51
коњ 5, 31, 32, 45, 70, 96, 128, 134, 147, 148, 174, 176, 179, 180, 242, 276, 277, 323, 352,
389, 446, 451, 452, 461, 558, 559, 568, 597, 636, 637, 703, 717, 751, 757, 773, 845, 874, 885,
897, 898, 1039, 1107
коњић 777
коњчић 488
кошута 6, 510, 673, 746
крава 71, 365, 501, 572
крмача 314
куја 54, 313, 843, 844
кукавица 358, 382, 475, 600
кучка 315
Л
лабуд 103, 200, 248, 799, 1002
ластаница 6, 12, 382, 726
лија 398, 399, 400
лисица 399
Љ
М
магарац 92
мата 693
матица 691
маца 70, 72, 77, 90
меда 81, 82
миш 70, 72
мрав 72, 782
мушица 51
Н
Њ
О
ован 70, 313, 572, 741, 742,
овца 71, 97, 111, 121, 129, 174, 175, 240, 313, 314, 361, 365, 377, 483, 499, 501, 558
572, 602, 609, 679, 741, 742, 743, 760, 762, 781, 782, 840, 841, 850, 855/1, 855/2, 865, 889,
894, 895, 900, 901, 902, 903, 904, 906, 908, 910, 911, 912, 933, 945, 946, 947, 968, 1013,
1071, 1075, 1082
орао 13
П
пастрма 696
патка 48, 49, 71, 84, 500
паун 10, 176
пауница 176
пачићи 500, 688
петао 2, 461, 715
пијавице 245
пиле 276, 277, 353, 500, 586, 688, 697, 765
прасе 346
прасићи 687
препелица 73
птичица 377

пчеле 313, 456, 491

пчелица 12, 457

пуж 59

Р

риба 720

С

свиње 304, 1084

сврака 61

сеничица 136

сивци 248

славуј 126, 127, 246, 475, 767

славујка 767

соко 11, 112, 113, 134, 135, 149, 167, 177, 228, 264, 325, 328, 353, 404, 478, 488, 510, 568, 581/2, 714, 745, 772, 774, 825, 826, 889, 1002

соколићи 264, 325, 328

соколица 325

срна 746, 1135

старуница 426, 781

стока 280, 377

Т

телаци 501

теле 686

тица 331, 775

Ћ

ћурка 500

ћурчићи 500, 688

У

Ф

Х

Ц

Ч

чавчић 66

чела 456

челица 6, 7, 8, 9, 489

Џ

Ш

шочићи 688

штука 710

Антропоморфна бића

А

Ала 607, 704, 705, 712, 713, 977, 1108, 1109, 1110

Алуждија 705

Анђео 142, 384, 388, 477, 613, 615

Анђелчићи 616

Б

Бог 619, 620, 623, 647, 649, 673, 686, 723

В

Вештица 715, 1090

Вила 5, 7, 8, 9, 305, 308, 391, 470, 477, 478, 559, 574, 575, 577, 607, 608, 609, 612, 619, 642, 711, 715, 1088, 1089, 1091, 1121

Г

Д

Ђ

Е

Ж

З

И

Ј

К

Л

Лептирица 212, 213, 214

Љ

М

Н

Њ

О

П

Пепељуга 512, 516

Р

С

Т

Ћ

У

Ф

Х

Ц

Ч

Џ

Ш

ЕПИТЕТИ

А

ален 739,954

аленеиша 739

Б

беле 456, 750

белем 274, 366

белица 332

беличица 505

белолика 683

белша 739

бео 7, 8, 9, 12, 93, 156, 248, 105, 144, 145, 162, 169, 171, 212, 213, 214, 245, 257, 292, 295, 361, 363, 353, 372, 389, 401, 406, 408, 411, 418, 419, 421, 430, 439, 449,

456, 471, 472, 493/2, 499, 510, 554, 574, 575, 577, 581, 582, 593, 594, 600, 622, 623,
 624, 638, 648, 662, 681, 683, 696, 726, 728, 734, 739, 743, 793, 799, 801, 859, 954
 бесна 315
 биљарица 497
 бисерне 145
 бистре 326, 327
 благ 625
 благо 104, 909
 богат 32, 492, 494
 божамски 563
 болан 839, 1015
 боља 722
 брдовита 541
 бржи 717
 бритка 1095
 бујан 627
В
 ваљанога 244
 ведро 499
 вежен 416, 430,
 везени 89, 205
 велик 188, 189, 354, 382, 441
 великога 276
 венчани 377
 венчаница 252, 253
 верна 208, 663
 весела 265
 весели 152
 весео 330
 већа 184
 вечнеји 4
 вешки 564
 вилате 313
 винова 7
 висок 4, 181, 312, 430, 681
 вита 216, 600, 730, 807, 824, 852
 виторог 365
 вран 3, 276, 323, 352, 452, 559, 576, 608, 665, 703, 708, 723, 733, 845, 942, 1044
 вредна 144
 вртигуз 42
 врућа 300
Г
 главобољна 248
 гладан 425, 426
 голем 1, 15, 98, 562
 госпоцкога 6, 203, 216, 217, 218, 242, 669,
 граорасте 221
 грбав 461
 грђан 640
 грешан 491

гроздан 681
грозничава 286, 287, 289, 291
густа 1128

Д

далеко 142
данашњи 28
дебелем 224
дебео 272, 300, 328, 397, 694
диван 350, 709
дивљи 184, 245
дивнеи 191
дивнога 293
дика 675, 701
длакаве 315
добар 82, 83, 129, 552, 564
добрем 318
добри 349
добро 336, 338
доведене 100
домаћински 264
драг 559, 725, 726
драга 112
драги 142, 280
драган 32, 105
драго 13, 16, 17, 21, 104, 113
дражен 717, 718
дремљива 248
дубоко 79
дуга 3

Ђ

Ђаволасте 277

Е

Ж

жедан 425, 426
желем 573
жив 412, 421,
жут 100, 474, 562, 602, 651
жута 54, 171, 299, 722

З

зао 352, 353, 402, 859, 860
здрав 421
зелен 1, 97, 98, 101, 107, 110, 111, 123, 124, 137, 150, 157, 158, 161, 202, 205, 211,
212, 238, 244, 265, 296, 312, 330, 331, 354, 401, 430, 450, 455, 474, 482, 483, 484, 542,
543, 590, 651, 652, 668, 670, 671, 672, 714, 715, 733, 739, 745, 755, 768, 809, 904,
939, 1101, 1112
златан 10, 17, 19, 361, 276, 377, 379, 386, 418, 520, 521, 565, 572, 594, 635
златогрли 10
злаћан 181, 194, 195, 196, 199, 437, 439, 441, 777
злорањени 248
зрело 272

И

извезено 96

изгрижено 224,275

итар 12

Ј

јадно 103

јарак 605

јарко 359

јаче 4

јединац 384

јуначки 8

К

каљав 211, 248

камена 144, 145

капетанска 213, 217

кићани 151, 157, 160,239,240,241,242, 249,305, 306, 309

колмована 105

кошена 112, 113 , 739

красан 323, 623, 720

кратко 354

крвав 365

крњи 277,315

кућена 248

кукорајака 71

Л

лагане 581/2

ладан 107, 161, 270,336,338,436, 577, 602, 607, 1015

лађана 581, 635

лак 749

ланен 308, 608

лањско (лако) 149,379

ледничава 286 , 287, 291

лења 274

леп 5, 10, 68, 223, 276, 277, 421, 422, 430, 491, 492, 498, 505, 562, 564, 565, 604, 608, 626, 645, 648, 649, 672, 725, 728, 733, 749, 772, 774

лепота 186

лепша 184, 223, 277, 722,717, 718

летњи 676

луд 714

лукав 495

Љ

љубљене 100

љут 100, 114, 144, 145, 248, 390, 391, 602, 1135

М

мален 98, 105, 394,590, 885

мали 26, 34, 73, 74, 80, 97, 151, 353, 376, 439, 602, 617, 678

масан 510

меден 114,136, 603

мекан 194,236,274,954

мил 196, 199

мили 183, 184 , 185, 186, 187, 192, 193, 194, 195, 247, 261, 276, 352, 353, 358, 430, 618, 620, 703
мио 106, 170, 193, 205, 224, 225, 297, 378, 382, 388, 420, 430, 537 мирисан 487, 652
мирна 345, 397
млад 103, 108, 109, 110, 111, 114, 143, 145, 146, 160, 170, 180, 182, 230, 232, 234, 272, 275, 278, 279, 290, 293, 311, 324, 328, 360, 375, 376, 382, 383, 387, 403, 421, 429, 430, 434, 435, 441, 465, 470, 487, 497, 498, 507, 537, 542, 544, 546, 548, 549, 554, 558, 568, 569, 577, 581, 582, 583, 589, 605, 609, 614, 635, 640, 642, 655, 656, 658, 666, 671, 678, 681, 682, 683, 684, 714, 735, 773, 786, 789, 794, 828 , 848, 849, 884, 895, 915
млађан 109, 133, 550, 607, 635, 648, 658, 659, 746, 747, 563, 559, 601, 609, 644, 663, 664, 674, 703, 726 , 815 954, 1069
млого 322, 344, 382, 430, 491
модар 296, 591, 1052
морни 751
мрзовољан 639
мрсан 643
мртав 306, 648
мушки 384, 387
Н
најбогата 379, 410
највећи 731
најгоре 293
најлепши 374, 648, 761
најмилији 762
најмлађи 107, 128, 161, 629
најпрва 148
најсита 412
најстареа 128
нарањен 744
небески 93, 142
небројано 188, 260
неверница 557
невесела 152, 224, 224
недотакано 171
нежењен 110, 227, 401, 403, 429, 440, 442, 544, 581/2, 896
некошена 99, 110
некрштено 113
немила 112
неношен 163, 164, 739
непожењене 204
непозвани 151
непрошена 99, 110, 739
нечитана 220
нечувано 260
нов 85, 188, 189, 190, 224, 251, 256, 406
неудата 103, 204, 542, 543
Њ
О
оскићено 96

остављене 101
остарела 149
официрска 213 ,217

П

печен 251
пишно 358
питом 103, 148, 653
плав 292,331, 556, 728, 734 , 790, 822
племенит 312,819
плесиран 430
подугачка 792
погажен 739
поган 41
покошен 739
пола 106,236
полепши 880
полепшија 563, 717
понајлепши 728
понућене 224
посетничка 792
поситан 412,891
послатке 49
поспали 151
прелеп 815
премио 177, 430, 440, 657
премлад 435
препечен 1015
пресвети 537
прошене 111, 114, 115, 116
пун 200,313,317

Р

раван 240, 458, 459, 511, 515, 518
радан12, 390
рајско 199, 311
рано 359, 907, 1124
редак(ретки) 376
рођени133
росан358,359,504, 506, 511, 514, 515, 534, 659, 667
рујан 458, 510
румен 12,48,49,162,182,265,421,430,563
русе 401,585,635,750,868

С

сав135, 149
сањива248
сваког 156
света 384
светао 538, 551
свилен 8, 43, 49, 161, 163, 308, 408, 416, 440, 453, 592, 598, 630, 1112
сив 112 , 113, 228, 404, 581/2 , 688, 714, 768
сива 332

силан 491,648, 772
 сирота 31, 832, 885
 сит 412
 ситан 216, 218, 219, 302, 328, 454, 482,511, 513, 518, 519, 627.а., 638,677,774, 827, 857, 1066
 сјајан 19,270, 585, 602, 618, 630
 сладак 459, 717, 718
 сладунка 192
 слатке 48
 смртнег 350
 сребрн 377, 437, 440, 453, 777
 средњикава 128
 срмен 416
 стар 85,114,133,148,149,175, 188, 189, 190, 191,310, 362,422, 430, 454, 778, 834,847
 студен 221, 379, 809
 студент 799
 сув 5, 419, 568, 575
 сукнено 293
 сури 328
 Т
 таван 949
 танак 430, 592, 866
 танан 439
 тежак 603
 тесана 17,315,346
 тмон 865
 труо 773
 тужне 356,357
 тупа 341,342,343
 Ћ
 У
 уморан 835
 уске 585
 Ф
 фин 757
 Х
 Ц
 цела 682
 црвен(црвеном) 228,701
 црн 2,62,353, 435, 577, 589, 838, 889, 1094, 1096, 1097
 црнег 350
 црнока 439, 445, 621
 црнокос 197
 црномањаст 130, 131, 132, 220, 735
 Ч
 чарна 143, 585
 чарне 1095
 чарни 806
 частан 388, 406, 407

чемеран 790
чемерно 114
чист 7, 419, 471, 568, 575, 576, 585, 611
чудан 408, 575
Џ
Ш
шарен 562, 672, 757, 954
шепљарка 71
шећеран 114, 443
широк 441, 717
шишмирова 161
шушмига 71

АТРИБУТИВИ

А
алтан амајлија 725
Анђелија пападија 548
Анђа дукатлика 784
Б
божур дрво 727
борика девојка 731
брат Павле 308
В
Варица Савица 360
вила виноградка 308
винари Плочани 375
винограде грозјанице 384
виноград рукосад 507
вишњица трешњица 420
вода Росина 471
водица богојављеница 384
Г
гајтан-веће 232
гајтан-прслук 568
госпођа баница 537
град Козник 408, 470, 471
грана јоргоана 21
гранчица дренова 408
Д
Дева Мара 574
девер калуђер 570
девојка вареника 300
девојка вртигуз 41, 1041, 1042
девојка вртирепка 1043
девојка Станојла 1017
девојка каћиперка 1044, 1045
девојка њуферица 1029

девојчица Жупљанчица 1010
 десница рука 134
 дико перунико 673
 дилбер-Мија 286
 дрво тисовине 21
 душманин каурин 510
 Ђ
 Ђаволче Стубљанче 728
 ђаче самоуче 391
 Ђукић јунак 1111
 Е
 Ж
 Жељин брдо 1017
 Жељин гора 389
 Жељин планина 394,409,429,681,727,1017
 жене бекрије 315
 Жупљанка девојка 103,639,725,728,1096,1099,1100,1106
 Жупа долина 681
 З
 заве дикозаве 183
 завица госпођица 570
 заове грличице 427
 звезда Даница 310,437
 И
 извор-вода 286,446
 Илија ацамија 564
 Ј
 јабука сладунка 192,611
 јабука зеленика 402,478,714
 јавор дрво 729,1014
 јагличак венац 463,464,465
 јагличак цветак 462
 јелачка девојка 654
 Јелица девојка 151
 јетрвице голубице 427
 Јован делија 562
 Јован крститељ 387
 Јован светитељ 562
 јунак Жупљанин 1104
 јуначе кајмаче 300
 К
 Калина чорче 375
 камен студенац 695
 камен елутак 695
 капа шајка 385
 квочка пилића 277
 кесер јунак 1136
 кесер маршал 1125,1126
 кита ибришима 725
 кицош момче 842

клепетуша намигуша 381
коднир вина 148
коњ аџамија 734
краљица царица 537,541
Крушевац град 278,279
кудеља танкопреља 520
кудеља танковија 521
кум Јован 384
кућа борова 440
Л
Лаза Лазар 451
лазарка Циганка 452,466
лепота девојка 134,745
лија лисица 399
лија прија 400
Љ
љуба неверница 557
М
Мара биљарица 497
Маршал Тито 1130
мајка старица 423
Милојка девојка 734
Миљо Миличице 444
момче дукатличе 432
момче перјадинче 433
момчић дилберчић 442
момчић орач 440
мор-долама 568
Н
невен шестопер 787
Нерађа планина 431
Њ
њуферица чобаница 1059
О
ован меденица 741,742
овца јаловицац 742
овца старуница 741
овчар Јова 120
П
Павле младожења 147,148
папричица рогачица 625
папричица бабурица 625
Пера ајдучина 761
Пера Ђука 715
Петрија девојка 267
поскур-колач 581/1
Пшеничица беличица 384
Р
рабација аџамија 714
ракија комовица 510

ракија медовина 642
ракија шљивовица 510
Риста јединац 384
Росина вода 1069
Росиница вода 1010
руже звездице 457
руже пчелице 457
С
Сава светитељ 390
свекрва попадија 570
сеја Анђа 308
сеја Јела 97
Сеничица девојка 136
сестра јединица 433
син јединац 384
синови банови 422,423
сиротица ћерка 382
слика-прилика 166,167,177
Смиљана девојка 109,123,124,143,144,145
снајка Сава 308
снашица росица 415
Сојка девојка 125
Т
трава детелина 651,654
трава киселица 578
трепавице-пијавице 585
Туре момче 1096
Ћ
ћерице краљице 422,423
ћерка Ката 149
У
унуке голупке 422,423
унуци голупци 422,423
Ф
Х
Ц
царица Василица 379
Ч
челебија Јова 270
чемер-планина 114
чемерика трава 114
чича Дража 1132
чобаница Жупљанкица 760
чора Дикосава 301,1034
чора Жупљанка 430
чорица њуферица 1023,1024,1025
чорица пичица 1020
чорица секељица 1026
Џ
Ш

шеница белица 332,654
шеничица беличица 384,505
шеничица озимица 506
шећер-колачић 231
шимшир дрво 611

Предмети

А

Ацамија 734
Аљина 257, 537, 542,
Антерија 292
Артијица 817
Астал 186
Артија 245

Б

Барјак 206, 207, 208, 209
Бачва 674
Бачвара 676,822
Бешек 12, 13, 14, 16, 17, 23,542
Биљур 470,
Бокчалук 467,
Брана 581/2,
Брдо (направа при увођењу) 593, 596
Буковина 773
Бучук 411,
Бурићи 676

В

Вајат 242
Везак 618
Венац 804
Врата 612
Вретено 243,

Г

Гајтан 408
Гаће 710
Гроб 608
Грош 267
Грудњак 769
Гуњче 708

Д

Дар 308, 455, 354, 467,521, 598, 608,709
Дивљака 701
Долама 205, 982
Дрвље 818
Дукат 769
Дукатлика 784
Душек 773, 817

Ђ

Бердан 752
Богат 752
Е
Ж
Жица 603,
З
Заструг 695
Зобница 276
И
Ибришим 725
Игла 777
Ј
Јагњетина 290
Јаз 707
Јарњеви 577
Јатаган 39
Јелеци 645
К
Кавеу 913
Каница 7
Капија 915
Карлица 695
Качица 706
Кеса 191
Кецелја 698
Конац 777
Киридзија 947
Кита (букте) 807
Клинац 607
Клупче 276, 277
Кључ 610
Кола, 585
Кокарда 1121
Копље 1016
Кондир (део чокота) 679
Коц 315
Кошуља 645
Кревет 752
Крило 863
Круна 608,
Кудеља 520, 521,
Кука (завезак) 600
Кутија 726
Кутијица 817
Л
Лађа 719
Лебац 1015
Леја 622
Лескова (прут од леске) 686
Лика 769

Ли́ла 572
Лу́ла 276
Ль
М
Медени́ца 741, 742,
Модри́ца 600
Мора́ма 600,739, 982
Мо́ст 603
Мо́тика 342
Му́зике 911,
Му́стра 198
Н
Ни́з (ни́за би́сера) 725, 726
Нь
Ње́дра 882
О
Овча́р 1016
П
Па́лац 963
Пе́ндзер 779, 800, 878
По́здер 769
Пла́ндиште 927
Пла́тно 597
Пла́ст 676
Пове́смо 702
По́гача 587
По́кров 606, 608,
По́ложница 679,
По́скурница 581,
По́скур ко́лач 581/1,585,
По́стеља 683, 1014
Прсте́н 858
Про́ја 1015
Р
Ра́ло 581/2
Разбо́ј 171, 172
Рука́в 804, 1002,
Руо́ 163, 164, 178,602,
С
Са́бља 1096
Са́тлик 46
Седе́љка 601
Сви́рајка 911
Се́дло 179, 180, 227
Се́кира 709
Се́рцаде 161
Си́нцири 211
Ску́т 474, 476,804
Сла́на 859
Совра́ 246, 264,408,

Соврица 683
 Спрема 599,
 Стена 895, 896
 Стреа 181
 Сукно 708
 Т
 Тамбура 228
 Тестија 1015
 Тор 316, 320, 381, 945
 Труба (платна)
 Ћ
 Ћилим 231, 232, 381,
 У
 Угарак 709
 Узде 179, 227
 Ф
 Ц
 Ч
 Чабар 318, 362, 674
 Чадор 228, 362,
 Чабрица 695, 696,
 Чарапе 851
 Чашире 708
 Чашица 683
 Чемер 754,
 Џ
 Џеп 842
 Ш
 Шавољ 674
 Шајкача 476, 497, 775, 944
 Шербе 724
 Шербет 726
 Шибљиче 229, 230, 916
 Шиник 411, 586

Регистар песама по првом стиху

А
 Абер дође из попове баште-204
 Абер дође од момака-383
 Авај мене, до Бога милога-871
 Ај у горе, огањ гори-563
 Ај дијемо у ливаде-562
 Ај на делу, на голему боб се зелени-1
 Ај на лево брата Стево-1008
 Ајд пауне, оде пауница-174
 Ајде да се занијамо-477
 Ајде, Миле да се помиримо-140

Ајде, Миле, зајно д умремо-922
Ајде, Радо, да бегамо-907
Ала водем овај режим-1140
Ала слеће озгор са Жељина-704
Ала слеће с Трнавачке чуке-705
Ал је лепа с вечер месечина-133
Ал је лепа мог Драгана моба-645
Ајд, Плочанине, да не говоримо-958
Анку грло заболело-1095

Б

Баба бере јагоде-49
Банова се вину жалила-207
Барјактару, диван капетане-206
Барјактару, дико у сватова-207
Барјактару, куј ти барјак кити-208
Барјактару, у сватова дико-209
Бачва се вину жалила-271
Бела липа, дебелого лада-292
Бела средо, ти помогни-624
Бело перо полетело, ладо, ладо-449
Берем гројзе, бирам тамјанику-675
Биљарица биље брала-579
Блага Мара гројзе у Варине шара-576
Благовести, благе вести-625
Благовести, лепе вести-626
Благош мене и тебе, девојко-156
Благош мене и тебе, пастирче-865/1
Благош мене и тебе, чобане-865
Благош нама тицама-331
Благош тебе, бела перунико-776
Бога моли Жупљанка девојка-103
Боже благи, шта ми драги ради-909
Боже мили, на свему ти вала-1069
Боже мили, чуда големога-1070
Божја мајка град градила-611
Божја мајка, коледо-363
Божурика порасла до неба-973, 973/1
Болуј, драги, ал немој умрети-42,928,929
Болуј, драги, сам немој умрети-928,929
Бор садила Борика девојка-731
Бору гране посекоше-4
Босиоче, што си увенуо-480
Брегем шеће жупска чобаница-771
Брише баба улицу-38
Брише деда улицу-37
Була буре котрља-52
Будила мајка Лазара-1090
Букни, букни, мој рогоња-689
Букни, рикни, мој вилоња-690

В

Вала ти домаћине-315
Варај драги, стара варалице-978
Варај Жупљанко, око шарено-975
Варила се зеленика-722
Варице, савице-360
Ватајте се цурице за мене-1001
Ветар дува и прашину носи-1078
Ветар дува од Росине-951
Ветар дува преко града-684
Ветар дува сас Жељина-1061
Ветар дува сас пољане-683
Ветар дуваше, горе лелујаше-776
Ветар веје, коледо-361
Видиш мајко оно брдо благо-104
Видиш мале момка руменого-845
Вино вози Петрија девојка-267
Вино је текло, па нама рекло-349
Виче вила озгор са Жељина-608
Виче косач озгор са Жељина-665
Више пута јабука зелена-745
Волело се двоје млади-919
Вражогрњи зар и ти си село-1076
Вр Жељина равно поље-1124
Врано беше у Рокце девојче-848
Врано момче по гицама шета-844
Врбица се увија-467

Г

Глејала сам у Брајковцу-1075
Голубић ми воду пије-448
Голубица воду пије-404,438
Горо, вита горо-807
Гором иду кићени сватови-306
Гором језде кићени сватови-305
Гором језди млади Милутине, 974
Гором језди млади Радивоје-145
Гором језди млади Радивоје-144
Гором шета млади Радивоје-143
Гором шеће млади Радивоје-146
Грабите се чорице за мене-1000
Град градила Божија мајка-631
Греј месече, греј по целу ноћ-836
Греота је обљубит девојку-972
Грличица грче, Петар коња трче-70
Гром грмеше-577

Д

Да Бог да се дико обесио-862

Да Бог да се чора обеси́ла-861
 Да сам јадна студена водица-800
 Дајде оће да се жене-1001
 Дај кише додо́ле-531
 Дај ми бабурице-627
 Дај ми мала бабурице две-627/1
 Дај ми момче бисерчић-1048
 Дај ни Боже ситну росу-511
 Дајте Вуји сланине-393
 Да ли грми, да л' се земља тресе-241
 Дала сам и даћу-1065
 Да ми је да се муом претворити-801
 Да сам јадна студена водица-800
 Два братића итар лов ловише-746
 Два се драга у ливади љубе-855/1/2,856
 Два се млади оглеђују ладо, лади-569
 Две девојке лепо живовале-129,131
 Две подруге лепо живовале-130,132
 Двоје су се волели -920
 Деда носи две мешине-51
 Де но синоћ на вечере бемо-725
 Девојка је ишла-756
 Девојка ми сеђаше-777
 Девојка се сватовима нада-159
 Девојка се своме драгом нада-805
 Девојка се стаду моли-779
 Девојка се стаду поверује-780
 Девојка се у Варинцу купа-262,849
 Девојчице, кад ме волиш-878
 Делибоша под божур сеђаше-210
 Дете ће ми спавати-25
 Добар јунак кроза село прође-843
 Добро јутро бели двори-411
 Додолице одиле-515
 Док се Жупска ружа-469
 Долетеле беле пчеле-456
 Долете абер од Бога-492
 Домаћине-316
 Домаћине, Бог ти добро дао-339
 Домаћине, вина ни донеси-346
 Домаћине, господине, коледо-366
 Домаћине, да Бог да имао-313
 Домаћине, да те Бог поживи-345
 Домаћине, дај нама девојку-251
 Домаћине, де си се спремио-351
 Домаћине, добар доме-350
 Домаћине, добро ти седеће-256
 Домаћине, доме мој-326
 Домаћине, донеси ни вино-342
 Домаћине, изведи девојку-253

Домаћине Костадине-419
Домаћине, светли краљу-538
Домаћине, ти не бери цвеће-633
Девојка се стаду поверује-780
Девојчице, ружо румена-934
Драга моја, јеси л се удала-867
Драги драгој поручује-931
Драги ми је кућа преко воде-948
Дражино коло ово-1137
Дрема ми се, спава ми се мајко-838
Другарице, причувај ми овце-933
Другарице, што па си ме звала-680

Ђ

Ђурђа ми цвеће кидаше-472
Ђурђевдане, бели дане-493/1/2
Ђурђево цвеће цветало-476

Е

Еци пеци-73,74
Екете бекете-80
Елем белем-77
Ел видесте-654
Ен,ден,дину-76,75,79
Енци менци-78
Еве вама лије-398
Еве ви вучине-394
Еве вује, вучине-392
Еве вука, вучине-380
Ево вука са Жељина-395
Ево вука с Копаоника-396
Ево лије, лисице-399
Ево лије, прије-400
Еј, пало иње на попове свиње-304
Еј ти, чора, Дикосава-143,301,1034
Енђе, буле, што сте подадуле-876,1077
Еремије, у поље-496

Ж

Жени се, драги, нисам спремљена-813
Жетву жњела Жупљанка девојка-635
Жетву жњело момче и девојче-638
Жњела Петрија-628
Жњем ти жито, па га ласно слажем-641
Жупљанка је лицу говорила-770
Жупљанка је своје очи клела-874
Жупљанка се Богу моли-525
Жупљанчица лојзе копа-582
Жупска вила град градила-612,619

Жупска вила коло води-559
Жута дуња међу листовима-171

З

Заблејала беличица-425
Заблејала овца старуница-947
Заблејала старуница-426
Зађе ми сунце за Жељин планину-409
Заклапач под поклопач-68
Замучи се Божја мајка-364
Заплакала Крива Река-1121
Зарекла се та звезда Даница-310,610
Заспала је госпођа-421
Заспала Света Тројица-540
Заспало лаленце-27,450
Заспало младо нежењено-403
Здрав си, домаћице-320
Здравац цветак тијо поручује-798
Здраво да си, домаћине, коледо-365
Здравче цвеће, беру те чорице-479
Зелен ђога у ливаде пасе-150
Зелен боре, не зеленио се-1112
Зелен Ђурђе цвеће ми кидаше-474
Зелен ора у горе-988,999
Зелени се од шуме-971
Зло ми јутро освануло-352
Знаш ли, Стано, како греје звезда-851
Знаш ли, Миле, не знали те јади-924
Зора, Маро, свану, напој коња-179
Зора руди, мајка сина буди-1089,1092
Зора руди, мајка ћеру буди-160, 307,839

И

Игра коло на Жељину-1136
Игра коло на сред села-497,498
Игра момче и девојче-983
Играј, Божо, Божуре-414
Играј, играј Лазаре-415,417,453
Играле, певале, Лазарке-446
Иде мајка колодвора-88
Иде маца око тебе-90
Иде Божић бата-369
Иде Божић коледо-368
Иде Виде да обиђе-561
Иде санак у гору-35
Иде санчић и гору-36
Иде Раде сас орања-876
Иде самчић низ улицу-33
Иде санак низ улицу-34
Идем гором, гора прогорова-870

Изгрејала звезда Даница-437
Излете соко из града-167,177
Извор вода извирала-446,1118
Изнад наших чука-397
Има мајка две девојке-1087
Има мајка три девојке-128
Има л' што лепше од лојза-718
Имала сам лутку звала се Милица-86
Испод гране божурове-551,615
Испод гране шишмирове-616
Испод шљиве заспао Илија-553
Ич не седи млади младожења-174,175
Ишла баба у пећину-40

Ј

Ја код коза, дика код оваца-1013
Ја посади виту јелу-730
Ја посади, сејо Јело-97
Ја посеја лубенице-1010
Ја прошета по Жељину-757
Ја сам мајке зелено цвеће-137
Ја ти идо уз међу-319
Јагличак цветак над воду цвета, Лазаре-462,463,464,465
Јагње мало у траве заспало-26
Јао тајо, јао родитељу-355
Једва чекам вране ноћи-942
Једна мала из Плоче ми дала-1051
Једна мала мене двапут дала-1052
Једна мала никем није дала-1050
Јеђи ми, јеђи Лазаре-452
Јеси л' иш'о скоро у чаршију-245
Јелен оди, Бога моли-565
Јелен оди ,гору помљаше-566
Јеленак ми Бога моли, ладо, ладо-571
Јеремије у поље-494
Јеремије ходиле-495
Јечам жњела Плочанка-629
Јечам жњеле Јелачке девојке-696,697
Јова ми гицу порезује-674/1
Јова Ружу кроз свирајче зове-906
Јоване, млади бекријо-884
Јорговане, млади Плочанине-486
Јорговане, мој млади Драгане-487
Јорговане, насмејани дане-485
Јорговане, сунце огрејано-484
Јутрос певам изад мојег села-880

К

Кад је чора била мала-965
Кад је Кесер Плочу прелазио-1130

Кад загрме Пере, Ђуке але-1108
 Кад пијемо, зашто не певамо-342,343
 Кад погледам преко Плоче-962
 Кад сам јео жуту проју, ј.... сам било коју-1067
 Кад сам некад младјан био-708
 Кад си пошо, што си са момцима-237
 Кака је оно ограда-618
 Капетане дебели-694
 Клепће,клепће клепетуша-381
 Калину мајка удала-373
 Карађорђе, моле те девојке-1113
 Кесер носи топове-1131
 Кицош момче низа село прође-842
 Кишо златна-521
 Киша пада Бугарска пропада-1116
 Киша пада Жупа ни пропада-1114
 Киша пада, носи мутна вода-1138
 Киша пада, Росина се мути-101
 Киша пада, Србија пропада-1115
 Кметуј ми, кмете, у столу седи-327
 Која гора, Иво, која гора, Иване-489,808
 Које ли је доба ноћи-868
 Коловођа с Трнавачке чуке-1011
 Коловођо, дико наша-1003,1004
 Комшија ме у сватове зове-155
 Константине-458,459
 Конопиша жељна воде-528
 Коњ ми вранац росну траву пасе-773
 Коња игра младо нежењено-227
 Копач копа више села-509,586
 Косач коси зелену ливаду-670
 Косач коси Жељинске ливаде-652
 Косач коси доле у Росине-656,657
 Косач коси поред Јошанице-658
 Косач коси росну детелине-659
 Косач коси горе за горицом-661
 Косач три откоса коси-653
 Костадине, домаћине-418
 Косо моја, косо комована-960
 Ко ти рђо грбава-461
 Кот мата, кот мата-693
 Крај росне воде ладне-436
 Красан јунак воду гази-720
 Красан јунак Росину прегази-323
 Крсте носи млад делија-507
 Крстоноше Бога моле-499,500,501,502,503,504
 Крстоноше Крста носе-505,506
 Куварица купус кува-689
 Куварица мање збори-699
 Куварица пиле пече-697

Куварице, злато моје-700
Куј би мени траву-663
Куј вино пије за крсно име-337
Куј вино пије за славе, Боже-334,335
Куј то пева покрај бела стада-743
Куј ће тебе, горо, сећи-98
Куј у здравље ладно пије вино-338
Куј у здравље пије ладно вино-336
Куку мени, жалости велике-354
Кум ошишао нашег Рада-3

Л

Ласно ти је је ..т удовицу-1065
Лежи куја жута-54
Лепа Тода над воду стајаше-774
Лепа дана, лепа Ђурђевдана-491
Лепа Пава у ковиљу спава-749
Лепа Сава у ковиљу спава-750
Лепа Санда над воду стајаше-772
Лепе дане спроводим код нане-967
Лепи ли сам, свети Јован-385,568
Лепо ли је низ лојзе гледати-728
Лепо пева у горе Милева-741,742,887
Лети, лети, мое ласно брдо-596
Лети соко високо-325
Лети соко планинама-889
Лети соко са чардака-488
Летња росо, где си зимовала-274,802
Летња лозо, где си зимовала-676
Лила гори, Бога моли-572
Листај, горо, не озеленела-139
Листај Жељин горо -809
Лов ловило млађано Жупљанче-747
Лојзе жути, одоше регрути-102

Љ

Љу љу љу љу љу љушке-789а
Љу љу љушке на коњу-791, 791а
Љу љу љушке, на Росине крушке-789
Љубио би те, ал' си малена-461а
Љубио би те, ал' си поситначка-461б
Љубио сам једну малу-678, 678а
Љубио сам њ...-662
Љубичица зумбул пита-539
Љубичице, плава љубичице-461
Љуљала се девојка-254

М

Мајка Мару кроз три горе звала-860
Мајка Мару, мајка Мару-120

Мајка Мару родила летећи-7
Мајка Мару у Бугаре дала-173
Мајка Ранка у горе родила-8
Мајка Санду на вечеру звала-837
Мајка ти се мољаше-535
Мајка хоће Ђуру да обања-490
Мајке синоћ сина саранише-1094
Мајко моја, куку мене-356
Мала моја, дај ми бабурице-627
Мала моја, одседлај ми мога-1039
Мала моја, цвеће росно-893
Мала моја, шта ме снађе-1046
Мала чора овце чува-782
Малена сам, не унем да бројим-969
Мало чорче виноград плевило-678
Мара Ранка са прозора зове-938
Марко проси Моравку девојку-639
Мат, мат, бубамаро-692
Мат, мат, матице-691
Мене, Анђу, дукатлику дају-784
Мене мајка негује и гледа-968
Мене моја говорила стрина-711,712,713
Мене наја за другог спрема-775
Месечина, ал' месеца нема-831,832
Месечина сву недељу дана-833,834,835
Ми идемо до ноћи-567
Ми идемо кроз конопље-514
Ми идемо преко поља-512,524
Ми идемо у додоле-526,527
Ми ранисмо, поранисмо-384
Мил девере, злаћано прстење-196,199
Мил девере, црнокос невере-197
Мила мајко, ожени ме млада-297
Мила мале, виде л' ми девојку-726
Мила мале, и умрећу-966
Мила мале, рано ме пробуди-644
Мила пријо, невесела, што си-225
Мила пријо, што си невесела-224
Мила снале, не растурај жито-170
Миле прије, зашто не певате-247
Мили Боже, ти помогни-623
Мили Боже, чуда великога-276,277
Мили брале, јадне мене-353
Мили брале, мину те девојка-185
Мили брале, моје росно цвеће-358
Мили брале, не гледај преда се-183,184
Мили брале, што се не повалиш-186,187
Мили брате, што не изводиш снају-261
Мили куме, злаћана јабука-194
Мили куме, злаћано прстење-195

Мили куме, јабуко сладунко-192
Мили куме, мило рајско цвеће-193
Миљојчице, млада девојчице-679
Мило моје, у долеком свету-106,142
Милутине, Плочанине-877
Мисли Китлер, зла му мати-1133
Митровдане бели дане-580
Миче мицу, миче мицу-380
Млад Илија вино пије-546,547,548,549
Млад младожења, ружо румена-182
Млад чобанин под божур седеше-828
Млада чора бразду копа-582
Младо момче, алени Горгину-234
Младо момче, шљивово шибљиче-230
Младо момче, шећерно колаче-232
Младо ђаче разболе се-617
Младом Ристу молимо се-376
Мобу чени силни жупски ага-648
Мое кумче на здравље-5
Мој Драгане, косо колмована-105
Мој Драгане, набери ми шљива-925
Мој Драгане, очи на вр главе-1016
Мој је драги на далеко село-884
Мој се дика на мене наљути-853
Мој се драги низ Росину воза-1015
Молимо се за часнога крста-475
Момче иде Жељинем-764
Момче коси траву у ливаде-655
Мори Миљо, Миличице-434,444
Мори момче дукатличе-432
Мори момче перјадинче-433

Н

На вр брда, врба мрда-63
На вр Плоче, на чардаку-987
На вр Чуке, извор воде ладне-1103
На вр Чуке, пирамида мала-1102
На Жељину бело стадо пасе-899
На Жељину зелена ливада-768
На Жељину зелени се шума-941
На Жељину извор воде ладне-1096
На Жељину јабука сладунка-984
На Жељину јабука петровка-985
На Жељину три се снега беле-560
На јабуке голуб гуче-890
На Карауле изгорела трава-1101
На нерађе Миле оре-950
На ред, на ред, кићени сватови- 243,249
На ред, на ред, сватови кићени-244
Набра цвећа свакојака-481

Надвила се Жељин гора-389
 Најзад сам воду навратио-707
 Нама кажу оде-542
 Намикнем те на мог гуска-1031
 Намирте се, нови пријатељи-251
 Напред иду партизани смело-1120
 Наспрам расли два бела цветића-733
 Наш пресветли краљу-537
 Наша дода Бога моли-517
 Наше поље жедно воде-529,532,533
 Невен цветак мио проговара-803
 Невестачке копчице-430
 Нек је сита година-412
 Некад ведро, некад помрачина-141
 Нема Ђуке, Ђукића јунака-1111
 Нема села де ја био несам-268,269
 Немам мира ни спокоја-778
 Не намигуј црно момче-435
 Нешто пишти у пољанче-767
 Нешто цвили у Гобеље-391
 Низ Јошаницу Сава сађе-390
 Низ Нерађу Миле сађе-760
 Нико не зна шта су муке тешке-1114
 Нина, нана, злато моје-17
 Нина, чедо моје драго-18,19,20
 Нит је лепши у селу остао-235
 Ниска стреа, висок ђувеглија-181
 Нишнула се вода низ ливаде-202

О

О мој драги, мој баглија-981
 О мој мио, де си синоћ бијо-287,288,289,290,291
 О, мој дико ,црно око-589
 О, мој Раде не коси ливаде-667
 О, регрути, што сте ми жути-100
 Обасјала сјајна месечина-270
 Обрн се, сејо, обрн се-165
 Обукуј се-163
 Обукуј се, брале, одевај се-178
 Обукуј се, селе, одевај се-164
 Ова кућа најбогата-410
 Ова мајка старица-423
 Ова чаша пуна меда-317
 Овем добрем делије-318
 Ове чоре криворечке-990,1054
 Овем шорем више проћи нећу-154
 Овем шорем никад прошо несам-153
 Ови момци Козничани-992
 Овце моје, двиске, старунице-781
 Овце чува чобан и чобанка-908

Овчар свири у свирајку-905
Одби се грана од јоргована-168
Оде нама каже невеста-427
Оде нама кажу-541,543,544,555
Оде нама кажу ,нано-545
Ој, Бобате, да те Бог убије-1071
Ој, вино, вино-348
Ој, водо,водице-377
Ој, војводо, водо на ливаде-669,203
Ој, војводо, зелена ливадо-205
Ој, голубе, мој бели лабуде-799
Ој, девојко, бела и румена-162
Ој, девојко, бела изливарко-953
Ој, девојко Ботурицка-994
Ој, девојко, бре-138
Ој, девојко, бриго матерна-295,296
Ој, девојко вртигуз-41,1041,1042
Ој, девојко, вртиперко-1043
Ој, девојко, врућа варенико-300,1038
Ој, девојко, да ми даш-1028
Ој, девојко што си бесна-1033
Ој, девојко, душо моја-881,882,883
Ој, девојко, калино-374
Ој, девојко, каћиперко-1044,1045
Ој, девојко, која ми је мана-885
Ој, девојко, мелеска ти бела-952
Ој, девојко, млада Рокчанице-903
Ој, девојко, њуферице-1029
Ој, девојко, ој-936
Ој, девојко, ој, зелено лојзе-930
Ој, девојко плава-556
Ој, девојко,руке писарове-226
Ој, девојко ти из Плеши-993
Ој, девојко, ти се не удала-864
Ој, девојко, ти си божур брала-275,740
Ој, девојко, убила те слана-298
Ој, девојко црноока-621
Ој, девојко, црно око-935
Ој, девојко, често руковеђе-630
Ој, девојко, чим голубе појиш-888
Ој, девојко, што си бесна-1033
Ој, драгане, драганчићу-937
Ој, драгане, мој мили косачу-664
Ој, драгане из другогa села-964
Ој, драгане, казаћу код нане-986
Ој, другару, не вериј девојке-974
Ој, додо, додоле-532
Ој, Жељинска вита јело-824
Ој, Жељину, висока планино-312681
Ој, Жељину, дивнога ли лада-293

Ој, Жељину најмилији-1017
Ој, Жељину, пеголема туга-759
Ој, Жупљанко, даље од момака-976
Ој, Жупљанко, жута крушко-299
Ој, Илија, млад Илија-554
Ој, инђице, бела и румена-215
Ој, инђице, бела лептирице-213,214
Ој, инђице, госпођице ситна-219
Ој, инђице, лептирице бела-212
Ој, инђице, књиго нечитана-220
Ој, инђице, млада госпођице-217
Ој, инђице, очи граорасте-221
Ој, инђице, ситна госпођице-218
Ој, инђице, ситна поситначка-216
Ој, јабуко зеленико-478,825,402,714
Ој, јабуко крај Росине-826.
Ој, јаворе, млад јаворе-786,789
Ој, Јоване, Београђанине-754
Ој, Јоване, млад Јоване-387
Ој, камен студенче-695
Ој, Калаба, друже мијо-1135
Ој, комшија, набери ми шљива-927
Ој, косачу, млад косачу-662
Ој, ковачу, млад ковачу-587,588,702
Ој, копачи, ој копачи-588
Ој, копачу, млад копачу-587
Ој, краљеви, јато голубато-560/1
Ој, ливадо, зелена ливадо-483,110
Ој, ливадо, ливадо зелена-111
Ој, ливадо, ливадо кошена-112
Ој, ливадо, кошена ливадо-113
Ој, ливадо некошена-99
Ој, ливадо, прошена девојко-115
Ој, ливадо, девојко прошена-116
Ој, ливадо, бриго девојачка-114
Ој, мој дико, црно око-589
Ој, мој драги ,набери ми шљива-925
Ој, мој Мијо, де си синоћ бијо-287,288,289,290,291
Ој, мој Раде, не коси ливаде-667
Ој, момчићу дилберчићу-443
Ој, момчићу, једино шибљиче-229
Ој, момчићу, косо комована-233
Ој, момчићу, мајкино пастирче-763
Ој, момчићу не жењени-440
Ој, момчићу из Рокцију-989
Ој, момчићу, ти из Рокца-963
Ој, момчићу, шећер колачићу-231
Ој, момчићу, шећерно колаче-232
Ој, невене, мој невене-795
Ој, невене, шестопере-787

Ој, Нерађо, ој, једина-761
 Ој, овчаре, млади јагањчаре-866
 Ој, овчару, малди Плочанине-904
 Ој, орачу, млад орачу-581/1,581/2
 Ој, пастирче, једино шибљиче-916
 Ој, пастирче, мајкино јединче-915
 Ој, пастиру, мајкино јединче-913
 Ој, плава девојко-557
 Ој, Полчани рабри сте војници-1127
 Ој, Плочанко, груди девојачка-956
 Ој, Плочанко, је л' те срце боли-957
 Ој, Плочанко, трњинице-954
 Ој, пријо, пријо-1040
 Ој, ракијо, рако-347
 Ој, Рокчанко, не варај момака-977
 Ој, Росино, водо племенита-819,309
 Ој, Росино, и те твоје воде-820
 Ој, Росино моја верна друго-817
 Ој, Росино, ој, Росино-602,850
 Ој, Росино, тија водо ладна-818,818
 Ој, Росино, тија водо ледна-821,815,821
 Ој, сатлићу, шта ли ћу-346
 Ој, сватови, бели лабудоби-248
 Ој, соколе, мој соколе-11
 Ој, ти Ано, Анчице-854
 Ој, ти, Виде, бели Виде-471
 Ој, ти, лане, модро цвеће-591
 Ој, ти, младо нежењено-324
 Ој, ти, Плочо, равно поље-1123
 Ој, ти, Плочо, ти село на брегу-1125,1126
 Ој, ти, рђо грбава-461
 Ој, ти, чоро, буди боља-1022
 Ој, царева мила ћерко Василија-378
 Ој, царице Василице-379
 Ој, чаршијо, варошицо мала-1122
 Ој, чобани Плочани-1075
 Ој, чорице...-1020
 Ој, чорице, бидни фина-1027
 Ој, чорице из Игроша-1037
 Ој, чорице, њуферице-1023,1024,1025
 Ој, чорице сас Росине-1036
 Ој, чорице секиљице-1026
 Ој, чорице, ти из Рокца-1035
 Ој, чорице, што си луда-1021
 Ој, чорице, што си тако бесна-1032
 Ој, чорице, што си уска-1030
 Оклади се момче и девојче-273,752
 Опа, цупа, скочи-1007
 Опа, цупа, коледо-367
 Опа, цупа, кобиле-46

Опа, цупа, цаба-50
Опадај лишће сас гране-812
Орач оре у горице-581/1
Остај збогом, дворове-460
Остан'те ми збогом, бели двори-458
Осу се небо звездама-609
Отворте ми бела врата-372
Отворте се на вајату врата-242
Оћемо ли заиграти-1005

П

Паде листак неранце-266,329
Паде облак на сред Жупе-1105
Падај кишо- 522
Пала магла на ливаду-858
Пала магла под планине-857
Пала слана около Козника- 859
Пастирче мало снужено-914
Певај злато док си неудата-283
Певају машинке-1139
Певај Миле нек те чују виле-308, 607
Певај, Миле, љубави ти твоје-949
Певам песму-85
Пева славуј у конопље-766
Пепељуге ни одиле-516
Пера Ђукић кроза Жупу прође-1106,1107
Петра ложи седељке у Петрове ливаде-601
Пет, десет, петнест-92
Пијем вино и ракију- 96
Пита Пера Павла-55
П... к... комиша-1019
П... се отима-1018
Пишти пиле у конопље-765
Пилива патка преко Саве-84
Плочак иде на воду-1083
Плочак коси горе на Нерађе-666
Плочак коси ливаде жељинске- 651
Плочак коси жељинске ливаде- 650
Плочак кује коња уз аранце- 703/1
Плочак љуби Рокчанку- 982
Плочанине -1084
Плочанине црнооки-1047
Плочанине каурине- 991
Плочанине лепо ти сјаш- 322
Плочанине моја веро мала-961
Плочанину црни Ђоко-980
Плочанине сад ме нико неће-959
Погачу сам умесила-2
Погледај, мале погледај- 257
Погледај, селе, погледај-166,169

Падај кишо-522
Под брегом се јела разгранала-161
Под гиџом заспао Илија-552
Под горице орала девојка-108
Под Жељинем врани коњи пасу-897,898
Под Жељинем овце пасу-558,894
Под Козником овце пландовале-895
Подигла се сва жупска наија-1119
Под Жељинем овце пландовале-896
Под ноћ пођо под зелено лојзе-755
Поиграј Лазо, Лазаре-414
Покрај друма зелена ливада-939
Покрај друма зелени се шума-940
Покрај пута родила јабука-827
Полетело перо бело-439
Полетео један сиви соко -228
Помогни Боже да уведем у брдо-595
Помоз, Боже, дворове-413
Помоз, Боже, ти једини-688
Помози, Боже, овесели-593,594
Помози, Боже, подај ми Боже-685
Понајвољем ја мојега дику-1062
Пораниле девојке- 470
Порани девојко, дико перунико-673
Порани млади Плочанине- 918
Порани млади чобане- 917
Пораниле две девојке младе-642
Пораниле две Жупљанке младе-640
Порани мобо залађа- 647
Порано ми Сунце угрејало-841
Порасо орашчић у вршчић-56
Поред горе девојке говоре- 823
Посади гиџу у сред винограда- 265
Посвађа се Јова и Никола- 846
Поситна киша ромиња- 891
Поситна киша падаше-892
Поткивачу, мили помагачу-703
Постај сунце рано не заоди-1002
Поче маца миша јести -72
По Жељину сва полегла трава-932
Пошо Китлер на Руса-1137
Пошо меда у дућан-81,82
Пошо зека у шумицу- 83
Пошла Соја на воду-721
Пошла цура у виноград-748
Пошле буле низ страну у шетњу- 303
Пошле буле низ Жељин у шетњу-1068
Правим леју, само једну вељу-622
Правим, правим качаницу-706
Прашћавај мајко, прашћавај-259

Препреди се мој танки кончићу-592
Прва чаша за помози Боже-340
Прву гицу орезамо-674
Преко поља ми идемо-513
Престан, престан кишице- 536
Пријатељи, еј не ваља- 262, 263
Пријатељу, долеко те вале- 260
Пријатељу, изведи девојку- 255
Пријатељу, кад си прошетао-236
Причувај ми говеда-1086
Прође Миле с Плочанкама-960
Прође време, прође- 87
Прокицошио ли си ми се сеине- 57
Птрптрковић птрптрче- 58
Пту, пту-94,95
Пуж уз букву, пуж низ букву-59
Пусти дренову, узни лескову- 687
Пусти лескову, узни дренову-686
Пуче пушка из града Козника-1100
Пуче пушка из зелено га луга-157,156
Пуче пушка чак са Копаника- 1099

Р

Рабација луди адзамија- 211
Радуј се мајко-258
Рано прође-71
Ранила Миља славуја-126
Ранила Миља славуја-127
Ранко Рани-1088
Ранку ми цвеће-1097
Расла лица да је веће нема-117
Расла лоза да је веће нема-118
Расла јела да је веће нема-119
Расло дрво тополово- 264
Расти Лазо Лазаре-451
Ринге, ринге раја- 91
Росна киша заросила-534

С

Сади Мара млад босиљак- 735
Сад се снајка милем свекру моли- 172
Сад је наша снаја доведена- 280
Сан у бешек, а несан под бешек-14
Сан у бешек душмани под бешек-12
Сан у главу, а несан у траву-15
Сан уроци под бешек-13
Сас Жељина цура сађе-758
Сас Жељина ја зовем на прело-600
Сас Жељина Миле сађе-762
Сас Жељина момче сађе-729

Сас Жељина сам ето сађо-763
 Сас Жељина сунце грану- 682
 С брега куне презрела пшеница-634
 Свака свраки жвака-61
 Сватови смо за седење несмо-254
 Све ћу клети мог Драгана нећу-294
 Свем другима драги дође-604
 Свети Ђурђе у рај пошо-473
 Свети Јован Бога моли-382, 564
 Свети Јован вами оди-386
 Свети Сава, српска слава-388
 Сви драгани, мог драгана нема-450, 869
 Сву ноћ крадо, ништа не украдо-134, 135
 Седи Анка у градине, ладо, ладо-571
 Седи ђаче на столицу, ладо ладо-455
 Седи чора на Жељину-769
 Сеје баба брашно- 42
 Селе ми се лелујаше-733
 Село мало рано вечерало-151
 Сеничице девојко малена-136
 Сестро моја куку мене- 357
 Синоћ дођох из Крушевца града-278, 279
 Синоћ Јова из Солуна дође-152
 Синоћ мајка ожени јунака-281, 282
 Синоћ ми драги долази-737
 Ситан камен до камена-482, 573
 Ситни росо, де си летовала- 677
 Ситња киша ромиња-302, 1067
 Скочи коло да скочимо-1006
 Слетеле ми голубице-424
 Смакни драги шајкачу са чела-944
 Смиље бере Смиљана девојка-109, 123, 124, 804
 Сна деверу кошуљу извезла-198
 С ову страну Росине- 597
 Спавала бих, ал не могу сама-829, 830
 Спавај, сине, сан те преварио-22
 Спи ми сине-24
 Спи ми, сине, моје чедо драго-10
 Спи ми спи братанче-23
 Спи ми спи ми моје чедо драго-21
 Спустила се густа магла-1128, 1129
 Стана ми тера говеда-744
 Стана ми воду лила-723
 Стана шије, пије И седи у ладу-783
 Стани Тито, не смеш даље-1132
 Станте крсти, да станемо- 508
 Старац вино пије-420
 Старе мале старела-422
 Стари свате, велики везире-188
 Стари свате, везире велике-189

Стари свате, стари капетане-190
Стари свате, господине- 191
Стрељали се јунаци-431
Стрина брише улицу-39
Т
Тамо доле у торова-1059
Таши, таши, танана-43
Теко поток низ пољанче- 751
Тешко земљи куда војска прође-234
Тешко траве која росу нема-285
Ти се чора никад не удала- 863
Три године ми се миловасмо- 872
Три девојке градину градиле-401
Три девојке збор збориле-785
Три се снега на планине беле-140
Три се снега на Жељину беле-147
Трнавчани једну козу музу-1072
Трнавчани једну овцу музу-1074
Трт Миљојка-1079
Трт Стамена-1080
Трус била кобила-47
Туре буре ваља-53

Ћ
Ћерка Тода по ливаде боса- 847
Ћу ти умрем мајко-921

У
У Божића три ножића-370
У горици испод вите јеле- 852
У конопљишту све ми ишту-590
У крај друма дрво шимширово-328
У недеље поранила мајка-1091
У огњу бемо не изгоремо- 371
У овија из Рокаца-1052
У овога домаћина-539
У овој кући невестица-428
У Осреце дајте сађе-1082
У петак се ђаче разболело-1093
У рибара мокре гаће-710
У Стојана зелена ливада-735
У вр совре домаћин седи-321
У вр совре јавор расцветао-246
У чије се здравље пије вино- 332
У чије се здравље вино пије-333
Удаћу се за члана партије- 1141
Удри кишо ситна росо-523, 519, 518
Удри кишо златна кишо-520
Уз браздицу, низ браздицу-672, 1060
Уз Козницу, низ Козницу-1058

Умри дико, а ја ћу за тобом- 923
Уранила колед- 362
Устај, дико, зора је-943
Устај, устај чорице-405

Ц

Цалабрчак док не дође на ручак-65
Цветала ми ружа у градине- 738
Цвеће радо беру те чорице-797
Црн јарац, црн трн-62
Црноока девојка црно гројзе копала-445
Цупа цупа кобиле-44
Цупа цупа на коњићу-45
Цупа роде, па роде- 47

Ч

Часне посте запостимо-407
Часни крсте- 510
Часнога ми крста-314
Чарна горо, пуна ли си лада-806
Четири чавчића-66
Чим Плочанка с момкем стане- 979
Чоканчићем ћеш ме, чоканчићем ћу те- 65
Чорица је цвеће брала-1098
Чувам овце доле у ливаде-121, 912
Чувам овце доле у ливаче- 911
Чувам овце питала ме браћа-902
Чувам овце па сам погубила-910
Чувам овце све ми нешто беже-946
Чувам овце све по доловима-901
Чујеш, чујеш мала-1012
Чуј, Драгане, одо за другога-875

Ш

Ширим руке око цуре беле- 873
Шири, шири, везени пешкири-89
Шљива, крушка, ора-1009
Шта ћу Боже дика ми не може-1053
Шта се бели там у гори-311
Шта се бели доле у ливаде-201
Шта се бели тамо у горе-605
Шта се оно под Жељинем бели- 715
Шта то радиш Маро-604
Шта је лепа звезда међ звездама-223
Шта то бруји низ то поље равно-240, 900
Шта се бели низ Жељин планину-727
Шта то бруји низ то поље равно- 240
Шта ћу, мајко, шта ћу-1063
Што је лепа у сватове пошла-222
Што ми ружа бељаше-447
Што се мене ти прикрадеш-879
Што је полепше од лета- 717

ДИСТИНКТИВНИ РЕЧНИК ЖУПСКЕ ЛЕКСИКЕ У ОДНОСУ НА СРПСКИ
КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

жупски говор	врста р.	Значење
ак	везник	ако
ален	придев	јакоцрвен
аљина	имениц а	хаљина, одело
антерија	имениц а	јатаганом везен горњи део мушке одеће
бабо	имениц а	отац – апелативно
бањат се	глагол	купати се
бег	имениц а	особа која воли лагодан живот
бегенисати	глагол	симпатисати неког, заљубити се у неког
беличица	имениц а	овца белог руна
белобрежина	имениц а	бела земља која се некада употребљавала место сапуна, веома погодна за гајење виниграда јер је растресита
благош	узвик	Благо
бијур	имениц а	бистри кристал
благо	имениц а	Новац
болес	имениц а	Болест
брала	имениц а	брат, девер – апелативно, деверичић (деверов син) – апелативно, побратим – апелативно
брод	имениц а	дрвени мост, газ
будин	имениц а	Будим
варинац / варинац	имениц а	поток Варинац, сваки поток у доњој Жупи који са једне стране корита нема обалу
варна	имениц а	жишка, жеравица
варуна	имениц а	Шпорет

везираст	придев	гиздав, поносит
везирасто	прилог	гиздаво, кажиперно, китњасто
веселос	имениц а	веселе
вереница	имениц а	верна жена
вран	придев	духовит, (вран човек = спадало, шаљивџија); тамноцрн
врано	прилог	црно па незабељено = неописиво, недокучиво
гаће	имениц а	панталоне
гиџа	имениц а	чокот
гледан	придев	леп, наочит
гор, горенкице	прилог	горе
градина	имениц а	башта поред извора, потока, реке
гадинче	имениц а	башта са цвећем поред куће
грне, пл. грнци	имениц а	лонац (сваки, не само земљани)
гроз, пл. гројзе	имениц а	грозд, пл. гроздови, зб. грожђе
гуњче	имениц а	сукнени капутић («врано ки гуњче» - једина употреба придева и прилога »вран и врано« у значењу боје)
де	уп. прил.	где
делибоша	имениц а	сватовски званичар који чува младожењу
делија	имениц а	враголаст младић
дикозава	имениц а	заова – апелативно
дикос	имениц а	дика, понос
доленакице	прилог	доле
енђа	имениц а	инђа
живоват	глагол	живети у одређеном периоду на одређен начин
зава, заовица	имениц а	заова, мужевљева сестра, деминутив
зачинит	глагол	украсити, накитити
итат	глагол	настојати, журити
јапунџе / јапунче	имениц а	јесењи или пролећни огртач
кала	имениц а	дем. од калуђер
каница	имениц а	тканица
кој , куј	замен.	ко

кона	имениц а	сусетка, комшиница
колмован	придев	увијен, коврцав
кочобија	имениц а	крупна особа
коџа	прилог	много, неизмерно много
куде	уп. прил.	куда
куденајце, куденакице	уп. прил.	куда – експресивно
ласно	прилог	лако
лејат	глагол	њихати
лена	прилог	мало, малкице
лечка	прилог	мало, веома мало
лојзе	имениц а	виноград
мајно	прилог	мало, али више него лена, а мање од лечка
малонајце	прилог	мало, али више него лена, а мање од лечка у односу на нешто што је мајно
малонакице	прилог	мало, али више него лена, а мање од лечка у односу на нешто што је мајно, али мање од малонајце
мала	имениц а	мајка
мањ	предлог	осим
милозава	имениц а	заова
молба	имениц а	моба
моловат	глагол	сликати, цртати, шминкати се
нама	прилог	одједном
намирит се	глагол	заситити се
нијат	глагол	љуљушкати
од	прилог	овде
оденајце	прилог	овде, баш овде, баш на овом месту
оденакице	прилог	овде, али можда и онде = када говорник није сигуран да ли је нешто ОВДЕ или који дециметар одатле (за раздаљине од метра на даље користе се други прилози)
одит	глагол	ходати, ићи са неким циљем
озгор	прилог	одозго
осунут се	глагол	оклиснути се
пелинак	имениц а	пелен, пеленак
пиво	имениц а	било које пиће, пиће уопште
повалит се	глагол	похвалити се
пуце	имениц а	зрно, дугме
работит	глагол	плести

саде	прилог	сада, управо сада
сал	предлог	осим
самћим	предлог	само
села	имениц а	сестра, заова – апелативно, снаха – апелативно
сеферинче	имениц а	мањи дукат, округли привезак
скантати се	глагол	једва саставити крај с крајем
совра	имениц а	свечана трпеза
содит	глагол	силазити полако
според	прилог	напоредо
старуница	имениц а	стара овца
старунче	имениц а	првоојагњено јагње у једној сезони
сторњати се	глагол	изгубити се
трпеза	имениц а	парастос
тунак, тунакице	прилог	ту
турит	глагол	ставити, спустити
ћат	глагол	хтети
ујсту	узвик	Стани! Стој! Заустави се! Де си запео! Куд си навро!
унит / унић	глагол	ући без позива
цид	имениц а	зид
цинца	имениц а	љубимица
чора	имениц а	девојчица између 12 и 15 година
чемерика	имениц а	љута трава
чемерно	прилог	Љутито
чорче	имениц а	девојчица између 8 и 12 година
чорче	имениц а	девојчица између 5 и 8 година
шерит се	глагол	шалити се

ПРЕДАЊА У ЖУПИ ПРЕДАЊА О ЖЕЉИНСКОЈ АЛИ

Предања о жељинској али представљају оригиналну особеност Жупе јер су се ту укристили динарски утицаји са српског запада и нединарски са југа (указује Лутовац,

1980, стр, 20). Пре Косовског боја Жупа је представљала културно-историјску целину и отуда и данас живе представе о али, змају, аждаји, змији чуваркући-баји, вилама, вампирима, ђамама, самђамама, караконцулама, дрекавцима, Богу, ђаволу, свецима, Сави, Лазару... Ала је прерасла у локални ентитет па су многобројна жупска предања везана за њу:

1) Казивач, Јованка Бабић

„Жељинска ала је некад била посестрима са пазарском, али су се нешто замериле. Пазарска је замолила да ју пошиље гројзе, а она ју послала трњине, глогиње, шипак. Једаман жељинска ала оде у Лукаревину да донесе две мешине вина. Кад је требала да слети, пресрете је Пазарка, пробуши мешину, а вино зацрвени читаво брдо па се денас зове Црвено брдо“ (слично тврди Раденковић, 2001,446-447).

2) Казивач, Мијајло Бабић

„Биле две але, једна жељинска, а друга тутинска. Обе але су биле незасите. Тутинке су морали сваког дана да шиљу по дебелог печеног овна, а Жељинке девојку да би и умолили да пошаљу кишу на ливаде и гројзе (Раденковић указује на приношење шртви, 2001, 161-162).

3) Казивач, Петар Црноглавац

„На Жељину и Љутену биле две але па се побиле на брду Пролом у атару села Рогавчине. По њима ова три брда добише име.“

4) Казивач, Иносава Јовковић

„Биле две але, једна копаничка, друга жељинска. Живеле су у језерима и стално се дозивале. Одолеле су и богу и народу, па су Плочани Жељинку смагнали. Отад је берићет несто у Рокце, Јелакце, Осреце, земља се испостила па су најсиротнеа села у Горње Жупе.“

5) Казивач, Ковачевић Стојанка

„Жељинска ала је била добра, доносила је берићет, али само кад је била сита. Таде је у Жупе било ки у рају. Ако ју несу дали доста ране, пушћала је облаце, кишу, град, громове.“

6) Казивач, Радмила Ђукић

„Ала је нанела много зла народу. Одлучили су да отиђу код неке бабе врачаре и питау је шта да раде. Рекла и је да направе велике клинце, забоду за даске, потопе на доле. Кад је ала ћала да излегне, набола се на јексере и ту цркла. Недењу дана је Росина текла крвава.“

7) Казивач, Јездимирка Катић

„На вр Жељина било велико језеро и у њему ала која је наносила велика зла Јелакчанима. Они посеку све јеле и борове на брду Борје, направе велике даске и заграде језеро. Тако није могла да излегне све док није разбила главу о њи. Отад не рађа ченица подно Жељина, а свуде у Јелакцу је има. Други веле да су направили велике шиљце које су заковали за даске, па се набола на њи и цркла. Тако је вода истекла и постала Коњска река док се пружала.“

8) Казивач, Руменика Александрић и Русомир Александрић

„Неки наш Лесендра ишо ноћу, па кад бијо код оног гробља русаље подно Бачевиће чује неку буку. Поглеја доле, кад има шта да виђу. Огромна змија се опружила, не да му да прође. Наједаман се подиже и одлете. Он сав прецрко, три месеца из постељу није се мако. Кад је испричао, шта му се догодило, рекли су му да је то ала жељинска.“

9) Казивач, Миладин Цамић

„Горенакице у Врбнице била велика ала. Ноћу је јела људе. Озлогрђени узеше виле, косе и кренуше да ју убију. Нађоше је крај извора Вратарице у једну пећину. Почели су да је буше, али она побеже ка Себићима. Тако је настала долина Вратарице.“

10) Казивач, Жикица Богићевић

„Изнад Горње Ржанице у језеру живела ала која је јела сву марву која је долазила на појило. Неки наш Богич из Дренче имао огромног вола који јој се једини супроставио. Дренчани се досете те му на рогове прикују два велика ножа. Тако је он савладао алуждију“

11) Казивач, Драгослав Симчевић

„Жељинска ала је била добра и давала је берићетне године. Зрно грозда је било ки кравље око, клас ченице ки шишарка. Знала је да превуче ченицу из Топлице кад није било довољно, а гројзе и вино у Горњу Жупу. Једаман се наљутила и отишла у Блачко језеро. У Жупи је наступила велика глад, а у Топлице је све почело да напредује. Али, Блачани нису знали откуда то, док у језеро није ударио гром. Оно се напунило риба. Сви су јурнули да лове, али и је ала прогунула. Наједаман је језеро почело да пресушује и ала је нестала.“

Вештица је ноћни лептир најчешће старија жена- зло митско биће које сише крв људима и једе људско срце. Несрећу наноси само ближњима. Обично јаше на метли, има дугу замршену косу, велики пробушен шешир, огроман књунаст нос. Дере се ки луда (Д. Симчевић)

Виле су девојке, надприродна бића, одевене у беле аљине до земље да би сакриле ромост. Живе у горама, језерима, морима, рекама. Лепо играу и певау. Куји су и видели били су престрављени и несу могли из постељу да се микну. Често се у пролеће у шуме ел на ливаде ујутру наиђе на њово коло које се не сме нагазити. Онај куј је то учињео наједаман се разбољевао и умирао. (Драгослав Симчевић, слично објашњавају: Милошевић, Нада; Р. Пешић, Народна књижевност, види вила).

Вукодлак је мртавац који се непрестано враћа међу родбину. Дању спава, ноћу чени зла, нестаје са првем петловима. Од њега се можеш спасити ако забодеш глогов колац у на гроб, или се прекрстиш три пут. У Жупи се верује да напада искључиво појединце. Прво “пригвири” у воденицу да ли је воденичар сам па тек онда силази с тавана и дави га. Зато воденичари никада нису смели да остану сами, нити заспе.”(Драгослав Симчевић)

Ђаво је враг, пакленик. Скоро свако село у Жупе има место које зову Пакленик де деца не смеу да се играу, чувау овце. У Рогавчину један заселак носи то име. Стареји кажу да је:

- 1) измислио ракију, вино (виноградари),
- 2) сковао косу, наковањ, чекић (ковачи),
- 3) појављује се у воденицама у глуво доба ноћи, дави воденичаре (воденичари),
- 4) претвара се у разне животиње, најчешће вука куји једе овце, понекад и овчара (сточари, чобани),
- 5) црн је, ром и вечито је на путу (кирајџије, кириџије),
- 6) живи у вировима на дну(рибари-аласи),
- 7) неки вељу да је измислио свет на земље
- 8) противник је богу а непријатељ људима
- 9) потиче од велики некадашњи људи, дивова (Драгослав Симчевић).

„Змај је крилато демонско биће са више глава које не израстају ако се одсеку. Може се преобразити у свашта. Чува језера, замкове, отима девојке, наплаћује порез, побеђује у свему. Насупрот жељинске але је јастребачки змај за кујег несам чуо нешто лоше сем да краде по неку девојку. Он је огњевити јунак, Милош Обилић, Марко Краљевић, па се за њи каже да су змајевитог порекла. Док лети из њега избија огањ и светли“ (Драгослав Симчевић).

Змија је демонско чудовиште, али има и добра кућна која живи испод прага и она се не убија, сматра се чуваркућом. Онај куј је убије одма умре. Такође, ако се нађе у пољу или винограду не убија се јер је њиов заштитник. Ако путник на путу нађе прегажену змију у Жупи мора је саранити. Али, око Јеремије и Ђурђевдана

су демони па су се ослепљивале и убијале. За Турце смо говорили да су змије и то оне које преживе сто година па постану але.

**ПРЕГЛЕДНА КАРТА ПО АЛЕКСАНДРОВАЦ
ПО КАТАСТАРСКИМ ОПШТИНАМА**

ПРЕУЗЕТО ИЗ КАТАСТРА АЛЕКСАНДРОВАЦ

КАРТА ЖУПЕ 2

Преузето са google Жупа Александровачка слика

ФРАГМЕНТИ ИЗ ПОВЕЉЕ СТЕФАНА НЕМАЊЕ

Преузето из Завичајног музеја Александрац

ОСАМ ВЕКОВА ЖУПЕ РАСИНЕ

У овој 1996. години наша Жупа има историјску привилегију да прослави Јубилеј "Осам векова Жупе Расине" и уједно стварање уједињене Српске државе под владавином династије Немањића.

Стефан Немања, син Звонимира, добио је на управу као византијски вазал, Жупу Расину и Топаницу и том облашћу владао је као жупан све до збацивања са престола у Расу, свог најстаријег брата, великог жупана Тихомира. Своју намеру да стане на великожупански престо у Србији остварује крећући у војни поход из Жупе Расине на брата Тихомира, и после победе као велики жупан влада Србијом све до 1196. године. Проширио је границе своје државе према Приморју, од Омиша до Ђеша, на југу до Снадра и горњег тока Бараара, на истоку до Сераице (Софије), Перника и Велбужда, а на север у област Заграту, Ђевач и Белицу. Тако је Жупа Расина, како се наш крај звао кроз читав српски средњи век, одиграла велику улогу, у остваривању Немањине замисли, да уједини разједињене српске области, као и оне под туђинском влашћу, у јединствену државу. Тако је Немања "сабрао Србе", како пишу његови биографи, синови Свети Сава и Стефан Првовенчани. Наша Жупа тако чува основнековну српску државотворну традицију.

Велики жупан Стефан Немања је своју владавину завршио драговољним одласком у манашки живот, 1196. године, предајући владарски трон, свом средњем сину Стефану, који је као велики жупан владао Србијом до 1217. године, када је у свом манастиру

Жичи, венчан за краљевску круну, као краљ Стефан Првovenчани. Немања је на пострижењу у Студеници добио монашко име Симеон, да би убрзо после смрти, у Срба био савињен као Свети Симеон Мироточиви 13. (26.) фебруара.

До 1196. године, Немања је завршио изградњу пределе цркве манастира Студенице посвећене Богородици, наменивши је за свој маузолеј. Тај раскошни српски споменик културе, који је ушао у светску културну баштину, обдарио је великим и богатим поседима у разним деловима српске државе, између осталог и великим поседима у Жупи Расини.

У ктиторској повељи манастиру Студеници стоји: "Ја Стефан Немања, самодержац српске земље и Поморја, приложник манастиру Студеници, храму Пресвете Богородице, у метох села и засеок и сеноре (границе).....

И у Расини метох Поповци, црква храма Заведеније Пресветије Богородице и засеок и село Ђожевин, село Равна и засеок, и село Поховаци, и село засеок Велика Крушевица и Подручје и изразих вољу да приносе вино за потребе манастира... и да имају служити вино и дан и ноћ више речена села...

...А пчеле манастирске да су у Руденици, на Расини и у Савову."

Две деценије касније, његов син, први српски краљ Стефан Првovenчани, поклања манастиру Жичи, као епархијско имање у ктиторској повељи Жељини и сточаре на Жељину и реку Јошаницу и Жупу Расину, обавезујући их да манастиру Жичи приносе "благоту", (вели смок) "о Митрову дне".

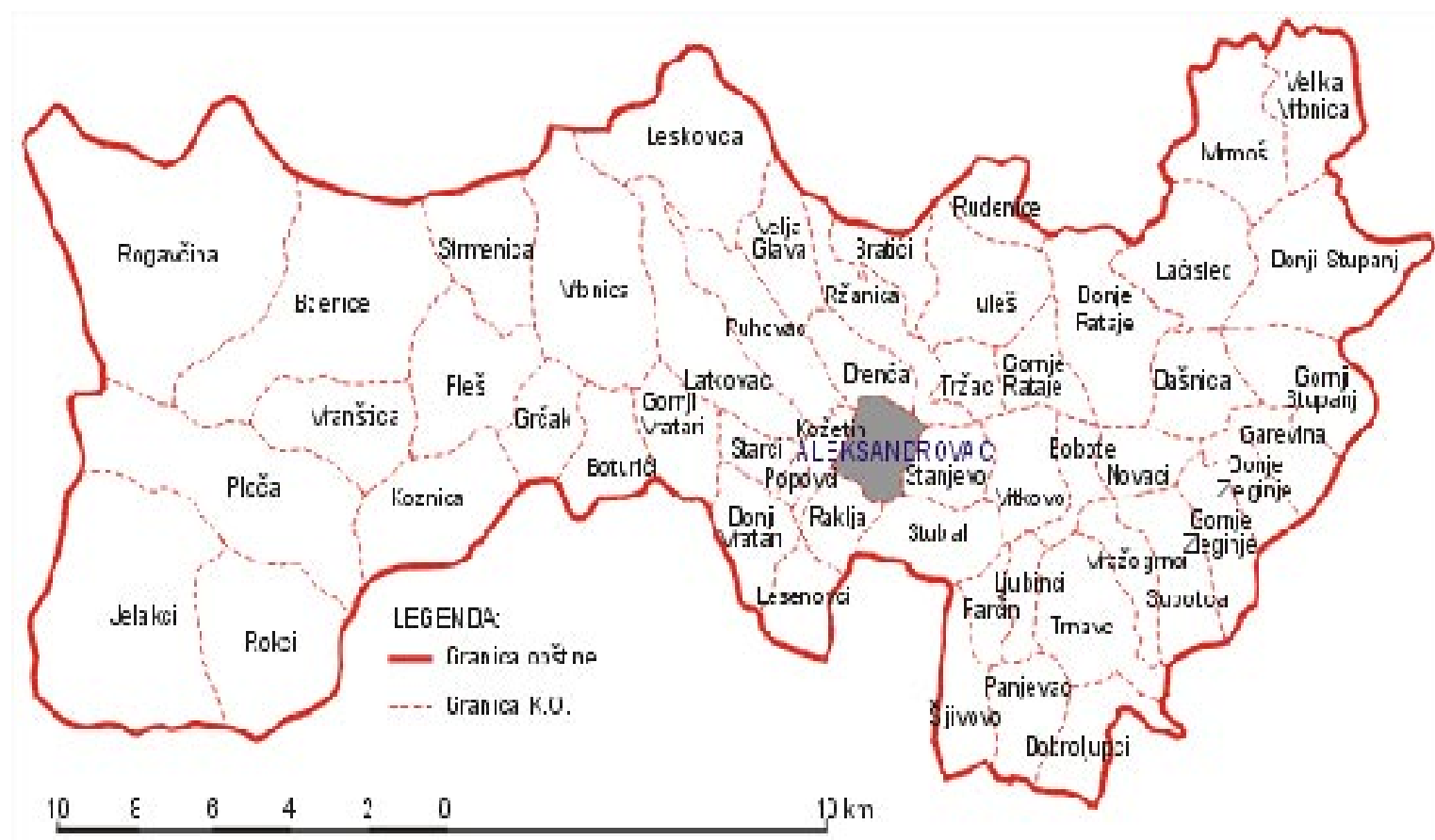
Стефан Немања, односно монах Симеон је умро у Светој Гори атонској, око 1200. године, где је предходно заједно са својим сином, монахом Савом, изградио до 1198. године величепни манастир Хиландар, који је већ вековима један од највећих српских духовних центара. Свети Саво је пренео Немањине мошти из Свете Горе и сахрањено у манастиру Студеници.

Жупа ће овај велики Јубилеј прославити читавим низом научних, културних, просветних, спортских и других манифестација у току године, уз покровитељство Владе Републике Србије и ресорних министарстава, а научни скупови и друге активности у проучавању Жупе под покровитељством Српске Академије наука и уметности и њених института, на челу са Балканолошким институтом, и уз сарадњу са Завичајним музејом Жупе.

На овај начин, обавештавамо грађане Жупе, школе, радне организације, удружења грађана и друге заинтересоване о обележавању овог Јубилеја, позивајући их да се укључе у организовање прослава и манифестација везаних за овај велики национални датум, честитајући им осам векова Жупе Расине.

САЧУВАЈМО КУЛТУРНУ БАШТИНУ ЖУПЕ

**ОДБОР ЗА ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ЈУБИЛЕЈА
"ОСАМ ВЕКОВА ЖУПЕ РАСИНЕ"**

КАРТА ЖУПЕ 2

Преузето са google Жупа Александровачка слика

КОЗНИК ИЗ ПТИЧИЈЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Преузето са google Жупа Александровачка слика

КОЗНИК ПАНОРАМА

Преузето са google Жупа Александровачка слика

МОНАСТИР ДРЕНЧА

Преузето са google Жупа
Александровачка слика

Жупске пољане

Преузето са google Жупа Александровачка слика

ЖУПСКЕ СТАРЕ КУЋЕ

Преузето са google Жупа Александровачка слика

ПОЉАНЧЕ

Преузето са google Жупа Александровачка слика

ПАНОРАМА СА СЕДЛОМ ЖЕЉИНА

Преузето са google Жупа Александровачка слика

СКРАЋЕНИЦЕ

ВЗ – Вукова збирка
ВЗр -Вукова збирка рукопис
ЕР – Ерлангенски рукопис
ЖЗ – жупска збирка (збирка из Жупе)

НАПОМЕНА О ЦИТИРАЊУ И НАВОЂЕЊУ ПЕСАМА

Све песме из збирке су нумерисане, док су варијанте индексиране. У раду су се, при навођењу, стихови из збирке из Жупе означавали на следећи начин: ЖЗ број (индекс), а стихови из Вукове збирке: ВЗ број.

КМЕТУЈ МИ КМЕТЕ

Tempo d-92

КМЕ-ТУЈ МИ КМЕ-ТЕ У СТО-ЛУ СЕ-ДИ О-ПРУЖИ НО-ГЕ ДО БИ-СТРЕ ВО-ДЕ
 ПИЕ-НИ-ЧУ СЕ - ЈЕ У ДРУ-ТУ ВЕ-ЈЕ БО-ГУ СЕ МО - ЛИ ЖИ-ТО ДА МУ РО-ДИ
 И ТО СЕ ПО - ЈЕ ЗА ЗДРОВО - ЉЕ ТВО - ЈЕ.

ОВЦЕ ЧУВА ТОДОРА ЧОБАНКА

Tempo d-48

ОВ-ЦЕ ЧУ-ВА ТО-ДО-РА МО-РЕ МИ РО-СО МЪ-ГЛА-НИ ПА-ДЕ ОВ-ЦЕ ЧУ-ВА
 ТО - ДО - РА, еј!

РАСЛО ДРВО ТОПОЛОВО

РАС-ЛО ДР - ВО ТО - ПО - ЛО - ВО
 CODA
 НИЈ, НИЈ, ОД - РО НА ДНУ ТИ - ЈЕ ЗЛА - ТО А НА ВР - У ОД - РО - ТО.

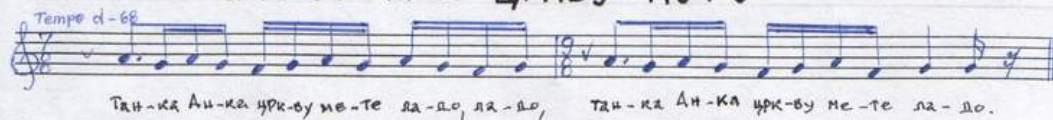
ДОМАЋИНЕ КОСТАЦИНЕ

Tempo D-80

ДО-МА-ЋИ-НЕ, КО-СТА-ЦИ-НЕ ЛА-ВО ЛА-ДО ДО-МА-ЋИ-НЕ, КО-СТА-ЦИ-НЕ ЛА-ДО
 Tempo D-80
 ДО-МА-ЋИ-НЕ, КО-СТА-ЦИ-НЕ ЛА-ВО ЛА-ДО ДО-МА-ЋИ-НЕ, КО-СТА-ЦИ-НЕ ЛА-ВО.

Нотно бележење Душана Алмажана, учитеља из Ботунје

ТАНКА АНКА ЦРКВУ МЕТЕ

БЛАГО НЕМА ТИЦАМА

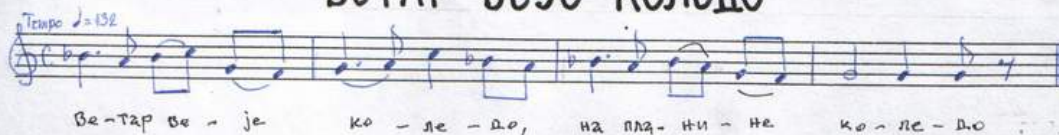

КОЈ ВИНО ПИЈЕ ЗА СЛАВЕ БОЖЕ

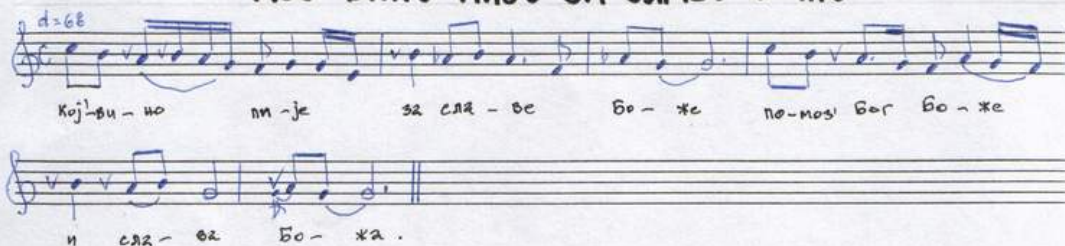
Певач: Љиљан Радан

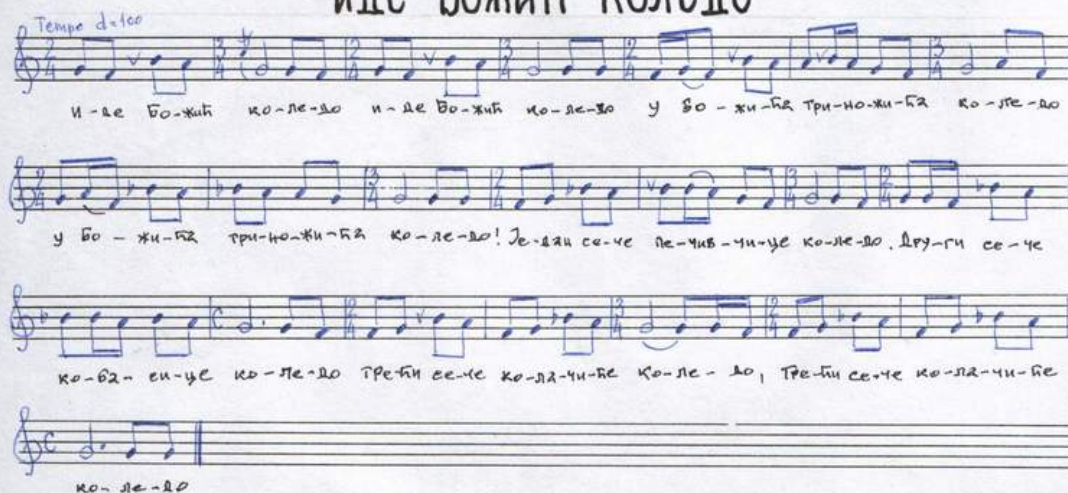
ВЕТАР ВЕЈЕ КОЛЕДО

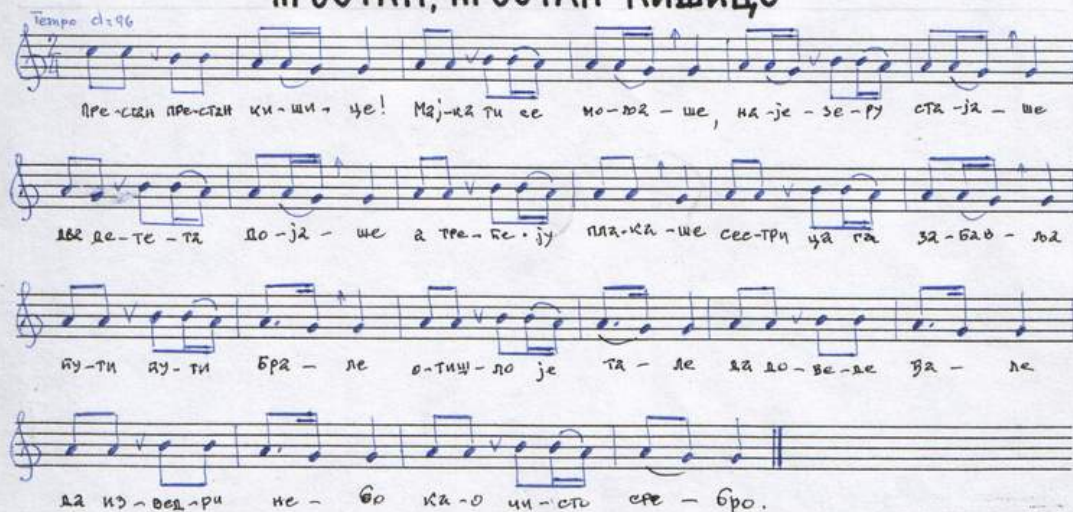
КОЈ ВИНО ПИЈЕ ЗА СЛАВЕ БОЖЕ

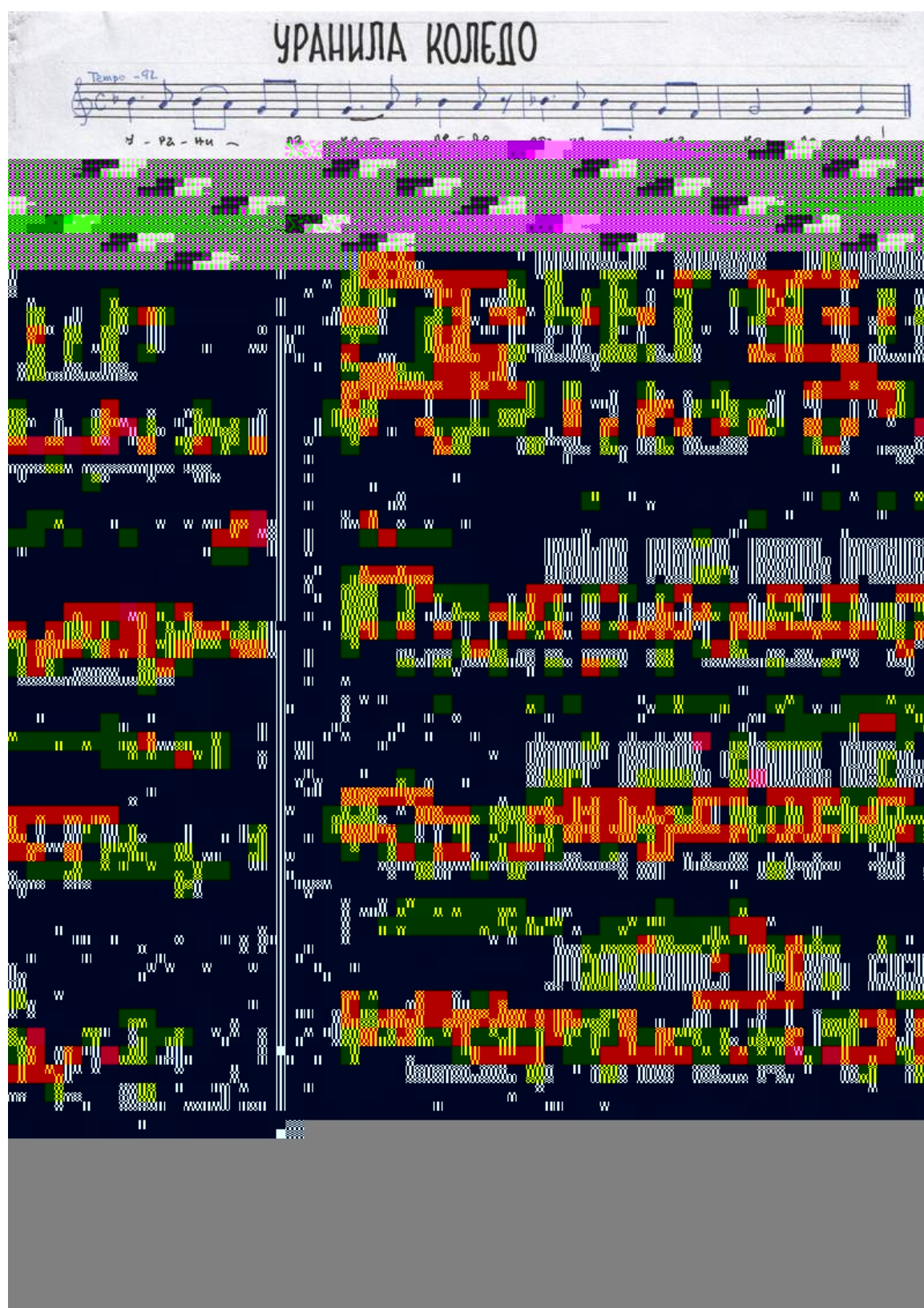

ИДЕ БОЖИЋ КОЛЕДО

ПРЕСТАН, ПРЕСТАН КИШИЦЕ

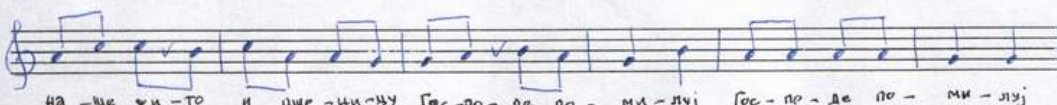
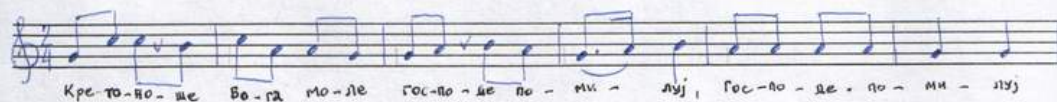

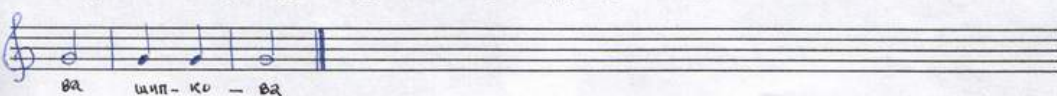
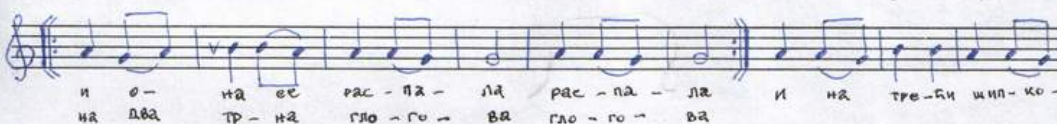
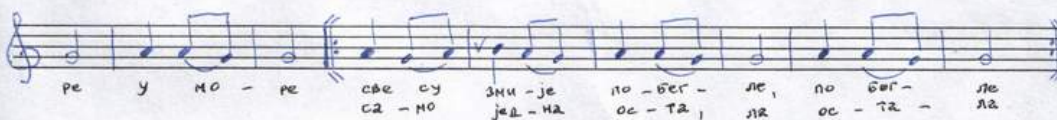
МИ ИДЕМО ПРЕКО ПОЉА

КРСТОНОШЕ БОГА МОЛЕ

ЈЕРЕМИЈЕ У ПОЉЕ

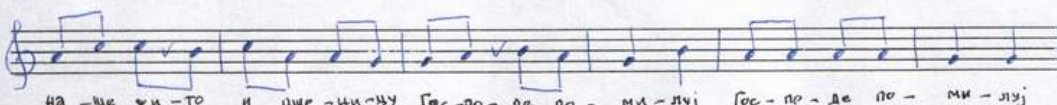
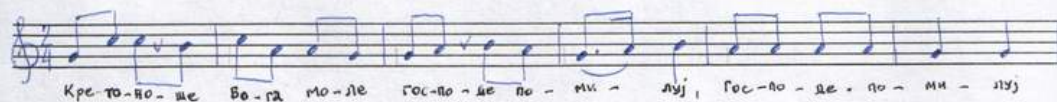
I варијанта
Tempo d=144

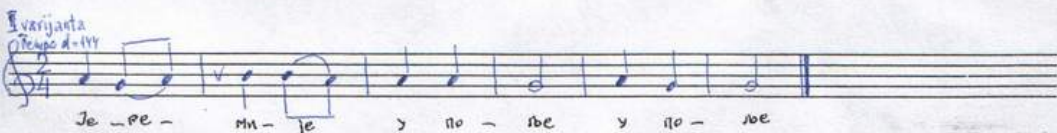
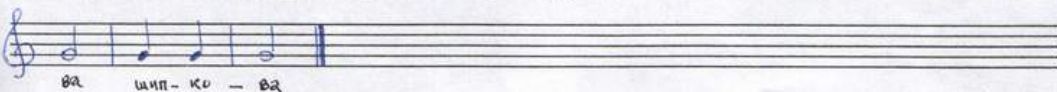
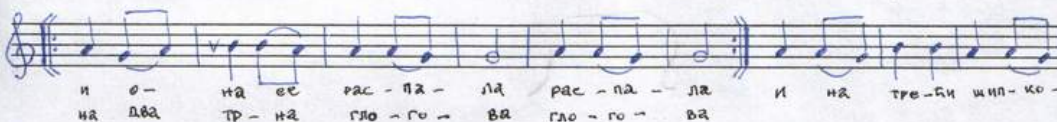
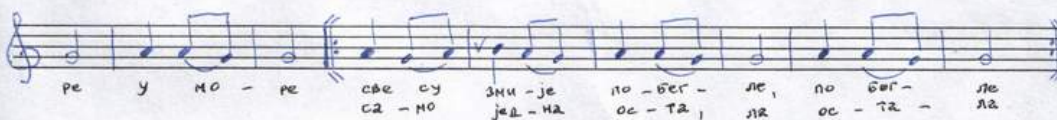
МИ ИДЕМО ПРЕКО ПОЉА

КРСТОНОШЕ БОГА МОЛЕ

ЈЕРЕМИЈЕ У ПОЉЕ

КОЈ ВИНО ПИЈЕ ЗА КРСНО ИМЕ

Темпо - 84

Кој ви - но пи - је за крс - но и - ме
по - моџ Бог бо - же и крс - но и - ме.

КОЈ ВИНО ПИЈЕ ЗА СЛАВЕ БОЖЕ

Темпо - 92

Кој ви - но пи - је за сла - ве бо - же

ЕЈ КАД ПИЈЕМО ЗАШТО НЕ ПЕВАМО

Темпо - 88

Еј кад пи - је - мо заш - то не пе - ва - мо, пе
о - во ви - но ни - је у - кра - де - но.

КАД ПИЈЕМО ЗАШТО НЕ ПЕВАМО (из Плоче)

Темпо $d=60$

Кад пи - је - мо за - што не пе - ва - мо! О - во пи - во ни је у - кра - де - но.
До - ма - кин је сна - гом за - ра - ди - о дес - ном ру - ком и мо - ти - ком ту - пом.

КОЈ У ЗДРАВЉЕ ПИЈЕ ЛАДНО ВИНО

Темпо $d=52$ Ragato

Кој у здрав - ље лад - но пи - је ви - но, лад - но пи - је ви - но.

ТОПОНИМИ; СЛАВЕ; ПОРЕКЛО СТАНОВНИШТВА

Бзеница

После убиства турског бега, Лука је са Цетиња побегао, променио Марков дан за Светог Николу и презиме. За њим је дошао Богдан из Рогозне, Црноглавци су дошли из Црне Главе (Црна Гора). Пољане и подруме су имали у Дренчи пољани. Како је село каменито, гајили су козе и од њих правили одевне предмете. Како је козија длака неуништива, говорили си: „Пре ћеш да бзенеш, него што ћеш назувце да исцепаш!“ Тако су скоро све предмете назвали бзенице.

- славе св. Томину недељу, св. Тому и др.
- Становништво је досељено са Рогозне и са Косова.

Казивач, Павле Богдановић

Боботе

На просторима данашњег села Бобота била је чета Миленка хајдука који је имао храброг помоћника који је муцао-боботао. Помоћник је погинуо и ту су га сахранили, под храстом који је постојао све до 1950.г. Сада то место зову Боботин белег. Најстарије фамилије су Чеврљаковићи који су дошли из Чева у Црној Гори.

- славе св. Николу, св. Ђорђа, св. Јована, св. Ану, св. Јелену и др.
- Становништво је досељено од почетка 19. века из Топлице, Македоније и са Копаоника.

Казивач, Радич Павловић

Ботуња

Три брата из Андријевице Бота, Боћа и Шљива преко копаоничког села Боросиља стигла су оде. Оснивачем села сматра се најстарији брат који је био највреднији. Село територијално припада Општини Александровац. Много јој је ближе, сељаци се баве искључиво виноградарством, али је због сиромашније Бруске општине припојено њој. Најстарија фамилија су Шљивићи.

- славе св. Трифун, Ђурђевдан, Тројица, св. Ђорђе
- Становништво је досељено из Ибарског Колашина, Гологовца крај Подгорице, Пећи.

Казивач, Роска Шљивић, рођена Ђенадић у Стублу

Ботурићи

Ботур је служио код неког злог газде у Грчаку и ту се скућио. Убрзо су се крај њега населили неки суседи са Копаоника. Пролазници су говорили:“ Кад се бре размножише ови Ботурићи!“, и тако село доби име.

- славе св. Арханђела, Ђурђевдан, св. Вартоломеја, св. Јована и др.
- Становништво је досељено из Старе Херцеговине.

Казивач, Марић Драган

Братићи

Недалеко од Невесиња из села Братића дошла су тројица браће и настанила се. Убрзо су за њима стигли и остали мештани истог села. Други кажу да је предак Братића дошао из Велике Дренове где је убио Турчина и скрасио се овде. Петрашиновићи су дошли из Топлице, Ивановићи из Дренове.

- славе св. Николу, св. Илију, св. Симеона, Ђурђевдан и др.
- Становништво је досељено почетком 18. века из Западног Поморавља и Топлице.

Казивач, Милутин Петрашиновић

Велика Врбница:

Велика Врбница Доња

Турски силник Муса овде је поразио војску Деспота Стефана 1413. код Крушевца и Сталаћа. (О томе пишу М. Ђ. Милићевић, Кнежевина Србије, стр. 748; Милорад Панић-Суреп, СКЗ, 1960, стр. 20 „Кад су живи завидели мртвима“). Поделило се на Горњу и Доњу око 1850.г.

Казивач, Борисав Бојанић

Велика Врбница Горња (припада Горњој Жупи)

Срби су упалили џамију у Метохији и дали се у бег. У потоку на атару данашње Врбнице ујутро рано срели су Циганина. У Жупи се верује да је велика срећа срести Циганина јер он жели само да му тога дана буде добро. Ту су одмах застали и подигли село крај реке где су расле врбе јер је било водокрчно. Ово село је познато у народу и по имену Бежанци, Џамићи јер су палили џамију. Један од њих је дошао у Вражогрнце и променио презиме у Пауновић, али њихове потомке и данас зову бежанци.

- славе св. Симеона, Митровдан и др.
- Становништво је староседелачко и досељено почетком 18. века из Метохије, Ибарске долине и суседних планинских предела.

Казивач, Мида Џамић

Веља Глава

Из Веље Главе крај Заћира, недалеко од Подгорице, дошли су први досељеници и дали му исто име да би се сећали родног краја. Предак Вујића, Марко дошао је из Вељег Бријега код Колашина. Имао је два сина, Павла и Пауна. Паун је отишао у Ратаје. Прибак је дошао из Јошаничке Бање и по њему су Прибановићи. По Раки из Црне Горе су Ракићевићи, а брат му Ђорђе отишао у Витково (Ђорђевићи), а Љуба у Љубинце по коме доби име.

- славе св. Стефана, св. Тому и др.
- Становништво је досељено у другој половини 18. века из Црне Горе и насеља у доњем току Ибра.

Казивач, Ракићевић Миодраг

Витково

Село је добило име по војводи Витку који је био дипломата на двору Стефана Лазаревића који је дошао у Жупу и добио је као метох 1402. г. Прво је себи подигао кућу, а касније се формирало насеље које по њему доби име.

- славе св. Стефана, св. Јована, св. Арханђела, св. Марка, св. Тому и др.

- Становништво је досељено крајем 18. века из Црне Горе, Рашке и суседних жупских села.

Казивач, Радован Ћосић

Венчац

Изнад Виткова у виду венца пружа се низ кућа па је тако добило име.

Међутим село је богато остацима винчацке куктуре. Како се овде каже венчацке културе тако и остаде назив.

- славе св. Тому, св. Врачи, св. Арханђел, Митровдан, св. Јеремија и др.
- Становништво је досељено са Пештерске висоравни, Копаоника, Криве Реке из Горње Жупе, из Јелекца, Рокца, Плеши, Расине, Града и Будиловине.

Казивач, Прибаковић Радован

Вражогрнци

Први преци дошли су из села Вражогрнци у долини Пиве и новом месту дали исто име. По другима село је јако богато глином подно Чуке за посуже а неке бабе су знале да врајају у њих. Најстарија фамилија су Лукићи којих данас нема, а најбројнији Петровићи, који су из Тетова дошли у Гари код Крушевца, па у Златаре, а затим овде.

- славе св. Арханђела, св. Стефана, св. Илију, св. Николу, св. Агатоника и др.
- Становништво је пореклом из Црне Горе, из околине Тетова-западна Македонија. Насељено је преко миграционих станица у Горњој Жупи (Плоча и Горња Велика Врбница) и долини Расине, Златере и Плеш.

Казивач, Десимир Симић

Вранштица

Први потомак „Ђука“ довео је са собом неку жену врану (враног тена). Више је личила на Циганку. Тако селу дадоше име Вранштица. По другима изнад првог дошљака биле су велике вране стене, а по трећима на тим стенама гнездиле су се вране које су непрестано гакале. Најстарија фамилија су Ђукићи.

Казивач, Ђукић Радисав

Гаревина

Бежећи од турског зулума са Косова, рудари су се склонили у село Гари које је по њима добило име јер су били гарави, а одатле дошли овде где су их остали због коже звали „гаревцима“. По другима турци су после погибије Мурата дошли у Жупу и тражили место рођења Милоша Обилића. У Злегињу им је једна баба рекла да је то место нешто ниже. Спалили су га до темеља па је по гарежу добило име.

- славе св. Стефана, св. Јована, св. Арханђела и др.
- Становништво је староседелачко и досељено крајем 18. века из Црне Горе и околине Тетова-западна Македонија преко миграционских станица у планинском залеђу (Липовац, Козница, Веља Глава) и др.

Казивач, Момчило Савовић

Злегиње(Горње и Доње)

На атару овог села владао је злогласни бег Хусеин, кога су звали злогоња, па је од злогоње настало злегиње. И данас има потез усовина.

- славе св. Стефана, Ђурђевдан и др.
- Становништво је досељено крајем 18. и почетком 19. века из села са источних падина Копаника (Блажево и Батоте) из Топлице и Ботуње.

Казивач, Радмила Томић

Крива Река

Име је добила по кривудавај реци. Географски данас не припада Општини Александровац, али су досељеници из Македоније, са Косова долазили преко ње.Криворечани су имали пољане у Прибојевцу, Покрепу, Крушевици па су се углавном селили у Жупу. Најстарије вамилије су: Дубовци, Ђурићи, Тривуновићи, Новчићи, Милинчићи, Томићи, Симићи, Милићи, Перићи.

- Славе Спасовдан, св. Илију
- Становништво је досељено са Косова и Метохије, Црне Горе.

Казивач, Томка Кнежевић, рођена Ђурић из криве Реке

Осредци

Први досељеници нису били задовољни положајем села и земљом која је била неплодна. Говорили су да је земља осредња, као и услови за живот. Крива река је била много пространија и богатија. Ово село припада бруској општини, али територијално Александровцу. Осредчани су имали пољане у Великом Борју, Крушевици. Најстареја вамилија су Бићани, затим Јовковићи, Јосићи, Башићи, Станићи, Ћирићи, Милинчићи, Карићи, Гајићи.

Казивач, Момчило Бићанин

Ратаје(Горње и Доње)

На месту званом Прокоп 1413. год. сукобила се војска Стевана Високог и султана Мусе. Стеван је командовао „Рата је почео!“ и тако је настало Ратаје.

По другима, ратари су производили поврће за потребе манастира Студенице. Најстарији су Видојевићи по Видоју кога је по казивању однела поплава па се у Жупи и данас каже:“Однела га ко мутна вода Видоја!“ Најбројнији су Миљковићи. Има интересантних потеза:Шугољ, Прокоп, Дубрава, Пузаљка...

- славе св. Стефана, св. Јована, св. Арханђела, Ђурђевдан, св. Николу, Митровдан и др.
- Становништво је староседелачко и досељено крајем 18. века из Црне Горе и околине Тетова-западна Македонија преко миграционских станица у планинском залеђу (Липовац, Козница, Веља Глава) и др.

Казивач, Веселиновић Радош

Вратаре (Горње и Доње)

После Косовског боја Турци су на овом простору подигли џамију. Срби су је запалили, отуда Џамићи, они који су узели латве-латковчани, они горња врата- Горњовратарци, а доња-Доњовратарци.

- славе св. Николу, св. Ђорђа, и Ђурђевдан.
- Становништво је досељено током 18. века старији насељеници (косовско-метохијска селидбена струја), и крајем 18. века новији досељеници са Копаника село Сошице..

Казивач, Ковачевић Зоран

Стањево

Највероватније су оде Турци изводили стање после арача из села Горње Жупе. У чаршије се размењивала роба па су Доњожупљани овде спроводили рачун-стање како су проши на пијацу. Неки кажу да су оде Милош и Марко бацали камена с рамена и ту одмерили свое стање-снагу. Најстарија вамилија су Медари, Лачњевци, Луковићи, Бонцићи.

- славе св. Николу, св. Јелу
- Становништво се доселило из долине Ибра.

Казивач, Рајка Луковић

Старци

После неке болештине у селу су остали само старци. По другима , у доба Немањића оде је било неко прихватилиште за старе Жупљане. Најстарија вамилија су Митровићи, Марковићи.

- славе Јереминдан
- Становништво се доселило из Црне Горе.

Казивач, Марковић Драги

Ступањ (Горњи и Доњи)

Први становници овде су сишли са Ђурђевих ступова и дали му име Стубањ. Касније је б прешло у п. По другима Ступњем је владао злогласни субаша Хусеин. На венчању преотео је младу неком Маринку из Злегиња. Овај се са кумом Павлом, девером Стојаном одметнуо у хајдуке. Појурили су Хусеина, сустигли га док је бежао. То се место и данас зове Беговац . Турци су Маринка убили „Код тополе“, Павла на брду „Павловац“ (по њима су добила назив). Настарије вамилије су Лисинци и Старинци.

- славе св. Јована, св. Саву, св. Ђорђа, Алимпију, Митровдан, св. Николу, св. Илију и др.
- Становништво је староседелачко и досељено крајем 18. века из старе Рашке, црногорских Брда, Херцеговине, и преко етапних миграционих станица на падинама Копаника (Сошице, Лисина, Жарево, Радманово, Дренова, Осреци и Будоловина). И Жељина (Рокци, Станишинци).
- славе св. Ћирила, св. Арханђела, св. Николу, Ђурђевдан и др.
- Становништво је досељено у првој половини 18. века из Малог Косова (шира околина данасњег Подујева-Приштине), из Старе Херцеговине (околина данашњег Пљевља). И са копаоничких села (Лисина, Будиловина, Јелакци, Латковац, Крива Река, Плоча и друга села.

Казивач, Драган Лисинац

Грчак

Док се градио град Козник кулчари испод брда су морали да носе тешко камење и да се грче. Многи су умирали у најтежим мукама-грчевима. И данас се каже: “Разби се човек ки грчак!”

- славе св. Јеремија, св. Андрију, Митровдан, св. Петровдана и др.
- Становништво је даљим пореклом из Старе Херцеговине и Метохије, а досељено преко етапних миграционих станица (Жељин и Копаоник).

Казивач, Милутин Андрејић

Дашница

На простору данашњег села и данас има великих стабала пуних жира. Милош Обреновић је наредио да се направе велики обори за узгој свиња. Чувар је био Дача који је саградио колибу на врх брега. Околу су убрзо никле куће па селу по Дачи дадоше име Дашница, а заменише у ч. И данас има потез “Код Дачине колибе.” Селу је првобитно био назив Дачница, али како су Турци много тржили, народ је говорио: “Ми више нисмо Дачница, него смо Дашница!”

- славе се св. Јован, св. Петровдан, св. Мина, св. Ђорђе, Митровдан, св. Никола и др.
- Становништво је староседелачко и досељено са копаоничких села и Горње Жупе.

Казивач, Бренислав Обрадовић

Доброљубци

Мајка Милоша Обилића побегла је код злегињског кнеза Јове од Турака. Искрено су се заволели, али су морали да беже од Турака. На атару овог села су се последњи пут добро пољубили и растали.

- славе се св. Стефан, св. Лазар, св. Тому, Митровдан, св. Луку, Ђурђевдан, св. Ђорђа, св. Арханђела и др.
- Становништво је досељено крајем 18. века из Ибарског Колашина (данашња околина Зубиног Потока), Из Метохије, из околине Новог Пазара и копаоничких села (Крива Река, Осреци, Судимље, Црна Глава, Батоте и др.

Казивач, Иван Коматовић

Дренча

На овом месту било је доста дрена па су Марко и Милош долазили да одмере снагу у цеђењу суве дренажине. Кад је формирано насење нису му дали име Дренова јер је већ постојало крај Мораве, већ Дренча. Оснивачем села сматра се вамилија Богићевић.

- славе други Васкрс
- Становништво се доселило из Црне Горе

Казивач, Живорад Богићевић

Јелакце

Изнад засеока Лазаревићи је голо брдо које је некада били прекривено јелама. И данас има ту пуно пањева јелових који не труле. Од њих се и данас прави луч. Мештани сматрају да је то дар але.

- славе св. Јеремија, св. Тому, св. Томину Недељу, св. Николу и др.
- Становништво је староседелачко и досељено из старе Рашке и са Косова.

Казивач, Драгослав Лазаревић

Козница

Силна Јерина је на путу ка Копаонику застала подно Козника и донела одлуку да на његовом врху сагради град. Једном је Расина надошла и сељаци су направили узан мост преко кога су једино козе могле пролазити. Сељаци су козама стављали камење с обе стране ко самар где су их на врх чекали јарићи. Убрзо је ту формирано насеље које прозваше Козница.

- славе св. Ћирила, св. Арханђела и др.
- Становништво је досељено у другој половини 18. века из Црне Горе из Пипера, и из околних села.

Казивач Микица Видојевић

Латковац

Међу рушитељима Вратарске цркве било је људи са овог простора који су покрали летве и тако село назваше.

По другима оснивач села је Влатко који је из Црне Горе преко Брзећа дошао овде.

- Становништво се доселило из Кознице, Плеша, Вратара, Веље Главе, Лесковице, Рогавчине.

Казивач, Драган Михајловић

Лаћислед

У атару овог села пред Косовски бој био је велики пашњак где су пасли коњи. Слугама је говорено: "Терајте кобиле да се лаћаре-паре!" Кад су стигли, говорили су ждребицама: "Аје, лаћарите се, лаћарите се!" Касније ту настаде насеље.

- славе св. Јована, св. Саву, св. Ћирика Петровдан, св. Арханђела, св. Мину, св. Николу и др.
- Становништво је досељено средином 18. века са Пештерске висоравни, из Црне Горе из Мораче, Пипера, Бјелопавлића и Горњег Полимља, а млађи досељеници из подгорине Копаоника. (Блажево, Осреци и Град) и из Топличког краја из села (Драгуша).

Казивач, Горан Ерчевић

Лесеновци

Име су му дали досељеници из Лесеноваца из Ибарског Колашина. Најстарији су Катанчевићи

- славе св. Јована, св. Арханђела, св. Николу и др.
- Становништво је досељено из ширег окружења Копаоника и Жељина, а старином је са Косова и из Ибарског Колашина (околина Зубиног Потока).

Казивач, Катанчевић Зоран

Лесковица

Име је добила по лескама , највећем природном богатству у Жупи. Сељаци су искрчили леске због обрадивог земљишта а у знак сећања на леске дадоше му име Лесковица. Врло је лепо и пространо село на над. висини од 742м брдо Чикар.

- славе св. Стефана, Митровдан, св. Тому, св. Арханђела.
- Становништво је староседелачко и досељено са Косова и Херцеговине.

Казивач, Немања Јевтовић

Љубинци

Надничарима из Љубића веома се свидела Жупа па су на овом месту одлучили да остану и надену му име по постојбини.

По другима овде се љубила Грозда, мајка Милоша Обилића, и кнез Јова из Злегиња:

- славе св. Алимпија, св. Тому, св. Мину, Ђурђевдан и св. Николу.
- Становништво је пореклом из Црне Горе, Западног Поморавља и од Ибра. И са Копаоника (Блажево, Осреци и Будиловина).

Казивач, Вулета Рачић

Мрмош

У овом селу рођен је Милош Обилић. Неки Јова из Злегиња овде је ловио, загледао се у Грозду и оженио је. После девет месеци родила му је сина Милоша који је дуго мрморио, није могао да проговори, али је касније турки говорио као матерњи јер је био њихов коњушар.

- славе св. Јована, св. Аћима и Ану, св. Арханђела, св. Николу и др.
- Становништво је досељено средином 18. века из села са падина Копаоника и Жељина, пореклом из старе Рашке.

Казивач, Драгица Петровић

Новаци

На овим просторима била је жива бара. Нико није смео да се насели, па су прве назвали новацима. По другима овде су први дошли Шлјупићи из села Новака код Призрена.

- славе св. Јована, св. Вртоломеја, св. Јеремија, св. Алимпија, Митровдан и др.
- Становништво је разнородног регионалног порекла (са Косова из Тетова-западна Македонија, и из Црне Горе, насељено преко етапних миграционих станица појединих копаоничких и жељинских села (Осреци, Плоча, Крива Река и др.).

Казивач, Живорад Сакић

Пањевац

У ово место први су стигли Пуношевићи из околине Бијелог Поља. Како је ту било доста пањева назваше их Пањевчани.

- славе св. Луку, св. Николу, Ђурђевдан, св. Пантелејмона, св. Ђорђа и др.
- Становништво досељено са Копаоника (Осреци и Батоте). И из Западног Поморавља (Оџаци). Старином из Ибарског Колашина – околина Зубиног Потока и Рашке.

Казивач, Тодоровић Милорад

Парчин

Неки снајдер Павле имао приглупог калфу коме је често говорио да ће га изударати аршином, а од њега ће остати само парчићи. Мајстора су назвали Аршином па је тако добијен Парчин.

- славе св. Јеримија, св. Лазара, св. Врачи, св. Аћима и Ану, Митровдан, св. Ћирика, св. Николу, св. Арханђела, св. Мину и др.
- Становништво је досељено из околних села (Батоте, Рибари, Брзеће, Радманово, Ратковац и др. Ибра, Полога-западне Македоније, Западног Поморавља и са Косова).

Казивач, Драгица Ћосић, рођена Рутић из парчина

Плеш

Јерина је преградила Расину и хтела да наврне на Жупу. Вода је нијала по језеру. Брана је пукла, вода отела старим коритом, али остали су вирови по којима је вода и даље плесала.

- Славе Тројицу
- Доселили су се из Црне Горе.

Казивач, Радомир Ђукић

Плоча

Између Жељина и Нерађе постоји коса зараван која се зове Савина трпеза где је Сава ручао кад је пролазио овим крајевима И ту на тим плочастим косинама никло је највеће село у Жупи.

- славе св. Ђорђа, св. Николу, Ђурђевдан и др.
- Становништво је досељено из Горњег Полимља, из Топлице и са Косова.

Казивач, Мијајло Бабић

Поповци

У цркви Кожегинској школовали су се будући попови. Око ње се формирало насеље где су становали млади попови, попићи.

- славе св. Арханђела и др.
- Становништво је досељено из околних планинских села (Крива Река, Станишинци и др.

Казивач, Слободан Видојевић

Пуховац

Одавде је турски султан Муса пошао на рушење и паљење жупских села, али је прво спалио месну цркву. По турском пуку село је добило име Пуковац.

По другима село је добило име по досељеницима из села Пукова у Гучи, а по трћима по великом пуханју ветра када је село спаљено.

- славе св. Ђорђа, Ђурђевдан и др.
- Становништво је досељено крајем 18. и почетком 29. века из Топлице, Црне Горе и са Косова.

Казивач, Мандолиа Кнежевић

Ракље

Име су му дали досељеници из села Ракље изнад Подгорице.

По другима Турци су кугу пренели у село Равни , затим Требитин. Преживели Треботинци су главом без обзира побегли на овај простор.

- славе св. Ђирила, св. Андрију, Петровдан, св. Арханђела и др.
- Становништво је досељено средином 19. века са Копаоника, а старином из Пипера и околине Бијелог Поља.

Овде је Милица Шетала са Лазаром и грану бора засадила у земљу. Она се примила и до скоро је ту био Миличин бор.

Казивач, Жарковић Добросав

Ржаница (Доња и Горња)

У овом селу се истакао у Првом српском устанку Петар Ђукић кога је Карађорђе именовао за вођу. Прича се да су Срби ржали на Турке па отуд име.

Први досељеници дошли су овде из Ржанице од Колашина у Црној Гори. У Жупи су веома близу једна до друге а у Црној гори су удаљенљ 30 км.

- славе св. Арханђела.
- Становништво је досељено у 19. и почетком 20. века из Црне Горе (Морача и Горње Полимље) преко миграционих станица у Топлици, Западном Поморављу и на Пештеру.

Казивач, Мирослав Ћалић

Рогавчина

Ово је једно од најстарејих и најраспространјенијих села у Жупе

Овде је долазио Милош Обилић и сладио се рогатом овчетином. Изнад ње извире Расина. Краве су биле ситне и имале су мале рогове, а овнови велике па је село тако добило име. Најстарије фамилије су: Богдановићи (дошли из Бзенице), Петровићи (дошли из Плеши), Бабићи (Плоче)

- славе св. Аћима и Ану, св. Арханђела, св. Ђорђа и др.
- Становништво је досељено средином 18. века из Колашина у Црној Гори.

Казивач, Петар Црноглавац

Рокце

Село је добило име по оближњем брду Рожац са кога се мотрио долазак Турака од Крушевца. Отуда су слу прво наденули име Рожац, а касније. Један турчин се прикрао стражару и хтео да га задави. Овај га снажно рокнуо у провалију, и рекао: "Нека ти сада певају рокци-црне бубе веће од мува. По другима силан ага дошао на Рожац да купи харач. Један мештанин му пришао с леђа и одрубио му главу која је летела триста метара низ удолину и зауставила се крај гробља. Ту су га и сахранили.

- славе св. Јована, св. Луку, св. Вартоломеја, св. Варнаву, св. Николу и др.
- Становништво је пореклом из старе Херцеговине.

Казивач, Александрић Русомир

Руденица

Вук и Вукосава су после боја пошли на Косово. Из неба вила им је говорила да не иду тамо већ да на месту Рудини саграде цркву и рајску ружу у њој посаде. Тако је саграђен манастир Свети Илија.

- славе св. Луку, св. Николу и др.
- Становништво је досељено крајем 18. века из старе Рашке, Црне Горе и источне подгорине Копаоника.

Казивач, Снежана Луковић. Девојачко Ивановић из Руденица

Стањево

На овом месту био је двор аге Вишњића де је стално изводио имовно стање. Убио га је Живадин Мердар од кога потичу Живадиновићи. Други кажу да су оде Милош и Марко бацали камена с рамена и изводили стање куј је вишљи јунак. Најстарије фамилије су Мердаровићи, Живдиновићи, Лачњевци (из Лачњева у долини Ибра), Марковићи (из Беоца код Рашке), Бонџићи из Бзенице, Беочани из Ушћа. Село је прво било на Врањем брду, али се каснеје преселило на супротну страну.

- славе св. Трифуна, св. Николу и др.
- Становништво се дели на старије досељене родове најчешће пореклом од Ибра.

Казивач, Рајка Луковић

Старци

После неке болештине у селу су остали само старији, а млађеји поумирали па је тако село добило име. По другима, у доба Немањића овде је постојао дом који се бринуо за старе, а били су и подруми за вино као и Старачка пољана. Најстарије фамилије су Митровићи, Марковићи, Јовановићи.

- славе св. Јована, Јеремин дан.
- Становништво је досељено из Црне Горе

Казивач, Драги Марковић

Стрменица

Село је на стрмини и по томе је добило име. И данас се каже: “Ако ћеш мук да доживиш, онда иди преко горелице за Стрменицу!”

Казивач, Ружица Бошковић

Стубал

Два брата Милић и Јеленко дошла су овде из Стубла код Новог Пазара и дали му име по постојбини.

- славе св. Јована, св. Мину, св. Николу и др.
- Становништво је досељено средином 18. века из Метохије (околина Призрена и Високих Дечана), са Копаоника (Бело Брдо) и из околине Новог Пазара

Каживач, Драгутин Милић

Суботица

Студеница је одлучила да у Варини подигне цркву. Како је освештана на Велику суботу месту дадоше име Суботица.

- славе св. Петку, Митровдан, св. Андрију, Ђурђевдан, св. Арханђела, св. Николу и др.
- Становништво је староседелачко и досељено од почетка 18. века са Златибора, Јавора, Копаоника, Гоча, из Западног Поморавља и Црне Горе.

Казивач, Душан Рилак

Тржац

Овде се налазио велики тржни центар преко ког се размењивала роба за манастире Руденица, Велуће, Душманицу, Студеницу, Жичу.

- славе св. Ћирика, св. Арханђела и др.
- Становништво је досељено крајем 19. века из Црне Горе (Мораче и Пипера) и околних жупских села.

Казивач, Мирослав Ћалић

Трнавци

За потребе манастира Студенице довођени су радници и мајстори из села Трнавe крај чачка. Они су овде у варини основали насеље.

- славе св. Јована, св. Арханђела, Митровдана, св. Ђорђа, Петровдана и др.
- Становништво је досељено крајем 18. века из Горњег Полимља, Горње Жупе, Метохије, Полога – западна Македонија

Казивач, Миодраг Савковић

Тулеш-Тулеш

Ратајски и тулешки паша су се споречкали око границе па ратајски убије противника и каже му: „Ту лежи кад не поштујеш границу!“

По држима, овде је изгинуло много Срба. Кад је родбина дошла да их преузме, водич је говорио:“ Ево ту лежи леш!“

- славе св. Јована, Ђурђевдан, Митровдан, св. Тому и др.
- Становништво је досељено почетком 18. века из Топлице, Малог Косова (шира околина Подујева-Приштине) и из Црне Горе, преко миграционих станица у селима на источним падинама Копаоника.

Казивач, Симеун Аџић

Шљивово

У Ботуњу су дошла три брата Бота, Боћа и Шљива. Најмлађи је био непослушан и нерадан па га протерају на ову косину подаље од њи. Отад се провреднио, оженио, скућио. По Шљиви село доби име Шљивово.

- славе св. Алимпија, Ђурђевдан, св. Николу и др.
- Становништво је досељено почетком 19. века из Осредка са Копаоника.

Казивач, Јотић Миља

ЛИТЕРАТУРА

АЈДАЧИЋ 1998:

Ајдачић, Дејан, *Жанрови свадбених песама*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 218-238

АЈДАЧИЋ 2004:

Ајдачић Д. *Прилози проучавању фолклора балканских Словена*, Дејан Ајдачић, 2004.

АДАМОВСКИ 1998:

Адамовски, Јан, *Семантика и организација простора у свадбеном обреду*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 14-26

АРИСТОТЕЛ 1987:

Аристотел, *О пјесничком миту*, Загреб, 1977, Реторика, Београд, 1987.

АРНАУДОВ 1931:

Арнаулов, М, *Българскаја народнаја поезија*, част I, лирически песни, и характеристика, Софија, 1931.

АФАНАСЬЕВ 1982:

Афанас ев, Ф. А, *Древо жизни*, Избранные стаи, Современик, Москва, 1982.

БАЈБУРИН 1998:

Бајбурин, Алберт, *Код и обред*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 239-257

БАНДИЋ 1991:

Бандић, Душан, *Народна религија Срба у 100 појмова*, БИГЗ, Београд, 1991.

БАНДИЋ 1990:

Бандић, Душан, *Табу у традиционалној култури Срба*, БИГЗ, Београд, 1990.

БЕГОВИЋ 1986:

Беговић, Никола, *Живот Срба граничара*, Просвета, Београд, 1986.

БЕКЧИЋ 1990:

Бекчић, Милорад, *Вукова песмарица о биљу*, Књижевна заједница Звездара, Београд, 1990.

БАЙБУРИН 1975:

Байбурин, И, *Княз и княгина в русском свадбеном величании*, Русска филология, 4, 1974.

БЛАГОЈЕВИЋ 1972:

Милош Благојевић, *Крушевац кроз векове*, Кш, 1972, стр,46-48, Историја народа Југославије, И

БЛЪГАРСКИ БАЛАДИ 1931:

Българские балади, *Българские балади и песни с митически и легендарни мотиви*, част 1, София 1993.

БНБ 1982:

Българска народная поезия и проза, т.4, Народни балади, София 1982.

БОВАН 1980:

Бован, Владимир, *Народна књижевност Косова*, Лирске песме, I, II, Јединство, Приштина, 1980.

БОГАТИРЕВ 1971:

Богатирев, П, Г, *Вопросы теории народного искусства*, Москва, 1971, стр,210.

БОСНИЋ;1985:

Боснић, М. *Обичаји срба у Војводини*, Божићни обичаји Срба у Војводини, Бг, 1985.

БОВАН, ЦВЕТКОВИЋ, ЈЕВТОВИЋ 1980:

Бован, Владимир; Цветковић, Миленко; Јевтовић, Н, *О народној књижевности Срба на Косову*, Јединство, Приштина, 1980.

БОВАН 1980:

Бован, Владимир, *Говорне народне творевине*, Јединство, Приштина, 1980.

БОВАН 1980:

Бован, Владимир, *Горанске народне песме*, Јединство, Приштина, 1980.

БУШЕТИЋ,1902:

Бушетић, Тодор, *Српске народне песме и игре из Левача*, СЕЗ; 1902, годиште 3.

ВАРГАНОВА 1995:

Варганова,В, *Сексуално в свадбеном обряду*, у Русский эротический фольклор, ыур.А. Л. Топорков, Ладомир, , Москва., 1995.

ВИНОГРАДОВА 2000:

Виноградова, Л. Н, *Ведмъа*, Индрик, Москва ,2000.

ВИНОГРАДОВА 2000:

Виноградова, Л. Н,*Народная демонология и мифо-ритуальная традиция Славян*, Индрик, Москва,2000.

ВАСИЋ 1972:

Милан Васић, *Становништво крушевачког санџака и његова друштвена структура у 16. веку*, 1972, стр, 59

ВАСИЋ 1972:

Милан Васић, *Становништво крушевачког краја*, *Крушевац кроз векове*, КШ, 1972,стр, 70

ВАСИЉЕВИЋ 1940:

Миодраг Васиљевић, *Нотно певање у теорији и пракси I део за I раз.* издање Јована Фрајта, 1940

ВАСИЉЕВИЋ 1960:

Миодраг Васиљевић, *Народне мелодије лесковачког краја*, Београд, 1960

ВАСИЉЕВИЋ 1950:

Васиљевић, М. А, *Југословенски музички фолклор*, Београд, 1950.бр, 210, Гњилане

ВАСИЉЕВИЋ 1953:

Васиљевић, М. А, *Народне мелодије из Санџака*, САНУ Посебна издања, Музиколошки институт, књига 5, 1953.

ВАСИЉЕВИЋ 1965:

Васиљевић, М, *Југословенски музички фолклор, Народне мелодије које се певају на Космету*, Београд, 1965.

ВАСИЉЕВИЋ 1965:

Васиљевић, М, *Југословенски музички фолклор, Народне мелодије Црне Горе*, Београд 1965.

ВИДАКОВИЋ 1990:

Видаковић К, *Народне тужбалице, Огледи о усменој књижевности*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 1990.

ВИЛХАР 1980:

Вилхар Албин, *Грчка и Римска Митологија*, Вук Караџић, Београд, 1980.

ВЛЧЕВА 2003:

Влчева Д, *Птице у бугарским народним представама и веровањима о свету и човеку*; Кодови словенских култура 8, уредио Дејан Ајдачић, КЛИО, Београд, 2003.

ВЉЛЧИНОВА 1994:

Вљлчинова, Г, *Сечко и Марта формирането на еден митологичен комплекс българската народна култура*, "Етнографски проблеми на народна духовна , култура" II, Софија, 1994.

ВРЧЕВИЋ 1883:

В.Врчевић, *Три главне народне свечености*, Панчево, 1883.

ВУЧКОВИЋ 1972:

Вучковић, Љубомир, *Наша свадбена лирика*, Израз, XVI/10, 1972.

ГАВРИЋ 1988:

Гаврић, Томислав, *Речник окултизама*, Дерета, Београд, 1988.

ГЗМ 1907

Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини, Сарајево, 1889, 154, 320, 372

ГОЛЕМОВИЋ 1997:

Големовић Д. *Народна музика Југославије*, Београд: Музичка омладина Србије, 1997.

ГРБИЋ 1909:

Грбић Саватије, *Српски народни обичаји у срезу Бољевачком*, СЕЗ, XIV, Београд, 1909.

ГУРА 2005:

Гура Александар, *Симболика животиња у словенској народној традицији*, прев. Љ. Јоксимовић, С. Ранковић, В. Лазаревић, С. Богојевић, Логос Београд, 2005.

ГУРЕВИЧ 1987

Гуревич, А, *Проблеми народне културе у средњем веку*, превод Лидије Суботин, БГ; 1987.

ДЕБЕЉАКОВИЋ 1907:

Дена Дебељаковић, *Обичаји српског народа на Косову Пољу*, Српски етнографски зборник VII, БГ, 1907.

ДЕФТЕР 1516:

Дефтер Санџака Ала Цахисар, Н 55 , 1516, Крушевачки народни музеј, фотокопија

ДЕТЕЛИЋ 1993:

Детелић, Мирјана, *Митски простор и епика*, реконструкција фолклорне свадбе, Сану, Београд, 1993.

ДЕТЕЛИЋ 1996:

Детелић, Мирјана, *Урок и невеста*, Нолит, Београд, 1996.

ЂОКИЋ 1998:

Ђокић, Даница, *Посмртна свадба на територији јужних Словена*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 136-153

ЂОРЂЕВИЋ 1984:

Ђорђевић, Тихомир, *Зле очи у веровању јужних Словена*, Просвета, Београд, 1984.

ЂОРЂЕВИЋ 1984:

Ђорђевић, Тихомир, *Наш народни живот*, 1-4, Просвета, Београд, 1984.

ЂОРЂЕВИЋ 1990

Ђорђевић, Тихомир, *Обичаји народа српског*, СЕЗ, књ, 14, БГ, 1902.

ЂОРЂЕВИЋ 1958:

Ђорђевић, М, *Живот и обичаји народа у Лесковачкој Морави*, Српски етнографски зборник 70, бр, 8, Београд 1958.

ЂОРЂЕВИЋ 1990:

Ђорђевић, Д. М. и Златановић, М, *Народне песме из Лесковачке области*, Српски етнографски зборник 367, 1990.

ЂОРЂЕВИЋ, 2013

Ђорђевић Белић, Смиљана „ *Епска хроника и тужбалички текст у процесу трансформације интерференције поводом певања уз гусле Радојке Милићевић*. Институт за књижевност и уметност, Београд, 2013.

ЂОРЂЕВИЋ, 2013:

Ђорђевић Белић, Смиљана *Нека је женско, али биће гуслар- идеологија једног инструмента*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2013.

ЂУРИЋ 1976:

Ђурић, Милош, *Историја хеленске етике*, Београд, 1976.

ЂУРИЋ 1969:

Ђурић, Војислав, *Крушевац у народној поезији*, Багдала, Крушевац, 1969.

ЂУРИЋ 1963:

Ђурић, Војислав, *Народне лирске песме*, Рад, Београд, 1963.

ЂУРИЋ 1968:

Ђурић, Војислав, *Народне лирске песме*, Просвета, Београд, 1968.

ЂУРИЋ 1969:

Ђурић, Војислав, *Антологија народних лирских песама*, Будућност, Нови Сад, 1969.

ЕЛИАДЕ 1986:

Елиаде, М, *Божански узор ритуала*, Градина, XXI,бр, 10, 16.

ЕРЛАНГЕНСКИ РУКОПИС 1925:

Ерлангенски рукопис старих српскохрватских песама, издао Герхарт Геземан, издање САНУ, Сремски Карловци, 1925.

ЗАЈАКОВСКА 1998:

Зајковска, Татјана, *Невеста птица*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 42-58

ЗАЈАКОВСКИ 1998:

Зајковски, Виталиј, *Невеста птица*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 59-79

ЗЕЧЕВИЋ 1981:

Зечевић, Слободан, *Митска бића српских предања*, Вук Караџић, Београд, 1981.

ЗЕЧЕВИЋ 1973:

Зечевић, Слободан, *Елементи наше митологије у народним обредима уз игру*, Музеј града Зенице, 1973.

ЗЛАТАНОВИЋ 2003:

Златановић, Сања, *Свадба-прича о идентитету*, Етнографски институт САНУ, БГ, 2003.

ЗЛАТАНОВИЋ 1994:

Златановић, С, *Народне песме и басме Јужне Србије*, Београд, 1994.

ЗЛАТАНОВИЋ, 1971:

Златановић, Тосиш, *Лирске народне песме из југоистоце Србије*, Ниш, 1971.

ЗЛАТКОВИЋ, 2003

Златковић, Бранко, Елементи маскирања и поступци карневализације у духу и традицији Српске револуције (1804-1835), лист „Задужбина“, септембар 2003, год. XV, број 64, 6.

ИВАНОВ 1965:

Иванов, В.и Торопов, Б, *Славјанские языковие моделирующие семиотические системи*, Москва, 1965.

ИВАНОВ 1974:

Иванов, В.и Торопов, Б, *Исследования о области славянских древностей*, Москва, 1974.

ИВАНОВА 1998:

Иванова, Радост, *Свадба као систем знакова*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 7-13

ЈАКОБСОН 1966:

Јакобсон Р, *Лингвистика и поетика*, Нолит, Београд, 1966.

ЈАНКОВИЋ 1957:

Јанковић, Д, *Прилог проучавању орских песама*, Београд, 1957.

ЈАСТРЕБОВ 1866:

Јастребов, Иван, *Обичаи и песни турецких Србов* (в Призрене, Ипеке, Мораве и Дибре), С. Петербург, 1866 I издање, 1889 II издање.

ЈЕРОТИЋ 1996:

Јеротић, владета, *Старо и ново у хришћанству*, Источник БГ, 1996.

ЈОВАНОВИЋ 1983:

Јовановић, Бојан, *Магија српских обреда*, Светови, Нови Сад, 1983.

ЈОВАНОВИЋ 2000:

Јовановић, Бојан, *Дух паганског наслеђа*, Светови, Нови Сад, 2000.

ЈОЈКИЋ 2006:

Јојкић, Ј, *Мотив ослепљивања змије у јеремијским песмама*, Жанрови српске књижевности, Нови Сад, 2006.

ЈУНГ 1996:

Карл Јунг, *Човек и његови симболи*, Народна књига Алфа, 1996.

КАОЈА 1965:

Каоја, Јоже, *Игре и људи*, Београд, 1965.

КАРАНОВИЋ 2010:

Карановић, З, *Антологија српске лирске усмене поезије*, Завод за уџбенике, Београд, 2010.

КАРАНОВИЋ 1996:

Карановић, З, *Антологија српске лирско-епске усмене поезије*, Светови, Нови Сад, 1996.

КАРАНОВИЋ 1998:

Карановић, Зоја, *Женидбени обичаји и Вукова збирка сватовских песама*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 17/3, 1988, 165-175

КАРАНОВИЋ 1998:

Карановић, Зоја, *Обредна функција сватовског дара, Кодови словенске културе*, 3, 1998, 186-195

КАРАНОВИЋ 1994:

Карановић, Зоја, Љ. Пешикан-Љуштановић, *Послови и дани српске песничке традиције*, Нови Сад, 1994.

КАРАНОВИЋ 2010:

Карановић, Зоја, *Небеска невеста*, Друштво за српски језик и књижевност, Београд 2010.

КАРАНОВИЋ 1996:

Карановић, Зоја, *Антологија народних лирских песама*, Београд, 1996

КАРАНОВИЋ 1996:

Карановић, Зоја, *Антологија лирско-епске усмене поезије*, Београд, 1996.

КАРАНОВИЋ 2009

Карановић, З, Јокић, Ј, *Стиховно и еротско у српској народној култури*, Нови Сад, 2009.

КАРАЦИЋ 1969:

Карацић, Стефановић Вук, *Етнографски списи*, Просвета, Београд, 1969.

КАРАЦИЋ 1969:

Карацић, Стефановић Вук, *Српске народне пјесме*, Просвета, Београд, 1969.

КАРАЦИЋ 1993:

Карацић, Стефановић Вук, *Српске народне пјесме*, В, Београд, 1933.

КАРАЦИЋ 1969:

Карацић, Стефановић, Вук, *Српски рјечник*, Просвета, Београд, 1969.

КИЛИБАРДА 1971

Килибарда, Новак, *На маргинама поетике народних тужбалица, зора говора, ка поетици усменог песништва*, пиредио Неделько богдановић, Ниш, 1971.

КЛЕУТ 1995:

Клеут М, *Народне песме у српским рукописним песмарицама XVIII и XIX века*, Матица српска, Институт за књижевност, Београд, Нови Сад, 1995.

КЛЕУТ 2001:

Клеут М. *Српска народна књижевност*, Сремски Карловци : Издавачка књижарица Зорана Стојановића, 2001.

КЛЯУС 1996:

Кляус, В. Л, *Сердца птиц и половые органы животных как средства любовой магии, Секс и эротика в русской культуре*, сост. А.Л Топорков, Ладомир, Москва, 1996.

КНЕЖЕВИЋ 1957:

Кнежевић, Миливоје, *Антологија народних умотворина*, Нови Сад- Београд, 1957.

КОЉЕВИЋ 1982:

Кољевић Светозар, *Ка поетици народног песништва*, Просвета Београд, 1982.

КОВАЧЕВИЋ 2001:

Ковачевић, Иван, *Семиологија ритуала I*, Традиције, Београд, 2001.

КОВАЧЕВИЋ 2001:

Ковачевић, Иван, *Семиологија ритуала II*, Традиције, Београд, 2001.

КОВАЧЕВИЋ 2001:

Ковачевић, Иван, *Семиологија ритуала III*, Традиције, Београд, 2001.

КРЊЕВИЋ 1988:

Крњевић, Хатица, *Скице за видове композиције лирске народне песме*, Поетика српске књижевности, Београд, 1988, 117-140.

КРЊЕВИЋ 1986:

Крњевић, Хатица, *Живи палимпсести или о усменој поезији*, Београд, 1986.

КРЊЕВИЋ 1978:

Крњевић Х. *Антологија народних балада*, СКЗ Београд, 1978.

КРЊЕВИЋ 1978:

Крњевић Х. *Усмене баладе Босне и Херцеговине: књига о баладама и књига балада*, Београд, 1973.

КРЊЕВИЋ 1986:

Крњевић, Хатица, *Лирски источници*, Београд, 1986.

КРЊЕВИЋ 1987:

Крњевић, Хатица, *Различне женске песме*, БИГЗ, Београд, 1987.

КРСТИЋ; 1984:

Крстић, Бранислав, *Индекс мотива народних песама балканских Словена*, Бг, 1984, САНУ; приредио Илија Николић

КУЛИШИЋ 1986:

Кулишић Ш, Петровић П.Ж, Пантелић Н, *Српски митолошки речник*, Београд 1986

ЛАКИЋЕВИЋ 1986:

Лакићевић, Драган, *Народне лирске песме*, Рад, Београд, 1986.

ЛЕСКОВАЦ 1966:

Лесковац, Младен, *Бећарац*, у Зборнику Народна књижевност, приредио Владан Недић, Београд, 1966.

ЛАТКОВИЋ 1970:

Латковић Видо, *Народна књижевност*, Научна књига, Београд, 1970.

ЛОМА 1998:

Лома, Александар, *Женидба с препрекама*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 196-217

ЛОМА 2002:

Лома, Александар, *Пракосово*, САНУ, Балканолошки институт, Београд, 2002.

ЛУТОВАЦ; 1976:

Лутовац, Милисав, *Жупски Александровац*, Гласник Етнографског друштва, св, 56, бр, 2, 27-44.

ЛУТОВАЦ 1980:

Милисав Лутовац, *Жупа Александровачка*, Бг, 1980, САНУ, стр, 19.

ЉУБИНКОВИЋ 1995:

Љубинковић Н. „Проблеми систематизације и класификације усменог народног стваралаштва“. Фолклор у Војводини 9 (1995): 7-31.

ЉУБИНКОВИЋ 1997:

Љубинковић Н. „Рођење, свадба, смрт у веровањима, обичајима и умотворинама Срба. Логика симетрије или логика вечитог кружења. Први део: Рођење“. Даница. Српски народни илустровани календар за 1998. годину. Београд: Вукова задужбина, 1997.

ЉУБИНКОВИЋ 1998:

Љубинковић Н. „Аграрна година и народни календар (3)“ Даница. Српски народни илустровани календар за 1999. годину. Београд: Вукова задужбина, 1998, 231-240.

ЉУБИНКОВИЋ 1998:

Љубинковић, Ненад, *Аграрна година за 1999*, Вукова задужбина, 1998.

ЉУБИНКОВИЋ 1999:

Љубинковић Н. „Аграрна година и народни календар (4). Филозоска осмишљеност смрти“ Даница. Српски народни илустровани календар за 2000. годину. Београд: Вукова задужбина, 1999, 317-331.

ЉУБИНКОВИЋ 1996:

Љубинковић, Ненад, *Митолошка основа јеремијских песама*, Мит, Нови Сад, Филозофски факултет, 679-690, 1996.

ЉУБИНКОВИЋ 2000:

Љубинковић, Ненад, *Семантика вучарских обреда*, Расковник, 100, 2000.

МАЛИНОВСКИ 1991:

Малиновски, Бранислав, *Магија, наука и религија*, Просвета, Београд, 1971.

МАРИНОВ 1984:

Маринов, Д, *Избрани произведения II ред*, М. Велева, Наука и изкуство, София Б 1984.

МАТИЋ 1972:

Матић, В, *Заборављена божанства*, Просвета, БГ, 1972.

МАЕРЧИК 2003:

Маерчик, М. С, *Птица_душа в славянской народной традиции*, М. С, Птица - душа у словенској народној традициј, Кодови словенских култура, 8, Птице, уредник Д, Ајдачић, ЦЛИО Београд 2003.

МАРКОВИЋ 2001:

Марковић, Александар, *Мотив јелена у свадбеним песмама*, Вукова задужбина, децембар 2001.

МАРКОВИЋ 1986:

Марковић, Бративоје, *Народне умотворине Левача*, Рековац, 1986.

МАРКОВИЋ 1969:

Милош Марковића, *Народна лирика Жуле*, Крушевац, Багдала, 1969.

МАТИЋ 1972:

Матић В, *Заборављена божанства*, Просвета, Београд, 1972.

МАТИЦКИ 1985:

Матицки, Миодраг, *Народне песме у Вили*, Нови Сад - Београд, 1985.

МАРКОВИЋ 1969:

Марковић, Милош, *Народна лирика Жуле*, Багдала, Крушевац, 1969.

МЕЛЕТИНСКИ 1968:

Мелетински Е, М, *Едда и ранние формы эпоса*, Москва, 1976, стр, 16-33.

МИКИТЕНКО 2002

Микитенко Оксана, *Етно-поетске константе српских тужбалица у контексту универзалне традиције кукања*, Међународни састанак слависта у Вукове дане МСЦ, 30/2, 2002, 4.

МИЛИНЧИЋ 2007.

Милинчић, Миодраг, *Општина Александровац, доминантне насеобинско-популационе карактеристике*, Жупски зборник, 5, 229-249.

МИЛИНЧИЋ 2006.

Милинчић, Миодраг, *Општина Александровац – основна обележја*, Жупски зборник 1, 9-26.

МИЛИНЧИЋ 2010:

Милинчић, Миодраг, *Речна мрежа општине Александровац*, Жупски зборник 5, 17-27.

МИЛИЋЕВИЋ 1894:

Милићевић М. Ћ, *Живот Срба сељака*, СЕЗ, Београд, 1894.

МИЛИЋЕВИЋ 1930:

Љ. Милићевић, *Крсно име или слава у Попову*, Гласник етнографског музеја, В, БГ, 1930.

МИЈАТОВИЋ 1907:

Станоје Мијатовић, *Обичаји српског народа у Левачу и Темнићу*, Српски етнографски зборник VII, БГ, 1907.

МИЛОШЕВИЋ-ЂОРЂЕВИЋ 1971:

Милошевић-Ђорђевић, Нада, *Заједничка тематско-сижејна основа српскохрватских епских песама и прозе*, Традиције, Београд, 1971.

МИЛОШЕВИЋ-ЂОРЂЕВИЋ 1976:

Милошевић-Ђорђевић, Нада, *О неким видовима изражавања осећања у нашој народној лирици*,

Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, XIII, 1-4, 1976, 178-185.

МИЛОШЕВИЋ-ЂОРЂЕВИЋ и ПЕШИЋ 1996:

Милошевић-Ђорђевић, Нада; Радмила, Пешић, *Народна књижевност*, Требник, Београд, 1996.

МИЛОШЕВИЋ 1994

Милошевић-Ђорђевић Нада, *Српске народне тужбалице у средњовековним списима о О Кнезу Лазару и Косовској бици*, Књижевност и језик LI / 3-4, 1995; 1-9.

МЕЛЕТински 1984:

Мелетински, Е. М, *Поетика мита*, Нолит, Београд, 1984.

МЕЛЕТински 1995:

Аналитичка психологија и проблем порекла архетипских симбола, прев, Д. Арнаитовић, Нови Сад, јануар, 1995.

МЛАДЕНОВИЋ 1973:

Младеновић Ж, Недић В, *Српске народне пјесме из необјављених рукописа Вука Стефановића Караџића*, књига I, САНУ, Београд, 1973.

МИХАИЛОВНА 1978:

Михаиловна Фреденберг Олга, *Мит и античка књижевност*, Просвета, Београд, 1978.

НЛП 1961:

Народная лирическая поэзия, Советский писатель, Ленинград, 1961.

НЕДЕЉКОВИЋ 1990:

Недељковић, Миле, *Годишњи обичаји у Срба*, Вук Караџић, Београд, 1990.

НЕДИЋ 1969:

Недић, Владан, *Антологија народне лирске поезије*, СКЗ Београд, 1969.

НЕДИЋ 1966:

Недић В. *Југословенска народна лирика*, у: Народна књижевност, Београд, Нолит, 1966.

НЕДИЋ 1972:

Недић, Владан, *Народна књижевност*, Нолит, Београд, 1972.

НЕДИЋ 1976:

Недић, Владан, *О усменом песништву*, СКЗ Београд, 1976.

НОВАКОВИЋ 1912:

С. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Бг, 1912. Г. Шкривиновић, Студеничко властелинство 1183_1190, Бг, 1967.

ОП 1981:

Обрядовые песни русской свадьбы в Сибире, Наука, Новосибирск, 1981.

ПАНТИЋ 1969:

Пантић, Мирослав, *Старије песме у записима 15-18. века*, Просвета, 1969.

ПАВЛОВИЋ 1969:

Павловић, Миодраг, *Антологија лирских народних песама*, СКЗ, Београд, 1969.

ПАВЛОВИЋ 1987:

Павловић, Миодраг, *Поетика жртвених обреда*, Нолит Београд, 1987.

ПАВЛОВИЋ 1993:

Павловић, Миодраг, *Огледи о народној и старој српској поезији*, СКЗ, Београд 1993.

ПАНТИЋ 1964:

Пантић, Мирослав, *Народне песме XV-XVIII век*, Просвета, Београд, 1964.

ПАЗ 1967

Паз, Октавио, *Лук и лира*, Зодијак, Култура, Београд, 1967.

ПЕРУНИЧИЋ 1972:

Бранко Перуничић, *Крушевац у једном веку 1815-1915*, Кш, 1972, стр, 76

ПЕТРОВИЋ 1948:

Петровић П. Ж, *Живот и обичаји народа у Грузи*, СЕЗ, LVIII, 1948.

ПЕТРОВИЋ 2000:

Петровић, Сретен, *Систем српске митологије*, Ниш, Просвета, 2000.

ПЕТРОВИЋ 2006:

Петровић, Тања, *Здравица код балканских народа*, САНУ; Београд, 2006.

ПЕШИКАН 2012:

Пешикан-Љуштановић Љ. *Лирске народне песме*, Издавачки Центар Матице српске, Нови Сад, 2012.

ПИТУЛИЋ 2011:

Питулић Валентина, *Трагом архетипа*, Друштво за српски језик и књижевност, Београд, 2011.

ПИТУЛИЋ 1999:

Питулић Валентина, *Народна књижевост поетичка истраживања*, часопис "Рашка", 1999.

ПИТУЛИЋ 2000:

Питулић Валентина, *Изникал ми струг босиљак*, Лирске народне песме из власотиначког краја, информативни лист Власина, Власотинце 2000.

ПИТУЛИЋ 2007:

Питулић Валентина, *Семантика божура, усмено Косово*, Филозовски факултет Косовска Митровица 2007.

ПЛОТНИКОВА 1998:

Плотникова, Ана, *Деца у свадбеном обреду јужних Словена*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 27-41

ПОЛЕССКИЙ 1983:

Полесский этно-лингвистический сборник, Москва, Наука 1983.

ПОПА 1979:

Попа,Васко, *Од злата јабука*, Нолит, Београд, 1979.

ПОПОВ 1998:

Попов, Рачко, *О једној варијанти карневалске свадбе*, Кодови словенске културе 3 1998, 103-110

ПОПОВИЋ 1997:

Поповић, Радомир, *Васељенски сабори*, Хришћанска мисао, Србиње, Београд, Ваљево, 1997.

ПРИЛОЗИ 1954:

Прилози за проучавање првог српског устанка, Необјављена грађа, Народна књига, Бг, 1954, стр, 138-140

ПРОП 1976:

Проп, В. ЈА; *Народние лирические песни*, Ленинград, 1961, стр, 46-47.

ПУТИЛОВ 1965:

Путилов, Б. Н, *Славянская историческая балада*, Москва, 1965

ПУТИЛОВ 1969:

Путилов, Б. Н, *Труды международного конгресса антропологических и этнологических наук*, 6, Москва, 1969, 213-218.

ПРОДАНОВИЋ 1932:

Продановић М, Јаша, *Наша народна књижевност*, Савременик СКЗ, Београд, 1932.

РАДЕНКОВИЋ 1998:

Раденковић, Љубинко, *Демонска свадба*, Кодови словенске културе 3, 1998, 154-162, 1998.

РАДЕНКОВИЋ 2001:

Раденковић, Љубинко, *Енциклопедијски речник*, Цепрер бук, Хала, 559-561, 2001.

РАДЕНКОВИЋ 2001:

Раденковић, Љубинко, *Енциклопедијски речник*, Цептер бук, Змај, 206- 211, 2001.

РАДУНОВИЋ 1987:

Радуновић, Милорад, *Остала је само реч*, Српске народне умотворине са Косова и Метохије,

РАЈКОВИЋ, 1972:

Рајковић, Љ, *Народне умотворине из Средњег тимока*, Зајечар, 1972.

РФ 1987:

В. П. Аникин, *Русский фольклор*, Москва, Висшая школа, 1987.

САВКОВИЋ 1987:

Драгана Савковић и Душан Дрљача, *Трстенички записи о божјићним обичајима у Расини*, Крушевачки зборник 3, Народни музеј, Крушевац, 1987.

САЗДОВ 1981:

Саздов, Тоне, *Македонска народна лирика*, Градина, Ниш, 1981.

САМАРЦИЈА 2002:

Самарција, Снежана, *Народне басне и приче о животињама*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2002.

САМАРЦИЈА 2004:

Самарција, Снежана, *Пародија у усменој књижевности*, Народна књига, Београд, 2004.

САМАРЦИЈА 1995:

Самарција, Снежана, *Српске народне загонетке*, Гутенбергова галаксија, 1995.

САМАРЦИЈА 1987:

Самарџија С. Усмено предање између веровања и уметности речи ("*Благовијест проповијест*"), "Поља", Нови Сад, бр. 340, 1987.

САМАРЏИЈА 2004:

Самарџија, Снежана, *Пародија у усменој књижевности*, Народна књига, Алфа, Београд, 2004.

САМАРЏИЈА 2013:

Самарџија С. *Неке особености формула времена у српкој усменој лирици*. У зборнику *Време, вакат, земан*, Београд, 2013.

САМАРЏИЈА 1997:

Самарџија, Снежана, *Поетика усмених прозних облика*, Народна књига, Алфа, Београд, 1997.

САМАРЏИЈА 2010:

Самарџија, Снежана, *Класификација народне (усмене) књижевности*, *Књижевност и језик*, LVII, 1-2, 2010, стр.1-22.

СЕЗ 1909:

Српски етнолошки зборник, 14, 1909, 48, 53-57, 66-68, 323-324; 19, 1913, 156; 19 1914, 40-62.

СИКИМИЋ 1998:

Сикимић, Биљана, *Неука млада*, *Кодови словенске културе*, 3, 1998, 163-185

СПЕКТОРСКИ 1992:

Спекторски Евгеније Васиљевич, *Хришћанска етика*, Св. Симеон Мироточиви, Врњачка Бања, 1992.

СПРЕМИЋ 1972:

Момчило Спремић, *Крушевац у 15. и 16. веку*, Кш, 1972, стр. 18, 19, *Историја народа Југославије*, стр. 440, I, 1972.

СУВАЈЦИЋ 2005:

Сувајџић Бошко, *Јунаци и маске*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2005.

СУВАЈЦИЋ 2005:

Сувајџић Бошко, *Записи са ничије земље*, Хришћанско и паганско у поезији Десанке Максимовић, зборник радова, Десанкини мајски разговори, књига 22, прир. Ана Ћосић-Вукић, Београд, 2005.

СУВАЈЦИЋ 2006:

Сувајџић Бошко, *Смеховно и опсцено у љубавним песмама Ерлангенског рукописа*, Научни састанак слависта у Вукове дане, МСЦ, 35/2, Београд, 2006.

СУВАЈЦИЋ 2005:

Сувајцић,Б, *Јунаци и маске, Друштво за српски језик и книжевност*, Београд, 2005.

ССС 1973.

Старинная Севская свадьба, Издательство МГУ, Москва,1978.

ТАПЛИНА 1998:

Таплина, Татјана, *Свадба у календару*, Кодови словенске културе, 3, 1998, 80-91

ТЕРНОВСКА 1988:

Терновска О.А, *Обря крещения и похорон кукушки с точки зрения принципа заклинательного бинома*, "Этнолингвистика текста, Семиотика малых форм фолклора", И, Москва 1988.

ТОКАРЕВ 1988:

Токарев, С. А, *МНМ_Мифы народов мира*, гл.ред, Советская энциклопедия, Москва,1988.

ТОКАРЕВ 1978:

Токарев, С, А, *Религиозные верования в восточно-славянских народов 19. и начала 20.века*, Москва,1978

ТОКАРЕВ 1978:

Токарев, С. А, *Религиозные верования в восточно-славянских народов 19. и начала 20. века*, Москва,1978.

ТОЛСТОЈ 1994

Толстој, Никита,И, *Митолошко у словенској народној поезији: између два бора (јела)*, Расковник, год.ХХ,br, 75/76, Beograd, 1994, 57/66.

ТОЛСТОЈ 1995

Толстој, Никита илјич, *Језик словенске културе*, избор и поговор Љубинко Раденковић, превела Људмила Јоксимовић, Просвета, Ниш,1995.

ТОЛСТОЈ 2001:

Толстој С, Раденковић Љ, *Словенска митологија*, Енциклопедијски речник, Зепетер Боок, Београд 2001.

ТОРОЊАНСКИ 2010:

Торњански, Светлана,*Свадбене песме и еротски смех*, ЛМС, април, 2010,, 774-779.

ТРИЧКОВИЋ 1972:

Радмила Тричковић, *Крушевачки санџакбегови у 17. веку*, Крушевац кроз векове, 1972, стр, 89

ТРОЈАНОВИЋ 1991:

Тројановић, Сима, *Главнији српски жртвени обичаји*, СЕЗ,. Књ, 17,БГ, 1991.

ТРОЈАНОВИЋ 1990:

Тројановић, Сима, *Ватра у обичајим и живот српског народа*, Бг, 1990.

УСПЕНСКИ 1982:

Успенски Б, *Филологические разыскани в области славянских ревности*, Москва, 1982.

ФИЛИПОВИЋ 1986:

Филиповић, Недељко, *Трачки коњаник*, Београд, 1986.

ФИЛИПОВИЋ 1964:

Миленко с. Филиповић, *Студије о слави, служби и крсном имену*, Зборник за друштвене науке, Матице српске, 38 Нови Сад, 1964.

ФИЛИПОВИЋ 1928:

М. С . Филиповић, *Слава и служба*, Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена, 26, ЗГ, 1928.

ХАРДИНГ 2004:

Хардинг, Е, *Мистерија жене*, Плави јахач, Београд, 2003

ЦВИЈИЋ 1987:

Цвијић, Јован, *Балканско полуострво*, САНУ Београд, 1987.

ЦИВЪЯН 1986:

Цивъян Т, *Мотив наказания Месяца в сюжете небесной свадьбы у "Балто-славянские исследования .ур. В. Иванов*, Москва, 1986.

ЦВИЈАН 1978:

Цвијан, Т, *К мифологическим обоснованиям одного случая табу ласка(мустела вулгарис)у Проблеми славјанскои етнографији*, Ленинград, 1978.

ЦХЕВАЛИЕР 1987:

Цхевалиер Ј, А. Гхербрант, *Рјечник симбола*, Накладни завод МХ, Загреб, 1987.

ЧАЈКАНОВИЋ 1973:

Чајкановић, Веселин, *Мит и религија у Срба*, Београд, 1973.

ЧАЈКАНОВИЋ 1985:

Чајкановић, Веселин, *О магији и религији*, Просвета, Београд, 1985.

ЧАЈКАНОВИЋ 1941:

Чајкановић, Веселин, *О српском врховном богу*, Задужбина Милана Кујунџића, Београд, 1941.

ЧАЈКАНОВИЋ 1994:

Чајкановић, Веселин, *Речник српских народних веровања о биљкама*, СКЗ, Београд, 1994.

ЧАЈКАНОВИЋ 1994:

Чајкановић, Веселин, *Стара српска религија и митологија*, књ V, СКЗ, Београд, 1994.

ЧАЈКАНОВИЋ 1994:

Чајкановић, Веселин, *Студије из српске религије и фолклора I*, СКЗ; Београд, 1994.

ЧАЈКАНОВИЋ 1994:

Чајкановић, Веселин, *Студије из српске религије и фолклора II*, СКЗ, Београд, 1994.

ЧУБЕЛИЋ 1969:

Чубелић, Твртко, *Усмена народна књижевност*, Загреб, Школска књига,

ХАРДИНГ 2004:

Хардинг, Е, *Мистерија жене*, Плави јахач, Београд, 2004.

ШАУЛИЋ 1929.

Шаулић, Новица, *Српске народне пјесме*, Београд, 1929.

ШАУЛИЋ 1933:

Шаулић Новица, *Српске народне пјесме*, Косово, Београд, 1933.

ШЕЈН 1874:

Шейн П.В. *Белорусские нврылые песни относящимя с к ним обрядами и суевери ми*, Санкт-петербург, 1864

ШКРИВИНОВИЋ 1967:

Г. Шкривиновић, *Студеничко властелинство 1183_1190*, Бг, 1967

ШУТИЋ 2000:

Мирослав Шутић, *Књижевна архетипологија*, Институт за књижевност и уметност, 2000.

ШУТИЋ 2000:

Мирослав Шутић, *Лед и пламен*, Институт за књижевност и уметност, 2000.

Биографија

Велибор Симчевић рођен је 8.5.1955. год. у Вражогрнцима, општина Александровац, од оца Милоја и мајке Милице рођене Савковић. Основну школу завршио је у Горњем Злегињу, а гимназију у Александровцу, природноматематички смер. Филошки факултет, одсек за Југословенске књижевности и српскохрватски језик завршио је у Београду 8.6. 1978. Магистрирао је у Београду на тему Свадбена лирика Вукових записа и савремено стање на терену Жупе александровачке пред комисијом: др Снежана Самарџија-ментор, др Нада Милошевић Ђорђевић-испитивач, др Злата Бојовић-члан. Од 1.9.1978. ради као професор српског језика у Средњој школи „Свети Трифун“ у Александровцу. Ожењен је супругом Стојком, проф. математике и има двоје деце, ћерку Татјану и сина Далибора.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а _____

број уписа _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, _____

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске верзије
докторског рада**

Име и презиме аутора _____

Број уписа _____

Студијски програм _____

Наслов рада _____

Ментор _____

Потписани _____

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, _____

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, _____
